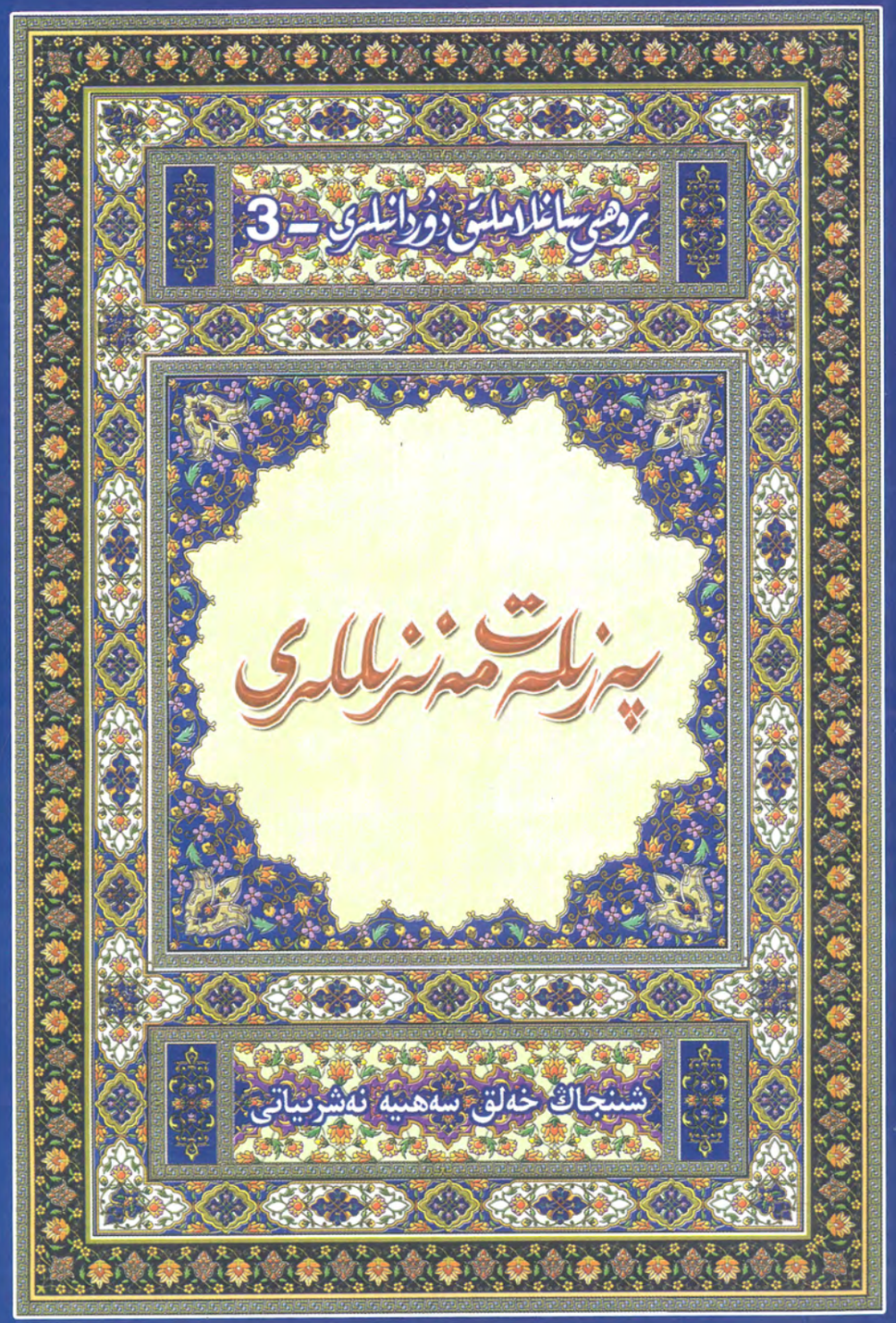

پەرىلەت مەنزىللىرى

شىنجاڭ خەلق سەھىيە نەشرىياتى

مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى: نۇرمۇھەممەد ئۆمەر ئۇچقۇن

بۇ كىتابقا شەرقنىڭ مەشھۇر مۇتەپەككۇرى، پەيلاسوپى، مەنتىقىي ئىلىملەرنى يۈكسەلدۈرۈش ئۈچۈن ئۆچمەس تۆھپە قوشقان ئالىم غەززالىي(1058—1117)نىڭ «كىمىيائى سائادەت تۇركىي»، «قەلب كىتابى»، «ئەي، پەرزەنت»، «مۇكاشىفەتۇل قۇلۇپ»، «ئەررىسالەت، ئەلقۇدسىيە» قاتارلىق ئەسەرلىرىدىكى ئەدەپ- ئەخلاققا ئائىت مەزمۇنلار تاللاپ كىرگۈزۈلگەن.

ISBN 978-7-5372-4444-2
9 787537 244442 >
(民文) 总定价（三册）：72.00 元

单价：28.00 元

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىرىنچى تارقىتىش

روھىي ساغلاملىق دۇردانىلىرى - 3

پەرزىلەر مەنزىللىرى

توزگۈچى: روزىمۇھەممەت مۇتەللىپ

شىنجاڭ خەلق سەھىيە نەشرىياتى

www.uyghurkitap.com

图书在版编目（CIP）数据

道德之路：维吾尔文/ 肉孜穆罕默德编译.—乌鲁木齐：新疆人民卫生出版社，2008.12
（精神健康明珠. 第3辑）
ISBN 978-7-5372-4444-2

Ⅰ.道 … Ⅱ.肉… Ⅲ.道德修养—通俗读物—维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ.B825-40

中国版本图书馆CIP数据核字（2008）第196710号

精神健康明珠. 第3辑

道德之路

（维吾尔文）

肉孜穆罕默德编译

策　　划：艾则孜·阿塔乌拉·萨尔特肯
责任编辑：哈斯亚提·依不拉音
责任校对：可尤木·吐尔逊
装帧设计：亚里坤江·司马义
出　　版：新疆人卫生出版社
地　　址：乌鲁木齐市龙泉街196号
网　　址：http://www.xjpsp.com
印　　刷：新疆冀百丰印务有限公司
发　　行：新疆新华书店
版　　次：2008年12月第1版
印　　次：2009年2月第1次印刷
开　　本：880×1230毫米　1/32开本　30印张　插页6
书　　号：ISBN 978-7-5372-4444-2
印　　数：1—5000
总定价（三册）：72.00元

发行科联系电话：（0991）2823055　　邮编：830001

مۇندەرىجە

«كىمائى سائادەت تۈركىي» دىن 1
ئىنسانلىق ئۇنۇتۇلمىغان پەيدا قىلماق بايانىدا 3
تائام يېمەك ئەدەپلىرى بايانىدا 6
باشقىلار بىلەن تاماق يېمەك ئەدەپلىرى 8
دوستلار بىلەن تاماق يېمەك ئەدەپلىرى 10
مېھمانلارغا زىياپەت بەرمەك بايانىدا 12
مېھمانلارنىڭ ئەدەپلىرى بايانىدا 14
نىكاھ ۋە ئائىلە ئەدەپلىرى 16
نىكاھنىڭ پايدا ۋە ئاپەتلىرى بايانىدا 16
نىكاھنىڭ شەرتلىرى بايانىدا 18
ئەھلى ئايالغا مۇئامىلە ئەدەپلىرى بايانىدا 22
ئەرلەرنىڭ خوتۇنلار زىممىسىدىكى ھەقلىرى 26
كەسىپ ۋە تىجارەت ئەدەپلىرى 27
سۆھبەت ۋە دوستلۇق ئەدەپلىرى 31
بۇرادەرلەرنىڭ ھەق ـ ھوقۇقلىرى ئەدەپلىرى 38
قوشنىلارنىڭ ھەقلىرى ۋە ئۇلارغا رىئايە قىلىش 42
قان ـ قېرىنداش، يېقىنلارنىڭ ھەقلىرى 44
ئاتا ۋە ئانىنىڭ ھەق ـ ھوقۇقلىرى بايانىدا 44
پەرزەنتلەر ھوقۇقلىرى بايانىدا 45
خىزمەتكارلارنىڭ ھوقۇقى بايانىدا 45
يالغۇزلۇق ئەدەپلىرى 46

يالغۇزلۇقنىڭ ئاپەتلىرى باياندا 50
سەپەر قىلماق ئەدەپلىرى 52
سەپەرنىڭ نىيىتى بايانىدا 52
ئاشكارا سەپەرنىڭ ئەدەپلىرى باياندا 55
ناخشا ـ مۇزىكا ۋە زوق ـ هاياجان ئەدەپلىرى 57
لب كىتابى» دىن 60
بىرىنچى بۆلۈم 62
نەپس، روھ (جان)، قەلب ۋە ئەقىللەرنىڭ مەنىلىرى
ھەمدە بۇ سۆزلەر بىلەن نېمىنىڭ كۆزدە تۇتۇلغانلىقى
لىقىنى بايان قىلىش توغرىسىدىكى باب 64
قەلب ئەسكەرلىرىنىڭ بايانى ھەققىدە 71
قەلبنىڭ باتىنىي ئەسكەرلىرىگە ئائىت مىساللار 76
ئىنسان قەلبىنىڭ خۇسۇسىيىتى توغرىسىدا 81
قەلب سۈپەتلىرىنىڭ توپلىمى ۋە ئۇنىڭ مىساللىرى
بايانىدا 89
قەلبنىڭ شەخسىي ئىلىملەرگە قوشۇلغاندىكى
ھالىتىنىڭ بايانى 96
قەلبنىڭ ئەقلىي ۋە دۇنياۋى ئىلىم قىسىملىرىغا
قوشۇلغاندىكى ھالىتى 103
ئىلھاملىنىش، ئۆگىنىش ۋە كۆزى (يەنى، پاراسىتى)
ئۆتكۈرلۈك يولى ئوتتۇرىسىدىكى پەرقنىڭ
بايانى 107
ئىككى ماقام ئوتتۇرىسىدىكى ھېس قىلىپ بىلە-
نىدىغان مىساللارنىڭ پەرقى 110
شەيتانىنىڭ ۋەسۋەسە بىلەن قەلبكە ھۆكۈمرانلىق

قىلمىقى، ۋەسۋەسىنىڭ مەنىسى ھەمدە ئۇنىڭ غا-
لىب كېلىش سەۋەبلىرىنىڭ بايانى 114
شەيتاننىڭ قەلبكە كىرىدىغان ئورۇنلىرى
تەپسىلاتنىڭ بايانى 117
ئىككىنچى بۆلۈم 123
نەپسىنى تەربىيەلەش، ئەخلاقنى تۈزىتىش ۋە قەلب
كېسەللىكلىرىنى داۋالاش ھەققىدە 123
ھۆسنى خۇلقنىڭ پەزىلىتى ۋە يامان خۇلقنىڭ
مالامىتى بايانىدا 126
ھۆسنى خۇلق ۋە يامان خۇلقنىڭ ھەقىقەتلىرىنىڭ
بايانى 129
خۇلقلارنىڭ تەربىيە يولى بىلەن ئۆزگىرىش قوبۇل
قىلىدىغانلىقىنىڭ بايانى 139
ھۆسنى خۇلققا تولۇق ئېرىشتۈرىدىغان سەۋەبلەر-
نىڭ بايانى 147
خۇلقلارنى پاكلاش يولىنىڭ تەپسىلاتى بايانىدا 156
ئىنسانىنىڭ ئۆز نەپسى ئەيىبلىرىنى بىلىۋالىدىغان
يول بايانى 161
قەلب كېسەللىكلىرىنى داۋالاشتىكى يول شەھۋەت-
لەرگە ئەگىشىشنى تەرك قىلىش ئىكەنلىكى ۋە بۇ
ھەقتە قەلب كۆزى ئوچۇق كىشىلەردىن ئېلىنغان
دەللىلەر بايانى 166
ھۆسنى خۇلق ئالامەتلىرىنىڭ بايانى 171
بالىلارنى كىچىك ۋاقتىلىرىدىن باشلاپ تەربىيە-
لەش، ئۇلارغا ئەدەپ ئۆگىتىش ۋە خۇلقىنى

چىرايلىق قىلىش يوللىرىنىڭ بايانى 179
ئىرادىنىڭ شەرتلىرى، كۈرىشىشنىڭ باشلانغۇچ
ھالەتلىرى، شاگىرتنى رىيازەت يولىنى تۇتۇشقا
كۆندۈرۈشنىڭ بايانى 188
«ئەي، پەرزەنت» تىن 192
تۇنجى بۆلۈمگە كىرگۈچى ئەدەپلەر 193
زىيارەت ئەدەپى 194
ھايات قەلئەسى 195
بەخت ئاساسى 196
خەير ـ ئېھانىنىڭ پەزىلىتى 197
قەرز ئېلىش ۋە قەرز بېرىش ھەققىدە 199
جەزمخورلۇقنىڭ يامانلىقى 200
سودىدا يالغان سۆزلەشنىڭ يامانلىقى 201
ئۆلچەش ۋە تارازا 201
ئىنسانىنىڭ ۋۇجۇدى ـ ئامانەت 202
ھېيىت كۈنلىرىنىڭ پەزىلىتى 203
پېقىرلارنىڭ ئالدىدا كەمتەر، بايلارنىڭ ئالدىدا مەغرۇر
بولماق 204
بايلىققا ھېرىس قويما 205
بۇرادەرلىك ئەھمىيىتى 207
ئەخلاق ساھىبى بولماق 208
ئاتا ـ ئانىغا ئىتائەت قىلىش ئەدەپى 210
ئىبرەتلىك ھېكايە 211
ئۇستازغا ھۆرمەت 214
بۇرادەرنىڭ بۇرادەرگە مۇناسىۋىتى 215

قەرىنداش زىيارىتىنىڭ پەزىلىتى 216
قوشنىدارچىلىق ھەقلىرى ۋە ئەدەپلىرى 218
مەھەللە خىزمىتى ۋە ئەدەپى 219
ئالىملارنىڭ سۆھبىتىنىڭ ئەھمىيىتى 220
جامائەت بىلەن مۇناسىۋەت 222
ياشانغانلارغا ھۆرمەت كۆرسىتىش 222
كېلىشتۈرگۈچىلەر بىلەن بىرگە بولۇش ئەدەپى 223
ھۆرمەتلىك زاتلارنىڭ ھۇزۇرىدا ئەدەپ 224
نادانلار مەجلىسىدە بولۇش ئەدەپى 226
دوستلۇق ئەدەپلىرى 227
مېھمان ۋە مېھماندوستلۇق ئەدەپلىرى 228
تاماقلىنىش ئەدەپلىرى 229
توي ۋە بازار ئەدەپلىرى 230
سەپەرداشلىق ئەدەپى 231
كېسەل يوقلاش ئەدەپلىرى 232
ئەر ـ خوتۇنلۇق مۇناسىۋەتلىرى 233
نازۇك مۇئامىلە ئەدەپلىرى 235
نىكاھنىڭ ئەدەپلىرى 237
تۇرلۇك ماۋزۇلاردا ئۆگۈتلەر ۋە ئەدەپلەر 239
ياۋۇزلۇقنىڭ ئالامەتلىرى ۋە يامانلىقى 245
سەۋر ـ تاقەتنىڭ ئەھمىيىتى 249
«مۇكاشىپەتۇل قۇلۇپ» تىن 251
روھ ۋە ۋۇجۇد ساقلىقى 253
سەۋر 253
نەپس تەربىيەسى 255

مۇناپىقلىق 261
سۆيگۈ ـ مۇھەببەت 262
ئامانەت ۋە خىيانەت 267
ياخشىلىق ۋە يامانلىق 269
يۈرەكنى ۋەسۋەسىدىن ئاسراش 270
غەيۋەت ـ شىكايەت، پىتنە ـ پاسات، ئىغۋا ـ تۆھمەت ... 276
زىنا 277
رەھىم ـ شەپقەت، ئاتا ـ ئانا ھوقۇق، ھۆرمىتى 277
خەسىلىك 278
ھاۋايى ـ ھەۋەسلەرنىڭ تۇغمەسلىكى 281
ھارامدىن قېچىش 283
كىبىرلىنىشنىڭ يامانلىقى 286
رىزىق ئىزدەش 288
دۇنيا ھاياتى ۋە مال ـ بايلىق ھەققىدە 290
قانائەتنىڭ پەزىلىتى 295
بۇ ماۋزۇ بىلەن ئالاقىدار بەزى سەترلەر 297
تەپەككۇر (پىكىر قىلىش) 302
يامان ئىشلاردىن پۈشايمان قىلىش 305
كەمتەرلىك، ئەدەپ ۋە قانائەتنىڭ پەزىلىتى 306
دۇنيا ھەققىدە 307
بۇرادەرلەرگە يارەم بېرىش 311
ھارام يېيىش 312
بۇرچ ھەققىدە 313
نەپس ۋە نەپسانىيەت 315
غەيۋەت، چېقىمچىلىق 316
مۇھەببەت بىلەن نەپسنىڭ ھېساب ـ كىتابى 318

يامان ئالىملارنىڭ جازاسى 318
گۈزەل ئەخلاق 321
كۆلمەك ۋە يىغلىماق 322
ئىلىمنىڭ ۋە ئالىملارنىڭ پەزىلىتى 323
ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق ۋە پەرزەنتلىك بۇرچى 324
قوشنىدارچىلىق ھەققى ۋە يوقسۇللارغا ياردەم 325
ئىچىملىك ھەققىدە 328
خوتۇننىڭ ئېرىدىكى ھەققى 329
ئەرنىڭ خوتۇنىدىكى ھەققى 331
«ئەر رىسالەت، ئەل قۇدسىيە» دىن 334
ھەيرەت 335
قانائەتلىك-بول، بىھاجەت بولىسەن 335
تىلىك بىلەن دىلىڭ بىر بولسۇن 336
قانائەتسىز قەلبكە نەسىھەت بىكار 337
ھەممىگە ياخشىلىق قىلىڭ 337
شۈكۈر قىل 337
ھەسەلگە قونغان پاشا 338
ئەدەپتىن يۈكسەك مۇھەببەت يوق 339
تىل ئاپىتى 340
ئۈزۈن يولنىڭ ئۇزۇقى 340
ئەقىل ئۆزۈڭدە 341
ئىلىم ئەمەل بىلەن گۈزەل 341
نامراتلىقتىن قورقما 342
ئەمىلىڭنى رىيادىن خالاس قىل 342
ئاخىرقى پۇشايمان ـــ ئۆزۈڭگە دۇشمەن 343
يالغان ھاڭغا يېتەكلەيدۇ 343

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

«كىمىيائى سائادەت تۇركىي»دىن

«كىمىيائىي سائادەت تۇركىي» ھەققىدە: غەززالىي ئۆزىنىڭ «كىمىيائى سائادەت تۇركىي» ناملىق بۇ مۇتىۋەر ئەسىرىدە مۇنداق ھېكايىنى كەلتۈرىدۇ: بىر توپ كورلار يولنى كۆرمەي، يولنىڭ چېتىگە قويۇپ قويۇلغان كوزىلار ئارىسىدىن ئۆتۈشكە باشلايدۇ ۋە «كىمدۇر قەستەن يولىمىزغا توسالغۇ بولىدىغان نەرسىلەرنى قويۇپتۇ» دەپ شىكايەت قىلىشىدۇ. ئەسلىدە بۇنىسا ئۇلار كورلۇقى تۈپەيلىدىن توغرا يولدىن ئاداشقان ئىدى.

دېمەك، غەززالىي بۇ ئەسىرىدە دىققىتىنى پۈتۈنلەي باشقىلارغا توغرا يول كۆرسىتىشكە قارىتىدۇ. كىتاب خېلى چوڭ ھەجىمدە ھەم ئىككى قىسىم قىلىپ ېيىزىلغان بولۇپ، پارچە - پارچە ماۋزۇلارغا بۆلۈپ بايان قىلىنغان.

بۇ بىزگە ھەرگىزمۇ نامەلۇم ئەسەر ئەمەس. چۈنكى، ئالىملىرىمىزنىڭ ئۇنى ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىپ تونۇشتۇرغۇچىلار بولغان ھەم بۇ ئەسەرمۇ تۇرلۇك دىنىي ئىلىم يۇرتلىرىنىڭ مۇھىم كىتابلىرى قاتارىدىن ئورۇن ئالغان. «كىمىيائىي سائادەت تۇركىي» نىڭ مەھكەم مەھمۇد ئەندىجانىي، ئابدۇللا ئۆمەر تاشكەندىي قاتارلىقلارنىڭ نەشرىگە تەييارلىشى بىلەن

2005 ـ يىلى ئۆزبېكستان «ئادالەت» نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان نۇسخىسىدا بۇ ئەسەرنى خوتەنلىك مەشھۇر مەرىپەتپەرۋەر ئالىم مۇھەممەت ئىسانىڭ تەرجىمە قىلغانلىقى ھەققىدىكى مەلۇمات ھەم شۇ نۇسخىغا كىرگۈزۈلگەن ھېكايەتلەر تىلغا ئېلىنىدۇ(بەلكىم، ئۇلار بۇ ئەسەرنى نەشرگە تەييارلاشتىمۇ مۇشۇ نۇسخىنى ئاساس قىلغان بولسا كېرەك). ئەلۋەتتە، بىزنىڭ غەززالىينىڭ ئەسەرلىرىدىن پارچىلار جەملەنگەن بۇ كىتابىمىزغا «كىمىيائىي سائادەت تۈركىي»دىنمۇ پەقەت قىسمەن مەزمۇنلارلا تەرجىمە قىلىپ كىرگۈزۈلدى.

ئىنسانلىق ئۇنۇتۇلمىغان پەيدا قىلماق بايانىدا

ھەرقانداق نەرسە ئۆزۈڭگە ئۆزۈڭدىن يېقىنراق ئەمەس. ئۆزۈڭنى تونۇمىساڭ، ئۆزگىنى قانداق تونۇغايسەن؟

ئەي ئىنسان! سىرتقى قىياپىتىڭنى تونۇشتا باش، يۇز، قول، ئاياغ ۋە ئەتتىن ئۆزگىنى تونۇمايسەن. باتىنىڭ —رو-ھىيىتىڭ ئەھۋالىدىن بىلىسەنكى، ناۋادا ئاچ بولساڭ تائام يەيسەن، تەشنا بولساڭ، سۇ ئىچىسەن. ناۋادا، غەزىپىڭ كەلسە، بىراۋنىڭ دەككىسىنى يېرىسەن، شەھۋىتىڭ غالىب كەلسە، خوتۇن ئالىسەن ۋە ھەممە ھايۋانلار بۇ ئىشلاردا سەن بىلەن ئوخشاشتۇر...

بەس، ساڭا لازىمى شۇكى، ھەقىقىتىڭنى تەلەپ قىلغايسەن، ئۆز ئەسلىڭ نېمە، نەدىن كەلدىڭ ۋە نەگە بارىسەن؟ بۇ ئالەمگە نېمىشقا كەلدىڭ ۋە نېمە ئۈچۈن ئىنسان بولۇپ يارالدىڭ؟ سائادىتىڭ قايسى ئىشتا؟

بۇ ئىشلارنى بىلمەيسەن. ئەمما، بۇ سۇپەتلەر روھىيەتىڭدە جەم بولغاندۇر. بەزىسى ھايۋانلار سۇپىتى ۋە بەزىسى يىرتقۇچلار سۇپىتى ۋە بەزىسى پەرىشتىلەر سۇپىتىدۇر. سەن بۇ سۇپەتلەرنىڭ قايسىسىرىگە ئىگە ۋە كۆڭلۈڭ گۆھىرىنى بۇ سۇپەتلەرنىڭ قايسىسىدىن يارىتىپتۇ؟ قايسى سۇپەتلەر

غەربتىب ۋە نومۇستۇر؟

ناۋادا، بۇلارنى بىلسەك، سائادەتكىنى تەلەپ قىلغايسەن، بۇ سۇپەتلەردىن ھەر بىرىنىڭ پەرۋىش تاپىدىغان بۇلاق غەزاسى ـــ ئوزۇقى باردۇر. چۈنكى، ھايۋانلارنىڭ غەزاسى ۋە سائادىتى ـــ يېمەك، ئۇخلىماق ۋە يېگىنىنى چىقارماقتۇر. ئەگەر سەن ھايۋانات جۇملىسىدىن بولساڭ، غەيرەت قىلغىتكى، كېچە ـ كۈندۈز يېمەك ۋە ئىچمەك بىلەن نەپسىڭنىڭ خاھىشىگە مەشغۇل بولغىن. يىرتقۇچلارنىڭ غەزاسى ۋە سائادىتى ـــ چىشلىمەك ھەم غەزەپ قىلماق، ئۆلتۈرمەكلىكتۇر. دۈشمەنلىرىڭ غەزاسى بولسا پىتنە تارقاتماق ۋە ھىيلە ـ مىكىر قىلماقتۇر.

ئەگەر سەن تۆت ئاياغلىقلار، يەنى ھايۋانلار، يىرتقۇچلاردىن بولساڭ، ئۇلارنىڭ ئىشلىرىنى قىلغىن، شۇلارنىڭ يولىنى تۇتقىن، چوقۇم تۆت ئاياغلىقلارنىڭ مەرتىۋىسى ۋە ئۇلارنىڭ سائادىتىگە يېتەرسەن!

شۇنى بىلىشىڭ كېرەككى، ۋۇجۇدۇڭ بىناسى ئىچىدە ھايۋانىي سۇپەتلەر نېمە ئۈچۈن يارىتىلغان؟ ئاگاھ بولغىنكى، بۇ يامان قىلىقلار سېنى ئەسىر قىلماق، ئۆز خىزمەتلىرىگە سالماق، كېچە ـ كۈندۈز سېنى ئۆزىگە بېقىندۇرماق ئۈچۈن يارىتىلمىغان. بەلكى بۇ سۇپەتلەرنى ئۆزۈڭگە ئەسىر ۋە يارەمچى قىلىپ، بەزىسىنى ئۇلاغ، بەزىسىنى قورال قىلغايسەن ۋە مەيلى نەچچە كۈن بۇ ئالەم مەنزىلگاھىدا بولساڭ، شۇنچە كۈن بۇ سۇپەتلەرنى خىزمەتكار قىلىپ، بۇلارنىڭ يارىمى ۋە يارلىقى بىلەن سائادەت يولىغا كىرگەيسەن.

سەن مانا شۇلارنى بىلسەڭ، ئاندىن ئۆزۈڭنى تونۇغان بولىسەن. ئەگەر كىمكى بۇ مەنىلەرنى بىلمىگەن بولسا، ئۇ- نىڭ نېسىۋىسى ئامانلىق يولىدىن مەھرۇم ۋە نابۇت، ھەقـ- قەتنى تونۇشتىن توسۇلغان بولغۇسىدۇر.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

تائام يېمەك ئەدەپلىرى بايانىدا

بىلگىنكى، تائام يېمەكتە ئەستە تۇتۇشقا تېگىشلىك بىر نەچچە ئەدەپ باردۇر. بۇ ئەدەپلەرنىڭ بەزىسى تاماق يېيىشتىن ئىلگىرى ۋە كېيىندۇر. ئەمما ئەڭ كۆپلىرى تائام يېيىشتىن بۇرۇندۇر.

بىرىنچى ئەدەپ شۇكى، قولىنى ۋە ئاغزىنى چايقاش لازىم ۋە بۇ ياخشىدۇر.

ئىككىنچى ئەدەپ شۇكى، تائامنى داستىخانغا قويۇپ يېيىش كېرەك.

ئۈچىنچى ئەدەپ شۇكى، تاماقنى ئولتۇرۇپ يېيىش كېرەك. بۇنىڭ ياخشىسى، ئوڭ تىزىنى كۆتۈرۈپ، سول پۇتىنى بېسىپ ئولتۇرۇپ يېيىشتۇر. بىلىش كېرەككى بىر نەرسىگە يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ تاماق يېمەسلىك كېرەك.

تۆتىنچى ئەدەپ شۇكى، يېگەن تامىقىنىڭ ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا پايدىلىق بولۇشىنى نىيەت قىلىش كېرەك.

بەشىنچى ئەدەپ شۇكى، تاكى قورسىقى تازا ئاچمىغۇچە تائام يېمەسلىك ياخشىدۇر. ئەگەر ئادەم ئاچ ھالەتتە تائامغا قول ئۇزىتىپ، بەك تويۇپ كەتمەي تۇرۇپ، تاماقتىن قولىنى يىغسا، ھەرگىز تېۋىپقا ھاجىتى چۈشمەس.

ئالتىنچى ئەدەپ شۇكى، ئالدىغا ھازىر بولغان تائىمغا قانائەت قىلىش كېرەك.

يەتتىنچى ئەدەپ شۇكى، ئىمكانقەدەر تاماقنى يالغۇز ئەمەس، باشقىلار بىلەن بىرگە يېيىش كېرەك.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

باشقىلار بىلەن تاماق يېمەك ئەدەپلىرى

بىلگىنىكى، باشقىلار بىلەن بىرگە تاماق يېگەندە، تۆۋەندىكى ئەدەپلەرگە رىئايە قىلىش كېرەك:

بىرىنچى ئەدەپ: ئىلىم ۋە پەزىلەتتە ۋە باشقا جەھەتلەردە ئۆزىدىن پازىل ۋە مۆھتەرەم كىشى تائامغا ئېغىز تەگكۈزمەگۈچە، قول ئۈزاتماسلىق كېرەك.

ئىككىنچى ئەدەپ: خامۇش ۋە سۈس ھالەتتە تائامغا تەكىلىپ ئولتۇرماسلىق كېرەك. ئىمكانقەدەر ياخشى سۆزلەرنى ۋە پاساھەتلىك ھېكايەت ۋە ھېكمەتلىك سۆزلەرنى ئېيتىش، بىھۇدە سۆزلەردىن، ئۆزىنى تارتىش كېرەك.

ئۈچىنچى ئەدەپ: ناۋادا تاماقنى ئىككى ئادەم يېگەن بولسا، ھېچقاچان ھەمراھىدىن زىيادە تاماق يېمەسلىك كېرەك.

تۆتىنچى ئەدەپ: قارشى تەرەپ بىلەن باراۋەر يېيىش ۋە ئادىتىدىن كەم يېمەسلىك كېرەك. ئەگەر كۆپ يېمەكتىن ساھىبخانا خۇش بولسا، سەل كۆپرەك يېسىمۇ ھېچقىسى يوق.

بەشىنچى ئەدەپ: مېھمان قىلىۋاتقان ئادەمنىڭ قاچىسىغا كۆز سالماسلىق ۋە ئۆز ئالدىدىن ئېلىپ يېيىش كېرەك.

ئالتىنچى ئەدەپ: باشقىلارنىڭ كۆڭلىگە ياقمايدىغان ۋە

نەپرەتلىنىدىغان ئىشلارنى قىلماسلىق كېرەك. قولىنى داستىخان ئۈستىگە بىلكىمەسلىك، ئېغىزنىنى قاچا ئۈستىگە تۇتماسلىق ۋە غەيرىي ئاۋازلارنى چىقىرىپ تاماق يېمەسلىك كېرەك.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

دوستلار بىلەن تاماق يېمەك ئەدەپلىرى

بىلگىنكى، دوستلارنى مېھمان قىلماق ناھايىتى كۆپ سەۋدىگە بەرگەندىنمۇ ياخشىراقتۇر.

بۇ ھەقتە تۆت ئەدەپكە رىئايە قىلىنىشى كېرەك: دەسلەپكى ئەدەپ شۇكى، تائام يېمەك نىيىتىدە بىراۋنىڭ ئۆيىگە بېرىش توغرا ئەمەس. چۈنكى، قورساق تويغۇزۇش غەرىزىدە باشقىلارنىڭ ئۆيىگە بارغان ئادەم پاسىقتۇر ۋە تائام يېمەكتە ھارامخور ھەم ساھىبخانىنىڭ ئۆيىدىن چىقىشتا تالان ـ تاراج قىلغۇچىدۇر. ئۆي ئىگىسى تائام يەپ ئولتۇرغان ۋاقتىدا كىرىپ قالسا، ساھىبخانا ئىجازەت بەرمىگۈچە تائام يېمەسلىك كېرەك. ئەگەر تائام ۋاقتىدا كىرگەن كىشىلەر بەك كۆپ ئادەم بولۇپ قالسا، ئىجازەت بەرسىمۇ يېمەي، پەقەت ئۆزرە بىلەن كۆپايىلىنىش لازىم.

لېكىن، بەك يېقىن دوستى بولسا تائام يېمەك نىيىتىدە بارسىمۇ بولىۋېرىدۇ. چۈنكى، بۇ ساھىبخانىغا بولغان ئىشەنچىنىڭ ئىپادىسىدۇر.

ئىككىنچى ئەدەپ شۇكى، ئەگەر دوستى كەلسە، بار بولغان تائامنى ئېلىپ چىقىشى، ئارتۇقچە تەكەللۇپ قىلماسلىقى لازىم. ئەگەر ئۆيدە تائام ياكى تائامغا كېتەرلىك ئەشيالار بولمىسا، قەرز قىلىپ مېھمان كۆتمەسلىك كېرەك. ئەگەر

ئايالىنىڭ رىزقى يېيىلىپ كېتىدىغان ئىش بولسا، تائام كەلتۈرمەسۇن.

بىر ئادەم ھەزرىتى ئەلىنى مېھمان قىلىش ئۈچۈن تەكلىپ قىلدى. شۇ چاغدا ئەلى دېدى:

—ئۇچ شەرت بىلە بارىمەن: بازاردىن ھېچ نېمە كەلتۈرمەسەڭ، ئۆيۈڭدە بارىنى پىنھان تۇتمىساڭ ۋە ئايالىڭنىڭ نېسىۋىسىنى ئۆزىگە قويساڭ!

دانىشمەنلەردىن بىرى دوستىنى يوقلاپ بارىدى ۋە ئۇنىڭ ئىگىسى بولغان دوستى تەكەللۇپ قىلىشقا باشلىدى. شۇ چاغدا دانىشمەن دېدى:

—سەن مەن كەلسەملا دائىم تەكەللۇپ قىلىسەن. يا تەكەللۇپنى ئاردىن كۆتۈر، يا مەن سېنىڭ ئۆيۈڭگە كەلمەي!

ئۇچىنچى ئەدەپ شۇكى، ساھىبخانىغا ئېغىر كەلگۈدەك ئىشنى قىلماسلىق لازىم. ئەگەر ساھىبخانا مېھمانىنى ئىككى ئىش ئارىسىدا ئىختىيارىغا قويسا، ئاسانراقىنى ئىختىيار قىلماق كېرەك. ئەمما، دىشۋارچىلىق بولمىسا ۋە ساھىبخانا نىڭ كۆڭلى خۇش بولىدىغانلىقىنى بىلسە ئېيتمىقى را-ۋادۇر.

تۆتىنچى ئەدەپ شۇكى، مېھماندىن ساھىبخانا «كۆڭلىڭىز قايسى تائامنى تارتىدۇ؟» دەپ سورىشى ۋە مېھمانىنىڭ ئارزۇسىغا قاراپ يېمەكلىك تەييارلىشىمۇ مۇھىم ئەدەپلەر-دىندۇر.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

مېھمانلارغا زىياپەت بەرمەك بايانىدا

بىرىنچى ئىدەپ شۇكى، ناۋادا مېھمان كەلسە ئارتۇقچە تەكەللۇپ قىلمىغىن. ئەمما مېھمان چاقىرساڭ، ھېچ نېمىنى كەم قىلمىغىن. ئەمەلىي ئەھۋالىڭ يار بەرگەن دائىرىدە قىلغىنكى، زىياپەتنىڭ پەزىلىتى ناھايىتى كۆپتۇر. ئەمما، بىلگىنكى، مېھمان چاقىرىشتا دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك ئىش شۇكى، ئەدەپ ـ ئەخلاقى دۇرۇس، ساپدىل ئادەملەردىن ئۆزگە كىشىنى چاقىرماسلىق كېرەك. ئەھلى پاسىقلا (بۇزۇق كىشىلەرگە) تائام بەرگەنلىك يامان ئىش قىلغۇچىلارغا قۇۋۋەت بەرگەنلىك بولىدۇ...

مېھماندارچىلىقتا ئۆزۈڭنىڭ قېرىنداشلىرى ۋە دوست ـ يارانلىرى ئېسىدىن چىقماسلىقى كېرەك، ئۇنداق بولمىسا ئاردا يىراقلىشىش پەيدا بولىدۇ.

باشقىلارنى مېھمان قىلىش ئارقىلىق ماختىنىش، كۆز ـ كۆز قىلىشنى مەقسەت قىلماسلىق لازىم. ئەگەر بىراۋ مېھمان بولماقنى خالىمىسا، ئۇنى چاقىرماسلىق كېرەك. ئەمما مېھمان كۆتمەكنىڭ ئەدەپلىرى شۇكى، كەمبەغەل ۋە باينى ئايرىپ مۇئامىلە قىلماسلىقى، ئۆيىدە كەمبەغەل ئادەمنىڭ مېھمان بولغىنىدىن نومۇس قىلماسلىقى كېرەك.

تائام كەلتۈرمەكنىڭ ئەدەپلىرى شۇكى، مېھمانغا

تارتىلىدىغان تائامنى كېچىكتۈرمەي، ئالدىراپ، تېز كەلتۈرۈشى كېرەك. بۇمۇ مېھماننىڭ ھۆرمىتى جۈملىسىدىندۇر.

ناۋادا، چاقىرىلغان مېھمانلارنىڭ كۆپچىلىكى كەلگەن، ئەمما يەنە كېلىدىغانلىرى بولسا، ھازىرلارنى كۆپ ساقلاتماي، تاماق تارتماق ياخشىراقتۇر (ئەمما كېلىدىغان ئادەم ئالاھىدە مۇھىم بولسا، ئۇنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن تائام تارتىشنى بىر ئاز كېچىكتۈرۈش خوپراقتۇر).

ئىككىنچى ئەدەپ شۇكى، داستىخاننى يەل ـ يېمىشلەر-دىن خالىي قىلماسلىق ۋە مېۋە ـ چېۋىنى تاماقتىن ئىلگىرى قويۇش ھەم شېرىن ۋە لەزىز تائامنى ئىلگىرى كەلتۈرۈش كېرەك (بەزىلەر مېھمانلارنى ئاۋۇال مەززىسىز تائام بىلەن تويدۇرۇپ قويىدۇ). مېھمانمۇ تائامنى يېيىشكە بەك ئالدىراپ كەتمىگىنى ياخشى.

ئۈچىنچى ئەدەپ شۇكى، مېھماننىڭ ئالدىغا بەك ئاز تاماق ئېلىپ چىقمىغايكى، پىخسىقلىق بولۇر ۋە بەك كۆپمۇ ئېلىپ چىقمىغايكى، تەكەببۇرلۇق ۋە ئىسراپخورلۇق بولۇر ۋە يەنە ئەستە تۇتۇش كېرەككى، ئاۋۇال كىچىك بالىلارنىڭ نېسىۋىسىنى كەلتۈرۈش كېرەك. مېھمان كېتىدىغان چاغدا داستىخاندىن زەللە (يەنى، بىرەر تائامنى) ئۆزى بىلەن ئېلىپ ماڭمىقى دۇرۇس ئەمەس. ئەمما، بۇ بەزىلەرنىڭ ئادىتىدۇر. ئەگەر ساھىبخانا ئېنىق رۇخسەت بەرسە ياكى ئۆزى تەكلىپ قىلسا بۇنداق قىلىشقا بولىدۇ. ئەگەر زەللە ئېلىش ساھىبخانىغا مالال كەلسە، بۇنىڭ ئوغرىلاپ ئالغاندىن پەرقى يوقتۇر.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

مېھمانلارنىڭ ئەدەپلىرى بايانىدا

مېھمان بولۇپ بارماقنىڭ بىرىنچى ئەدەپى شۇكى، سا-ھىبخانىنى بەك ئىنتىزار قىلماسلىق ھەم بەك بۇرۇنمۇ بارماسلىق لازىمدۇر. ناۋادا بارسا ساھىبخانا تەكلىپ قىلغان يەردە ئولتۇرغاي. ئەگەر يەنە بىر مېھمان ئۆزىدىن يۇقىرىغا تەكلىپ قىلسا، ئۇنىڭغىمۇ ھۆرمەت كۆرسىتىشنى قولدىن بەرمەسلىك زۆرۈر. يەنە ئاياللارنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرماسلىق، تائام پىشۇرىدىغان يەرگە كۆپ قارىماسلىق كېرەك. يېنىدا ئولتۇرغانلار بىلەن ئىززەت - ئىكرام بىرلە ھال - ئەھۋال سورىشىمۇ ئەدەپ جۈملىسىدىندۇر.

ئىككىنچى ئەدەپ شۇكى، ئەگەر ساھىبخانىنىڭ تائامى شۇبھىلىك بولسا ياكى باشقا گۇمانلار تۇغۇلسا، ياكى كىمدۇر مەسخىرە قىلسا، غۇرۇرغا تېگىدىغان سۆزلەرنى ئېيتسا ۋە ياكى باشقىلارنى نازارەت قىلماققا قويسا، بۇنداق يەرگە بار-ماسلىق ھەم تاماق يېمەسلىكى ياخشى. خۇددى شۇنىڭدەك ئەگەر ساھىبخانا پاسىق يا زالىم بولسا، نەيىتى ئۆزىنى كۆرسە-تىش ياكى تەكەببۇرلۇق بولسا، بۇنداق كىشىلەرنىڭ مېھ-ماندارچىلىقىغىمۇ بارماسلىق لازىم.

ئۈچىنچى ئەدەپ شۇكى، كېچىدە مېھمان قىلىشقا تەك-لىپ قىلسا يول يىراق دەپ باھانە - سەۋەب كۆرسەتمەي

بېرىش كېرەك.

تۆتىنچى ئەدەپ شۇكى، مېھماندارچىلىققا پەقەت قورساق تويغۇزۇش ئۈچۈنلا بارماسلىق كېرەك (سۆھبەت ئۈچۈنمۇ بېرىش زۆرۈر).

مېھماندارچىلىقتىن يانماق ئەدەپلىرىمۇ باركى، ساھىبخانا ئىجازەت بەرمىگۈچە كەتمەسلىك كېرەك. مېھمان ئۆيىدىن چىقسا، ساھىبخانا ياخشى سۆزلۈك ۋە ئوچۇق چىراي بىلەن ئۇزىتىپ قويۇشى لازىم. ئەگەر مېھماندىن بىرەر كىشى چىلىك سادىر بولسا، بىلدۈرمىگەن تۇزۈك. بۇنداق ياخشى قىلىق ۋە ياخشى خۇي كۆرمىگە ئەھەللەردىن پازىلراقتۇر.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

نىكاھ ۋە ئائىلە ئەدەپلىرى

بىلگىنىكى، خوتۇن ئالماقلىقمۇ ئەدەپ جۈملىسىدىندۇر. ھاياتلىقنىڭ يېمەك ـ ئىچمەكسىز داۋام قىلىشى مۇمكىن ئەمەس. خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاش جىنسىي ۋە نەسلى باقىي بولمىغۇچە ئىنسانىيەتنىڭ داۋام قىلمىقىمۇ مۇمكىن ئەمەس. نەسىل ۋە ئەۋلاد بولسا نىكاھسىز بارلىققا كەلمەس.

نىكاھ ۋۇجۇدنىڭ ياھاسى ۋە سالامەتلىكنىڭ سەۋەبىدۇر ۋە نىكاھنىڭ دۇرۇس ۋە توغرىلىقى ئۇشبۇ سەۋەبتىندۇر. دېمەك، خوتۇن ئالماقمۇ ئەدەپ جۈملىسىدىندۇر ۋە ئۇنىڭ ئەدەپلىرىنى بايان قىلماق مۇھىمدۇر. بۇ ئەدەپلەر بولسا ئۈچ بابتا تامام بولۇر. بۇ ئۈچ بابنىڭ بىرىنچىسى نىكاھنىڭ پايدا ۋە ئاپەتلىرى بايانىدا، ئىككىنچىسى، نىكاھنىڭ شەرتلىرى بايانىدا، ئۈچىنچىسى مەئىشەت ئەدەپلىرى بايانىدا بولىدۇ.

نىكاھنىڭ پايدا ۋە ئاپەتلىرى بايانىدا

بىلگىنىكى، نىكاھنىڭ پەزىلىتى ۋە خاسىيىتى ئۇنىڭ پايدىلىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىكتۇر. نىكاھنىڭ پايدىسى بەش تۈرلۈكتۇر:

دەسلەپكى پايدىسى پەرزەنتتۇر. پەرزەنت سەۋەبىدىن

ئىنسانىنىڭ تالاي مۇرادلىرى ھاسىل بولىدۇ. بۇ ھەممىگە مەلۇمدۇر.

ئىككىنچى پايدىسى، خوتۇن بىلەن بىرلىكتە ئۆز ئار-زۇسى خەلقىنى ھىمايىسىگە ئالغان بولىدۇ. شۇڭا خوتۇن ئۇ-لىشتا پەرزەنت تاپماقنى نىيەت قىلىش لازىمدۇر.

ئۈچىنچى پايدىسى شۇكى، ئايالى بىلەن ئۈلپەتلەشمەك ۋە ئۇنىڭ بىلەن كۈلكە - چاقچاق قىلماق كۆڭۈلنى يورۇتمدۇ ۋە قىلغان ھەممە ئىشدا زوق - شوق ئويغىتىدۇ.

تۆتىنچى پايدىسى شۇكى، خوتۇن ئېلىش بىلەن ئۆي ئىچىدىكى بەزى ئىشلاردىن، مەسىلەن، تاماق ئەتمەك، كىر يۇماق، ئۆي تازىلىماق ...دېگەندەك ئىشلاردىن خالاس بولغىلى بولىدۇ.

بەشىنچى پايدىسى شۇكى، خوتۇنلارنىڭ بەتپەئىللىقىغا سەۋر قىلماق، ئۇلارغا كىرەكلىك نەرسىنى تېپىپ بەرمەك ۋە ئائىلىنى قامدىماق يولىدا كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقلار ئەڭ ياخشى ئەمەللەردىندۇر.

نىكاھ ئاپەتلىرى بولسا ئوچ تۈرلۈكتۇر.

دەسلەپكى ئاپىتى شۇكى، ئىلىم تەلەپ قىلماقتىن ئاجىز بولىدۇ.

ئىككىنچى ئاپىتى شۇكى، ئايالىنىڭ ھەققىنى بەجا كەلتۈرمەك بارچىغا مۇيەسسەر بولمايدۇ، ئەھلى ئايالىغا رەنج، مۇشەققەت يەتكۈزۈش بولسا گۇناھكار بولغانلىقتۇر. يەنى، ئەرلەرنىڭ خوتۇنلىرى ئۇستىدە ھەقلىرى بولغانغا ئوخشاش، خوتۇنلارنىڭمۇ ئەرلىرى ئۇستىدە ھەقلىرى باردۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن بىر ھېكايەتتە ئىبىتىلىشچە، ئىبراھىم ئەدھەم

«نېچۈن خوتۇن ئالىمەن؟ مېنىڭ بىر خوتۇنۇمنى ئۆزۈمگە ئا-لىپ قىلماقفا ھاجىتىم يوقتۇر» دېگەن ئىكەن.

ئۇچىنچى ئاپىتى شۇكى، دىل ئايالنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن ئېندىشىگە غەرق بولىدۇ.

نىكاھنىڭ شەرتلىرى بايانىدا

نىكاھنىڭ شەرتلىرى تۆتتۇر.

ئاۋۋالقى شەرت، ئايالنىڭ ئۆزى نىكاھقا رازىلىق بەرمىكى كېرەك. ئەگەر قىز بولسا ئاتا - ئانىسى چۈشەندۈرسۇن. ئەمما ياخشىراقى شۇكى، «سېنى پالانىغا نىكاھ قىلىپ بېرىمىز» دەپ خەۋەر قىلغاي. ئەگەر (ئايال) خامۇش تۇرسا، ئۇندىمىسە كۆپايىدۇر.

ئىككىنچى شەرت شۇكى، ئىككى ئاقىل گۇۋاھچى ھازىر بولۇشى ۋە ئۇلار خەلق ئارىسىدا پاسىق دەپ ھېسابلانمىغان بولۇشى كېرەك.

ئۇچىنچى شەرت شۇكى، ئەر ۋە خوتۇنىنىڭ لەۋزىدۇر. يە-نى، ئۇلار ئېنىق سۆزلەر بىلەن «ئالدىم» ۋە «تەگدىم» دېيىشى كېرەك. ياخشىسى، ئالىدىغان ئايالنى نىكاھتىن ئىلگىرى كۆرگەن تۇزۇك. خوتۇن ئالماقتىن پەرزەنت كۆرمەك ۋە كۆز، كۆڭۈلنى ناشايان ئىشلاردىن توسماق نىيىتىنى قىلىش كېرەك.

تۆتىنچى شەرت شۇكى، ئەر - خوتۇن دۇرۇس سۆپەتلەر بىلەن بولۇشى كېرەك. يەنى خوتۇن باشقا بىراۋنىڭ نىكاھىدا ياكى قانداشلىق جەھەتتىن يېقىن بولماسلىقى كېرەك.

ئالىدىغان ئايالنى تۆۋەندىكى سەككىز سۈپەتكە قاراپ تاللاش كېرەك:

بىرىنچى سۈپەت ـــ پاكلىقتۇر. بۇ ھەممە ياخشى سۈپەت-لەرنىڭ يىلتىزىدۇر. ئەگەر ئايال ناپاك بولۇپ، مالغا خىيانەت قىلسا ئەرنىڭ ھاياتى تەشۋىش بىلەن ئۆتىدۇ. ئەگەر تەندە خىيانەت قىلسا ۋە ئېرى سۈكۈت قىلسا (ئۇندىمىسە)، نومۇسنى دەپسەندە قىلغانلىق بولىدۇ ۋە ئىنسانلىق نامىغا نۇقسان يېتىدۇ. ئەگەر سۈكۈت قىلمىسا، ھاياتى ھەمىشە دىشۋارچىلىق بىلەن ئۆتىدۇ.

ئەگەر بىراۋ مال ۋە جامالنى دەپ توي قىلسا، ھەر ئىككىدىن مەھرۇم قالغۇسىدۇر.

ئىككىنچى سۈپەت ـــ خۇش پېئىللىقتۇر. بەتخۇلۇق خوتۇن ياخشىلىقنى بىلمەيدىغان ناشۈكۈر بولىدۇ. ئىسراپخورلۇق قىلىدۇ ۋە ئەيش ـ ئىشرەتنى قوغلىشىدۇ، ئۇنىڭ بۇ قىلىقى پۈتمەس ـ تۈگىمەس نىزا، جاڭجالغا سەۋەب بولىدۇ.

ئۈچىنچى سۈپەت ـــ جامالدۇر. خوتۇننىڭ جامالىنىڭ قانداق بولۇشى ئۇلپەتلىشىشكە بىۋاستە تەسىر كۆرسىتىدۇ. شۇڭا ئالىدىغان ئايالنى نىكاھتىن ئىلگىرى كۆرمەك كېرەكتۇر. ئەگەر كۆرمەي ئالسا ئاخىرى پۇشايمان كەلتۈرىدۇ. شۇڭا خوتۇننىڭ جامالىمۇ بولۇشى كېرەك. ئەمما، ئەڭ مۇھىمى ئۇنىڭ ئەدەپ، ئېتىقادىدۇر.

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئەھمەد ھەنبەلگە ئىككى قىزنى تونۇشتۇرۇپتۇ. ئۇلارنىڭ بىرى غايەت چىرايلىق، يەنە بىرى كۆرۈمسىزراق ئىكەن. ئەھمەد ھەنبەل كۆرۈمسىزراقىنى تاللاپتۇ. بۇ چاغدا باشقىلار بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىغان ئىكەن،

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئۇ شۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ:

ـــشۇنسى تىنچراقتۇر.

تۆتىنچى سۈپەت شۇكى، تويلۇقى يەڭگىل بولۇشى كېرەك.

بەشىنچى سۈپەت شۇكى، تۇغماس بولماسلىقى لازىم.

ئالتىنچى سۈپەت شۇكى، تۇرمۇشقا چىقمىغان ياش، پاكىز قىز ئېلىش كېرەك ۋە بۇ ئۇلپەت ـ يېقىنلىققا سەۋەب بولىدۇ. ئەرگە تەگكەن خوتۇن چوقۇم دەسلەپكى ئېرىغا بىر تەرەپلەردىن تارتىشىدىغان بولىدۇ.

يەتتىنچى سۈپەت شۇكى، نەسلى ـ نەسەبى پاك خوتۇن ئېلىش كېرەككى، ئايالىنىڭ نەسەبى بۇلغانغان، پېئىلى يامان بولسا، شەكسىزكى بۇ ھال پەرزەنتكە تەسىر قىلىدۇ.

سەككىزىنچى سۈپەت شۇكى، يېقىن قېرىنداش، يەنى ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىدىن خوتۇن ئالماسلىق كېرەك. بۇنىڭغا ئەمەل قىلىنمىسا، تۇغۇلغان پەرزەنت زەئىپ ۋە مېيىپ بولۇپ قالىدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن ئەرلەر زوق ـ شوق جەھەتتە قېرىنداش ـ ئۇرۇقلىرىغا نىسبەتەن سۇس ۋە زەئىپراق بولىدۇ، يەنە قان تېپى يېقىنلارمۇ ئۆزئارا ماس كەلمەيدۇ.

خوتۇنلارنىڭ سۈپىتى مانا شۇلاردىن ئىبارەتتۇر. بۇ ھەممىگە ئايان بولدى.

ئەمدى ئاتا ـ ئانىمۇ قىزىنى ياتلىق قىلماقچى بولسا، بۇنى ئوبدان مەسلىھەتلىشىپ، ئويلىنىپ كۆرۈشى، ئۆزلىرىگە لايىق ۋە ماس كېلىدىغان كۈيئۇ ئوغۇلنى قوبۇل قىلىشى

كېرەك. بەتخۇلق، ئىلىمسىز ۋە ھورۇن، يەنى ئائىلىنى قامداش ۋەزىپىسىنى زىممىسىگە ئالالمايدىغان كۈيۈ ئوغۇلدىن ھەزەر قىلىشى كېرەك. شۇنداقلا قىزنى ئۆز تەڭتۇشىگە بېرىش كېرەكتۇر.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ پېكى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ئەھلى ئايالغا مۇئامىلە ئەدەپلىرى بايانىدا

يۇقىرىقىلاردىن مەلۇم بولدىكى، نىكاھ ئەنئەنە يىلتىزلىرى ئىچىدىكى ئەڭ مۇھىم بىر يىلتىزدىن ئىبارەتتۇر. شۇڭا ھەرقانداق ئادەملەر ئەر ـ خوتۇنچىلىقتىكى ئەدەپلەرگە رىئايە قىلىشى لازىم. ئۇنداق بولمىسا، ئادەملەرنىڭ نىكاھى بىلەن ھايۋانلارنىڭ جۈپلۈكى ئوتتۇرىسىدا پەرق قالمايدۇ.

نىكاھتا تۆۋەندىكى ئون بىر ئەدەپكە رىئايە قىلىش كېرەكتۇر:

بىرىنچى ئەدەپ: توي ئۇچۇن كەلتۈرۈلىدىغان داستىخاندۇر. ھەرقانداق كىشى قۇدرىتى يەتكەن دائىرىدە توي قىلىپ، باشقىلارغا داستىخان سېلىشى كېرەك.

ئىككىنچى ئەدەپ: ئەر بولغۇچى خوتۇنىغا خۇش پېئىل بىلەن ياخشى مۇئامىلە قىلىشى لازىم. خۇش پېئىل بىلىنىڭ مەنىسى، خوتۇنىغا رەنج ۋە ئازار يەتكۈزمەسلىك، بەلكى ئايال يەتكۈزۈۋاتقان رەنج ـ ئەلەمگە سەۋر قىلىش ۋە بەرداشلىق بېرىش دېمەكتۇر. يەنە خوتۇنمۇ ئېرىنىڭ يەتكۈزگەن ئەزىيەتلىرىگە سەۋر قىلمىقى كېرەكتۇر.

ئۈچىنچى ئەدەپ: ئەر كىشى خوتۇنى بىلەن ھەزىل ـ چاقچاق قىلىشنى ۋە شوخلۇق قىلىپ تۇرۇشنى ئۇنتۇماسلىقى كېرەك.

تۆتىنچى ئەدەپ: ھەزىل ـ چاقچاق قىلىدىم دەپ، ئۇنى چېكىدىن ئاشۇرۇۋەتمەسلىك، دىل ئاغرىشىنى كەلتۈرۈپ چىقارماسلىق كېرەك. يەنە ھاۋايى ـ ھەۋەسلەردە خوتۇنلارنىڭ رايىغا بارماسلىق، ئەگەر خوتۇن سەل چەتنەپ كەتكۈدەك بولسا، ئۇنى توغرا تەرەپكە تارتىش كېرەك.

شۇنداق دېيىلگەنكى، ئەرلەر بىلەن خوتۇنلار ئورتاق مەسلىھەت قىلىشى ۋە مەسلىھەتى بويىچە ئىش كۆرۈشى كېرەك. دەرھەقىقەت، خوتۇنلارنىڭ نەپسىمۇ ئەرلەرنىڭ نەپسىگە ئوخشاشتۇر. ناۋادا خوتۇنلار يەڭگىللىك قىلسا، ئايال كىشى ئىتائەتتىن چىققان بولىدۇ ۋە بۇ ئەر كىشىنىڭ ئىلاج قىلىشى بىلەن تۈزۈلىدۇ. ئەمما، ھەرقانداق ئىلاج چوقۇم ۋاقتىدا بولۇشى كېرەك. ئەگەر ۋاقتىدىن ئۆتۈپ كەتسە، ئىلاجنىڭ پايدىسى كەم بولۇر.

بەشىنچى ئەدەپ: غەيرەت ۋە ئار ـ نومۇسنى ساقلاش كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن ئاپەتكە سەۋەب بولىدىغان ئىشلارنى ئەمەلگانقەدەر مەنئى قىلىش لازىم. ھەر خىل نامەھرەم ئىشلاردىن ساقلىنىپ، ئۆزلىرىنىڭ غۇرۇر ـ ۋىجدانىنى ساقلاشقا تىرىشتەن غەيرىتىنى كۈچەيتىش كېرەك.

ئالتىنچى ئەدەپ: ئەھلى ئايالىنىڭ ماددىي ئېھتىياجىنى قامداش كېرەك. ئىمكان يار بەرسە، ئوزۇق ـ تۈلۈكنى مول قىلىپ قويۇش، تەڭلىككە سالماسلىق ۋە ئىسراپمۇ قىلماسلىق كېرەك. بىلگىنكى، ئەھلى ئايالىغا، بالىلىرىغا قىلغان خىراجەتنىڭ ساۋابى سەدىقىنىڭ سەۋەبىدىنمۇ زىيادىراقتۇر. يەنە ئەر كىشى ئىمكانقەدەر تائامنى خوتۇنى بىلەن يېگىنى تۈزۈك.

يەتتىنچى ئەدەپ: ئەر كىشى خوتۇنىغا بىلىشكە تېگىشلىك ھەر خىل مەسىلىلەرنى پۇختا ئۆگىتىشى كېرەك. ئەگەر ئېرى ئۆگەتمىسە، خوتۇنىنىڭ يەنە بىراۋنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۆگەنمىكى توغرىدۇر. ئەگەر بۇنىڭدىن ئېرى چەكلىسە، دېمەك، سەۋەن ئېرىدە بولغان بولىدۇ.

سەككىزىنچى ئەدەپ: ئەگەر خوتۇنى ئىتائەتسىزلىك قىلىپ، ئېرىنىڭ ئىتائىتىدە بولمىسا، ئىلمىي نەسىھەت ۋە سىلىق ـ يۇمشاق ئۇسۇللار بىلەن ئىتائەتكە كەلتۈرۈش كېرەك. ئەگەر بۇ ئىشلارمۇ پايدا بەرمىسە، كەچقۇرۇنلۇقى ياتقان مەزگىلىدە خوتۇنىغا ئارقىسىنى قىلىپ يېتىۋېلىش كېرەك. ئەگەر بۇمۇ ئۇنىڭغا تەسىر قىلمىسا، كېيىنكى كېچىسى خوتۇنىدىن ئايرىم يېتىش لازىم. ئەگەر بۇ ئۇسۇللارمۇ كار قىلمىسا، دېمەك، خوتۇن تاياقتا لايىق بولغاندۇر.

توققۇزىنچى ئەدەپ: پات ـ پات ئىلمىي ئۇسۇلدا سۆھبەت قىلىشىپ تۇرۇش لازىم. ئۇنىڭدىن باشقا ئەر ـ خوتۇنلۇق مۇناسىۋىتى ئۆتكۈزگەندە خوتۇنى ئۇستىگە ھايۋانلاردەك يېقىلماستىن «ئەلچى» يوللىشى(سۆيۈشى) كېرەك.

ئونىنچى ئەدەپ: ئوغۇل پەرزەنت كۆرسە زىيادە شادلىنىپ، قىز كۆرسە بەشى ساڭگىلاپ كەتمەسلىك، تۇغۇلغان پەرزەنتكە چىرايلىق ئىسىملارنى قۇيۇش كېرەك.

ئون بىرىنچى ئەدەپ: ئالدىراپ خوتۇنىنى تالاق قىلىشتىن ئىنتايىن ئېھتىيات قىلىش كېرەك. ئەگەر ئاجرىشىپ كەتكەن بولسا، مۇڭاپىق نەرسىلەر بىلەن ئايالىنى رازى قىلىشى، خوتۇنىنىڭ ئۇستىدە ھەرخىل سۆزلەرنى ئېيتىپ يۈرمەسلىك كېرەك. بولۇپمۇ، ئايالىنى ھەرگىز ئەيىبى

سەۋەبلىك قويۇۋەتكەن بولسا، بۇ ئەيىبنى ھېچكىمگە ئېيتىماسلىق لازىم.

بىر كىشى خوتۇننىنى قويۇۋېتىشنى خالاپ قالغان ئىدى. كىشىلەر ئۇنىڭدىن سورىدى:

—نېمە ئۈچۈن ئاجراشماقچىسەن؟

ئۇ كىشى جاۋاب بەردى:

—خوتۇننىڭ سىرىنى ئاشكارا قىلماق راۋا ئەمەس!

ئۇزۇن ئۆتمەي ھېلىقى كىشى ئايالىدىن ئاجرىشىپ كەتتى. كىشىلەر يەنە سوراشتى:

—نېمە ئۈچۈن قويۇۋەتتىڭ؟

ھېلىقى كىشى دېدى:

—مەن نېمە دەپ يات بىر خوتۇننىڭ سۆزىنى قىلىپ يۈرەي؟

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurtap.com

ئەرلەرنىڭ خوتۇنلار زىممىسىدىكى ھەقلىرى

بىلگىنىكى، يۇقىرىدا خوتۇنلارنىڭ ئەرلەردىكى ھوقۇقى بايان قىلىندى. ئەمما ئەرلەرنىڭ خوتۇنلاردىكى ھوقۇقى بولسا شۇنچىلىك زىيادىكى، خوتۇنلار ئەرلەرنىڭ بەندىسىدۇر.

بۇ ھەقتە خوتۇنلارغا بىلمەك لازىمدۇركى، ئېرىدىن رۇخسەتسىز بىرەر يەرگە بارماسلىقى، قالايمىقان باشقىلار بىلەن ھەمسۆھبەت بولماسلىقى، كۆپ سۆزلىمەسلىكى، زۆرۈرىيەتسىز ئىشلارغا ئارىلاشماسلىقى كېرەك. ئېرىگە ياخشى سۆزدىن باشقا ھېچنېمە دېمەسلىكى، ئەگەر ئەر - خوتۇن ئارىسىدا نىزا ۋە جاڭجال بولۇپ قالسا، ئىشرەت ۋە سۆھبەت ۋاقتىدا نىزانى قايتا تەگەپ يۈرمەسلىكى كېرەك. مال - مۈلۈكتە ۋە بەدەندە خىيانەت قىلماسلىقى، مەيلى ئېرىنىڭ يېقىنلىرى بولسۇن ياكى باشقا ئەرلەر بولسۇن، ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە ھېجىيىپ - جىلمىيىپ يۈرمەسلىكى، ئىمكانقەدەر ئۆزىنى پىنھان تۇتۇشقا تىرىشىشى كېرەك. يەنە ئۆزىنى ۋە ئۆي - ئائىلىسىنى پاكىز تۇتۇشى، قولىدىن كەلگەن خىزمەتنى بەجانىدىل قىلىشى، ئارتۇقچە گىرىم قىلماسلىقى لازىم.

كەسىپ ۋە تىجارەت ئەدەپلىرى

بىلگىنكى، دۇنيادا ھەرقانداق ئىنسان يول ئۇزۇقىنى تەييار قىلماق بىلەن مەشغۇل بولغۇچىدۇر ۋە ئۇ يېمەك-ئىچمەك ۋە كىيىم-كېچەككە موھتاجدۇر. شۇنداق ئىكەن، بىرەر كەسىپ-ھۇنەر بىلەن شۇغۇللانمىغىچە يۇقىرىقى ئېھتىياجنى قاندۇرغۇچى نەرسىلەر ھاسىل بولمايدۇ. دېمەك، كەسىپ ۋە تىجارەت ئەدەپلىرىنى بىلىشكىگە توغرا كېلىدۇ.

ئەگەر بىر ئادەم ھەممە ھىممىتىنى مال-دۇنيا ئۈچۈن سەرپ قىلىپ، باشقا ھەق يوللارنى ئېسىدىن چىقىرىپ قويغان بولسا، ئۇ بەتبەختلىكىنىڭ نىشانىسىدۇر. شۇڭا بۇنىڭ ئۈچۈن مۇتىدىل يول تۇتۇپ، ھەم بۇ دۇنيالىق ئۈچۈن، ھەم ياخشى نام قالدۇرۇش ئۈچۈن كەسىپ ۋە تىجارەت ئەدەپلىرىنى بىلمەك زۆرۈردۇر.

بىلگىنكى، كەسىپ ۋە تىجارەتتە دەسلەپكى ئىختىيار سېتىشتۇر. سېتىۋالماق، ساتماق ئىلمىنى بىلمەك ھەممە ئادەملەرگە زۆرۈردۇر. ئەگەر بۇنى بىلمىسە ھاياتتا چارىسىز قالىدۇ.

بىلگىنكى، سودىنىڭ ئۈچ ئاساسى باردۇر:

بىرىنچى ئاساس: ئالغۇچى ۋە ساتقۇچىلاردۇر. بۇنى ئىختىيار قىلغۇچى دەيمىز. ئىككىنچى ئاساس مالدۇر ۋە ئۇ

«ئىختىيار قىلىنغان» دېيىلىدۇ. ئۇچىنچى ئاساس ــ «ئال-دىم»، «ساتتىم» دېمەكتۇر ۋە مانا بۇ سودىنىڭ مەقبۇل بو-لۇشىدۇر.

سودا قىلغۇچى بەش تائىپە ئادەم بىلەن مۇئامىلە قىلـ-ماسلىقى كېرەك. بۇلار:

1. نارەسىدە.
2. دىۋانە.
3. ئۆز قۇلى.
4. كور ئادەم.
5. هارامخور ئادەم.

ئەگەر بىر ئادەم دىۋانە ياكى نارەسىدىدىن بىر نەرسە سېتىۋېلىپ، ئۇ نەرسە قولىدا زايە بولۇپ كەتسە، تۆلىمەك لازىم بولىدۇ. ئەگەر دىۋانە ياكى نارەسىدىگە بىر نەرسە سې-تىپ، ئۇلارنىڭ قولىدا زايە بولسا، تۆلەم لازىم بولمايدۇ.

ئەمما كىشىنىڭ قۇلى خوجىسى ئىزنى بەرمىگۈچە ئال-مىقى ۋە ساتمىقى دۇرۇس ئەمەستۇر. شەھەر ھۈنەرۋەنلىرى، مەسىلەن، قاسساپ ۋە باققاللار بىلىشى كېرەككى، بىراۋنىڭ قۇلى بىلەن مۇئامىلە قىلماقچى بولسا، ئۇنىڭ خوجايىنىدىن رۇخسەت ئالمىغۇچە مۇئامىلە قىلماسلىقى، يەنە مەمۇرلاردىن بىرەر ئىشقا بۇيرۇلغان كىشى ئىكەنلىكى شەھەر ئىچىدە ئاشكارا بولسا، ئۇنىڭ بىلەن سودا ـ سېتىق قىلماق دۇرۇس-تۇر. كور ئادەم بولسا، تاكى كورنىڭ ۋەكىلى بولمىغۇچە مۇئامىلە قىلماسلىق كېرەك. لېكىن كور مال سېتىۋېلىپ، زايە قىلىۋەتسە، ئۇنىڭ ئۆزىگە هېسابتۇر (يەنى ساتقۇچىغا ئەمەس). چۈنكى، ئۇ ئۆزى خالاپ ئىش قىلالايدۇ.

ئەمما هارامخور، قاقتى ـ سوقتى قىلغۇچى، زالىم، سو-
دىدىن يېنىۋالغۇچى، هارام پايدىغا ئىنتىلگۈچى، سودا ئوت-
تۇرىسىدىن نەپ ئۈندۈرۈش ئۈچۈن يالغان گۇۋاهلىق بەرگۈ-
چى، سودا سەۋەبلىك پارا ئالغۇچى ...دېگەندەك تائىپىلەر بە-
لەن مۇئامىلە قىلماسلىق كېرەك. ئەگەر بۇ تائىپىلەرنىڭ
ئۆزىنىڭ مېلى ئەمەسلىكى مەلۇم بولسا، سودا هارامدۇر ۋە
ئەكسىچە مېلى هالال بولۇپ، هارامدىن كەلگىنى بولمىسا،
مۇئامىلە دۇرۇستۇر.

ئىككىنچى ئاساس: مۇئامىلىسى دۇرۇس هالدا ئالىتە
شەرتكە رىئايە قىلماق كېرەك:

بىرىنچى شەرت: ئەلگە ئاپەت ـ زىيان كەلتۈرىدىغان
(ئىسپىرتلىق ئىچىملىكلەر، ئۆلۈك هايۋانىنىڭ گۆشى...
دېگەندەك) نەرسىلەرنى ساتماق دۇرۇس ئەمەستۇر. ئىككىنچى
شەرت: چاشقان ۋە يىلان ـ چايان ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش هاشا-
راتلارنى ساتماق ياخشى ئەمەستۇر. زېمىننى ساتماق باتىلدۇر.
ئەمما مۇشۇك، ئىت، هەسەل هەرىسى، بۆدۈنە، كەكلىك ۋە
شۇنىڭغا ئوخشاش خۇش ئاۋاز، كۆرۈنۈشى يېقىملىق جانە-
ۋارلارنى ئالماق ۋە ساتماق توغرىدۇر. ئۇلار كۆڭۈلگە راهەت
بەخش ئېتىدۇ. ئۈچىنچى شەرت: مال ساتقۇچىنىڭ ئۆز مۇل-
كى بولۇشى كېرەككى، هەرخىل غەيرىي يوللار بىلەن باشقا
بىراۋنىڭ مېلىنى ساتماق پاسىقلىقتۇر. تۆتىنچى شەرت:
قانداقلا نەرسىنى ساتسا سېتىۋالغۇچىغا تاپشۇرۇشقا قادىر
بولۇشى كېرەك. سۇدىكى بېلىق، هاۋادىكى قۇش دېگەندەك-
لەرنى ساتماق دۇرۇس ئەمەستۇر. بەشىنچى شەرت: ئالىدىغان
مالنىڭ مىقدارى ۋە سۈپىتى ئېنىق بولۇشى كېرەك. يەنى بىر

توپ قويلار ئارىسىدىن كۆرسەتمەي، كۆرمەي تۇرۇپ بىر قوي-
نى ۋە ياكى بىر باغلام ماتانىڭ ئارىسىدىن بىر ماتانى ئالماق
ۋە ساتماق خاتادۇر. شۇڭا چوقۇم ساتقۇچى كۆرسىتىپ تۇرۇپ
مانا بۇ قوينى ياكى ئۇشبۇ خامنى مۇنچىگە ساتتىم دېيىشى
كېرەك. ياڭاقنى، پىستىنى، بادامنى ۋە لويلىنى پوستى بە-
لەن سېتىشنىڭ زىيىنى يوقتۇر.

ئۇچىنچى ئاساس: تاكى «ئالدىم» ۋە «ساتتىم» دېمىگىچە
سودا پۈتكەن ھېسابلانمايدۇ. ناۋادا پۇلنى مال ئىگىسىگە بې-
رىپ، مالنى خېرىدار ئالسا، «ئالدىم» ۋە «ساتتىم» دېمىسىمۇ
جايىزدۇر. مەسىلەن: بىر پۇلنى بىر نانغا بېرىپ، ناۋاي ئۇ
كىشىگە نان بەرسە، «ئالدىم» ۋە «ساتتىم» دېيىشنىڭ ھا-
جىتى يوق.

تۆتىنچى ئاساس: سودا ئادىل بولۇش كېرەك. ئەگەر
مەخسۇس غەللە ئۆلچەيدىغان تارازا ۋە ياكى ۋەزنى، سانى بولسا،
ئۆز ئالغۇچىغا بىر نېمىنى زىيادىسىغا ساتماق ۋە ئالماق ھا-
رامدۇر. ئەگەر تارازىدا ۋە ۋەزنىدە ئالدامچىلىق قىلسا، بۇنداق
سودا سودا بولمايدۇ.

بەشىنچى ئاساس: ئالدىن زاكالەت پۇلى بېرىپ تۇرۇپ،
ۋاقىتقا ئەمەل قىلماي قارشى تەرەپنى قىستاش ۋە قارشى تە-
رەپمۇ كېلىشىلگەن مۇددەتتە تاپشۇرۇشقا تېگىشلىك نەر-
سىنى تاپشۇرماسلىق توغرا ھېسابلانمايدۇ.

سۆھبەت ۋە دوستلۇق ئەدەپلىرى

بىلگىنكى، ھەممە ئىنسانلار بۇ دۇنيا يوللىرىدا مۇسا-پىردۇر. بەزى مۇساپىرلار مەقسەت ۋە سەپەردە بىر بولسا، يەنە بىرلىرى ھايات ئېھتىياجلىرى ۋە باشقا ئىشلاردا ھەمنەپەس-تۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەممە ئادەملەر بىر جان، بىر تەن بولۇپ، ئۇلپەتلىك ۋە ئىناقلىق پەيدا قىلىپ، بىرى يەنە بىرىنىڭ ھەققىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن تىرىشمىقى كېرەك. بىز بۇنىڭ ئۈچۈن تۆۋەندە دوستلار —سۆھبەتداشلەرنىڭ ھەقلىرى ۋە شەرتلىرى ھەققىدە توختىلىپ ئۆتىمىز.

بىلگىنكى ئادەمنىڭ ھەممىسى سۆھبەتلەشمەك ۋە دوست بولماققا يارىمايدۇ. شۇنداق كىشى بىلەن دوست ۋە ھەمسۆھبەت بولغىنكى، ئۇنىڭدا تۆۋەندىكى ئۈچ خىسلەت بولسۇن:

دەسلەپكى خىسلىتى: ئاقىل بولسۇن، ئەخمەقتىن ۋە ئۇنىڭ سۆھبىتىدىن پايدا يەتمەيدۇ. ئەكسىچە، ئاخىر بۇ كىشىگىمۇ ئەخمەقلىقى تەسىر قىلغۇسىدۇر. ئەخمەق شۇنداق ئادەمكى، ئۇ ساڭا ياخشىلىق قىلماقنى خالىسىمۇ، ئەمما ساڭا زىيان بولىدىغان ئىشنى قىلىدۇ. دېمەك، ئەخمەقتىن يىراق بولماق توغرا يولغا يېقىن بولماقتۇر. ئەخمەق شۇنداق ئادەمكى، ياخشى ـ يامانىنى، توغرا ـ خاتانى پەرقلەندۈرۈشكە پارا-

سىتى يەتمەس. ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلساڭمۇ بىلمەس.

ئىككىنچى خىسلىتى: خۇش پېئىللىق ۋە چىرايلىق مۇئامىلەدۇر. ئەگەر كىمكى بۇنىڭ ئەكسىچە بولسا، يەنى كىشى يامان خۇلقىنى تەرك قىلمىسا، ۋاقتى كېلىپ، يامان ئادىتى بەتخۇيلۇقى تۇتۇپ قالسا، ھەقىقەتنى ۋە بارچە ياخشى خىسلەتلەرنى دەپسەندە قىلىشتىن ئۇيالمايدۇ.

ئۈچىنچى خىسلەت: گۇناھ تۇيغۇسى بولۇشى كېرەك. گۇناھ قىلىشتىن قورقمايدىغان ئادەم ھەرقانداق پەسكەشلىكلەرنى قىلىشتىن قورقمايدۇ ۋە يانمايدۇ.

ئەللامىلەر ئېيتىدۇ: بەش تائىپە سۆھبىتىدىن يىراق بولغىن ۋە ھەزەر قىلغىن:

بىرىنچى: يالغانچى. ئۇنىڭ يالغىنىغا ئالدىنىپ، مەغرۇر بولىسەن.

ئىككىنچى: ئەخمەق. ئۇ ساڭا مەنپەئەت يەتكۈزمەن، دەپ زىيان يەتكۈزگۈسىدۇر.

ئۈچىنچى: بېخىل. ئۇ ساڭا مەنپەئەت يېتەر ۋاقىتتا سېنىڭدىن قاچىدۇ.

تۆتىنچى: ئىچى تار ئادەم. موھتاجلىق ۋاقتىدا ئۆزىنى تارتىدۇ.

بەشىنچى: پاسىق. ئۇ سېنى بىر لوقمىغا سېتىشتىن يانمايدۇ.

بىلگىنكى، بۇ خىسلەتلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ بىر كىشىدە جەم بولمىقى كەم تېپىلىدۇ. لېكىن بىراۋ بىلەن چىن دوست، ئۇلپەت بولماقنى خالىساڭ، خۇش پېئىل، يەنى ئىنسانغا يېقىملىق، خۇش تەبىئەت، خۇش خۇلق كىشىنى تەلەپ

قىلغىن ۋە دوستلۇققا شۇنداق كىشىنى تاللىغىنكى، ھەق ئىشىدا ئۇ ساڭا مەنپەئەت يەتكۈزگۈسى ۋە ياكى سەن ئاڭا مەنپەئەت يەتكۈزگەيسەن. سۆھبەت ۋە دوستلۇق ھوقۇقىنى بىلگىنكى، ئىككى ئادەمنىڭ دوستلۇقىنىڭ مىسالى ئىككى قولغا ئوخشاشتۇر، بىرى يەنە بىرىنى يۇيۇپ پاك قىلىدۇ.

دوستلۇق ھەققى، دوستلارنىڭ ئۆزئارا ئادا قىلىنىدىغان بۇرچلىرى كۆپتۇر. دوستلار ئون بۇرچىنى چوقۇم بىلىشى كېرەك.

دوستلۇقنىڭ بىرىنچى ھەققى، ئىنسان ئۆزىدە بولغان بارچە مال ـ دۇنيا، بايلىقلاردىن كۆرە دوستلۇقنى كۆپرەك قەدىرلىشى ۋە دوستتىن بار نەرسىسىنى ئايىماسلىقى ۋە دە. رىخ تۇتماسلىقى شەرتتۇر. ئۆزىنىڭ دوستىنى ئەڭ يېقىن كىشىسىدەك ھۆرمەت قىلىپ قەدىرلىشى لازىم.

مۇسلىي دوستىنىڭ ئۆيىگە باردى. دوستى ئۆيدە يوق ئىدى. ئۇ كېنىزەككە دېدى:

ـــساندۇقنى ئېلىپ چىق.

كېنىزەك ساندۇقنى ئېلىپ چىقتى. مۇسلىي ساندۇقـ تىن خالىغىنىنى ئېلىپ، ئۆيىگە قايتىپ كەتتى. شۇ كېـ چىسى خوجايىن ئۆيىگە قايتىپ كەلدى ۋە كېنىزىكىدىن بولغان ۋەقەنى ئاڭلىدى ھەم بۇ ئىشنىڭ خۇشاللىقىدىن دەررۇ كېنىزەكنى ئازاد قىلىۋەتتى.

دوستلۇقنىڭ ئىككىنچى ھەققى، دوستى موھتاجلىقتا قالغان ھەرقانداق ۋاقىتتا ئايىماي ياردەم بېرىشتۇر. بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ ھاجىتىنى ئىزھار قىلماققا پۇرسەت قويماسـ لىق كېرەك. دوستقا ئوچۇق كۆڭۈل ۋە ئوچۇق يۈز بىلەن

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

كۆرۈنۈش لازىم.

ھەسەن بەسرى ئېيتىدۇ: «ماڭا دوستلىرىم ئەھلى ئايالىمدىنمۇ ئەزىزراقتۇر.»

دوستلۇقنىڭ ئۇچىنچى ھەققى، تىلنى ئاسرىماقتۇر. بۇنىڭ ئۈچۈن ئەگەر بىراۋ دوستىنىڭ غەيۋىتىنى قىلسا، قۇلاق سالماسلىق ۋە دوستىنىڭ سىرىنى ئاشكارا قىلىپ سۆزلەپ يۈرمەسلىك كېرەك.

ئاببباس ئوغلى ئابدۇللاغا مۇنۇ بەش ئىشتا چوقۇم ئېھتىيات قىلىش كېرەكلىكىنى تەكىتلىگەن ئىدى:

بىرىنچى، ھېچقانداق سىرنى ئاشكارا قىلمىغىن.

ئىككىنچى، ئادەملەر ئارىسىدا دوستۇڭنىڭ غەيۋىتىنى قىلمىغىن.

ئۈچىنچى، يالغان سۆزلىمىگىن.

تۆتىنچى، دوست ياخشى مەسلىھەت بەرسە، رەت قىلمىغىن.

بەشىنچى، خىيانەت قىلمىغىن.

دوستلۇقنىڭ تۆتىنچى ھەققى، كۆڭلۈڭدىكى دوستلۇق ۋە شەپقەتنى تىلىڭدىمۇ ئىزھار قىلىشىڭ كېرەك. بۇنداق قىلساڭ قارشى تەرەپنىڭ كۆڭلىدىمۇ دوستلۇق پەيدا بولۇپ، دوستلۇقى ئىككى ھەسسە بولىدۇ.

ئەبۇ دەردا بىر جۇپ ئۆكۈزنى كۆرۈپتۇ. ئۇلارنىڭ بىرى ماڭسا يەنە بىرىمۇ ماڭمىدىكەن، بىرى تۇرسا يەنە بىرىمۇ تۇرىدىكەن. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆز كۆڭلىدىن شۇلارنى ئۆتكۈزۈپتۇ: «دوستلۇق ئورنىتقان بۇرادەرلەرمۇ ماڭماق ھەم تۇرماقتا مۇشۇ تەرىقىدە بىرلىككە كەلسە، نېمە دېگەن ياخشى

بولاتتى ـ ھە؟»

دوستلۇقنىڭ بەشىنچى ھەققى، دوستى نېمىگە ھاجەتـ مەن بولسا، راۋا قىلىش ۋە زۆرۈر ئىلىمنى ئۆگىتىش، ئۇنى خاتا يولدىن قايتۇرۇش، ئەگەر ئىلىمنى ئۆگىنىپ تۇرۇپ، ئەمەل قىلمىسا، نەسىھەت قىلىش قىلىش كېرەك. نەسـ ھەتنى خىلۋەتتە ھەم ئايرىم قىلىش كېرەك ۋە بۇمۇ شەپقەت جۈملىسىگە كىرىدۇ. ئەگەر جامائەت ئارىسىدا نەسىھەت قىلـ سا، ئۇنىڭ ئەھۋالىنى كۆپچىلىك ئارىسىدا ئاشكارا قىلغان بولىدۇ. بۇ بولسا مۇرۇۋۋەتتىن ۋە ئەدەپتىن ئەمەستۇر. دېمەك، دوستىنىڭ ئەيىبىنى خىلۋەتتە مۇلايىملىق بىلەن ئېيتماق كېرەك.

ئالتىنچى ھەققى، ئۆزرە ئېيتماقتۇر. بۇزرۇك ئېيتقان ئىكەنكى، ئەگەر دوستتىن بىر كەمچىلىك ئۆتسە، ئۆزرە سوراش كېرەك. ئەگەر گۇناھ سادىر قىلسا، يۇمشاقلىق بىلەن ئۆزرە سورىغاي. ئەگەر ئۆزرىگە كەلمىسە سەۋر قىلغىن.

ئەبۇ دەردا شۇنداق دېگەن ئىدى: «دوستلۇقنى ئۇزمەسلىك كېرەك، ئۇ ئۆزرىگە كېلىشى مۇمكىن. ئەمما دوستلىشىشـ تىن بۇرۇن بۇنداق كىشىلەر بىلەن دوستلۇق ئەھدە ـ پەيماـ نىنى باغلىمىغىنى ياخشىراقتۇر.» ئۇ يەنە ئېيتىدۇ: «بىر گۇناھ بىلەن دوستتىن ئايرىلمىغىن. چۇنكى، ئۇ بۇگۇنكى قىلغان گۇناھىغا ئەتىسى ئۆزرە سورىشى مۇمكىن. ئەگەر ساڭا نىسبەتەن گۇناھكار بولسا، ئەپۇ قىلماق ياخشىراقتۇر.»

يەتتىنچى ھەق شۇكى، دوستنى دائىم ياد قىلىپ تۇرۇشى كېرەك. دوستلىرىنىڭ پەرزەنتلىرىنىمۇ ئېسىدىن چىقارـ ماسلىقى لازىم. ۋاپانىڭ يەنە بىر تەرىپى شۇكى، دوستىنىڭ ھەممە تەئەللۇقاتىغا، يەنى، دوستىنىڭ پەرزەنتلىرى،

شاگىرتلىرى، ھەتتاكى قۇللىرى بولسا، ئۇلارغىمۇ شەپقەت ۋە مەرھەمەت ئىزھار قىلىش، ئۆزى ھەرقانچە ئۇلۇغ ۋە مەرتىۋىلىك بولسىمۇ دوستلىرىغا مۇلايىم بولۇشى، تەكەببۇرلۇق-تىن ساقلىنىشى كېرەك. يەنە بىر ۋاپا شۇكى، دوستىنىڭ دۇشمىنىگە دوست بولماستىن، بەلكى دوستىغا دوست ۋە دۇشمىنىگە دۇشمەن بولۇش كېرەك.

توققۇزىنچى ھەق شۇكى، دوستلار ئوتتۇرىسىدا بىر-بىرلىرىنىڭ مۇشەققىتىگە، قىينىچىلىقىغا سەۋەب بولىدىغان ئىشلارنى سادىر قىلماسلىق، دوستلار ئۆزئارا بىر تەن، بىر جان بولۇش كېرەك.

ئەلى ئېيتىدۇ: «دوستىنىڭ يامانراقى شۇكى، دوستى بەر-ھەر بىر نەرسىگە ھاجىتى چۈشۈپ قالغان ۋاقىتتا، ئاستاغىنا ئۆزىرە ئېيتىپ، ئۆزىنى چەتكە ئېلىپ، دوستىنى قىينىچىلىققا سېلىپ قويىدۇ.»

دوستلۇقنىڭ ئونىنچى ھەققى شۇكى، ئۆزىنى ھەممە دوستلىرىدىن تۆۋەن تۇتۇش كېرەك. دوستلىرىدىن ھېچنېمە تەمە قىلماسلىق ۋە دوستلۇق ھەققىنى ئادا قىلىش كېرەك.

بىر كىشى شەيخ جۇنەيدىنىڭ قېشىدا شۇنداق دېدى:

—بۇ زامانىدا ئەزىز دوست ئەتىۋارلىدۇر.

بۇ سۆز نەچچە قېتىم تەكرارلانغاندىن كېيىن، شەيخ جۇنەيد دېدى:

—سەن شۇنداق كىشىنى دوستلۇققا تاللىغىنىكى، ئۇ سېنىڭ رەنج ۋە ئەلەمىڭنى تارتقۇسى. بۇنداق كىشى كەم ۋە ئەتىۋارلىدۇر. ئەگەر خالىساڭ يەنە شۇنداق بىر خىل كىشىنى ئىزدىگىنىكى، سەن ئۇنىڭ رەنج ۋە ئەلەمىنى كۆتۈرگەيسەن، بۇ خىلدىكى كىشىلەر بەكمۇ كۆپتۇر.» (ھايات ۋە تۇرمۇش

تەجرىبىسىدىن مەلۇمدۇركى، شەيخ جۇنەيد ئىبنىتقاندەك، ئەگەر سەن ئۆزۈڭ شۇ دوستلۇقنى باشلاپ بەرسەڭ، يەنى دوستلارغا ۋاپادار، مېھرىبان، غەمخور، ئۇلارنىڭ ئىبغىرىنى يەڭگىل قىلىدىغان جانكۆيەر، ھاجەتپەرۋەر بولساڭ، ساڭا سادىق دوست كۆپلەپ تېپىلغۇسى).

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

بۇرادەرلەرنىڭ ھەق ـ ھوقۇقلىرى ئەدەپلىرى

بىلگىنكى، ھەر كىشىنىڭ ھەققى ساقتا نىسبەتەن يەڭ قىنلىق مىقدارىغا قاراپ بولىدۇ. يەڭقىنلىق بولسا بىر نەچچە دەرىجىدە بولىدۇ. ھەممىدىن يەڭقىنراق دوستلۇق ھەققىدە يۇقىرىدا زىكىر قىلىندى. ئەمدى قالغان بۇرادەرلىرىگە نىسبەتەن بولغان ھەقلەرنى تۆۋەندە تەلقىن قىلىپ ئۆتىمىز:

بىرىنچى ھەق شۇكى، نېمىنى ئۆزىگە راۋا كۆرمىسە، باشقىلارغىمۇ راۋا كۆرمەسلىك كېرەك. چۈنكى، «بۇرادەر-لەرنىڭ ھەممىسى بىر تەنگە ئوخشاشتۇر. ئەگەر بىر ئەزاسىغا رەنج يەتسە، ھەممە بەدەنگە رەنج بولۇر.»

ئىككىنچى ھەق شۇكى، ھېچ بۇرادەرلىرىگە قولى ۋە تىلىدىن رەنج يەتمەسلىك لازىم.

ئۈچىنچى ھەق شۇكى، ھېچكىمگە تەكەببۇرلىق قىلماسلىق كېرەك.

تۆتىنچى ھەق شۇكى، سۇخەنچى، چېقىمچى، سوز توشۇغۇچىلارنىڭ سۆزىگە ئالدىراپ ئىشەنمەسلىك لازىم. چۈنكى، سۇخەنچى پاسىقتۇر. بىلگىنكى، بىراۋ يەنە بىراۋنى سېنىڭ قېشىڭدا يامان دېسە، ئەلۋەتتە سېنىمۇ يەنە بىراۋنىڭ قېشىدا يامان دېيىشى ئېنىق. بۇ خىل كىشىدىن يىراق

بولغىن ۋە بۇنداق ئىنسانلارنى يالغانچى دەپ بىلگىن.

بەشىنچى ھەق شۇكى، ھەر دائىم نىيىتى ۋە ئەمەلى باشقىلارغا ساۋابلىق ئىشنى قىلىشتىن ئىبارەت بولسۇن. ئادەملەرنىڭ ياخشىراقى شۇكى، ئۇ سالامنى ھەممىدىن ئىلگىرى بېرىدۇ.

ئالتىنچى ھەق شۇكى، باشقىلارغا ياخشىلىق قىلغىن، ياخشى ۋە يامان ئارىسىدا پەرق ئايرىپ يۈرمە. چۈنكى، «قولۇڭدىن كەلسە ھەر كىشىگە ياخشىلىق قىل. ناۋادا لايىق بولمىسىمۇ...» دېيىلىدۇ نەسىھەتلەردە.

يەتتىنچى ھەق شۇكى، يېشى چوڭلارغا ھۆرمەت ۋە كىچىكلەرگە مەرھەمەت قىلغىن. چۈنكى، ئادەم يىگىتلىكىدە يېشى چوڭلارنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلىسا، كېيىنكى ئۆمرىدە ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى كۆرگۈسىدۇر.

سەككىزىنچى ھەق شۇكى، ھەممە خەلقتە ئوچۇق چىراي بىلەن بىلەن مۇلاقاتتە بولغىن.

توققۇزىنچى ھەق شۇكى، مەيلى كىمگىلا ۋەدە بەرسەڭ خىلاپلىق قىلمىغىن. شۇنداق دېيىلىدۇكى، ئۇچ خىسلەت كىشىدە بولسا مۇناپىقتۇر: بۇلارنىڭ بىرىنچىسى ۋەدىگە خىلاپلىق قىلىش، ئىككىنچىسى يالغانچىلىق قىلىش، ئۇچىنچىسى ئامانەتكە خىيانەت قىلىشتۇر.

ئونىنچى ھەق شۇكى، ھەر كىشىنىڭ ئۆز دەرىجىسى ۋە مەرتىۋىسىگە قاراپ ئىش تۇتقىن. كىم خەلق ئارىسىدا ئەزىزراق بولسا، ئۇنى سەنمۇ ئەزىزراق تۇتقىن.

ئون بىرىنچى ھەق شۇكى، ئىككى ياخشى ئادەم بىر-بىرلىرى بىلەن خۇسۇمەت قىلىپ يۈرگەن بولسا، ئۇچىنچى

كىشى تېزلىك بىلەن ھەر ئىككىلا ئادەمنى كېلىشتۇرۇشكە ھەرىكەت قىلمىقى كېرەك.

ئون ئىككىنچى ھەق شۇكى، ياخشى ئىنسانلارنىڭ ھەممە ئەيىب ۋە سىرلىرىنى ياپقىن.

ئون ئۈچىنچى ھەق شۇكى، باشقىلارغا تۆھمەت قىلماق-تىن يىراق بولغىن. باشقىلارنىڭ غەيۋىتىنى قىلىشتىن ساقلانغىن. كىمكى يەنە بىراۋنىڭ گۇناھ ئىشلارنى قىلمىغا سەۋەب بولسا، شۇ گۇناھقا تەڭ شېرىك بولغۇسىدۇر.

ئون تۆتىنچى ھەق شۇكى، ئەگەر بىراۋ ھەرقانچە مەن-سەپدار بولسىمۇ، ئادەملەرگە شاپائەت ۋە شەپقەتنى دەرىغ قىلماسلىقى لازىم.

ئون بەشىنچى ھەق شۇكى، ناۋادا بىرەر كىم يەنە باشقا مۆمىن بىر ئادەمگە تاجاۋۇز قىلسا، ياكى مېلىغا قەست قىلسا، بۇنداق چاغدا ئىنسابلىق، دىيانەتلىك بىر ئادەم بۇ نا-ھەق ئىشلارنى ئۇنىڭدىن يىراقلاشتۇرۇش ئۈچۈن تىرىشچان-لىق كۆرسەتمىكى لازىمدۇر.

ئون ئالتىنچى ھەق شۇكى، يامان ئادەملەرنىڭ سۆھبە-تىگە مۇپتىلا بولۇپ قالغان بولساڭ، تاكى خالاس بولغىچە سەۋر قىلغىن، ئۇلار بىلەن ئۆچەكىشىپ، يامان سۆز ئېيتە-مىغىن.

ئون يەتتىنچى ھەق شۇكى، يۇرۇش - تۇرۇشتا دائىم نامرات - كەمبەغەللەر بىلەن دوستلۇق ئورناتقىن.

ئون سەككىزىنچى ھەق شۇكى، ئىمكانىڭ يەتكەن دەرە-جىدە باشقا مۆمىن كىشىلەرنىڭ دىلىغا شادلىق يەتكۈزگىن ۋە ھاجىتىنى راۋا قىلغىن.

ئون توققۇزىنچى ھەق شۆكى، ئەگەر باشقا مۆمىن كىشىلەر كېسەل بولۇپ قالغان بولسا، ھېرىپ كۆرگەيسەن. ناۋادا ئۇ يېقىن - يورۇق، دوست بولمىسىمۇ.

ئۇيغۇر كىتاب توپلىكى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

قوشنىلارنىڭ ھەقلىرى ۋە ئۇلارغا رىئايە قىلىش

قوشنىلارنىڭ ھەق ـ ھوقۇقىنى ساقلىماقنىڭ بايانى ۋە خاسىيىتى زىيادىدۇر. ھەزرىتى پاتىمە زەھرا ئېيتىدۇ: «ئوڭ تەرەپتىن قىرىق ئۆي، چەپ تەرەپتىن قىرىق ئۆي، ئالدى تەرەپتىن قىرىق ئۆي ۋە ئارقا تەرەپتىن قىرىق ئۆي قوشنىدۇر.»

بىلگىنكى، قوشنىدارچىلىق پەقەت ئازار بەرمەسلىكلا بولماستىن، بەلكى ھەممە ئىشلاردا ياخشىلىق قىلماقتۇر.

بىر ئادەم ئۆيىدە چاشقان كۆپەيگىنىدىن شىكايەت قىلىدۇ. باشقىلار ئۇنىڭغا:

ـــ بىر مۇشۇك باقساڭ بولىدۇ، ـــ دەيىشىدۇ. بىراق، ھېلىقى ئادەم ئۇلارغا مۇنداق جاۋاب بېرىدۇ:

ـــ چاشقانلار مۇشۇكتىن قورقۇپ قوشنىمىزنىڭ ئۆيىگە قېچىشلىرىدىن ۋە شۇ تەرىقىدە ئۆزۈم خالىمىغان ئىشنى قوشنامغا خالىغانەك بىر ئەھۋالغا چۈشۈپ قالارمەنمىكىن، دېگەن ئەندىشىدە مۇشۇك باقمىدىم.

قوشنىلارنىڭ ھەققى شۇدۇركى، ئەگەر سەندىن يارەدەم سورىسا، يارەدەم بەرگىن. ئەگەر قەرز سورىسا، قەرز بەرگىن. ئەگەر كەمبەغەل بولسا، مەدەت بەرگىن. ئەگەر كېسەل بولسا، چىقىپ كۆرگىن. ئەگەر شاد ـ خۇرام بولسا، مۇبارەكلىگىن. ئەگەر غەمكىن بولسا، كۆڭۈل سوراپ، تەسەللى بەرگىن. ئۆ-

يۇڭنىڭ تېمىنى ئۇلارنىڭ ئۆيىدىن ئېگىز قىلمىغىنىكى، ئۇلارنىڭ شامىلىنى توسۇۋالمىسۇن. ھەر نېمە يېيىشىڭ، قوشنىڭغىمۇ چىقارغىن. ئەگەر چىقىرالمىساڭ، مەخپىي يېگىن. پەرزەنتلىرىڭنىڭ قولىدا نان كۆتۈرۈپ چىقىپ، قوشنىلارنىڭ پەرزەنتلىرىگە ئازار يەتكۈزۈشىنى راۋا كۆرمەگىن. قوشنىلارغا ئاشخاناڭنىڭ تۈتۈنى بىلەن ئازار بەرمەگىن. تۈتۈنى كۆرۈنسە شۇ ئاشتىن قوشنىغىمۇ بەرگىن.

بىلگىنكى، قوشنىلار ھەققىدىن يەنە بەزىسى شۇكى، تامدىن بويۇن سوزۇپ ئۇنىڭ ئۆيىگە قارىمىغىن ۋە ئەيىب بولغۇدەك ئىشلىرىنى ياپقىن ۋە سېنىڭ ئاڭلاپ قېلىشىڭنى خالىمايدىغان سۆزلىرىگە قۇلاق سالمىغىن. نامەھرەملىرىگە يامان كۆز بىلەن قارىمىغىن.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

قان ـ قېرىنداش، يېقىنلارنىڭ ھەقلىرى

بىلگىنكى، سىيلە ـ رەھىم شۇكى، قان ـ قېرىنداش، يېقىن ـ يورۇقلار سەندىن يىراق بولسىمۇ، سەن ئۇلارغا يېقىنلىق ۋە ياخشىلىق قىلغىن. ئەگەر ئۇلار ساڭا ھەرگىز ئىلتىپات قىلمىسىمۇ، سەن ئۇلارغا ئاتا قىلغىن (يەنى، مال ـ دۇنيايىڭدىن بەرگىن). ئەگەر ئۇلار ساڭا زۇلۇم قىلسا، سەن ئۇلارنى ئەپۇ قىلغىن.

ئاتا ۋە ئانىنىڭ ھەق ـ ھوقۇقلىرى بايانىدا

بىلگىنكى، ئاتا ۋە ئانىنىڭ ھوقۇقىنى ئادا قىلماق ئۇلۇغ تائەت ـ ئىبادەتتۇر ھەم ئانىنىڭ ھەققى ئاتىنىڭ ھەققىدىن ئىككى باراۋەر زىيادىراقتۇر.

بىلگىنكى، پەرزەنت ھەققىدىن ئاتا ـ ئانىنىڭ ھەققى زىيادىدۇركى، ئاتا ۋە ئانىنى ھۆرمەتلەش پەرزەنتكە ۋاجىپتۇر. ئاتا ـ ئانا ھەرقانداق ئىشقا بۇيرۇسا، پەرمانىنى تۇتماق ۋاجىپتۇر (ئەگەر يامان ئىشلارغا بۇيرۇمىسىلا). ھېچقانداق سەپەرگە ئاتا ـ ئانا رۇخسەت بەرمىگۈچە چىقىش توغرا ئەمەس. ئەمما ئىلىم ئۆگەنمەك ئۈچۈن ئىجازەتسىز سەپەر قىلىسا توغرىدۇر.

پەرزەنتلەر ھوقۇقلىرى بايانىدا

پەرزەنتلىرىڭگە ياخشىلىق قىلغىنكى، ئۇلارنىڭ ھەق-قىمۇ ئاتا - ئانىنىڭ ھەققىگە ئوخشاشتۇر. پەرزەنتلەر ھەق-قىدىن بىرى شۇكى، ئۆزۈڭنى ياماندىن ساقلىغاندىن سىرت، پەرزەنتلىرىڭنىمۇ ياماندىن ساقلاپ، گۇناھكار قىلمىغايسەن. بىر نېمە بېرىشتە ۋە مەرھەمەت قىلىشتا بارچىسىنى باراۋەر كۆرگەيسەن. ئۇلارنىڭ ئەركىلىشىگە پۇرسەت بەرگەيسەن. ئۇلارنى ئەركىلىتىپ، سۆيۈپ تۇرغا-يسەن.

خىزمەتكارلارنىڭ ھوقۇقى بايانىدا

خوجايىنلىقنىڭ شەرتى شۇكى، خىزمەتكارغا كىيىم ۋە ئاش - تاماقلىرىنى (بۇگۈنكى كۈندە ئىش ھەققىنى — تەر-جىماندىن) ئۆز ۋاقتىدا بېرىشى كېرەك. يەنە ئۇنىڭغا ھاقارەت كۆزى بىلەن قارىماسلىقى لازىم. بىلىش كېرەككى، خىز-مەتكارمۇ خوجايىنىنىڭ ئۆزىگە ئوخشاشلا ئادەمدۇر. ئۇلۇغ زاتلار شۇنداق دېگەنكى، «بىراۋنىڭ خىزمەتكارى خوجايىنىغا تائام پىشۇرسا، ئۇ تائامنى خىزمەتكارى بىلەن بىرگە ئولتۇ-رۇپ يېگەي ۋە گاھى ئۆز قولى بىلەن لوقما ئېلىپ، خىز-مەتكارنىڭ ئاغزىغا سېلىپ، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۆزى يېگەي (ئەگەر خىزمەتكار يېيىشتىن تارتىنسا).

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

يالغۇزلۇق ئەدەپلىرى

بىلگىنكى، «كىشىلەردىن يىراقلىشىش، يالغۇزلۇقنى ئىختىيار قىلماق ياخشىمۇ ياكى خەلققە ـــ ئادەملەرگە ئارىلاشماق ياخشىراقمۇ؟» دېگەن مەسىلىدە ئىختىلاپ مەۋجۇت بولۇر. كۆپلىگەن ئەللامىلەر يالغۇزلۇقنى ئەلا دەپ ھېسابلايدۇ.

بىر كىشى داۋۇد تائىيگە:

ـــماڭا نەسىھەت قىلغىن، ـــدەپتۇ. داۋۇد دەپتۇ:

ـــتا ئۆلمىگۈچە ئېغىز ئاچمىغىن ۋە خالايىقتىن قاچقىن، خۇددى شىردىن قاچقاندەك.

ھەسەن بەسرى ئېيتىدۇ:

ـــئەگەر ئادەم قانائەت قىلسا، بىھاجەت بولۇر، خەلقتىن يىراقلاشسا سالامەتلىك تاپار ۋە شەھۋەتنى پەس قىلسا، ئازاد بولۇر. ھەسەت قىلماقتىن خالاس بولسا، مۇرۇۋۋەتتى زاھىر بولۇر ۋە نەچچە كۈن سەۋر قىلسا، ئەبەدىي خاتىرجەملىككە يېتەر.

ۋەھاب ئىبن ئەل ۋەرد ئېيتىدۇ:

ـــيالغۇزلۇققا دائىر ھېكمەت ئوندۇر. توققۇزى خامۇشلۇقتا (تىلنى يىغىش ۋە سۆكۈت قىلماقلىقتا)، ئونىنچىسى خانە ۋە يالغۇزلۇقتۇر.

رابىيە ئىبن ھەيسام ۋە ئىبراھىم نەھەئىيمۇ «ئىلىم

ئۆگەنگىن، خالايىقتىن پىنھان تۇتقىن» دەيدۇ.

پۇزەيل ئىبن ئەياز ئېيتىدۇ:

—ماڭا مۇلاقەت بولمىغان، سالام قىلمىغان ۋە كېسەل بولسام مېنى يوقلىمىغان كىشىدىن ئىنتايىن مىننەتدار. مەن.

ئەمىرلەردىن بىرى خاتەم ئەسامغا دېدى:

—ماڭا بىرەر ھاجىتىڭ بارمۇ؟

—بار، —دېدى ئەسام.

—نېمە ھاجىتىڭ بار؟ —دېدى ئەمىر. خاتەم ئەسەم دېدى:

—بۇنىڭدىن كېيىن سىزنى كۆرمىگەيمەن ۋە سىزمۇ مېنى كۆرمىگەيسىز.

پۇزەيل ئەياز تەنھا ئولتۇرۇۋاتقاندا بىر كىشى ئۇنىڭ قېشىغا كەپتۇ. بۇ ۋاقىتتا پۇزەيل ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

—نېمە ئۈچۈن كەلدىڭ؟

ھېلىقى ئادەم دەپتۇ:

—سېنىڭ دىدارىڭ بىلەن ئاسايىشلىق تاپماق ۋە دوستلاشماق ئۈچۈن كەلدىم.

پۇزەيل دەپتۇ:

—بۇ سۆزۈڭدىن بىلدىمكى، سەن نەچچىلىگەن يالغانىنى ماڭا ئېيتارسەن ياكى مەن ساڭا نەچچە يالغانىنى ئېيتىمقىم لازىم بولغۇسىدۇر. شۇڭا يا سەن كەتكىن، ياكى مەن تۇرۇپ كېتەي.

ھەرقانداق ئادەم بۇ كەبى ئىشلاردىن ھەزەر قىلالىسا، ئادەملەرگە ئارىلاشماقنىڭ زەررى يوقتۇر.

يالغۇزلۇقنىڭ تۆۋەندىكى پايدىلىرى بار:

بىرىنچى پايدا شۇكى، پىتنە ـ پاساتتىن خالىي بولىدۇ.

ئىككىنچى، پايدا شۇكى، باشقىلارنىڭ يامانلىقىدىن ئەمىن بولىدۇ ۋە غەيۋەت ـ شىكايەت قىلىشتىن ساقلىنىدۇ.

كەمبەغەللەردىن بىرى ھەمىشە گورىستاندا يالغۇز ئولتۇراتتى. بىر كۈنى ئۇنىڭدىن باشقىلار سورىدى:

ـــ نېمە ئۈچۈن بۇنداق قىلىسەن؟

ئۇ دېدى:

ـــ چۈنكى، مەن سالامەت بولساقتا تەنھالىقتىن بۆلەك چارە، گۇمراھلىقتىن لايىقراق نەرسىھەتچى ۋە كىتابتىن ياخشىراق دوست تاپمىدىم.

ئۈچىنچى پايدا شۇكى، ئادەملەرنىڭ تەمەسىدىن ۋە ھەم باشقىلارمۇ بۇنىڭ تەمەسىدىن خالىي بولىدۇ. مال ـ دۇنيا ھېرىسمەنلىكىدىن ۋە بۇ يولدا خاتالىقلارغا يول قويۇشتىن ساقلىنالايدۇ.

تۆتىنچى پايدا شۇكى، ئەخمەق ۋە جاھىللارنى كۆرمەكتىن، تەبىئىتىگىزگە ئېغىرلىق ۋە مالالىلىق يەتكۈزىدىغان تائىپىلەرنىڭ دىدارىدىن خالاس بولۇرسىز.

ئەمەشتىن سورىدى:

ـــ كۆزۈڭ نېمە سەۋەبتىن كۆرمەس بولۇپ قالدى؟

ئۇ دېدى:

ـــ ئەخمەقلەرگە قارىغانلىق سەۋەبىدىن بۇ كېسەلگە گىرىپتار بولۇپ قالدىم.

جالىنۇس دەيدۇ:

— بەدەن كېسەل بولغانغا ئوخشاش، جانمۇ كېسەل بولىدۇ. جاننىڭ كېسەل بولغىنى ئەخمەقلەرنى كۆپ كۆرۈشتىندۇر (ئەخمەقلەر دائىم ئەسەبنى بۇزىدۇ — تەرجىماندىن).

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

يالغۇزلۇقنىڭ ئاپەتلىرى بايانىدا

يالغۇزلۇقنىڭ ئاپەتلىرى بايانىدا شۇنى بىلگىنىكى، شۇنچە كۆپ ئىشلار باردۇركى، ئۇلار ئادەملەرگە ئارىلاشمىغىچە ھاسىل بولمايدۇ ۋە خىلۋەتتە بولۇش بىلەن بۇ ئىشلار قولدىن كەلمەيدۇ. بۇ ئالتە ئاپەتتۇر:

دەسلەپكى ئاپىتى شۇكى، ئىلىم ئۆگەنمەكتىن مەھرۇم قالىدۇ. بىلگىنكى، كىشى پەرز ئىلىم ئۆگەنمەكتىن بىنىھ سىب بولسا، يالغۇزلۇقنى خالىمىقى ھارامدۇر.

ئىككىنچى ئاپىتى شۇكى، مەنپەئەت ئالماق ۋە ئەلگە پايدا يەتكۈزمەكتىن مەھرۇم قالىدۇ. كەسىپ ۋە ھۈنەر قىلماق خەلقىقە ئارىلاشمىغۇچە ئەمەلگە ئاشمايدۇ.

ئۈچىنچى ئاپىتى شۇكى، يالغۇز ياشىغۇچى كىشى ئادەملەر بىلەن مۇناسىۋەتلىك ياخشى ئىشلاردىن مەھرۇم قالىدۇ.

تۆتىنچى ئاپىتى شۇكى، خىلۋەتتە ۋەسۋەسە غالىب كېلىپ، دىلغا دەز كېتىدۇ.

بەشىنچى ئاپىتى شۇكى، كېسەل يوقلىماق، ئادەمگەر چىلىككە قاتناشماق قاتارلىقلارنىڭ ساۋابىدىن مەھرۇم قالىدۇ.

ئالتىنچى ئاپىتى شۇكى، خەلقىقە ئارىلاشماق ۋە ئۇلارنىڭ

ھەققىنى بەجا كەلتۈرمەك ئىنسانلىق جۇملىسىدىندۇر.
خىلۋەتنى خالاش بولسا تەكەببۇرلۇقنىڭ ئۆزىدۇر.
بەس، يالغۇزلۇقنى خالىماقنىڭ پايدىسى ۋە ئاپەتلىرى قىسقىچە بايان قىلىندى.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

سەپەر قىلماق ئەدەپلىرى

سەپەر يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا بولىدۇ. يوشۇرۇن سەپەر — دىل سەپىرىدۇر. بۇ سەپەر ئەڭ مۇھىمدۇر. يەنە بىرى تەن بىلەن بۇ مەنزىلدىن يەنە بىر مەنزىلگە مەنپەئەت ئۈچۈن قىلىنغان سەپەردۇر. بۇ ئىككى سەپەر ئارىسىدا پەرق ناھايىتى چوڭدۇر. بۇ ھەقتە شەيخ ئەبۇ سەئىد شۇنداق دەيدۇ: «ئەقىلسىزلەر ئاياغلىرىنى قاپارتىدۇ، مەردلەر جېنىنى قاپارتىدۇ.»

بىلگىنكى، ئاشكارا سەپەرنىڭ ئەدەپلىرىنى ئىككى بابتا شەرھلەيمەن. ئەمما، مەخپىي سەپەرنىڭ شەرھى نازۇك ۋە ئاجايىپ چوڭقۇرکى، بۇ كىتابقا شەرھى سىغماس.

سەپەرنىڭ نىيىتى بايانىدا

بىلگىنكى سەپەر بەش قىسىمدۇر.

دەسلەپكى سەپەر، ئىلىم ئۆگىنىش مەقسىتىدە سەپەر قىلماق بولۇپ، بۇ سەپەر پەرزدۇر. چۈنكى، ئىلىم ئۆگەنمەك ھەرقانداق ئىنسانغا پەرزدۇر. ئىلىم ئىزدەپ سەپەر قىلماق ئۈچ خىل ئۇسۇلدا بولىدۇ. ئاۋۋالقىسى، ئىلىم ئۆگەنمەكتۇر. شۇنداق بولىدۇكى، كىشى ئۆيىدىن ئىلىم ئۆگەنمەك نىيىتىدە چىقسا تاكى ئۆيىگە كەلگۈچە ئىلىم تەلىپىدە يۈرگەن

بولىدۇ.

ئىككىنچى سەۋەب، ئۆزىنى ئاساس قىلىشتىن خالاس بولماق، ئەخلاقسىز چىرىكلىك ۋە يامان، نەپرەتلىك خىسلەتلىرىدىن خالاس بولماق ئۈچۈن سەۋەب قىلماقتۇر. بۇ خىل سەۋەب مۇھىمدۇركى، كىشى ئۆيىدە بولسا كۆڭلى خالىغىنىنى قىلىدۇ. ئۆزىنى ۋە ھەممە سۈپەتلىرىنى ياخشى دەپ ئويلايدۇ. ناۋادا سەۋەردە بولسا ئۆزىگە يامان پېئىللى مەلۇم بولىدۇ ۋە سەۋەر رەنجىدىن ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقى، زەئىپلىكى ۋە بەتخۇيلۇقىنى بىلىۋالىدۇ. دېمەك، سەۋەر ياخشى سۈپەت ھاسىل قىلماق ۋە ئەقىلنى ئىشلەتمەككە سەۋەب بولىدۇ. بەشىر ھاپىسى ئېيتىدۇ: «ئەي، يېقىنلىرىم، سەۋەر قىلىڭلار، پاك بولغايسىلەر. چۈنكى، سۈمۈ بىر يەردە ئۇزاق تۇرسا تەمى بۇزۇلغۇسىدۇر.»

ئۈچىنچى سەۋەر شۇكى، قۇرۇقلۇق، سۇ يولى، چۆل - - باياۋان ۋە تاغۇدەريالارنى سەير قىلماق ئىنسانغا تەبىئەت سىرلىرى ھەققىدە تەپەككۇر قىلىش ئېڭىنى ئاتا قىلىدۇ. بۇ خىل سەۋەرمۇ پايدىلىقتۇر. يەنە بىر جەھەتتىن ھاياتلىقنىڭ مۇشەققەتلىرىنى يەڭگىللىتىدۇ.

سۇفيان سەۋرى ئېيتىدۇ: «شۇنداق ۋاقىت بولىدىكى، سىلەرنى تونۇمايدىغان ۋە بىلمەيدىغان يەرگە بېرىڭلار.»

كىشىلەر سوفيان سەۋرىنى خۇرجۇنىنى يەلكىسىگە سېلىپ كېتىپ بارغان ھالەتتە كۆرۈپتۇ ۋە سوراپتۇ:

—قەيەرگە بارىسىز؟

سەۋرى دەپتۇ:

—پالانى سەھرادا تائام ئەرزان ئىمىش، شۇ جايغا بارىمەن.

كىشىلەر يەنە سورىشىپتۇ:

ـــ ساڭا بۇ ئىش راۋامۇ؟

سوفيان سەۋرى دەپتۇ:

ـــ قەيەردە هايات يەڭگىل بولسا، شۇندا بولۇڭلاركى، نەپ يېمەت دۇرۇس ۋە دىل پاكىزرەك بولىدۇ.

تۆتىنچى سەپەر: تىجارەت سەپىرىدۇر. مال ـ دۇنيا ئىز ـ دەپ سەپەر قىلماق دۇرۇس سەپەرلەرنىڭ بىرىدۇر. ئەگەر ئۆز زىنى ۋە ئائىلىسىنى باشقىلاردىن بىھاجەت قىلماق نىيىتىدە سەپەر قىلسا، بۇ سەپەر ناھايىتى ئەھمىيەتلىك سەپەر ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر زىيادە مال ـ دۇنيا توپلاپ، ئۆزىنى كۆز ـ كۆز قىلماق، شۇ مال دۇنياسى بىلەن كىبىرلەنمەك نىيىتىدە بولسا، بۇنداق ئادەم شەيتان يولىدا يۈرگەن بولىدۇ.

دېمەك، كۆپلىگەن ئادەملەر قىممەتلىك ئۆمرىنى مال ـ دۇنيا توپلىماق ئارزۇسىدا سەپەر مۇشەققەتلىرى ئىچىدە زايە قىلىدۇ. بۇنداقلار ئاخىرى يا غۇربەتتە ئۆلىدۇ، يا مېلىنى بۇلاڭچى ـ تالاڭچىلار ئالىدۇ. ئەگەر ئۆز يۇرتىدا ئۆلسىمۇ مېلىنى ۋارىسلىرى ئېلىپ، هاۋايى نەپسىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن بۇزۇپ چاچىدۇ، ئۇنى ئەسلا يادىغا ئالمايدۇ ۋە هېچقانداق ۋەسىيەتنىمۇ بەجا كەلتۈرمەيدۇ. بۇنىڭدىن زىيادە زىيانكارلىق بولماسكى، هەممە جەبىر ـ جاپالارنى بۇ كىشى تارتقاي، راھەتنى بولسا ئۆزگىلەر كۆرگەي.

بەشىنچى سەپەر: تاماشا ۋە كۆڭۈل ئېچىش خاراكتېرىدىكى سەپەردۇر. بۇ خىل سەپەر هەققىدە ئۆلىمالار ئارىسىدا ئىختىلاپ مەۋجۇتتۇر. بەزىلىرى ئېيتىدۇ: «بۇنداق سەپەر پايدىسىز. جاپا ـ مۇشەققەت تارتماقتىن ئۆزگە نەتىجە بەرمەيدۇ.»

ئەمما، مېنىڭ نەزىرىمدە بۇنداق سەپەر قىلىش پايدىلىقتۇر.

ئاشكارا سەپەرنىڭ ئەدەپلىرى بايانىدا

ئاشكارا سەپەرنىڭ ئەدەپلىرى ئۇچ تۈرلۈكتۇر.

بىرىنچى ئەدەپ: سەپەر قىلغۇچى قەرزدار بولسا، قەرزىنى ئۈزۈۋېتىپ، بىراۋنىڭ ئامانىتى بولسا، ئىگىسىگە تاپشۇرۇۋېتىپ مېڭىشى كېرەك. ئايالى ۋە بالا ـ چاقىسىغا كېتەرلىك تولۇق تەييار قىلىپ بېرىشى ۋە ئۆزىمۇ هالالدىن يول ئۈزۈقى تەييارلىشى كېرەك. سەپەر جەريانىدا هەمراهلىرىغا تائام بەرمەك ۋە ياخشى سۆز بىلەن كۆڭلىنى خۇش قىلماق گۈزەل ئەخلاقتۇر.

ئىككىنچى ئەدەپ: سەپەر قىلماق ئۈچۈن ياخشى دوست تېپىش كېرەك. چۈنكى، سەپەرنىڭ مۇهىم شەرتلىرىدىن بىرى، ئاۋۋال ئورتاق، ئاندىن يول. تەنها سەپەر قىلماقنىڭ ياخشى ئەمەسلىكى كۆپ تەكىتلەنگەن. سەپەردە ئەگەر كەم بولغاندا ئۈچ كىشى بولۇشى كېرەك. يەنە مۇهىم مەنبەلەردە شۇنداق دېيىلىدۇ: «سەپەرگە چىقىۋاتقاندا بىر كىشىنى سەپەر باشلىقى قىلىڭلار. سەپەر جەريانىدا بولىدىغان هەر تۈرلۈك ئىشلارنى سەپەر باشلىقى بىلەن بامەسلىهەت هەل قىلىڭلار. شۇنداق كىشىنى سەپەر بېشى قىلىڭلاركى، هەممە تەرەپتىن خۇشخۇلق بولسۇن، شۇنداقلا ئىلگىرىمۇ سەپەر قىلغان بولسۇن.»

ئۈچىنچى ئەدەپ: كىشى ئۆز ئۇلىغىغا ياكى بىراۋدىن ئىجارىگە ئالغان ئۇلىغىغا يۈكنى يەڭگىلراق يۈكلىشى لازىم.

ئىلاجىنىڭ بارىچە يوكى بار ئۇلاغغا مىنمەسلىك ۋە ئۇلاغ ئۈستىدە ئۇخلىماسلىق كېرەك. سەھەر ۋە كەچلەردە بىرەر سائەت پىيادە مېڭىشى كېرەككى، ئايىغىدا قان يۈروشۇپ، يەڭگىللىشىپ قالىدۇ، ئۇلاغقىمۇ يەڭگىللىك بولىدۇ. ئەگەر سەپەرگە چىققۇچى ئۇلاغنى ئىجارىگە ئالغان بولسا، يوكلەيدىغان يوكىنى ئۇلاغ ئىگىسىگە كۆرسىتىشى، كۆرسەتكەندىن تاشقىرى يوك ئارتماسلىقى ۋە سەپەر جەريانىدا ئۇلاغنى قاتتىق ئۇرماسلىقى كېرەك.

ناخشا ـ مۇزىكا ۋە زوق ـ ھاياجان ئەدەپلىرى

بىلگىنكى، ئادەمنىڭ كۆڭلىدە تالاي سىرلار پىنھان بولغاندۇركى، بۇ خۇددى تاش ئىچىدە ئوتنى ساقلىغانغا ئوخشاشتۇر. ناۋادا تۆمۈرنى تاشقا ئۇرسا، ئوت ئاشكارا بولغاندەك، ناخشا ـ مۇزىكا ۋە خۇش ئاۋازلارنى ئاڭلىماق بىلەن ئىنسان دىلىنىڭ ئەسرارى ھەربىرىگە كېلىدۇ ۋە مۇزىكا ۋاقتىدا تەپەككۇر ـــ ئاڭ ئۇخلاۋاتقان بولىدۇ. دېمەك، دىل گۆھىرىنىڭ روھلار ئالىمىگە مۇناسىۋىتى قانچە كۈچلۈك بولسا، زوق ـ شوقمۇ شۇنچىلىك زىيادىدۇركى، ھەممە ھۆسن ـ جامال روھلار ئالىمىدىكى ھۆسن ـ جامالنىڭ نەمۇنىسىدۇر (كۆز-رۇئۇشىدۇر). بۇنداق كۆڭۈل ئىشق ۋە مۇھەببەتتىن بەھرىمەن ۋە يىراقنى كۆرگۈچىدۇر، مۇزىكىنىڭ تەسىرى بولسا زىيادىراقتۇر.

كىمنىڭ كۆڭلىدە ھەقىقەتكە مايىللىقى ۋە مۇھەببىتى غالىبراق بولسا، ناخشا ـ مۇزىكا ئۇ كىشىگە مۇھىمراقتۇر، مۇھەببەت ئوتىنى يالقۇنجىتار. ئەگەر كىشىنىڭ كۆڭلىدە يامان غەرەز ـ نىيەتلەر ھۆكۈمران بولسا، مۇزىكا ئاڭا زەھەر-لىك قاتىلدۇر.

ناخشا ـ مۇزىكا ئاڭلاش ياكى ئاڭلىماسلىق ھەقىقىدە ئىختىلاپ كۆپتۇر. ئەمما، بىلىش كېرەككى، مۇزىكىنىڭ

پايدىلىق ياكى زىيانلىقى كۆڭۈلنىڭ ھالىغا قاراپ بولىدۇ. يەنى، بىراۋنىڭ كۆڭلىدە ياخشىلىققا مايىللىق بولۇپ، مۇ-زىكا ئۇنىڭ ياخشىلىقىنىڭ تېخىمۇ كۆپىيىشىگە سەۋەب بولسا، بۇ چاغدا مۇزىكا پايدىلىقتۇر. ئەگەر بىراۋنىڭ كۆڭلىدە يامانلىق بولۇپ، مۇزىكا بۇ يامانلىقنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىغا مەلۇم جەھەتتە تۈرتكە بولسا، دېمەك، بۇنداقتا مۇزىكا زىيان-لىقتۇر. ئەگەر بىراۋ بۇ ئىككى مۇھەببەتتىن تاشقىرى تەبە-ئىي لەززەت ئالماق ئۈچۈن ئاڭلىسا، زىيىنى يوقتۇر.

دېمەك، ناخشا ـ مۇزىكا ئاڭلايدىغان ئادەم ئۈچ خىلدۇر:

بىرىنچى، ئويۇن ۋە غەپلەت بىلەن ئاڭلايدۇ. بۇ غەپلەت ئەھلىنىڭ ئىشىدۇر. دۇنيا ئويۇن ـ كۈلكە، خۇشاللىق بە-لەن گۈزەلدۇر. شۇنداق ئىكەن، «مۇزىكا ئاڭلىماسلىق كې-رەك» دېيىشنىڭ ھاجىتى يوق. چۈنكى، مۇزىكا كۆڭۈلنى شادلاندۇرۇش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە. ئەلۋەتتە، كۆڭۈلنى خۇش قىلىدىغان شۇنداق ئىشلارمۇ باركى، ئۇنىڭ چەكلىنىشى ئو-رۇنلۇق. چۈنكى، بۇ ئۇنىڭ كەلتۈرىدىغان زەررى بىلەن باغ-لىقتۇر. ئەمما، يېقىملىق ئاۋازلارنى ئاڭلاش خاتا ئەمەس. مۇ-زىكا ئاڭلاشمۇ خۇش ئاۋازلارنى قۇلاق ئاڭلاپ بەدەن بەھرىمەن بولغاندەك، ئاقار سۇغا، كۆپكۆك مايىسلارغا بېقىپ كۆز مەز-پەئەت ئالغاندەك ئىشتۇر. بۇ يەنە مۇشكى ـ ئەنبەردىن بۇرۇن ھىدلاپ بەھرىمەن بولغانغا ۋە ھېكمەتلىك سۆزلەردىن ئەقىل قۇۋۋىتى ۋە سۆيۈنۈش ھاسىل قىلغانغا ئوخشاشتۇر.

ئىككىنچى، كۆڭلىدە خىيانىتى بولسا ناخشا ـ مۇزىكا ئاڭلاش زىيانلىقتۇر. چۈنكى، بىر نامەھرەمنىڭ ئىشقى ۋە مۇھەببىتىگە گىرىپتار بولسا ئۇنىڭ ھۇزۇرىدا ۋە يا ئۇنى

ئەسلەپ ئولتۇرۇپ ناخشا ـ مۇزىكا ئاڭلىماق ياكى ئېيتماق ياخشى نەتىجە بەرمەيدۇ. ئەمما، يېگىتلەرنىڭ كۆپچىلىكى مۇشۇنداق قىلىشقا ئامراقتۇر. ئەسلىدە نەپس ۋە شەھۋەت ئو-تىنى ئۆچۈرمەك ۋاجىپ ئىدى. ئەمما، بۇ ناخشا ـ مۇزىكا ئۇ-نىڭ كۆڭلىدىكى قۇتراشلارنى تېخىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈۋەتتى. مانا زىيان كەلتۈرگەن تەرىپىدۇر.

ئۇچىنچى، كىشىنىڭ كۆڭلىدە ياخشى سۈپەت بولسا، ناخشا ـ مۇزىكا ئۇ سۈپەتنى كۈچلۈك ۋە زىيادە قىلسا، ئۇنداقتا ناخشا ـ مۇزىكا ئاڭلاش زىيانلىق ئەمەستۇر.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurtap.com

«قەلب كىتابى» دىن

غەززالىينىڭ «قەلب كىتابى» ناملىق ئۇشبۇ ئەسىرىدە ئىنسانىنىڭ تۇرلۇك قەلب كېسەللىكلىرىنىڭ تۈرلىرى ۋە ئۇنى داۋالاش يوللىرى، ئىنسان قەلب پاكىزلىقىنىڭ ئۇنىڭغا كەلتۈرىدىغان پايدىلىرى، قەلب خەستىلىكىنىڭ كەلتۈرىدىغان زەرەرلىرى، ئىنسان قەلبىنى قانداق قىلغاندا پاكىز ساقلىيالايدىغانلىقى ھەققىدىكى بايانلار جەملەنگەن. كىتاب ئىككى بۆلۈم. دىن ئىبارەت بولۇپ، بىرىنچى بۆلۈمدە قەلب كېسەللىكلىرىنىڭ تۈرلىرى، ئىككىنچى بۆلۈمدە ئۇنى داۋالاش يوللىرى شەرھلىنىدۇ. پەلسەپىۋى ئىلمىدە دۇنياۋى نوپۇزغا ئىگە بولغان پەيلاسوپ غەززالىينىڭ بۇ كىتابى چوڭقۇرلۇق دەرىجىسىنىڭ بەكمۇ يۇقىرى بولۇشى سەۋەبلىك ئۇنى چۈشىنىشتە زور دەرىجىدە قىينىچىلىق بولىدىغانلىقىنى بەلگىلەپ قويغان. مەن ئامالىمنىڭ يېتىشىچە بۇ كىتابنى چۈشىنەرلىكراق قىلىپ تەرجىمە قىلىش ئۈچۈن تىرىشتىم. شۇنداقتىمۇ، يەنىلا كۆپلىگەن سۆز ـ جۈملىلەرنى بەك ئاددىيلاشتۇرۇشنىڭ ئىمكانىيىتى بولماي قالدى. چۈنكى، مەنە چوڭقۇرلۇقىنى ساقلاش ئۈچۈن سۆز ـ جۈملىلەرنىمۇ شۇنىڭغا يارىشا قوللىنىش زۆرۈر بولدى. شۇنداقتىمۇ مەن ئوقۇرمەنلەرنىڭ بۇ دۇنياۋى تەسىرگە ئىگە

كىتابتىكى قەلب ساغلاملىقى ۋە قەلبنى تۇرلۇك يوللار بىلەن پاكلاشنىڭ بايانلىرىدىن مۇئەييەن بىلىم، نەپ ئالالايدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن.

كىتاب قىسمەن قىسقارتىشلار بىلەن تەرجىمە قىلىندى.

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

بەرىنچى بۆلۈم

ئىنسان مەرىپەت ئۈچۈن بەرھەر ئەزاسى بىلەن ئەمەس، بەلكى قەلبى بىلەن تەييارگەرلىك كۆرۈشى كېرەك. چۈنكى، باشقا ئەزالار قەلبكە ئەگەشكۈچى، خىزمەتكار ۋە خىزمەت ئەسۋابلىرى ھېسابلىنىدۇ، خالاس. گويا خوجايىن قۇلنى، باشلىق قول ئاستىدىكىلەرنى ۋە ھۈنەرۋەنلەر ئەسۋابلىرىنى ئىشلەتكەندەك، قەلبمۇ باشقا ئەزالارنى ئىشقا سالىدۇ.

تەلەپ قىلىنىدىغىنىمۇ، خىتاب قىلىنىدىغىنىمۇ، تەنە قىلىنىدىغىمۇ قەلبتۇر. ئەگەر ئۇ پاكىز تۇتۇلسا، شۇ قەلب ئىگىسى بەختكە ئېرىشىدۇ، نەتىجىلىرى نىجات تاپىدۇ، ئەگەر ئۇنى ناچار ئىش ـ گۇناھلارغا كۆمۈپ، ئىپلاس قىلسا، ئۇ-نىدىلەر كۈلگە ئايلىنىپ، بەتبەختىلەر قاتارىدىن ئورۇن ئالىدۇ.

ئەلۋەتتە، ئىنساندىكى ھەرقانداق ئەزالارغا خۇنۇك ئىش-لارنىڭ سىڭىشى قەلبنىڭ تەسىرىدىن بولىدۇ. قەلبىنىڭ قارا‌ئىغۇلۇق بىلەن قاپلىنىشىنىڭ خۇنۇكلۈكى ۋە يورۇقلۇق بىلەن پۈركىنىشىنىڭ شولىسى ھەر دائىم دېگۈدەك زاھىر بولۇپ تۇرىدۇ. چۈنكى ھەر بىر ئىدىشتىن ئىچىدە بارى تۆ-كۈلىدۇ.

قەلب شۇنداق نەرسىكى، ئەگەر ئىنسان ئۇنى تونۇسا، شەكسىزكى، ئۆزىنى تونۇيدۇ. قەلب شۇنداق نەرسىكى، ئەگەر

ئىنسان ئۇنى تونۇمىسا، ئۆزىنىمۇ تونۇمايدۇ. كىم قەلبىگە جاھىللىق قىلسا، باشقىلارغا ئۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق جاھىلراق-تۇر. چۈنكى، ئىنسانلارنىڭ كۆپ قىسمىلىرى قەلبىلىرى ۋە نەپسلىرىنى بىلمەيدۇ — ئۆزلىرى بىلەن نەپسلىرى ئوتتۇ-رىسىغا پەردە تارتىلغان.

قەلبىنى تونۇش ۋە ئۇنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ ھەقىقىتى توغرا يولىنىڭ كاپالىتىدۇر. قولىڭىزدىكى بۇ كىتابنىڭ بە-رىنچى بۆلۈمى ئەنە شۇ قەلب سۈپەتلىرى ۋە قەلب ئەخلاق-لىرىنىڭ سىرلىرىنى شەرھلەش توغرىسىدا، ئىككىنچى بۆلۈمى بولسا قەلبىنى قانداق قىلىپ پاكىزلاش، قانداق قە-لىپ گۈزەل قەلب ئەخلاقى يېتىلدۈرۈش توغرىسىدىدۇر.

ھازىر بولسا قەلب سىرلىرىنى چۈشىنىشكە يارىدەم بېرىدىغان ئۇسۇللار بىلەن ئۇنى شەرھلەشكە ئۆتەيلى. چۈنكى قەلب سىرلىرىنى ئايدىڭلاشتۇرۇش شۇنداق ئىشكى، ئۇنى چۈشىنىشتىن كۆپلىگەن ئەقىل - ئىدراكلار بارلىققا كېلە-دۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

نەپس، روھ (جان)، قەلب ۋە ئەقىللەرنىڭ مەنىلىرى ھەمدە بۇ سۆزلەر بىلەن نېمىنىڭ كۆزدە تۇتۇلغانلىقىنى بايان قىلىش توغرىسىدىكى باب

بىلىشكى، ئۇشبۇ بابتا گەپ ئاساسەن تۆتلا سۆز — نەپس، روھ (جان)، قەلب ۋە ئەقىل خۇسۇسىدا بولىدۇ. بۇ سۆزلەرنى تولۇق ھالدا، يەنى ئۇنىڭ مەنىلىرىنىڭ ھەر خىللىقى، چېگرالىرى بىلەن، ئۇنىڭ ئاتىلىش سەۋەبلىرى بىلەن، يەنغىپ ئېيتقاندا تەگ مەنىسى بىلەن چۈشىنىدىغان كىشى كاتتا ئۆلىمالار ئىچىدىمۇ ئاز تېپىلىدۇ. ھازىر يۇز بېرىۋاتقان كۆپلىگەن خاتالارنىڭ كېلىپ چىقىشى بۇ سۆزلەرنىڭ مەنىلىرىنى ۋە ئۇنىڭ يەنە باشقا ھەر خىل نامدا ئاتالغان نەرسىلەر بىلەن ئومۇمىيلىقىنى بىلمەسلىكتىندۇر. بىز تۆۋەندە سۆھبىتىمىزنىڭ ماۋزۇسىغا تەئەللۇق بۇ سۆزلەرنىڭ مەنىلىرىنى شەرھلەيمىز.

ئەڭ دەسلەپكىسى «قەلب» سۆزى بولۇپ، ئۇ ئىككى خىل مەنە ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. بىرىنچىسى، كۆكرەك قەپىسىنىڭ چەپ تەرىپىگە جايلاشقان دەرەخ يوپۇرمىقى شەكلىدىكى مۇشتەك گۆشتۇر، ئۇنىڭ ئىچى بوشلۇق بولۇپ،

ئەنە شۇ بوشلۇقتا قارا قان بار. ئۇ روھنىڭ بۇلىقى ۋە مەدەنىدۇر. لېكىن ھازىر قەلبىنىڭ شەكلى ۋە كۆرۈنۈشىنى شەرھلەش مەقسىتىدە ئەمەسمىز. چۈنكى، بۇ تېۋىپلارغا تەللۇق مەسىلىدۇر. ئۇنىڭ ئىلمىي مەقسەتكە ئائىت جايىمۇ يوق. بىز شەكلىنى تىلغا ئالغان بۇنداق قەلب ھايۋانلاردىمۇ، ئۆلۈكلەردىمۇ مەۋجۇتتۇر. بىز بۇ كىتابتا «قەلب» سۆزىنى تەلقىن قىلار ئىكەنمىز، يۇقىرىقى مەنىنى نەزەردە تۇتمايمىز. چۈنكى ئۇ قەدىرسىز بىر بۆلەك گۆش، خالاس. چۈنكى، ئىنسانلارنىڭ تاشقىرى ھايۋانلارمۇ كۆرۈش ھېسسىياتى بىلەن ئۇنى بىلىدۇ.

ئىككىنچى مەنە: ئىنسانلارغا ئاتا قىلىنغان روھىي بىر نەرسىدۇركى، ئۇنىڭ جىسمانىي قەلبىكە باغلىقلىقى بار. ئەنە شۇ ئىلاھىي نېمەت ئىنسانىنىڭ ئەسلىي ماھىيىتى، ھەقىقىتىدۇر. ئۇ ئىنسانىنىڭ ئىدراك قىلغۇچىسى، بىلگۈچىسى ۋە تونۇغۇچىسىدۇر. خىتاب قىلىنىدىغان، جازالىنىدىغان، تەنبىھ قىلىنىدىغان ۋە تەلەپ قويۇلىدىغانمۇ ئەنە شۇدۇر. ئۇنىڭ جىسمانىي قەلب بىلەن مۇستەھكەم ئالاقىسى بارکى، كۆپ ئىنسانلارنىڭ ئەنە شۇ ئومۇمىيلىق ھالىتىنى بىلىشكە ئەقىللىرى يەتمەي قالىدۇ. چۈنكى روھىي قەلبىنىڭ جىسمانىي قەلبىكە باغلىقلىقى شەكىل ـ رەڭلەرنىڭ جىسىملارغا، سۈپەتلەرنىڭ سۈپەتلەنگۈچىگە، بىرەر ئەسۋاب ئىشلەتكۈچىنىڭ ئاشۇ ئەسۋابقا، بىر يەرگە ئورناشقان كىشىنىڭ ئاشۇ ئورۇنغا باغلىقلىقىغا ئوخشايدۇ. بىز بۇ جايدا ئىككى نەرسە سەۋەبىدىن مەزكۇر باغلىقلىقلارنى شەرھلەشتىن چەتنەپ ئۆتىمىز. بىرىنچىسى، قەلب كەشپ قىلىش ئىلىملىرىگە

تېگىشلىكتۇر. بىزنىڭ بۇ كىتابتا كۆزلىگىنىمىز بولسا پەقەت مۇئامىلە ئىلىملىرىدۇر. ئىككىنچىسى، بىزنىڭ مەقسىتىمىز قەلبنىڭ ماھىيىتى ـ ھەقىقىتىنى ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ سۈپەتى ـ ھالەتلىرىنى بايان قىلىشتۇر. چۈنكى، مۇئامىلە ئىلمى قەلبنىڭ ماھىيىتى ـ ھەقىقىتىنى ئەمەس، ئۇنىڭ سۈپەتى ـ ھالەتلىرىنى تونۇشقا موھتاج بولىدۇ.

ئىككىنچى سۆز، «روھ»تۇر. ئۇمۇ ئىككى خىل مەنىدە كېلىدۇ. بىرىنچىسى، ئۇ كۆزگە كۆرۈنمەس بىر جىسىم، ئۇنىڭ مەنبەسى جىسمانىي قەلبنىڭ، يەنى يۈرەكنىڭ بوشلۇقىدۇر. ئۇ شۇ يەردىن تومۇرلار ئارقىلىق بەدەننىڭ باشقا ئەزالىرىغا تارقىلىدۇ. بەدەندە روھنىڭ يۈرۈشى، ئۇنىڭدىن ئەزالارغا سېزىش، كۆرۈش، ئاڭلاش ۋە ھىدلاش كەبى ھايات نۇرلىرىنىڭ ئېقىپ چىقىشى گويا ئۆينىڭ بۇرجەكلىرىدە ئايلاندۇرۇلۇۋاتقان چىراغتىن تارىلىۋاتقان نۇرغا ئوخشايدۇ. چۈنكى چىراغ ئۆينىڭ قايسى بۇرجىكىگە بارسا، ئاشۇ يەر يورۇيدۇ، چىراغ نۇرى بارمىغان جاي قاراڭغۇ بولىدۇ.

ھايات گويياكى تامدا ھاسىل بولغان نۇرغا ئوخشايدۇ. روھ بولسا گويا چىراغقا ئوخشايدۇ. روھنىڭ ئىچكىرىدە يۈرۈشى ئۆينىڭ ئەتراپىدا بىرەر ھەربكەتلەندۇرگۇچىنىڭ قوزغىشى بىلەن ھەربكەتلىنىشىگە ئوخشايدۇ. تېۋىپلارمۇ «روھ» سۆزىنى تىلغا ئېلىشقىنىدا ئۇنىڭدا مانا شۇ مەنىنى نەزەردە تۇتۇشىدۇ. ئۇنى قەلبنىڭ ھارارىتى پىشۇرىدۇ، دەپىشىدۇ. بۇنى شەرھلەش بىزنىڭ ۋەزىپىمىز ئەمەس، چۈنكى بۇ بەدەن ئەزالىرىنى داۋالايدىغان تېۋىپلارنىڭ ئىشىدۇر. «روھ»نىڭ ئىككىنچى مەنىسى ئىنساندىكى بىلگۈچى ۋە ئىدراك قىلغۇچى

بىر ئىلاھىي نېمەت بولۇپ، بۇ ھەقتە قەلب مەنىلىرىنىڭ ئىككىنچىسىنى شەرھلىگىنىمىزدە ئېيتىپ ئۆتتۇق.

ئۇچىنچى سۆز «نەپس» بولۇپ، ئۇمۇ بىر نەچچە مەنىلەر ئوتتۇرىسىدا ئومۇمىيدۇر. ئۇلاردىن ئىككى مەنە ھازىرقى تېمىمىزغا تەئەللۇقتۇر. بىرىنچىسى شۇكى، «نەپس» دېگەندە ئىنساندىكى غەزەپ ۋە شەھۋەت قۇۋۋىتىنى جەملىگۈچى مەنە كۆزدە تۇتۇلىدۇ (كېيىنكى بابلاردا بۇنىڭ تەپسىلىي شەرھى كېلىدۇ). بۇ ئىلىم ئەھلىلىرىگە غالىب بولغان مەنە بولۇپ، ئۇلارنىڭ پىكرىچە نەپس ئىنساندىكى قارىلانغان سۈپەتلەرنى جەملىگۈچى نېگىزدۇر. ئۇلار ئېيتىدۇ: «نەپسكە قارشى كۈرىشىش ۋە دائىم ئۇنى سىندۇرۇشتىن باشقا چارە يوق.» چۈنكى، ئىچىكىدىكى نەپسىڭ دۈشمىنىڭنىڭ ئەڭ يامىنىدۇر. ئىككىنچى مەنىسى، نەپس يۇقىرىدا دېيىلگىنىدەك، بىر ئىلاھىي نېمەتتۇر. ئىنسان نەپسى ئۇنىڭ ئۆزىدۇر. لېكىن ئۇ ھالىتىنىڭ تۇرلىنىشىگە قاراپ ھەر خىل سۈپەتلىنىدۇ. ئەگەر نەپس شەھۋانىي ئىنتىلىشلەرنى يېڭىشكە قادىر بولسا، ئۇ «خاتىرجەم ھەم پاكىز نەپس» دەپ ئاتىلىدۇ.

ئەمدى نەپسنى ئاۋۋالقى مەنىسى بىلەن ئالىدىغان بولساق، ئەگەر نەپسىنىڭ تىنچلىقى جايىدا بولماي، شەھۋانىي نەپسكە بىر قارشى چىقىپ ۋە بىر باش ئېگىپ ئىككىلەنگۈچىدىن بولسا، ئۇ مالامەتگۈي نەپس دەپ ئاتىلىدۇ. چۈنكى ئىنسان شۇنىڭغا ئائىت قۇسۇرلارغا يول قويغىنىدا، ئۇنىڭغا نەپسىدىن مالامەت يېتىدۇ. ئەگەر نەپس ئېتىراز بىلدۈرمىسە ۋە شەھۋانىي ئىنتىلىشلەرگە بويسۇنۇپ، شەيتانىنىڭ ۋەسۋەسىلىرىگە ئىتائەت قىلسا، ئۇ «يامانلىققا بۇيرۇغۇچى نەپس»

دەپ ئاتىلىدۇ. «يامانلىققا بۇيرۇغۇچى نەپس» دېگەندە ئاۋۋالقى مەنىدىكى نەپس، دەپ چۈشىنىلىشى كېرەك بولىدۇ. دېمەك، بىرىنچى مەنىدىكى نەپس قاتتىق يامانلانغان ۋە ئىككىنچى مەنىدىكى نەپس بولسا ماختالغاندۇر. چۈنكى ئىككىنچىسى ئىنسانىنىڭ نەپسى، يەنى ئىنسانىنىڭ ئۆزىدۇر. جاھان سىر-لىرىنى تونۇپ - بىلگۈچى ئىنسانىنىڭ ھەقىقىتىدۇر.

تۆتىنچى سۆز «ئەقىل»دۇر. ئۇمۇ ھەر خىل مەنىلەردە كېلىدۇ. ئەمما، ئەنە شۇلاردىن بىزنىڭ ھازىرقى تېمىمىزغا تەئەللۇق بولغىنى ئىككىدۇر. بىرىنچىسى، ئەقىل دېگەندە ئىشلارنىڭ ھەقىقىتىنى - ماھىيىتىنى بىلىش مەنىسى چۈشىنىلىدۇ. ئۇ ئورنى قەلب بولغان ئىلىم سۈپىتىدىن ئىبارەتتۇر. ئىككىنچى مەنىسىدە ئەقىلدىن ئىلىملەرنى ئىدراك قىلغۇچى، دېگەن مۇددىئا كۆزدە تۇتۇلىدۇ ۋە شۇ مەنىدە قول-لىنىلىدۇ. دېمەك، ئۇ ئىلاھىي نېمەت بولغان قەلبنىڭ ئۆ-زىدۇر. شۇ نەرسە ئايانكى، ھەر بىر بىلگۈچىنىڭ نەپسىدە بىر مۇستەقىل ۋۇجۇد بار. ئۇ نەپسكە چۈشكەن نېگىزلىك نەر-سىدۇر. ئىلىم بولسا ئۇ يەردە تۇرغۇچى بىر سۈپەت. ئەمما، شۇنداق سۈپەتكى، ئۇ سۈپەتلەنگۈچىنىڭ ئۆزى ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭدىن بۆلەك نەرسە. «ئەقىل» دېگەندە گاھى ئالىم (بىل-گۈچى) سۈپىتى ئىرادە قىلىنسا، گاھى ئۇنىڭدىن ئىدراك قىلىش ئورنىنى مۇددىئا قىلىپ، «ئىدراك قىلغۇچى» دەپ چۈشىنىلىدۇ.

ئەلۋەتتە ئىلىم ماددىيدۇر. ئەقىلنىڭ بۇرۇن يارىتىلغان نەرسە بولمىقى تەسەۋۋۇر قىلىنمايدۇ. بەلكى ئۇنىڭدىن ئالدىن ياكى ئۇنىڭ بىلەن بىرگە ئىلىمنىڭ ئورنى يارىتىلغان

بولمىقى لازىمدۇر. چۈنكى بۇ ھالدا ئەقىلگە خىتاب قىلىش مۇمكىن بولمايدۇ. شۇنداق بولغاچقا، شەكسىزكى، سىزگە بۇ سۆزلەرنىڭ مەنىلىرى مەۋجۇت ھالدا بىلىنىپ بولدى. ئۇلار: جىسمانىي قەلب (يەنى، يۈرەك)، جىسمانىي روھ، شەھۋانىي نەپس ۋە ئىلىملەردۇر. بۇ تۆت خىل مەنىگە ئاساسەن تۆت سۆز ئىپىتىلىدۇ. بەشىنچى مەنىمۇ بارکى، ئۇ ئىنسانىنىڭ ئىچكى تۈيغۇسىدىن بولغان بىلگۈچىلىك ۋە ئىدراك قىلغۇچىلىكتۇر. بۇ تۆت سۆز، يەنى نەپس، روھ، قەلب ۋە ئەقىل - ھەممىسى ئەنە شۇ بەشىنچى مەنىنىڭ ئۇستىدە ئىتتىپاقلىشىدۇ، يەنى بىرلىشىدۇ. دېمەك، مەنە بەش، سۆزلەر بولسا تۆت. ھەر بىرى بولسا ئىككى خىل مەنە ئۇچۇن قوللىنىلىدۇ. ئەھلى ئىلىملەرنىڭ كۆپلىرىگە بۇ سۆزلەرنىڭ ھەر خىل مەنىدە كېلىشى ۋە قايسى مەنىدە بىر خىل بولۇشى چىگىشلىكتۇر. ئۇلارنىڭ خاھىشلار توغرىسىدا بۇ ئەقىل خاھىشى، بۇ روھ ئىستىكى، بۇ قەلب خاھىشى ۋە بۇ نەپس ئىستىكىدۇر، دېيىشۇاتقىنىنى ئاڭلايسىز ۋە كۆرىسىز. مۇلاھىزە قىلىپ كۆرگەن كىشى ئۇشبۇ سۆزلەرنىڭ مەنىلىرىنىڭ ھەر خىل ئىكەنلىكىنى بىلمەيدۇ. مانا شۇلارغا توسۇلغان پەردىلەرنى ئېچىش ئۇچۇن ئاۋۋال بۇ سۆزلەرنىڭ شەرھىنى كەلتۈردۇق.

«قەلب» — ئىنسان چۈشىنىدىغان ۋە نەرسىلەرنىڭ ھەقىقىتى بىلىنىدىغان مەنىدۇر. گاھىدا ئۇ كۆكرەك ئىچىدىكى يۈرەككە نىسبەتەنمۇ ئىشلىتىلىدۇ. چۈنكى شۇ ماھىيەت بىلەن يۈرەكنىڭ جىسمى ئوتتۇرىسىدا ئۆزىگە خاس بىر مۇناسىۋەت بار. گەرچە قەلب (ماھىيەت) بەدەننىڭ باشقا ئە-

زالىرى بىلەن مۇناسىۋەتتە، ئۇنىڭغا خىزمەت قىلىدۇرۇلغان بولسىمۇ، ئەزالارغا يۈرەك ۋاستىسى بىلەن باغلىنىدۇ. ئۇنىڭ باغلىقلىقى ئاۋۋال يۈرەكتە بولىدۇ. چۈنكى، يۈرەك قەلبنىڭ ئورنى، ئۇنىڭ مەملىكىتى، ئۇنىڭ ئالىمى ۋە ئۇنىڭ ئۇلىغى ھېسابلىنىدۇ. بۇ سۆزلەردىن ئىنسانىنىڭ بىرىنچى مەملىكىتى، تەدبىرلىرى، تەسەررۇپاتلىرى ئاۋۋال جازى قىلىنىدىغان جاي نەزەردە تۇتۇلىدۇ. بۇنى شەرھلەشمۇ بىزنىڭ مەقسىتىمىزگە كىرمەيدۇكى، بۇنىڭدىن قەلب ماۋزۇسىنى داۋام ئەتتۇرۇشكە ئۆتىمىز.

قەلب ئەسكەرلىرىنىڭ بايانى ھەققىدە

بىز ھازىر قەلب ئەسكەرلىرىنىڭ بەزىلىرى ھەققىدە توختىلىپ ئۆتىمىز. ئەنە شۇ نەرسە تېمىمىزغا مۇناسىۋەتلىكتۇر.

قەلبىنىڭ ئىككى ئەسكىرى بار. بىر ئەسكىرىنى كۆز بىلەن كۆرگىلى بولىدۇ. يەنە بىر ئەسكىرى بولسا پەقەت قەلب كۆزى ئارقىلىقلا كۆرۈلىدۇ. كۆرۈلىدىغان ئەسكەرلىرى بولسا خىزمەتكار ۋە يارەمچى ھۆكۈمدىدۇر. قەلبىنىڭ كۆز بىلەن كۆرۈلىدىغان ئەسكىرى: قول، ئاياغ، كۆز، قۇلاق، تىل ھەمدە باشقا ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ئەزالاردۇر. ئۇلارنىڭ ھەممىسى قەلب ئۈچۈن خىزمەتكار بولۇپ، ئۇنىڭغا بويسۇندۇرۇلغان. قەلب ئەزالىرىنىڭ ئىگىلىگۈچىسى ۋە ئۇلار ئۈچۈن بىقارار نەرسىدۇر. دەرھەقىقەت، ئەزالار ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىدىغان ھالەتتە بولىدۇ. ئەزالار قەلبكە قارشى چىقىشقا، ئۇنىڭغا ئاسىيلىق قىلىشقا قادىر ئەمەس. ئەگەر كۆزگە ئېچىلىش ئۈچۈن بۇيرۇق بېرىلسە، ئېچىلىدۇ. ئەگەر ئاياغقا ھەرىكەتلىنىشكە ئەمر بېرىلسە، ھەرىكەتلىنىدۇ. ئەگەر تىلغا سۆزلەشكە قەتئىي بۇيرۇق بېرىلسە، سۆزلەيدۇ. باشقا ئەزالارمۇ شۇنداق. قاپاقلارمۇ ئېچىلىپ ـ يېپىلىشتا قەلبكە بويسۇنۇدۇرۇش يولىغا ئىتائەت قىلىدۇ. ئۇنىڭ ئۆزىدىنمۇ، قەلبكە

ئىتتىپاقلىشىشىنىڭ خەۋىرى يوق. قەلب سەپەرگە چىقىش ئۈچۈن گويا ئات ۋە ئۇلاغقا موھتاج بولغىنىدەك، ئەسكەرلەرگە، يەنى ئەزالارغا موھتاج بولىدۇ. بۇ ئاددىي سەپەر ئەمەس، بەلكى قەلب ئەنە شۇ سەپەر ئۈچۈن يارىتىلغاندۇر.

ئەلۋەتتە، قەلبىنىڭ ئات ـ ئۇلىغى بەدەندۇر. يول ئوزۇقى بولسا ئىلىمدۇر. ئەنە شۇ كىچىككىنە ئات ـ ئۇلاغقا يەتكۈزىدىغان ۋە ئۇنىڭدىن كىچىككىنە نەرسىنى ئېلىش ئىمكانىنى بېرىدىغان سەۋەبلەر بارىكى، بۇلار ياخشى ئەمەللەردۇر. ئىنسانىڭ ناۋادا بەدىنىدە سۇكۇنات يېتىلىپ، ئارتۇقچە ھېرىس ـ ھەۋەسلەردىن، يامان ئىللەتلەردىن ۋاز كەچمىسە، كۆزلىگەن كامىللىققا يېتىشمەكلىكى مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى يىراق مەنزىلگە يېتىش يولىدا يېقىندىكى مەنزىلنى كېسىپ ئۆتۈشتىن باشقا چارە يوق.

بەدەن قەلبىنى يىراق مەنزىللەرگە يەتكۈزىدىغان ئۇلاغتۇر. شۇڭا ئۇلاغ ھېسابلانغان بەدەن ھەرقاچان ئېھتىياتلەن مۇھاپىزەت قىلىپ تۇرماقلىققا موھتاج بولىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن بەدەنگە پايدىلىق ۋە قۇۋۋەت بولىدىغان تاماق ۋە باشقا نەرسىلەرنى جەلپ قىلىش ھەمدە ھالاك بولۇشىغا سەۋەبچى بولىدىغان نەرسىلەرنى بەدەنگە يولاتماسلىق، بارىنى يوق قىلىش بىلەن مۇھاپىزەت قىلىنىدۇ. بەدەن ئوزۇقلىنىشتا ئىككى ئەسكەرگە موھتاج بولۇنىدۇ: يەنى يوشۇرۇن، ئىچكى ئەسكەر ـــ ئۇ شەھۋەتتۇر ۋە ئاشكارا ئەسكەر ـــ ئۇ قول ھەمدە ئوزۇق قوبۇل قىلغۇچى باشقا ئەزالاردۇر. قەلبتە شەھۋەتلەر ئېھتىياجغا يارىشا بولىدۇ. يەنە شەھۋەتلەر ئۈچۈن ئىش قوراللىرى سانالمىش ئەزالارمۇ بولىدۇ.

قەلبىنى ھالاك قىلغۇچى نەرسىلەردىن مۇھاپىزەت قىلىش ئۈچۈنمۇ ئىككى ئەسكەرگە موھتاج بولىدۇ: بىرى روھىي ئەسكەر بولۇپ، ئۇ ھالاك قىلغۇچى نەرسىلەرنى يوقىتىدىغان ۋە دۇشمەنلەردىن ئۆچ ئالىدىغان غەزەپتۇر. ئىككىنچىسى بولسا، ئاشكارا بولۇپ، ئۇ قول ۋە ئاياغدۇركى، ئۇلار بىلەن غەزەپ تەقەززا قىلىدىغان نەرسىلەر بېجىرىلىدۇ. ئەنە شۇلارنىڭ ھەر بىرى تاشقى ئىشلاردۇر.

بەدەندىكى ئەزالار گويا قورال كەبى نەرسىلەرگە ئوخشايدۇ. ناۋادا، ئۇزۇقنى بىلمەس ئىكەن، ئۇلارنى ئۇزۇقلاندۇرۇشقا موھتاج قەلبكە ئۇزۇقنى خالىشى ھەمدە ئۇنى دوست تۇتۇشى پايدا بەرمەيدۇ. ئۇنى بىلىش ئۈچۈنمۇ ئىككى ئەسكەرگە موھتاج بولۇنىدۇ. بىرى، روھىي بولۇپ، ئاقىلاش، كۆرۈش، ھىدلاش، تەم بىلىشلەرنى ئىدراك ئېتەلىشىدۇر. ئىككىنچىسى، ئاشكارا بولۇپ، ئۇلار كۆز، قۇلاق، بۇرۇن ۋە باشقىلاردۇر. بۇلارغا موھتاج بولۇش ۋە ئۇلاردىكى ھېكمەت يولىرىنىڭ تەپسىلاتىنى بايان قىلىدىغان بولساق، گەپ ئۇزىراپ كېتىدۇ. كۆپ جىلدلىق كىتابلارمۇ ئۇلارنى ئۆز ئىچىگە سىغدۇرالمايدۇ.

قەلب ئەسكەرلىرىنىڭ ھەممىسى ئۇچ خىل سىنىپقا بۆلۈنىدۇ. بىرىنچىسى، چارلىغۇچى ۋە تېزلەتكۈچى، يەنى شەھۋەتكە ئوخشاش خاھىشقا مۇڭاپىق كېلىدىغان پايدىلارنى جەلپ قىلىدىغان ياكى غەزەپكە ئوخشاش قارشى چىققۇچى زەرەرلەرنى يوقىتىدىغان سىنىپتۇر. گاھىدا بۇ نەرسە ئىرادە دەپمۇ ئاتىلىدۇ. ئىككىنچى سىنىپ، مانا شۇ مەقسەتلەرنى ھاسىل قىلىش ئۈچۈن ئەزالارنى ھەربىرىگە كەلتۈرگۈچى

بولۇپ، ئۇ كۆچ ـ قۇدرەت دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇ باشقا ئەزالارغا تارقىتىلغان ئەسكەرلەردۇر، خۇسۇسەن، ئەزالارنىڭ پەيلىرى ۋە تومۇرلىرىدۇر. ئۇچىنچى سىنىپ، گويا جاسۇسلارغا ئوخشاش نەرسىلەرنى تونۇغۇچى ۋە ئىدراك قىلغۇچى كۆرۈش، ئاڭلاش، ھىدلاش، تېتىش ۋە تۇتۇش قۇۋۋەتلىرىدۇر. ئۇ مۇئەييەن ئەزالارغىلا تارقىتىلغان. بۇلار ئىلىم ـ ئىدراك دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ باتىنى (روھىي) ئەسكەرلەرنىڭ ھەر بىرى بىلەن زاھىرىي ئەسكەرلەرمۇ بار. ئۇلار ياغ، گۆش، پەي، قان ۋە سۆڭەكلەردىن تەركىب تاپقان ئەزالاردۇر. بۇلار بولسا باتىنىي ئەسكەرلەر ئۈچۈن ئەسۋاب سۈپىتىدە تەييارلانغان. چۈنكى تۇتۇش قۇۋۋىتى بارماقلار بىلەن ۋە كۆرۈش قۇۋۋىتى كۆز بىلەن بولىدۇ. باشقا قۇۋۋەتلەرمۇ شۇنداقتۇر.

بىز زاھىرىي قوشۇنلار، يەنى بەدەن ئەزالىرى توغرىسىدا سۆزلىمەكچى ئەمەسمىز، بەلكى كۆزگە كۆرۈنمەس قوشۇن بىلەن قۇۋۋەتلەندۈرۈلگەن نەرسىلەر ھەققىدە سۆزلىمەكچىمىز. بۇ ئۈچىنچى سىنىپ. بۇلار ئىچىدىن ئىدراك قىلغۇچىسى ئىككى قىسىمغا بۆلۈنىدۇ: بىرىنچىسى، زاھىرىي مەنزىللەرگە ئورناشقانلىرى، يەنى ئاڭلاش، كۆرۈش، ھىدلاش، تېتىش ۋە تۇتۇشلاردىن ئىبارەت سەزگۈ ئەزالىرى. ئىككىنچىسى، روھىي مەنزىللەرگە ئورناشقانلىرى. روھىي مەنزىللەر بولسا مېڭە بوشلۇقلىرىدۇر. ئىنسان بىر نەرسىنى كۆرگەندىن كېيىن كۆزىنى يۇمۇپ، ئۇنىڭ سۈرىتىنى ئۆز مېڭىسىدە ئىدراك قىلىدۇ ۋە بۇ خىيال دېيىلىدۇ. كېيىن بىر نەرسە سەۋەب بولۇپ، ئاشۇ سۈرەت ئۇنىڭ بىلەن بىرگە قالىدۇ، ئۇنى يادلىۋالىدۇ، ئۇ يادلىغۇچى ئەسكەرىدۇر. كېيىن

يادلىغان نەرسىلىرى توغرىسىدا پىكىر قىلىدۇ. بەزىسىنى بەزىسىگە قوشىدۇ، كېيىن ئۇنتۇغان نەرسىلىرىنى ئەسلەيدۇ ۋە ئۇنتۇغانلىرى ئېسىگە كېلىدۇ. ھېس قىلىنغان نەرسىلەر بىلەن ئومۇمىي ھېسسىيات خىيالىدا ھېس قىلىنغان نەرسىلەرنىڭ مەنىلىرىنىڭ ھەممىسىنى جەملەيدۇ. ئىچكى ئالەمدە ئومۇمىي ھېسسىيات، خىيالات، پىكىرلەش، ئەسلەش ۋە يادلاش قابىلىيەتلىرى بار. ئەگەر يادلاش، پىكىرلەش، ئەسلەش ۋە خىيال سۈرۈش قۇۋۋەتلىرى بولمىغىنىدا، ئەلۋەتتە قول ـ پۇتلار ئۇلاردىن خالىي بولغىنىدەك، دىماقمۇ ئۇلاردىن خالىي بولار ئىدى. ئەنە شۇ قۇۋۋەتلەرنىڭ ئۆزلىرىمۇ ئىچكى ئالەمدىكى ئەسكەرلەردۇر.

ئۇلارنىڭ ماكانلىرىمۇ باتىنىيدۇر. مانا شۇلار قەلب ئەسكەرلىرىنىڭ قىسىملىرىدۇر. بۇلارنى چۈشىنىشكە زېھنى يەتمەيدىغان كىشىلەرگە قەدەر چۈشەندۈرۈش دەرىجىسىدە شەرھلەش ئۈچۈن گەپ ئۆزىراپ كېتىدۇ. بۇنىڭغا ئوخشاش كىتابلار ئەقىل ـ ئىدراكلىق كىشىلەر ۋە يېتۈك ئۆلىمالارنىڭ پايدىلىنىشلىرى ئۈچۈن يېزىلىدۇ. شۇنداقتىمۇ بىز ئەقلى نورمالىلارغىمۇ چۈشەندۈرۈش مەقسىتىدە مەسىلىنى سەل ئايدىڭلاشتۇرۇپ سۆزلەشكە، بۇنىڭ ئۈچۈن بەزى مەسىلارنى كەلتۈرۈشكە ھەرىكەت قىلىمىز.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

قەلبنىڭ باتىنىي ئەسكەرلىرىگە ئائىت مسياللار

بىلىڭكى، غەزەپ ۋە شەھۋەتتىن ئىبارەت بولغان ئىككى ئەسكەر قەلب ئۈچۈن مۇكەممەل ھالەتتە بويسۇنىدۇ. بۇ بويسۇنۇش مېڭىۋاتقان يولدا قەلبكە ياردەم بېرىدۇ. قەلبنىڭ مەقسىتى بولمىش سەپەردە ئۇلارنىڭ ھەمراھلىقى چىرايلىق بولىدۇ. گاھىدا غەزەپ ۋە شەھۋەت قەلبكە قارشى چىقىپ، ئىسيان كۆتۈرىدۇ. ھەتتا ئۇنىڭغا ئىگە بولۇپ، قەلبنى قۇل قىلىۋالىدىغان ئەھۋاللارمۇ يۈز بېرىپ قالىدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا قەلب ھالاك بولۇپ، ئەبەدىي سائادەتكە يەتكۈزگۈچى سەپەردىن ئۈزۈلۈشلۇك سادىر بولىدۇ.

قەلبنىڭ يەنە باشقا بىر خىل ئەسكەرلىرىمۇ باركى، ئۇلار ئىلىم، ھېكمەت ۋە تەپەككۇردۇر(ئۇزۇنغا قالماي بۇ ھەقتە بۇلارنىڭمۇ شەرھى كېلىدۇ). بۇ ئەسكەرلەردىن ياردەم سوراش قەلبنىڭ ھەققىدىندۇر. چۈنكى بۇ ئەسكەرلەر باشقا ئىككى ئەسكەر — شەھۋەت ۋە غەزەپكە قارشى جامائەدىندۇر. چۈنكى ئەنە شۇ ئىككى ئەسكەر گاھى شەيتان جامائەسىگە قوشۇلۇپ كېتىدۇ. ئەگەر شۇ ۋاقىتتا قەلب (ئىنسان) ياردەم سوراشنى تەرك قىلسا ھەمدە نەپسى ئۇستىگە غەزەپ ۋە شەھۋەت ئەسكەرلىرىنى ھاكىم قىلسا، ئېنىقلا ھالاك بولىدۇ، ئوچۇق ـ ئاشكارا زىيان كۆرىدۇ. كۆپلىگەن ئىنسانلارنىڭ

ھالىتى مانا شۇنداقتۇر. چۈنكى، ئۇلارنىڭ ئەقىللىرى ھەر خىل ھىيلىلەرنىڭ ۋاستىسىدە شەھۋەتلىرىگە بويسۇندۇ. رۇلغان. ئەسلىدە ئەقىل شەھۋەتكە موھتاج بولغان جايلاردا شەھۋەت ئۇلارنىڭ ئەقىللىرى ئۈچۈن بويسۇندۇرۇلمىقى ياخشىراق ئىدى. بىز ئەنە شۇنى سىزگە ئۈچ مىسال بىلەن ياخشىراق چۈشەندۈرۈپ ئۆتىمىز.

بىرىنچى مىسال: ئېيتىش كېرەككى، ئىنسانىنىڭ بەدىنىدىكى نەپسى، يەنى ئالدىن تىلغا ئېلىنغان گۈزەل نەپسى ئۆز شەھىرىدىكى ۋە مەملىكىتىدىكى بىر پادىشاھقا ئوخشايدۇ. چۈنكى بەدەن نەپسىنىڭ مەملىكىتى، ئالىمى، قارارگاھى ۋە شەھىرى ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭ ئەزالىرى ۋە قۇۋۋەتلىرى ئىشچىلار ۋە ھۈنەرۋەنلەر ئورنىدىدۇر. ئۇنىڭ پىكىر قىلغۇچى ئەقلىي قۇۋۋەتلىرى بولسا نەسىھەتگۈي، مەسلىھەتچى ۋە ئاقىل، دانا ۋەزىردۇر. ئۇنىڭ شەھۋەتلىرى شەھەرگە ئوزۇق ـ تۈلۈك ئېلىپ كېلىدىغان يامان بىر قۇلغا ئوخشايدۇ. غەزەپى ۋە ئار ـ نومۇسى بولسا مىرشەپلەرگە ئوخشايدۇ. تائام ئېلىپ كەلگۈچى قۇل يالغانچى، مەككار، ئالدامچى بىر ئىپلاس بولسىمۇ، خوددى نەسىھەتگۈي سۈرىتىدە گەۋدىلىنىدۇ. ئۇنىڭ نەسىھەتى تېگىدە دەھشەتلىك ياۋۇزلۇقلار ۋە زەھىرىي قاتىللار بار. بۇ قۇلنىڭ قىلىقى ۋە ئادىتى نەسىھەتگۈي ۋەزىرنىڭ پىكىرلىرى ۋە تەدبىرلىرى توغرىسىدا تارتىشىشتۇر. ھەتتا ئۇ بىرەر سائەتمۇ ۋەزىر بىلەن تارتىشىش ۋە ئۇنىڭغا قارشى چىقىشتىن خالىي بولالمايدۇ. قەلب گويياكى بىر ھاكىم، ئەگەر ئۇ مەملىكىتىدە (يەنى، بەدەندە) ھەر بىر ئىشنى ھەل قىلىشتا ۋەزىرى (يەنى، ئەقىل) بىلەن كۆپايىلىنىپ، پەقەت

ئۇنىڭ بىلەن مەسلىھەتلەشسە، ئاشۇ ياماق قۇلنىڭ پىكرى ئۆزىگە زىت بولغىنى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىغا كۆنمىسە، مىرشەپلىرى قۇلنىڭ ئەدىپىنى بېرىپ تۇرسا، ۋەزىرمۇ ئۇنىڭ ئۇستىدە سىياسەت يۈرگۈزۈپ، ئۆز مەسلىھىتى ئاساسىدا ھەربىرىنى قىلىشقا مەجبۇرلىسا، ھاكىم ئۆز ۋەزىرىنى ئەنە شۇ ئىپلاس قۇل، ئۇنىڭ يارەمچىلىرى ۋە ئىزباسارلىرى ئۈستىدىن باشلىق قىلىپ قويسا، بۇ قۇل ھۆكۈم يۈرگۈزگۈچى بولمىسا، بەلكى ئۇنىڭغا قارشى ھۆكۈم يۈرگۈزۈلىدىغان بولسا، ئۇ تەدبىر قىلغۇچى ئەمىر ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ تەدبىرىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭغا ئەمىر قىلىنىدىغان بولسا، مانا شۇ ۋاقىتتىلا شەھەر (بەدەن) ئىشلىرى توغرا يولغا چۈشىدۇ، ئىنتىزام ۋە ئادالەت ئورنىتىلىدۇ. شۇنىڭدەك، نەپسىمۇ قاچانكى ئەقىلدىن يارەم سورىسا، غەزەپ ۋە ئار ـ نومۇسى بىلەن ئەدەپلىنىپ، ئۇنى (يەنى، غەزەپ ئارىيەتنى) شەھۋەت ئۈستىگە غالىب قىلسا ۋە ئىككىلىسى (غەزەپ ئارىيىتى ۋە شەھۋەت) نىڭ بىرىدىن باشقىسىنىڭ زەرەرىگە يارەم سورىسا، ئۇنىڭ قۇۋۋىتى مۆتىدىل، ئەخلاقى بولسا چىرايلىق بولىدۇ. يارەم سوراش گاھىدا شەھۋەتكە قارشى چىقىش ۋە ئۇنى يۇگەنلەش بىلەن غەزەپ دەرىجىسى ۋە ماجىراسىنى كەمەيتىش ئارقىلىق بولىدۇ. گاھىدا بولسا يارەم سوراش غەزەپ ۋە ئار ـ نومۇسنى شەھۋەت ئۈستىگە ھۆكۈمران قىلىش ۋە ئۇ تەقەززا قىلغان نەرسىلىرىنى خۇنۇك ساناش بىلەن ئۇنى يانجىپ، ئۈستىدىن غالىب كېلىش ئارقىلىق بولىدۇ.

ئىككىنچى مىسال: ئىنساننىڭ بەدىنى گويا بىر شەھەرگە ئوخشايدۇ ۋە ئۇنى ئىدراك قىلىشنى بىلگۈچى ئەقىل

بولسا خۇددى ئەنە شۇ شەھەرنىڭ تەدبىرلىك بىر پادىشاھىغا ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ باتىنىي ۋە زاھىرىي ھېسلىرىدىن ھېسابلىنىدىغان ئىدراك قىلغۇچى قۇۋۋەتنى ئەسكەر ۋە يارەمچىلىرىگە، ئەزالىرى بولسا ئۇنىڭ خەلقىگە ئوخشايدۇ. يامانلىققا بۇيرۇغۇچى نەپسى، يەنى شەھۋەتنى ۋە غەزەپنى مەملىكىتى توغرىسىدا ئۇنىڭ بىلەن ئېلىشىپ، خەلقىنى ھالاك قىلىشقا ئۇرۇنۇۋاتقان دۇشمەنگە ئوخشايدۇ. دېمەك، بەدەنى چېگرا، ئۇنىڭ نەپسى بولسا ئەنە شۇ يەردە تۇرىدىغان بىر چېگرا ساقلىغۇچى ئەسكەرگە ئوخشايدۇ. ئەگەر ئۇ دۇشمىنى بىلەن ئۇرۇشسا ۋە ئۇنى يېڭىپ غالىب بولسا، ئەلۋەتتە بۇ ئىشلارنى ئۆزى خالىغىنىدەك بېجىرسە، ئۇرۇشتىن زەپەر بىلەن قايتىپ، قان غازىدەك ئالقىشلىنىپ، ئۇ ماختالغاندەك ماختىلىدۇ. ئەگەر چېگرا ئىغا بىپەرۋا قاراپ، دۇشمەنلەرنىڭ بېسىپ كىرىشىگە يول قويۇپ، خەلقىنى تاشلاپ قويسا، ئۇ ھالدا ئەسكەرنىڭ ئىشى يامانلىشىدۇ ۋە ئاخىرى ئۇنىڭدىن چوقۇم ئۆچ ئېلىنىدۇ.

ئۇچىنچى مىسال: ئەقىلنىڭ مىسالى گويا ئات مىنىپ ۋالغان بىر ئوۋچىغا ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ شەھۋىتى مانا شۇ ئېتىغا ۋە غەزەپى بولسا ئۇنىڭ ئېتىغا ئوخشايدۇ. ئەگەر بۇ سەييات ئوۋ قىلىشقا ماھىر بولسا ۋە ئۇنىڭ ئېتى چىنىقتۇرۇلغان، ئېتى ئۆگىتىلگەن بولسا، ئۇ زەپەر قۇچىدۇ ۋە ئوۋنى غەلىبىلىك بولىدۇ. ئەگەر ئۇ ئۆز نەپسىنى ياخشى بىلمىسە، ئۆز ئىشىغا ئۇستا بولمىسا، ئېتى ئورككەك ۋە ئېتى غالجىر بولسا، ئاتمۇ ئۇنىڭغا بويسۇنۇپ يۈرمەيدۇ ۋە ئېتىمۇ ئۇنىڭ ئىشارىسى بىلەن ئېتائەت قىلغان ھالدا يۈگۈرۈپ كەلمەيدۇ،

بۇ ئوۋچى خالىغان نەرسىسىگە يېتىشىش ئۇياقتا تۇرسۇن، بەلكى ھالاك بولۇشى مۇمكىن. ئوۋچىنىڭ ماھىر بولماسلىقى ئىنسانىنىڭ جاھىللىقىغا، دانالىقى يېتىشمەسلىكىگە ۋە قەلب كۆزىنىڭ چارچىغىنىغا ئوخشاشتۇر، ئاتنىڭ ئورىكەكلىكى شەھۋەت، خۇسۇسەن، قورساق، جىنسىي شەھۋەتنىڭ غالىب كەلگىنىگە ئوخشاشتۇر. ئىتنىڭ غالجىرلىقى بولسا غەزەپنىڭ غالىب كېلىپ ئىنسانىنى ئىگىلىۋالغىنىغا ئوخشايدۇ.

ئىنسان قەلبىنىڭ خۇسۇسىيىتى توغرىسىدا

شۇنى ياخشى بىلىڭكى، بىز تىلغا ئېلىۋاتقان نەرسە-لەرنىڭ ھەممىسىدىن ئىنساندىن باشقا يەنە جىمىكى ھايۋان-لارغىمۇ نىمەت قىلىپ بېرىلگەن. چۈنكى، شەھۋەت، غەزەپ، زاھىرىي ۋە باتىنىي ھېسسىياتلار ھايۋانلاردىمۇ بار. مىسال ئۈچۈن بىر قوي كۆزى بىلەن بۆرىنى كۆرسە، شۇ ھامان ئۇ قەلبى بىلەن ئاداۋەتىنى ھېس قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭدىن قاچىدۇ. مانا شۇ باتىنىي ئىدراك بولىدۇ. بىز تۆۋەندە ئىنسان قەلبىگە خاس بولغان نەرسىلەرنى تەلقىن قىلىمىز. مانا شۇ خاس نەرسىلەرنىڭ بارلىقى ئۈچۈنلا ئىنسانىنىڭ شەرىپى يۇكسەل-دى. بۇ خاس نەرسە ئىلىم ۋە ئىرادىدۇر.

ئىلىم دۇنياۋي ئىشلارنى ھەمدە ئەقلىي ھەقىقەتلەرنى بىلىشتۇر. چۈنكى بۇلار ھېس قىلىنىدىغان ئىشلاردىن ئايرىم بولۇپ، ھايۋانلار بۇنىڭغا شېرىك بولالمايدۇ. زۆرۈر بول-غان ھەر بىر ئىلىم ئەقلگە خاستۇر. چۈنكى، ئىنسان بىر شەخسنىڭ مەلۇم بىر ھالەتنىڭ ئۆزىدە ئىككى جايدا بول-ماقلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدۇ، دەپ ھۆكۈم قىلىدۇ. ئىنسان ۋە ئۇنىڭ بۇ ھۆكۈمى ھەر بىر شەخسكە تەئەللۇقتۇر. يەنە مەلۇمكى، ئىنسان ئۆز سەزگۈسى بىلەن پەقەت بەزى شەخسلەرنىلا ئىدراك قىلالايدۇ، ئۇنىڭ ھەممە شەخسلەرگە

بولغان هۆكۈمى سەزگۈسى ئىدراك قىلالايدىغان نەرسىدىن زىيادە بىر نەرسىدۇر، زۆرۈر بولغان زاھىرىي ئىلىملەر ئوخشاش نەرسىدىكى بۇ مەنىنى چۈشىنىۋالسىڭىز، باشقا نەزەرىيەۋى نەرسىلەرنى بىلىش تېخىمۇ ئايدىڭلىشىدۇ.

ئىرادە شۇكى، ئەگەر ئىنسان ئىشىنىڭ ئاقىۋىتىنى ئىدراك قىلىپ، ئۇنىڭدىكى توغرا يولنى تاپسا، ئىنسانىنىڭ ئۆزىدە ئەنە شۇ ئىشىنىڭ پايدىلىق تەرىپىگە، ئۇنىڭغا كېرەكلىك نەرسىنى بېرىشكە، ئۇنى ئىرادە قىلىشقا ئۆزىدىن بىر زوق قوزغىلىپ چىقىدۇ. بۇ بولسا شەھۋەت ۋە هاياۋانلارنىڭ ئىرادىسىدىن باشقا يەنە شەھۋەتنىڭ ئەكسىچە ئىرادىدۇر. چۈنكى ئىنسانىنىڭ شەھۋىتى، يەنى خاھىشى تومۇر يېرىپ، كېرەكسىز قانىنى ئۆلتۈرۈشتىن قاچىدۇ، ئەقىل بولسا بۇنى خالايدۇ ۋە تەلەپ قىلىدۇ، ھەتتا ئۇنىڭغا مېلىنى سەرپلەيدۇ. شەھۋەت كېسەللىك پەيتىدىمۇ لەززەتلىك، ئەمما تەقىقلەنگەن بەزى تائاملارنى يېيىشكە مايىل بولىدۇ، ئەقىل بولسا ئەنە شۇنىڭدىن قايتۇرغۇچى بىر نەرسىنى ئۆزىدە كەشىپ قىلىدۇ. ئۇ شەھۋەتتىن بولغان قايتۇرغۇچى ئەمەس، بەلكى ئىرادىدۇر. ئەگەر ئىنساندا ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتىنى بىلگۈچى ئەقىلغىنا بولۇپ، ئەزالارنى ئەقىلنىڭ ھۆكۈمى تەقەززا قىلىدىغان نەرسىلەرگە يوللايدىغان ئىرادىسى بولمىغىنىدا ئەقىلنىڭ ھۆكۈمى قۇرۇقلا نەرسە بولۇپ، زايە كەتكەن بولاتتى.

دېمەك، ئىنسانىنىڭ قەلبى ئىلىم ۋە ئىرادە بىلەن خاسلانغان. ئەلۋەتتە بۇنىڭدىن هاياۋانلار خالىيدۇر. بەلكىم، دەسلەپكى مەزگىللىرىدە گۆدەكمۇ ئۇنىڭدىن خالىي بولۇشى مۇمكىن. گۆدەك بالا بالاغەتكە يەتكەندىلا ئۇنىڭدا ئىرادە پەيدا

بولىدۇ، ئەمما خاھىش ۋە غەزەپ، زاھىرىي ۋە باتىنىي ھېسسىياتلار گۈەكتىمۇ مەۋجۇتتۇر. ئەمدى گۈەك بۇ ئىلىملەرنى ھاسىل قىلىشتا ئىككى ئۆتكەلدىن ئۆتمەكلىكە موھتاج بولىدۇ.

بىرىنچىسى، ئۇنىڭ قەلبى دەسلەپ زۆرۈر نەرسىلەرنىڭ ئىلىملىرىنى ئىگىلىشى، يەنى دۇنيادا قىيىن ئىش بولمايدۇ، ئەمەلگە ئېشىشى كېرەك ئىشلارلا بولىدۇ، دەپ بىلىشى. بۇ ھالەتتە گۈەكتە نەزەرىيەۋى ئىلىملەر ھاسىل بولمايدۇ. لېكىن ھاسىل بولۇش ئېھتىمالى بارلىققا كېلىدۇ. بۇ گۈەكتىكى ئىلىملەرگە نىسبەتەن ھالىتى خۇددى «يېزىش» دېگەندە پەقەتلا سىياھ، قەلەم ۋە سۈزگە ئايلانمىغان ھەرپلەر-نىلا بىلىدىغان ئىنسانغا ئوخشايدۇ. چۈنكى، ئۇ تېخى يېزىشقا يېتىپ بارمىغان بولسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭغا يېقىنلىشىپ قالغان.

ئىككىنچىسى، گۈەكتە پىكىر ۋە تەجرىبىلەر ئارقىلىق قولغا كىرگۈزۈلىدىغان ئىلىملەرنىڭ ھاسىل بولماقلىقى. گويا بۇ ئىلىملەر گۈەكنىڭ ئالدىدا كېلەچەكتە پايدىلىنىش ئۈچۈن زاپاس ساقلاپ قويۇلغانغا ئوخشايدۇ، قاچان خالىسا، ئۇنىڭغا قايتىشى مۇمكىن بولىدۇ. بۇ ۋاقىتتىكى ئۇنىڭ ھالىتى يېزىشقا ماھىر كاتىپنىڭ ھالىتىگە ئوخشايدۇ. چۈنكى، ئۇ يېزىشقا قادىر بولۇپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا كىرىشىپ كېتەلمىگەن بولسىمۇ، يەنىلا «كاتىپ»، يەنى «يازغۇچى» دەپ ئاتىلىدۇ. مانا شۇ ئىنسانىيەت دەرىجىسىنىڭ چېگراسىدۇر.

لېكىن شۇ دەرىجە ئىچىدىمۇ ساناقسىز دەرىجىلەر بار، ئىنسانلار بۇلاردا مەلۇماتلىرىنىڭ ئاز - كۆپلۈكى، يۇكسەك

ۋە پەسلىكى، ئۇنى قولغا كىرگۈزۈش يوللىرى پۈتۈنلەي بىر-بىرلىرىدىن پەرق قىلمىدۇ. چۈنكى، بەزى قەلبىلەردە مەئۇمالار زاھىر بولۇپ قېلىش ۋە بارلىققا كېلىپ قېلىش يولىغا بىنائەن ئىلاھىي ئىلھام بىلەن پەيدا بولىدۇ. بەزىلىرى بولسا ئۇلارنى تەلىم ئېلىش ۋە كەشپ قىلىش، يەنى ئۆزى ئۆگىنىشى بىلەن ئىگىلەيدۇ. گاھى تېز، گاھىدا بولسا ئاستىراق ھاسىل بولىدۇ.

مانا شۇ جايدا ئۆلىما، ھۆكۈمالارنىڭ مەنزىللىرى پەرقلىنىدۇ. بۇنىڭدا يۈكسىلىش دەرىجىلىرى چېگرالانمىغان. چۈنكى، ئىش - ھەربىرىكەتلەرنىڭ ئاخىرى يوقتۇر. كىشىگە ھەقىقەتلەرنىڭ ھەممىسى ياكى كۆپ قىسىملىرى ھەربىرىكەت ۋە قىيىنچىلىقلىرىسىز ئايان بولىدۇ، يەنى ئىنتايىن تېز ۋاقىتتا تەبئىي ھالدا بارلىققا كېلىدۇ.

ئەلۋەتتە ئىنسان مانا شۇ بەخت بىلەن ھەقىقىي كامىللىققا مەنسۇي، ھەقىقىي ۋە ئىنسانىي سۈپەت بىلەن يېقىنلىشىش ئارقىلىق ئېرىشىدۇ، ھەرگىزمۇ ماكان ۋە مۇساپە بىلەن ئەمەس. بۇ دەرىجىلەرگە كۆتۈرۈلمەك بولسا كامىللىققا قاراپ سەير قىلغۇچىلارنىڭ مەنزىللىرىدۇر ۋە بۇ مەنزىللەرنىڭ چېكىمۇ يوقتۇر.

ئەلۋەتتە، ھەر بىر ئىنسان ئۆز يولىدا يەتكەن مەنزىلىنىلا ۋە ئارقىسىدا قالغان، يەنى بۇرۇن بېسىپ ئۆتكەن مەنزىللىرىنىلا بىلىدۇ، خالاس. ئەمما ئالدىدىكى مەنزىللەرنى، يەنى، قورساقتىكى بالا تۇغۇلغان گۆدەك ھالىتىنى بىلمىگىنىدەك ۋە گۆدەك بولسا زۆرۈرىي ئىلىملەر ئېچىلىپ، پايدا - زىيانىنى ئاجرىتىپ قالغان بالىنىڭ ھالىتىنى

بىلمىگىنىدەك، بۇ بالا بولسا ئاقىل كىشىنىڭ ھالىتىنى ۋە نەزەرىيەۋى ئىلىملەردىن ئىگىلىگەن نەرسىلىرىنى بىلمەيدىغىنىدەك، تېخى يېتىپ بېرىلمىغان مەنزىللىرىنىڭ ئىلمىنى ھەقىقىتى بىلەن بىلەلمەيدۇ.

ئىنسانىنىڭ ئۆزىنى تونۇشى قەلبىنى پاكلاش ۋە يامان خۇلقلاردىن ھاسىل بولىدىغان كىر ۋە ئىپلاسلىقلاردىن تازىلاش ئارقىلىق بولىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسىدە شۇنىڭغا ئىشارە بارىكى، ئىلىم نۇرلىرى قەلبلەردىن توسۇپ قويۇلغان ئەمەس، لېكىن قەلب ئىپلاسلىقى، كىرلىكى ۋە ئۇنىڭدا باشقا بىر مەشغۇلات بارلىقى ئۈچۈن توسۇلۇپ قېلىنغان. چۈنكى قەلب ئىدىشقا ئوخشايدۇ، ناۋادا ئىدىش سۇ بىلەن تولدۇرۇلغان ھالدا بولسا، ئۇنىڭغا ھاۋا كىرەلمەيدۇ.

بەدەن نەپسىنىڭ ئۇلىغىدۇر، نەپس بولسا ئىلىمنىڭ ماكانىدۇر. ئىلىم ئىنسانىنىڭ مەقسىتى ۋە ئۇنىڭغا خاس بولغان خۇسۇسىيەتتۇر. ئات يۇك كۆتۈرۈشتە ئېشەك بىلەن بىر خىل بولسىمۇ، لېكىن كىرەك بولغاندا ھەيۋە قىلىشى، چاپقۇرلۇقى ۋە كۆرۈنۈشىنىڭ ئۆزگىچىلىكى بىلەن ئېشەكتىن ئاجرىلىپ تۇرىدۇ. ئات ئەنە شۇ خۇسۇسىيەتلەر بىلەن يارىتىلغان بولىدۇ. ئەگەر بۇ خۇسۇسىيەتلەرگە ئەمەل قىلمىسا ياكى چەتنەپ كەتسە، ئېشەك مەرتىۋىسىنىڭمۇ ئەڭ تۆۋىنىگە چۈشۈپ قالىدۇ. خۇددى شۇنىڭدەك، ئىنسانمۇ ئېشەك ۋە ئات بىلەن بەزى ئىشلاردا ئوخشاش بولسىمۇ، باشقا ئىشلاردا ئۇنىڭدىن ئاجرىلىپ تۇرىدۇ. بۇ ئايرىلىپ تۇرىدىغان ئىشلىرى ئىنسانىنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىدۇر.

ئىنسان يېيىش، ئىچىش ۋە نەسىل قالدۇرۇش

تەرەپلىرىدىن گويا ئۆسۈملۈككە ئوخشايدۇ. سىزنىڭ ۋەزنىڭ تېيارىي ھەرىكەتلىنىش جەھەتتىن بولسا ھايۋانغا ئوخشايدۇ. ئۇ كۆرۈنۈشى ۋە قامىتى تەرىپىدىن بولسا تامغا ئويۇلغان بىر سۈرەتكە ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ ئىنسانىيلىق خۇسۇسىيەتلىرى بولسا ئىشلارنىڭ ھەقىقىتىنى بىلىشلىكتە ئىپادىلىنىدۇ.

ئەگەر قايسىبىر ئىنسان بارچە ئەزا ۋە قۇۋۋەتلىرىدىن ئىلىم ۋە ئەمەلگە يارىدەم سوراپ ئىشلەتسە، ئەلۋەتتە ئۇ ئۆزىنى ئەڭ ياخشى كىشىلەردىن ھېسابلاشقا ھەقلىق.

كىم ئۆز ھىممىتىنى بەدىنى ئارام ئالىدىغان لەززەتلەرگە سەرپ قىلسا، ھايۋانلاردەك پەقەت يېيىش ـ ئىچىش بىلەنلا كۈپايىلەنسە، ئۇ ھايۋانلار دەرىجىسىنىڭمۇ ئەڭ تۆۋەن ھالەتىگە چۈشۈپ قالىدۇ. نەتىجىدە ئۇ كالىغا ئوخشاش يەپ تويۇماسقا ياكى توڭگۈزغا ئوخشاش ئاچ كۆزگە ئايلىنىدۇ، يا بولمىسا، ئىت ۋە مۈشۈككە ئوخشاش زىيانكارغا ياكى چاپانغا ئوخشاش ئارازچىغا ۋە ياكى يولۋاسقا ئوخشاش تەكەببۇر، تۆلەكىگە ئوخشاش ئالدامچىغا ئايلىنىدۇ ياكىُ بولمىسا، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزىدە جەملەپ، ئەڭ قەبىھ ئاسىي ھېسابلانغان شەيتانغا ئايلىنىدۇ.

قايسىبىر ئىنسان ئەزالىرى ۋە ھېسلىرىنى توغرا يولغا ئەمەل قىلدۇرسا، ئەلۋەتتە ئۇ نىجات تاپىدۇ. كىمكى ئۇنىڭدىن باشقا نەرسىلەرگە بۇرۇلۇپ كەتسە، ئەلۋەتتە ئۇ زىيان كۆرىدۇ ۋە نائۇمىد بولىدۇ. مانا شۇ يولدا پۈتكۈل سائادەتكە ئېرىشمەك بەدىنىنى ئۇلاغ ۋە ئەزالارنى ئۆزىگە خىزمەتكار قىلىپ، ئەقىل بىلەن ئىش كۆرمەكلىكتىدۇر. ئەگەر شۇنداق قىلسا،

ئىنسانىنىڭ روھىي ئەسكەرلىرىدىن بىرى — ئىدراك قىلىش ھېسسىي مەملىكىتىنىڭ مەركىزى ھېسابلانغان قەلبكە پا- دىشاھ كەبى ئورنىشىدۇ ھەمدە دىماقنىڭ ئالدى قىسمىغا جايلاشتۇرۇلغان خىيالىي قۇۋۋەتتى پادىشاھنىڭ خەۋەرچىسى ئورنىدا بولىدۇ. چۈنكى، ھېس قىلىنغان خەۋەرلەر ئاشۇ يەردە توپلىنىدۇ. تۇرار جايى دىماقنىڭ ئارقا تەرىپى ھېسابلانغان ھېپىز قۇۋۋەتتى خەزىنىچى ئورنىدا بولىدۇ. تىل بولسا تەر- جىمان ئورنىدا ئىش ئېلىپ بارىدۇ. ئۇنىڭ ھەربىرىكەتلەنگۈچى ئەزالىرى بولسا كاتىپلار ئورنىدىدۇر. بەش سەزگۈ ئەزالىرى بولسا جاسۇسلۇق رولىنى ئۆتەيدۇ. ئۇلارنىڭ ھەر بىر بىگە مەملىكەت ھۈدۈدلىرىدىن بىرىنىڭ خەۋىرىنى كەلتۈرۈش تاپشۇرۇلىدۇ: كۆزگە رەڭلەر ئالىمى، قۇلاققا ئاۋازلار ئالىمى ۋە بۇرۇنغا ھىدلار ئالىمى تاپشۇرۇلغان. باشقىلىرىغىمۇ خۇددى شۇ كەبى ۋەزىپىلەر يۈكلەنگەن. چۈنكى بۇلار خەۋەر ساھىب- لىرىدۇر. خەۋەرلەرنى ئۇلار بۇ ئالەمدىن ئالىدۇ ۋە پادىشاھنىڭ خەۋەرچىسى بولمىش خىيالىي قۇۋۋەتكە تاپشۇرىدۇ، خەۋەرچى بولسا خەزىنىچى ھېسابلانغان ھېپىز قۇۋۋەتىگە تاپشۇرىدۇ. خەزىنىچى بولسا ئۇنى پادىشاھقا كۆرسىتىدۇ. پادىشاھ مەم- لىكىتىنىڭ تەدبىرىدە ھەمدە ئاساسىي مەقسەتكە ئايلانغان سەپىرىنى ئاخىرىغا يەتكۈزۈشتە كېرەك بولىدىغان ۋە ئۆزى دۇچ كېلىپ قالغان دۈشمەننى يانجىپ تاشلاشتا موھتاجلىق سېزىدىغان نەرسىلەرنى ۋە يولىنى توسىدىغانلارنى يوقىتىشتا زۆرۈر بولىدىغان نەرسىلەرنى خەۋەرلەردىن تېپىۋالىدۇ. ئەگەر مانا شۇلارنى قىلسىلا، سائادەتلىكلەردىن بولىدۇ. ئەگەر بۇلاردا سۇسلۇق قىلسا ياكى ئۇلارنى دۈشمەنلىرى بولغان شەھۋەت،

غەزەپكە ۋەياكى ئۆزىنىڭ مەنزىلى بولمىغان، بەلكى يولنىڭ ئوتچىرىغان ئىمارەتكە ئىشلەتسە، كاتتا خاتالىق ئۆتكۈزگەن قويىدۇ.

مانا بۇلار قەلبنىڭ مىساللىرىدۇر.

قەلب سۈپەتلىرىنىڭ توپلىمى ۋە ئۇنىڭ مسالىرى بايانىدا

شۇنى ياخشى بىلىڭكى، ئىنسانىنىڭ يارىتىلىشىدا ۋە ئۇنىڭ تەركىبىدە تۆت خىل ئۇنسۇر ھەمراھ بولغان. ئەنە شۇ سەۋەبلىك ئىنسانىدە تۆت خىل سۈپەت جەملىنىدۇ. تۆت خىل سۈپەت تۆۋەندىكىلەردۇر:

بىرىنچى، يىرتقۇچلۇق.

ئىككىنچى، ھايۋانىيلىق.

ئۈچىنچى، شەيتانىيلىق.

تۆتىنچى، ھەققانىيلىق.

ئەگەر ئىنسانغا غەزەپ ھۆكۈمران بولۇۋالغان بولسا، ئۇ-نىڭدا دۈشمەنلىك، يامان كۆرۈش، ئۇرۇش، سۆكۈش بىلەن ئىنسانلارغا ھۇجۇم قىلىشتىن ئىبارەت يىرتقۇچلۇق سۈپەت-لىرى ئورۇن ئالىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭغا شەھۋەت ئىگىلىك قە-لىۋالغان بولسا، ئاچ كۆزلۈك، ھېرىسلىق، شەھۋەتپەرەسلىك ۋە باشقا نەرسىلەردىن ئىبارەت ھايۋانىي سۈپەتلىرى كۈچە-يىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ نەپسىدە ھەققانىيلىق بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇ ھەممىگە ئۆزى ئىگىلىك قىلماقنى، تېخىمۇ يۇقىرىغا يۈكسەلمەكنى، ئالاھىدە بولماقنى، ئىشلارنىڭ ھەممىسىدە ئۆز بېشىمچىلىق قىلماقنى، يالغۇز ئۆزى خوجايىن

بولماقنى همده مۇلايىملىق ۋه كەمتەرلىك مەرتىۋىسىدىن سۇغۇرۇلۇپ ئاجراپ چىقماقنى ياخشى كۆرىدۇ. شۇنداقلىقتىمۇ قارىماي بۇنداقلارنىڭ هەممىسى هەر تۈرلۈك ئىلىملەردىن خەۋەردار بولماقنى خالايدۇ. ئالىملىقنى، مەرىپەتپەرۋەرلىكنى ۋە ئىشلارنىڭ هەقىقىتىنى بىلىشنى نىشان قىلىدۇ. ئەگەر ئۇ ئىلىملىك، يەنى ئالىم دېيىلسە، خۇرسەن بولىدۇ ۋە ئەگەر ئۇنى نادانلىققا چىقارسا قاتتىق خاپا بولىدۇ.

ناۋادا ئىنسان غەزەپ ۋە شەهۋەتتە هايۋانلار بىلەن بىر قېلىپتا بولۇپ، ئۇنىڭدىن پەقەت ياخشى ـ ياماننى ئايرىيالمىشى بىلەنلا ئاجرىلىپ تۇرىدىغان بولسا، بۇ ئىنساندا شەيتانىلىق ئۇستۇن بولۇپ قالغان بولىدۇ. نەتىجىدە ئۇ ئىنتايىن يامان ئىنسانغا ئايلىنىدۇ. ئاجرىتىش قابىلىيىتىنىمۇ يامانلىق يوللىرىنى تېپىشقا، يەنى بارلىققا كەلتۈرۈشكە ئىشلىتىدۇ. مەقسەتلەرگىمۇ هىيلە ـ مىكىر ۋە ئالدامچىلىق بىلەن يېتىدۇ، ياخشىلىق قىلىنىدىغان يەرلەردە يامانلىقنى كۆپەيتىدۇ ۋە بۇلار بولسا شەيتانلارنىڭ خۇلقىلىرىدۇر.

هەر بىر ئىنساندا مانا شۇ تۆت خىسلەتتىن ئازراقتىن بولسىمۇ ئۇچرايدۇ. يەنى، شەيتانىيلىق، ۋەهشىيلىك، هايۋانىيلىق، هەققانىيلىق قاتارلىقلارنىڭ هەممىسى قەلبىتە جەملەنگەن بولىدۇ. بۇ گويا توڭگۇز، ئىت، شەيتان ۋە دانالىق سۈپەتلىرى ئىنسان تەبىئىسى ئىچىگە جەملىنىۋالغاندەكتۇر.

ئىنسانىنىڭ توڭگۇز سۈپىتى شەهۋەتتۇر. چۈنكى توڭگۇز رەڭگى، شەكلى ياكى سۈرىتى تۈپەيلىدىن يامان نام ئالغان ئەمەس، بەلكى هەددىدىن ئارتۇق ئاچ كۆزلۈكى، بەتپىئىللىقى ۋە هېرس ـ نەپسى تۈپەيلىدىن يامان كۆرۈلگەن. ئىت بولسا

غەزەپتۇر. چۈنكى ئىنتايىن جۈرئەتلىك ۋە غالجىر ئىت كۆ-
رۈنۈشى، رەڭگى ۋە شەكلى تۈپەيلىدىن ئەمەس، بەلكى قانخور،
ۋەھشىي، ئاداۋەتخورلۇقى ۋە غالجىرلىقى ئۈچۈن يامان كۆ-
رۈلگەندۇر. ئىنسانلىك روھىيىتىدىمۇ يىرتقۇچ ھايۋانلىك
ۋەھشىيلىكى ۋە غەزىپى، توڭگۇزلىك ھېرىسى ۋە ئاچ كۆز-
لۈكى بار. بۇ توڭگۇز ئەنە شۇ ئاچ كۆزلۈكى بىلەن ئىنسانىنى
پەسكەش ئىشلارنى قىلىشقا چاقىرىدۇ. يىرتقۇچ بولسا غەزەپ
بىلەن زۇلۇم قىلىشقا ۋە ئازار بېرىشكە چاقىرىدۇ. شەيتان
دائىم توڭگۇزلىك شەھۋىتىنى ۋە يىرتقۇچلىك غەزىپىنى
قوزغاپ، ئۇلارنىڭ بىرىنى ئىككىنچىسىگە كۈشكۈرتىدۇ.
ئۇلارنىڭ تەبىئىتىدىكى نەرسىلەرنى چىرايلىق كۆرسىتىۋە-
رىدۇ.

ئەقىلگە مىسال قىلىپ كەلتۈرۈلگەن دانالىق بولسا
ئۆزىنىڭ ئۆتكۈر قەلب كۆزى ۋە ئوچۇق، يارقىن مەرىپىتى
بىلەن شەيتان ھىيلىلىرىدىن ئاگاھ بولۇپ تۇرۇشقا ۋە توڭ-
گۇز سۈپىتىنىڭ ئۈستىگە ئىت سۈپىتىنى ھۆكۈمران قە-
لىپ، ئۇنىڭ ئاچ كۆزلۈكىنى سۇندۇرماقىا بۇيرۇلغاندۇر.
چۈنكى، شەھۋەت غەلىيانى غەزەپ بىلەن سىنىدۇ. ئىت سۈپە-
تىنىڭ قانخورلۇقىنى ئۇنىڭ ئۈستىگە توڭگۇز سۈپىتىنى،
يەنى شەھۋەتنى ھۆكۈمران قىلىپ يوق قىلماقىا ۋە ئىتنى
ئۇنىڭ سىياستى ئاستىدا مەغلۇپ قىلماقىا بۇيرۇلغاندۇر.

بەس، ئەگەر ئىنسانىيەت مانا شۇنداق قىلىشقا قادىر
بولسا، ئىشلار توغرىلىق تەرەپكە قاراپ ياخشىلىنىدۇ ۋە بەدەن
مەملىكىتىدە ئادالەت زاھىر بولىدۇ، ھەر بىرى توغرا يولدا
ماڭىدۇ. ئەگەر بۇلارنى مەغلۇپ قىلالمىسا، ئۇ ھالدا ئۆزى

يېڭىلمىدۇ ۋە ئىنسانىنى توڭگۇز ۋە ئىت خىزمەتكار قىلىۋالىدۇ. نەتىجىدە ئىنسان ھەر خىل ھىيلىلەرنى چىقىرىشتا ۋە توڭگۇز سۈپىتىنى تويدۇرۇش ۋە ئىت سۈپىتىنى رازى قىلىش ئۈچۈن ھەر خىل پىكىرلەرنى بارلىققا كەلتۈرۈشىنە ئاكتىپ بولۇپ قالىدۇ. بۇنىڭ نەتىجىسىدە بولسا ئەنە شۇ توڭگۇز ۋە ئىتلارغا دائىما بويسۇنۇپ قالىدۇ.

كۆپلىگەن ئىنسانلارنىڭ مەقسەتلىرى كۆپرەك قورسىقى، جىنسىي ئەزالىرى ۋە دۈشمەنلەر بىلەن ئېلىشىپ ئۆتىدۇ. ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى، بۇنداق ئىنسانىنىڭ دىلىدىن پەردە كۆتۈرۈلۈپ، ھەقىقىي ھالىتى ئاشكارا قىلىنسا، ئۆزىنى توڭگۇزنىڭ ئالدىدا ئۇنىڭ ئىشارە ۋە ئەمرىنى كۈتۈپ تۇرغان ھالەتتە كۆرىدۇ. نەتىجىدە توڭگۇز ئۆز شەھۋەتلىرىدىن بىرەر نەرسە ئىستىكىدە قوزغالغۇدەك بولسا، شۇ ھامانلا ئۇنىڭ خىزمىتىگە ۋە ئىستىكىنى قاندۇرۇشقا يۈگۈرىدىغان بولۇپ قالىدۇ ياكى ئۆزىنى غالجىر ئىت ئالدىدا ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلغان ھالدا كۆرىدۇ ۋە ئىتنىڭ خالىغان نەرسىلىرىگە ئېرىشتۈرۈش ئويىدا چاپىدۇ ۋە دائىم ئۇنىڭ ئىتائىتىگە يېتىش ئۈچۈن كېرەك بولىدىغان ھىيلىلەر توغرىسىدا پىكىر يۈرگۈزىدۇ. بۇنداق كىشى ئەنە شۇ ئىشلىرى بىلەن شەيتىنىنى خۇرسەن قىلىشقا ئىنتىلگۈچىدۇر. چۈنكى توڭگۇزنى ھايا-جانلاندۇرۇپ، ئىتنى قوزغىتىدىغان ۋە ئۇلارنى ئوز خىزمىتىگە مەجبۇرلايدىغان نەرسە شەيتاندۇر. بەس، ئىنسان مانا شۇ تەرەپتىن، يەنى توڭگۇز ۋە ئىتنىڭ ئىستىكىنى قاندۇرۇش بىلەن شەيتانغا ئىبادەت قىلىدۇ. ھەر بىر ئىنسان ئۆزىنىڭ ھەربىر ئەت ۋە جىملىقىنى، سۈكۈت ۋە سۆزلەشلىرىنى، ئۆزە

تۇرۇشى ۋە ئولتۇرۇشىنى تەكشۈرۈپ كۆرسۇن ھەمدە قەلب كۆزى بىلەن قارىسۇن. ئەگەر نەپسى ئىنساب كۆزىنى ئېچىپ تۇرسا، ئۆزىنى كۇن بويى ئەنە شۇلارنىڭ، يەنى شەيتان ۋە ئەسكەرلىرىنىڭ ئىتائەتلىرىگە ھەربىكەت قىلىۋاتقان ھالەتتە كۆرىدۇ، بۇ بولسا زۇلۇمنىڭ ئەڭ ئاخىرقى چېكىدۇر. چۇنكى، زۇلۇم خوجايىنىنى خىزمەتكار، ئۇستازنى شاگىرت، بەگنى قۇل ۋە غالىبنى مەغلۇپ قىلىپ قويىدى. ئەسلىدە ئەقىل باشلىقلىققا، غالىبلىققا ۋە ئىگە بولماقلىققا ھەقلىق ئىدى. لېكىن ئۇنى مانا شۇ ئۇچ نەرسىگە خىزمەت قىلىش بويسۇندۇرۇپ قويىدى. ئەمدى شۇبھە قىلمىسىمۇ بولىدۇكى، بۇ ئۇچ نەرسىگە ئىتائەت قىلىش تەسىرىدىن قەلبكە سىغماي قالىدىغان دەرىجىدە خۇنۇك سۇپەتلەر تارقىلىدۇ. بۇ خۇنۇك سۇپەتلەر ھەتتا مۆھۇرگە ۋە قەلبنى ھالاك قىلغۇچى، ئۆلتۇرگۇچى تامغىغا ئايلىنىپ قالىدۇ. شەھۋەت توڭگۇزىغا ئىتائەت قىلىشتىن بىھايالىق، ئىپلاسلىق، ئىسراپچىلىك، مۇناپىقلىق، رىياكارلىق، نومۇسسىزلىق، مەسخىرىۋازلىق، پەسكەشلىك، ھېرىسلىك، چېكىدىن ئاشقان ئاچ كۆزلۈك، ئازغۇنلۇق، ھەسەتكۇيلۇق، گىنە ـ ئادەۋەتچىلىك، غەيۋەت ـ شىكايەت ۋە يامان ئىللەتنىڭ ھەممىسى سادىر بولىدۇ. غەزەپ ئىتىغا ئىتائەت قىلىشتىن بولسا ئۆزىنى تۇتالماسلىق، يامان ئىشلاردىن ساقلانماسلىق، تەكەببۇرلۇق، ئۆزىنى بەك چوڭ چاغلاش، قاتتىق غەزەپلەنمەك، مەنمەنلىك، خەلقنى سۆكمەك، يامانلىقنى خالىماق، زۇلۇم قىلماق ۋە باشقا ھەرخىل ناچار قىلىقلارنىڭ ھەممىسى قەلبكە تارقىلىدۇ.

شەھۋەت ۋە غەزەپكە ئىتائەت قىلىشتىن شەيتانغا

بويسۇنۇش كېلىپ چىقىدۇ. شەيتانغا ئىتائەت قىلىشنىڭ بولسا ھىيلە ـ مىكىر، ئالدامچىلىق، ھەيۋانلىق، پەسكەشلىك، پىتنىخورلۇق، خىيانەت قىلىش، يالغانچىلىق، بىھايا سۆزلەرنى قىلىش ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئىللەتلەر ھاسىل بولىدۇ. ئەگەر بۇلارنىڭ ئەكسىچە بولغان سۈپەتلەرنى ھەممىسىگە غالىب قىلسا، قەلبىدە شۇ ياخشى سۈپەتلەردىن بولغان ئىلىم، ھېكمەت، ئىشەنچ، ئىشلارنىڭ ھەقىقىتىنى تەپەككۇر قىلىش، يەنى چۈشىنىۋېلىش، ئىشلار قايسى تەرزدە بولسا، ئۇلارنى شۇنداق بىلىش، بۇلارنىڭ ھەممىسىگە ئىلىم قۇۋۋىتى ۋە قەلب كۆزىنىڭ نۇرى بىلەن ئىگە بولۇش، ئىلىمنىڭ يەتكۈكلۈكى ۋە ئۇلۇغلۇقى بىلەن خەلق ئالدىدا يۈرۈشكە ھەقلىق بولمىقى قەلبىدە قارار تاپار ئىدى ھەمدە شەھۋەت ۋە غەزەپكە ئىتائەت قىلىشقا موھتاج بولمىغان بولاتتى.

شەھۋەت ۋەسۋەسىسىنى چەكلەپ تۇرۇشتىن، ئۇنى توغرىلىق چېگراسىغا قايتۇرۇشتىن قەلبكە پاك ۋۇجۇد، قانائەت، مۇلايىملىق، چىقىشقاقلىق، تەقۋادارلىق، يۇزى ئوچۇقلۇق، چىرايلىق ھالەت، ھايا، قەلبنىڭ زېرەكلىكى، بىر ـ بىرىگە يارەدەم بېرىش ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش خىسلەتلەر تارقىلىدۇ. غەزەپ قۇۋۋىتىنى چەكلەپ تۇرۇشتىن، ئۇنى ئۆزىگە بويسۇندۇرۇشتىن، تۇرۇشى كېرەك بولغان چېگراغا ئۇنى قايتۇرۇشتىن قەلبىدە مەردلىك، سېخىيلىك، بەقۇۋۋەتلىك، نەپسىنى باشقۇرۇشنى بىلىش، سەۋر قىلىش، قىيىنچىلىققا بەرداشلىق بېرىش، ئەپۇچان بولۇش، قەتئىيلىك، خالىغان پەللىگە يېتىش، ئالىيجانابلىق... قاتارلىق كۆپلىگەن ياخشى سۈپەتلەر ھاسىل بولىدۇ.

قەلب يۇقىرىدا تەلقىن قىلىنغىنىدەك، ئۇنىڭغا تەسىرىنى ئۆتكۈزگۈچى يامان سۈپەتلەر ئورنۇالغان، يەنى خىرەلەشتۈرگەن بىر ئەينەك ھۆكۈمىدۇر. بۇ يامان سۈپەتلەر قەلبكە زىچ باغلىقتۇر، ئەمما بىز تەلقىن قىلىپ ئۆتكەن ياخشى سۈپەتلەر بولسا قەلب ئەينىكىنىڭ جۇلاسىنى، يۇرۇقلۇقىنى، نۇرىنى ۋە زىياسىنى زىيادە قىلىدۇ، ھەتتا ئۇنىڭدا ھەقىقەت جۇلاسى جىلۋە قىلىدۇ. ئەمما يامان سۈپەتلەر قەلب ئەينىكىگە ئۇرۇلۇۋاتقان قارا تۈتۈنگە ئوخشايدۇ. قەلب قارىيىپ، زۇلمەت قاپلاپ يورۇقلۇقتىن پۈتۈنلەي توسۇلۇپ قالغۇچە بۇ تۈتۈن قەلبنى تولۇق قورشاپ، دائىم تولۇپ تۇرىدۇ. بۇ مۆھۈرلەنگەن، كىرلەنگەن قەلبتۇر. بۇ، قەلبنىڭ ناچار قىلىقلار تۈپەيلىدىن قارىيىشى، دېمەكتۇر.

مەئمۇن ئىبن مەھراننىڭ ئېيتىشىچە، ئەگەر ئادەم بىر خاتا ئىش قىلسا، قەلبىگە بىر كىچىككىنە قارا داغ چۈشىدۇ. ئەگەر ئۆزىنى خاتادىن يىراقلاشتۇرسا، دېغى كېتىپ سۈزۈكلىشىدۇ. ئەگەر يەنە ئاشۇ خاتالىقلىرىغا قايتىدىغان بولسا، قەلبىدىكى كىچىككىنە قارا داغ چوڭىيىدۇ، ھەتتا ئۇنى پۈتۈنلەي بېسىۋالىدۇ. قايسىبىر ئىنسان خاتا ئىشلىرىنىڭ ئارقىسىدىن ياخشى ئىشلارنى قىلىپ، ئۇنىڭ تەسىرىنى ئۆچۈرسە، قەلبىنى زۇلمەت قاپلىمايدۇ، لېكىن ئۇنىڭ نۇرى كېمىيىدۇ. گويا ئەينەككە يېقىن كېلىپ نەپەس ئېلىپ، ئۇنى سۇرتۇپ، كېيىن يەنە نەپەس ئېلىپ، ئاندىن يەنە سۇرتەكەنگە ئوخشايدۇ. بۇنداقتا ئۇ ھەرگىز خىرەلىكتىن خالىي بولمايدۇ.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

قەلبنىڭ شەخسىي ئىلىملەرگە قوشۇلغاندىكى هالىتىنىڭ بايانى

بىلىشكى، ئىلىمنىڭ ئورنى قەلب، يەنى هەممە ئەزالار-نىڭ تەدبىرىنى قىلىپ تۇرغۇچى ئىلاهىي نېمەتتۇر. پۈتۈن ئەزالار قەلبكە ئىتائەت قىلىپ، ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىدۇ. قەلب مەلۇماتلارغا باغلىقلىقتا تۈرلۈك - تۈمەن نەرسىلەر-نىڭ سۈرەتلىرىگە باغلىق ئەينەككە ئوخشايدۇ. ئەلۋەتتە تۈر-لۈك - تۈمەن نەرسىلەر بىر سۈرەتتۇر ۋە ئاشۇ سۈرەت گويا كى ئەينەككە مۆھۈرلەنگەندەك، ئۇنىڭدا نامايان بولىدۇ. شۇنىڭ-دەك، هەر بىر نەرسىنىڭ هەقىقىتى مەۋجۇت بولۇپ، ئاشۇ هەقىقەتنىڭمۇ سۈرىتى بار. بۇ سۈرەت قەلب ئەينىكىدە ئەكس ئېتىپ، ئۇنىڭدا روشەنلىشىدۇ.

ئەلۋەتتە ئەينەك باشقا، شەخسلەرنىڭ سۈرىتى باشقا، ئۇ-نىڭ ئوخشىشىنىڭ ئەينەكتە هاسىل بولمىقى باشقا. دېمەك، بۇ ئۇچى ئۇچ خىل ئىشتۇر. شۇنىڭدەك ئۇ يەردە (قەلبنىڭ باغلىقلىقىدا) ئۇچ ئىش بار. بۇ ئىشلارنىڭ هەقىقىتى ۋە هەقىقەتلەرنىڭ ئۆزى قەلبتە هاسىل بولۇپ، ئۇنىڭدا نامايان بولماقلىقىدۇر. ئالىم — ئىشلارنىڭ هەقىقىتىنىڭ مىسال-لىرى چۈشىدىغان قەلبتىن ئىبارەت، مەلۇمات — ئىشلارنىڭ هەقىقىتىدىن ئىبارەت، ئىلىم بولسا ئەينەكتە مىساللارنىڭ

ھاسىل بولۇشىدىن ئىبارەتتۇر.

ئەلۋەتتە، تۇتۇش ـــ قولغا ئوخشاش تۇتقۇچىنى ۋە قەلەمچىقا ئوخشاش تۇتۇلىدىغان نەرسىنى ھەمدە قىلىچ بىلەن قولنىڭ ئوتتۇرىسىدا قىلىچنىڭ قولدا تۇتۇلۇشى بىلەن بولغان باغلىقلىقنى تەلەپ قىلىدۇ ۋە بۇ «تۇتۇش» دەپ ئاتىلىدۇ. شۇنىڭدەك، مەلۇماتنىڭ مىسالى قەلبكە يەتكەندە «ئىلىم» دەپ ئاتىلىدۇ. ھەقىقەتمۇ، قەلبمۇ بىتەھقىق مەۋجۇت ئىدى، لېكىن ئىلىم ھاسىل بولمىغان ئىدى. چۈنكى ئىلىم ھەقىقەت قەلبكە يەتكەندىن كېيىن ھاسىل بولىدۇ. شۇنىڭدەك، قىلىچمۇ، قولمۇ مەۋجۇت، لېكىن قىلىچ قولدا بولمىغانلىقى ئۈچۈن «ئىلىش، تۇتۇش» ئىسمى بولمىدى. ھەئە، تۇتۇش قىلىچنىڭ ئۆزى قولغا يېتىشتىن ئىبارەتتۇر.

مەلۇماتنىڭ ئەينەن ئۆزى ھاسىل بولمايدۇ. بەس، بىر كىشى ئوتنى بىلسە، ئوتنىڭ ئەينى ئۆزى قەلبتە ھاسىل بولمايدۇ، بەلكى ئۇنىڭ تەپتى ۋە سۇرىتىگە مۇۋاپىق كېلىدىغان ھەقىقىتى ھاسىل بولىدۇ، بۇنى ئەينەككە ئوخشىتىش ياخشىراقتۇر. چۈنكى ئىنساننىڭ ئەينەن ئۆزى ئەينەكتە ھاسىل بولمايدۇ، بەلكى ئۇنىڭغا مۇۋاپىق مىسال ھاسىل بولىدۇ. خۇددى شۇنىڭدەك، مەلۇماتلارنىڭ ھەقىقىتىگە توغرا كېلىدىغان مىساللارنىڭ قەلبدە ھاسىل بولماقلىقى ئىلىم، دەپ ئاتىلىدۇ. ئەلۋەتتە، ئەينەكتە تۆۋەندىكى بەش خىل ئالامەت سەۋەبلىك سۇرەت كۆرۈلمەيدۇ:

بىرىنچى، ئەينەك ئىشلىنىپ، سىرلىنىپ، سۈزۈكلەشتۈرۈشتىن بۇرۇنقى تۆمۈر ھالىتىدىكى نۇقسانى ئۈچۈن.

ئىككىنچى، ئەگەر شەكلى مۇكەممەل بولسىمۇ، لېكىن

ئۇنىڭ مەينەتلىكى، داتلاشقانلىقى ۋە كىر بىسىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن.

ئۈچىنچى، ئەينەك سۇرەتتىن باشقا تەرەپكە بۇرۇلۇپ قويۇلغىنى، يەنى سۇرەت ئەينەكنىڭ ئارقىسىدا بولغىنى ئۈچۈن.

تۆتىنچى، ئەينەك بىلەن سۇرەتنىڭ ئوتتۇرىسىدا پەردە ئېسىلغانلىق تۇپەيلىدىن.

بەشىنچى، مەقسەت قىلىنغان سۇرەت تۇرغان تەرەپنى بىلمەسلىك تۇپەيلىدىن. ھەتتا شۇ سەۋەبلىك سۇرەتكە روبىرو بولۇش ئۆزرىلىك سانىلىدۇ.

خۇددى شۇنىڭدەك، قەلبىمۇ بارچە ئىشلاردا ھەقىقەتنىڭ روشەن بولۇشى ئۈچۈن تەييارلانغان ئەينەكتۇر. قەلبلەرنىڭ ئىلىملەردىن خالىي بولۇپ قالماقلىقى تۆۋەندىكى بەش سەۋەبكە مۇناسىۋەتلىكتۇر:

بىرىنچىسى، قەلبنىڭ ئۆزىدىكى كەمچىلىك سەۋەبلىك، بۇ گۆھەك بالىنىڭ قەلبىگە ئوخشايدۇ، چۈنكى ئۇ تېخى يەتمەك بولمىغىنى ئۈچۈن مەلۇماتلار ئۇنىڭغا روشەن بولمايدۇ.

ئىككىنچىسى، شەھۋەتلەرنىڭ كۆپلۈكىدىن قەلب يۇزىگە زىچ ئورنىشىپ قالغان ئىپلاسلىق ۋە ئاسىيلىقلارنىڭ كىر ـ داغلىرى سەۋەبلىك. چۈنكى بۇلار قەلبنىڭ ساپ ۋە سۈزۈك بولۇشىنى توسۇپ قويىدۇ. نەتىجىدە قەلب قاراڭغۇلىشىپ، يامانلىقلار تولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭدا ھەقىقەت زاھىرى مۇمكىن بولماي قالىدۇ. يەنى، قەلبىدە خەرلىك ھاسىل بولىدۇ، ئۇنىڭ تەسىرى يوقالمايدۇ. چۈنكى، گۇناھنىڭ ئارقىسىدىن ئۇنى ئۆچۈرىدىغان بىرەر

ياخشىلىقنى ئەگەشتۇرۇپ قىلمىقى لازىم ئىدى. ئەگەر ئالدىن بىر گۇناھ بولمىغان ھالدا ياخشىلىق قىلسا، قەلبىنىڭ نۇرى شەكسىز زىيادە بولىدۇ. ئاۋۋال گۇناھ بولغان ھالەتتە بولسا ياخشىلىقنىڭ پايدىسى بىھۇدە كېتىدۇ، قەلبىنىڭ نۇرى زىيادە بولمايدۇ. شۇنداق ھالەتتىمۇ ياخشىلىق قىلىنسا، قەلب نۇرى زىيادە بولمىسىمۇ، قەلبتىن گۇناھ ئۆچۈپ، ئۇ گۇناھتىن بۇرۇنقى ھالىتىگە قايتىدۇ. دېمەك، زىيانلىق ئىش قىلىش — قەلبىنىڭ نۇرىنىڭ زىيادە بولماسلىقىنى ئوچۇق-ئايدىڭ كۆرسىتىپ تۇرغان ئىللەت ۋە ئىلاجى بولمىغان نۇقساندۇر. شۇنداقتىمۇ شەھۋەت تەقەززا قىلغان ئىشلاردىن يۈز ئۆرۈش قەلبكە جۇلا بېرىپ، سۈزۈكلەشتۇرىدىغان ئىش-لاردۇر.

ئۇچىنچىسى، تەلەپ قىلىنغان ھەقىقەتتىن بۇرۇلۇپ كەتكەنلىكى سەۋەبلىك. بەزى ھاللاردا پازىل ھېسابلانغان ئا-دەمنىڭ قەلبى ساپ بولسىمۇ، ئۇنىڭدا ھەقىقەت ماھىيىتى زاھىر بولمايدۇ. چۈنكى، ئۇ ھەقىقەتنى تەلەپ قىلمايۋاتىدۇ ۋە ئەينىكىنى تەلەپ قىلىنمۇاتقان نەرسە تەرەپكە توغرىلىغا-نىمۇ يوق. بەلكى كۆپىنچە بەدەن بىلەن بېجىرىلىدىغان ئىشلارنى بىتەپسىل قىلىش، يەنى ئايدىڭلاشتۇرۇش غېمىگە ياكى ياشاش سەۋەبلىرىنى تەييارلاش غېمىگە غەرق بولۇپ، مەنىۋىيەت ۋە ھەقىقەت سىرلىرى توغرىسىدا پىكىر قىلماي-دۇ. نەتىجىدە ئۇ ئەمەل ئاپەتلىرىنىڭ نازۇك تەرەپلىرى ۋە نەپس ئەيىبلىرىنىڭ يوشۇرۇن تەرەپلىرى توغرىسىدا پىكىر قىلمۇاتقان بولسا، ئۇنىڭ ئۈچۈن يەنە شۇ ۋۇجۇدقا كېلىدۇ، خالاس. ياكى ئۇ مەئىشەت پايدىلىرى توغرىسىدا پىكىر

قىلىۋاتقان بولسا، ئۇنىڭدا ئەنە شۇ نەرسىلەر ئۆزىنى كۆرسىتىدۇ. دېمەك، بارلىق غەم ـ تەشۋىشنى دۇنياۋى شەھۋەت لەرگە ۋە ئۇنىڭ لەززەتلىرى، مۇناسىۋەتلىرىگە بۇراپ قويغان كىشى توغرىسىدا نېمە دەپ ئويلايسىز ۋە قانداق قىلىپ بۇلار ئۇنى ھەقىقىي تەپەككۇردىن توسۇپ قويمىسۇن؟

تۆتىنچىسى، ئەينەك بىلەن سۈرەت ئوتتۇرىسىدىكى پەردە سەۋەبلىك. ئەلۋەتتە شەھۋەتلىرىگە غالىب كەلگۈچى ھەقىقەتلەردىن بىرى توغرىسىدىلا پىكىر قىلغۇچى كىشىگە گاھى ھى ئەگىشىش يولىغا بىنائەن ياكى گاھى گۈمان قىلىش يولىغا بىنائەن بۇرۇندىن تەقلىد قىلىپ كەلگەن ئىشەنچى تۈپەيلىدىن ۋۇجۇدقا كەلمەي قالىدۇ. چۈنكى ئەنە شۇ ئېتىقاد ئۆزى بىلەن ھەقىقەتنىڭ ئوتتۇرىسىنى توسۇپ قويىدۇ. گۈمانىڭ زاھىرىدىن ئىبارەت ئۇنىڭ تۈتۈۋالغان نەرسىسىنىڭ زەررى قەلبىتە ھەقىقەتنىڭ بارلىققا كېلىشىنى توسۇپ قويىدۇ. بۇمۇ ناھايىتى چوڭ پەردىدۇر.

بەشىنچىسى، مەقسەت قىلىنغان نەرسىنى تېپىۋېلىش سادىر بولىدىغان جەريانىنى بىلمەسلىك سەۋەبلىكتۇر. چۈنكى ئىلىم تەلەپ قىلىۋاتقان كىشى نامەلۇم نەرسىلەر بىلەن ئىلىم ھاسىل قىلمىقى مۇمكىن ئەمەس. پەقەت ئىزدەۋاتقان نەرسىسىگە مۇناسىپ كېلىدىغان ئىلىملەرنى ئەسلەش بىلەنلا ھاسىل قىلىشى مۇمكىن. ئەگەر ئۇ ئىلىملەرنى ئەسلەپ ۋە ئېتىبارلىق يوللار بىلەن ئۆلىمالار بىلىدىغان مەخسۇس تەرتىپتە ئۆزىنىڭ نەپسىنى تەرتىپكە سالسىلا، مەقسەت قىلىنغان جەريانىنى تاپقان بولىدۇ. نەتىجىدە ئىزدىلىۋاتقان نەرسىنىڭ ھەقىقىتى قەلبىكە روشەن ۋە ئايان بولىدۇ. چۈنكى

مۇكەممەللەشمىگەن، ئەمما، تەلەپ قىلىنىدىغان ئىلىمگە ئاساس بولىدىغان ئىلىم مەقسەت قىلىنغان ئىلىملەر توري بىلەن ئورىلىدۇ. ھەر بىر ئىلىم سابىق ئىككى ئىلىمدىن ھاسىل بولىدۇ، ئۇ ئىككى ئىلىم قوشۇلۇپ، مەخسۇس كۆرۈنۈشتە بىرلىشىدۇ. ئىككىلا جۈپلۇكتىن ئەركەك ۋە چىشى ھايۋان يېقىنچىلىقىدىن يېڭى نەسىل پەيدا بولغىنىدەك، ئۇچىنچى ئىلىم ھاسىل بولىدۇ. ئادەتتە، بىراۋ بىر ئاتتىن نەسىل ئالماقچى بولسا، ئۇنى ئېشەك، تۆگە ۋە ئىنساندىن ئالمىقى مۇمكىن ئەمەس. چۈقۇم ئەركەك ۋە چىشى ئاتلارنىڭ مەخسۇس جۈپلۇكىدىن ئالىدۇ. بۇمۇ ئۇلار ئوتتۇرىسىدا مەخسۇس جۈپلۇك قوشۇلۇشى يۈز بەرگەندىن كېيىن بولىدۇ. خۇددى شۇنىڭدەك، ھەر بىر ئىلىم ئۇچۇن مەخسۇس ئىككى ئەسلىي مەنبە بولۇپ، ئارىلىرىدا بىرلىشىش يولى بار. ئىكىلىسىنىڭ بىرلىشىشىدىن تەلەپ قىلىنغان پايدىلىق ئىلىم ھاسىل بولىدۇ. ئاشۇ ئۇسۇللار ۋە بىرلىشىش كەيپىيىاتىنى بىلمەسلىك ئىلىمدىن توسۇپ قويغۇچىدۇر. بۇنىڭ مىسالى بىز تەلقىن قىلغان ئىشلار بولۇپ، ئۇ سۈرەت تۇرغان تەرەپنى بىلمەسلىكتۇر. بۇنىڭ مىسالى ئەينەك بىلەن ئارقا گەدىنىنى كۆرمەكچى بولغان كىشىگە ئوخشايدۇ. ئەگەر ئۇ ئەينەكنى يۇزىنىڭ ئۇدۇلىدا تۇتسا، گەدەن تەرەپكە توغرىلىغان بولمايدۇ. ئۇنىڭدا گەدەنمۇ كۆرۈنمەيدۇ. ئەگەر ئەينەكنى ئارقىسىغا كۆتۈرۈپ گەدىنىگە توغرىلىسا، ئۇ چاغدا ئەينەكنى كۆزدىن باشقا تەرەپكە بۇرىغان بولىدۇ، نەتىجىدە ئەينەكنىمۇ، گەدەن سۈرىتىنىمۇ كۆرەلمەيدۇ ھەم يەنە بىر ئەينەككە موھتاج بولىدۇ. ئۇنى بولسا گەدىنىنىڭ ئارقىسىغا تىكلەپ

قويىدۇ ۋە بۇ ئەينەك ئالدىنقى ئەينەكنىڭ ئۈدۈلىدا ئۇنى كۆرۈپ، ئىككىلىسىنىڭ قويۇلۇشى ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتنى كۆزىتىدىغان ھالەتتە بولىدۇ. ئەنە شۇ چاغدىلا گەدەنگە ئۈدۈل بولغان ئەينەكتە گەدەن سۈرىتى مۆھۈرلىنىدۇ ـ دە، كېيىن ئاشۇ ئەينەكنىڭ سۈرىتى كۆز قارىشىدا تۇرغان ئەينەكتە ئەكس ئېتىدۇ. كېيىن كۆز گەدەن سۈرىتىنى كۆرىدۇ. خۇددى شۇنىڭدەك، ئىلىم ئىگىلەشتىمۇ ئاجايىپ يوللار بار. ئۇنىڭدا ئەينەك توغرىسىدا تەلقىن قىلغىنىزدىنمۇ ئاجايىپراق يوللار مەۋجۇت. ئاشۇ يوللاردا تاپقۇرلۇق كەيپىياتى بىلەن يۈرگەن ئادەم يەر يۈزىدە قۇدرەتلىك بولىدۇ.

خۇلاسە قىلغاندا، يۇقىرىدا دېيىلگەنلەر قەلبلەرنى ئىشلارنىڭ ھەقىقىتىنى بىلىشتىن توسۇپ قويىدىغان تەرەپلەردۇر. ئەكس ھالدا ھەر بىر قەلب ھەقىقەتنى بىلىشكە لاياقەتلىك بولىدۇ، چۈنكى قەلب پاكىزلىقى ئۇلۇغ بىر ئىشتۇر. ئۇ مانا شۇ شەرەپ ۋە خۇسۇسىيەت بىلەن قالغان ئىلىم جەۋھەرلىرىدىن ئاجراپ تۇرىدۇ. ھەر بىر ئادەمنىڭ قەلبى ئەسلىدە ئامانەتنى كۆتۈرۈشكە تەييار ۋە تاقەتلى يېتىدىغان دەرىجىدە بولىدۇ. لېكىن يۇقىرىدا تەلقىن قىلىنغان سەۋەبلەر ئۇنى قىيىنچىلىقلارنى كۆتۈرۈشتىن ۋە ئۇنىڭ ھەقىقىتىگە يېتىشتىن توختىتىپ قويىدۇ.

قەلبنىڭ ئەقلىي ۋە دۇنياۋى ئىلىم قىسمىلىرىغا قوشۇلغاندىكى ھالىتى

يۇقىرىدا ئېيتىلغىنىدەك، قەلب ئۆزىنىڭ تەبىئىيلىكى (يەنى، ئەسلىي ھالىتى) بىلەن مەلۇماتلارنىڭ ھەقىقىتىنى قوبۇل قىلىش ئۇچۇن تەييار ھالەتتە بولىدۇ. لېكىن قەلبكە چۇشىدىغان ئىلىملەرمۇ ئەقلىي ۋە شەرئىيگە بۆلۈنىدۇ. بۇ-نىڭ ئەقلىيىسى زۆرۇرىي ۋە كەسىپ قىلىپ ئېلىنىدىغان نەرسىلەردىن ئىبارەت. ئەمما ئەقلىيسى دېگەندە ئەقىلنىڭ تەبىئىيلىكى تەقەززا قىلىدىغان، تەقلىد ۋە ئاڭلاش بىلەن تېپىلمايدىغان بىلىملەرنى ئېتىبارغا ئالمىمىز. زۆرۇرىيگە بۆلۈنىدىغىنى بولسا پەيدا بولغان زۆرۇرىي ئىلىمنىڭ قەيەر-دىن ۋە قانداق ھاسىل بولغىنىنى بىلەلمەيدۇ. بۇ ئىلىم ئىنساننىڭ بىر ئادەمنىڭ بىر ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە ئىككى يەردە بولمايدىغانلىقىنى ياكى يەنە بىر نەرسىنىڭ ئوخشاش بىر ۋاقىتتا ھەم يېڭى، ھەم كونا ياكى بىر ھالەتنىڭ ئۆزىدە ھەم بار، ھەم يوق بولمايدىغانلىقىنى بىلىشىگە ئوخشايدۇ.

چۇنكى بۇ شۇنداق ئىلىمكى، ئىنسان كىچىكىدىن باش-لاپ ئۆزىنى مانا شۇ ئىلىملەرنى بىلىدىغان قىلىپ يارىتىل-غان ھالدا تاپىدۇ. بۇ ئىلىم قاچان ۋە قەيەردىن ھاسىل بول-غىنىنى بىلمەيدۇ. يەنى، بۇنى بىلىشىگە يېقىن بىرەر

سەۋەبىنىمۇ بىلمەيدۇ.

كەسىپ قىلىپ ئېلىنىدىغان ئىلىملەر تەلىم ئېلىش ۋە دەللىلەش بىلەن قوبۇل قىلىنىدىغان ئىلىملەردۇر. بۇ ئىككى خىل ئىلىممۇ ئەلۋەتتە «ئەقىل» دەپ ئاتىلىدۇ. قەلب كۆزى ئوخشىمىغان ۋە قەلبتىكى تەبىئىي ئەقىل بولسا كۆزدىكى كۆرۈش قۇۋۋىتى ئوخشىمىغان بولىدۇ. كۆرۈش قۇۋۋىتى كور كىشىدە بولمايدىغان ۋە كۆزى ئوچۇق كىشىلەردە كۆزىنى يۇمۇۋالسىمۇ ياكى قاراڭغۇلۇق چۈشۈپ قالسىمۇ تېپىلىدىغان نازۇك بىر ئىشتۇر. گۆدەكنىڭ قەلبىدە ئۇ نەرسىلەرنى ئاجرىتالايدىغان ياشقا يەتكۈچە ئىلىم ھاسىل بولماسلىقىنىڭ سەۋەبى قەلبىنىڭ سەزگۈسى تېخى ئىلىمنى قوبۇل قىلىش ئۈچۈن تەييار ئەمەسلىكىدىدۇر.

مانا شۇ كۆرۈنۈشكە بىنائەن باتىنىي كۆرۈش (يەنى، قەلب كۆزى بىلەن كۆرۈش) ۋە زاھىرىي كۆرۈش (ئاشكارا كۆرۈش)نى بىر خىل دېيىش توغرا بولىدۇ. لېكىن شەرەپ باراسىدا ئوتتۇرىلىرىدا مۇناسىپلىق يوق. چۈنكى باتىنىي كۆرۈش ئىدراك قىلغۇچى لەتىپ نەپسىنىڭ ئۆزىدۇر ۋە ئۇ گويا بىر چەۋەندازغا، بەدەن بولسا ئاتقا ئوخشايدۇ. چەۋەندازنىڭ كور بولۇشى ئاتنىڭ كۆزى كور بولۇشىدىن زەرەرلىكىراقتۇر. چۈنكى، ئىككى زەرەرنىڭ بىرىدە ئىككىنچىسىگە مۇناسىۋەت يوق. باتىنىي كۆرۈش بىلەن زاھىرىي كۆرۈش بىر خىل بولىدۇ.

مانا بۇلار ئەقلىي ئىلىملەرنىڭ بايانىدۇر.

ئەگىشىش يولى بىلەن ئېلىنغان ئىلىم: بۇ ئىلىم ئۆگىنىش، ئاڭلاش ۋە تەلىم ئالغاندىن كېيىن مەنىلىرىنى

پەملەش بىلەن ھاسىل بولىدۇ. قەلب سۈپەتلىرىنىڭ كامالغا يەتمىكى ۋە ئۇنىڭ ھەر خىل كېسەللىكلەردىن سالامەت بولمىقىمۇ مانا شۇ ئاڭلىق ئۆگىنىدىغان ئىلىم بىلەندۇر. قەلب ئۇلارغا موھتاج بولۇپ تۇرسىمۇ، لېكىن، ئەقلىي ئىلىمنىڭ ئۆزى ئۇنىڭ سالامەت بولۇشىغا يېتەرلىك ئەمەس. گويا ئەقىل بەدەننىڭ ساغلام بولۇش ھالىتىنى مۇنتىزىم تۇتۇپ تۇرۇشقا يېتەرلىك بولماي، تېۋىپلاردىن تەلىم ئېلىشقا، دورىلارنى ۋە مەخسۇس داۋالارنى بىلىشكە موھتاج بولغىنىدەك، ئەقلىنىڭ ئۆزىمۇ بۇ نەرسىلەرگە يول تاپالمايدۇ. لېكىن بۇ تەلىملەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۇلارنى ئەقىلسىز چۈشىنىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس. دېمەك، ئىنسان ئەقىل بىلەن ئاڭلاشتىنمۇ بىھاجەت ئەمەس، شۇنداقلا ئاڭلاش بىلەن ئەقىل تېپىشتىنمۇ بىھاجەت ئەمەس. ئەقلىنى چەتكە سۈرۈپ، تەقلىدنى ئۆزىگە چاقىرغۇچى كىشى نادان ھېسابلىنىدۇ. ئىزچىل ئۆگىنىش ھۆزۈرىدىن بىبەھرە بولۇپ، ئەقلىنىڭ ئۆزى بىلەن كۈپايىلەنگەن كىشى بولسا ئەقلىگە ئالدانغان ھېسابلىنىدۇ. سىز مانا شۇ ئىككى پىرقەنىڭ بەرەرسى قاتارىدىن ئورۇن ئېلىپ قېلىشتىن ساقلىنىپ، ئىككى ئەسلىي نەرسىنى (يەنى، ئەقىل ۋە ئۆگىنىشنى) جەملەپ يۈرگۈچى كىشىلەردىن بولۇڭ.

دۇنياۋى ئىلىم: دۇنياۋى ئىلىم تېۋىپلىق، ھېساب، مۇھەندىسلىك، مۇنەججىملىك ۋە باشقا سانائەت ھەمدە ھۈنەر-ۋەنچىلىك ئىلىملىرىدىن ئىبارەت. دۇنيا ئىشلىرى توغرىسىدا، يەنى تېببابەت، ھېساب، مۇھەندىسلىك ۋە پەلسەپىدە بەكمۇ دانا بولغان كىشىلەرنىڭ بەزى ئىشلاردا جاھىل

ئىكەنلىكلىرىنى ۋە ئەكسىچە، بەزى ھەقىقەتلەرنىڭ نازۇك نۇقتىلىرىغىچە خەۋەردار بولغان ئالىملارنىڭ دۇنياۋى ئىلمىلەرنىڭ كۆپىدىن بىخەۋەرلىكلىرىنى كۆرىسىز. چۈنكى ئەقىلنىڭ قۇۋۋىتى كۆپ ھاللاردا ئىككىلىسىنى بىرلىكتە ئىگىلەشكە يەتمەيدۇ. ئەلۋەتتە ئۇلارنىڭ بىرى بىلەن چۈشقۇر مەشغۇل بولۇش ئىككىنچىسىنىڭ مۇكەممەل بولۇشىنى توسۇپ قويىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەسەن بەسرىي ئېيتقان ئىكەن: «ئەگەر سىزلەر بىز كۆرگەن زاتلارنى كۆرگىنىڭىزدە ئەلۋەتتە ئۇلار سارائ بولسا كېرەك، دەر ئىدىڭىز ۋە ئەگەر ئۇ زاتلار سىزلەرنى كۆرگەنلىرىدە بۇلار شەيتانلار بولسا كېرەك، دەپىشەتتى.» ئەمما، بەزىلەرنىڭ ھەقىقەتنى قوبۇل قىلماسلىقلىرى سىزنى ئالداپ قويمىسۇن. چۈنكى، مەشرىق تەرەپكە قاراپ يول بېسىپ كېتىۋاتقان كىشىنىڭ مەغرىب تەرەپتە تېپىلىدىغان نەرسىلەرگە ئىگە بولىشى مۇمكىن ئەمەس.

ئىلھاملىنىش، ئۆگىنىش ۋە كۆزى (يەنى، پاراسىتى) ئۆتكۈرلۈك يولى ئوتتۇرىسىدىكى پەرقنىڭ بايانى

بىلىشكى، ئەلۋەتتە زۆرۈرىي بولمىغان، قەلبىتە بەزى ھاللاردا ھاسىل بولىدىغان ئىلىملەرنىڭ بارلىققا كېلىشى گاھى كۈتۈلمىگەن جايدىن چۈشۈپ قالغاندەك، قەلبكە كەرىپ قالىدۇ. گاھىدا مۇلاھىزە ۋە تەلىم ئېلىش يوللىرى بىلەن قولغا كىرگۈزۈلىدۇ. بەس، مەخسۇس ئۆگىنىشسىز ۋە دەلىلىي يوللارسىز ھاسىل بولغان ئىلىم ئىلھام دەپ ئاتىلىدۇ. مۇلاھىزە يوللىرى بىلەن ھاسىل بولغىنى بولسا ساۋاق ئېلىش ۋە پەملەش دەپ ئاتىلىدۇ. بىرەر يولسىز، ئۆگىنىشسىز ۋە ئىنسانىنىڭ ھەرىكىتىسىز قەلبكە چۈشۈپ قالغان ئىلىمنىڭ قانداق ۋە قەيەردىن ھاسىل بولغىنىنى ئىنسان ئۆزى بىلمەيدۇ. بۇ ئىلھام ۋە قەلبكە توپلاش دەپ ئاتىلىنىدۇ.

ئىلىم ھەقىقىتىنىڭ ئىلھام ئارقىلىق قەلب ئەينىكىدە كۆرۈنمىكى سۈرەتنىڭ بىر ئەينەكتىن ئىككىنچى بىر ئەينەككە ئەكسى چۈشۈپ، ئۇنىڭدىمۇ كۆرۈنگىنىگە ئوخشايدۇ. ئىككى ئەينەكنىڭ ئوتتۇرىسىغا چۈشۈپ قالغان پەردە گاھ قول بىلەن چەتكە سۈرۈلىدۇ، گاھ بولسا ئۇنى ھەرىكەتلەندۈرىدىغان شامال چىقىشى بىلەن چەتلىنىدۇ. خۇددى شۇنىڭدەك، گاھى مەيىن شامال چىققان چاغلاردا قەلب كۆزلىرىدىن

پەردە ئېچىلىپ كېتىپ، نەتىجىدە ئىلھام ئارقىلىق ئەسلىي يوق بەزى ئىشلار قەلبىتە روشەنلىشىپ قالىدۇ. بۇ بولسا گاھى ئۇ ئۇخلاۋاتقان ۋاقىتتا بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن كېلەچەكتە بولىدىغان نەرسىنى بىلىۋالىدۇ ۋە پەردىنىڭ مۇكەممەل كۆرۈنۈشى ئۇلۇم بىلەن بولىدۇ. ئەنە شۇندىلا پەردە پۈتكۈل ئېچىلىدۇ. نەتىجىدە قەلبىلەردە غايىب پەردىسى ئارقىسىدىن ئىلىم غاراپىباتلىرىدىن بولغان بىر نەرسە يالتىراپ كۆرۈنىدۇ. بۇ گاھى تېز، شىددەتلىك چاقماققا ئوخشايدۇ. گاھى بولسا بىر چېگرا غا يەتكۈچە ئاستا ـ ئاستا ئارقىمۇئارقا بار ـ لىققا كېلىش بىلەن بولىدۇ. بۇ ھالەتتە دائىمىي تۇرغۇچىلار ئىنتايىن ئاز بولۇشىدۇ. ئىلھام ئىلىمنىڭ ئۆزىدە، ئۇنىڭ ئورنى ۋە سەۋەبىدە ھەربىر ئەت قىلىپ ئۆگىنىشتىن پەرقلىق بولمايدۇ، لېكىن پەردىنىڭ يوق بولۇشىدا بولسا پەرقلىقتۇر. چۈنكى بۇ نەرسىلەر، يەنى پەردىنىڭ كۆتۈرۈلۈشى ئىنسانىنىڭ ئىختىيارىدا ئەمەستۇر.

بۇ جەريانداً گاھىدا خۇلق بۇزۇلىدۇ، ئەقىلمۇ ئۆزگىرىدۇ، بەدەن كېسەل بولىدۇ. ئەگەر ئالدىن نەپسىنىڭ رىيازىتى، ئىلمىنىڭ ھەقىقەتلىرى بىلەن ئۇنى تازىلاش ئىمكانى بولمىسا، قەلبىكە ھەر خىل بۇزۇق خىياللار توپلىنىۋالىدۇ. بۇ بۇزۇق خىياللار قەلبىتىن يوق بولۇپ كەتكۈچە قەلب ئۇلارغا ئىشىنىپ قالىدۇ. نەتىجىدە بۇ ئىشتا زەپەر قۇچماستىنلا ئۆمرى تۈگەپ قالىدۇ. بۇ يولنى تۇتقان قانچە ـ قانچە ئىنسانلار بارکى، يىگىرمە ـ ئوتتۇز يىللاپ بىرلا خىيالدا ياشايدۇ.

ئەگەر ئۇلار ئالدىن مۇستەھكەم بىر ئىلىمگە ئىگە بو-

لۇشقان بولسا، ئەنە شۇ خىياللىرىنىڭ چىگىش جايلىرى تېزلا ئېچىلىپ كەتكەن بولاتتى. بەس، تەلىم ئېلىش يولى بىلەن شۇغۇللىنىش مەقسەتكە يېتىشكە يېقىنراق ۋە ئۇ-شەنچىلىكراقتۇر. يەنە ئېتىبارلىق ئۆلىمالار بۇلارنىڭ مىسا-لىنى گويا بىر ئىنسانىنىڭ ئىلىم ئۆگىنىشىنى تەرك قىل-غىنىغا ئوخشىتىدۇ. قايسىبىر ئىنسان شۇ گۈماندا بولسا، ئۆز نەپسىگە زۇلۇم قىپتۇ، ئۆمرىنى بىھۇدە ئۆتكۈزۈپتۇ. ئۇ گويا بىرەر كان تېپىۋېلىش ئۈمىدىدە كەسىپ - ھۈنەر ۋە دېھقانچىلىق يوللىرىنى تەرك قىلغان كىشىگە ئوخشايدۇ. ئەلۋەتتە كان تېپىلىشى مۇمكىن، لېكىن بۇ ئىنتايىن قى-يىن ئىش. ئىلىم ئۆگىنىشىنى تەرك قىلىپ، ئىلھامنى كۈ-تۈپ ئولتۇرۇشمۇ خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاش ئىشتۇر. ئىلىم يولىنى تۇتقانلار ئاۋۋال ئۆلىمالار ئۆگەنگەن نەرسىلەرنى ئۆ-گىنىپ، ئۇلار ئېيتقان سۆزلەرنى چۈشەنمەكلىرى لازىم. ئەنە شۇنىڭدىن كېيىنلا باشقا ئۆلىمالارغا ئېچىلمىغان سىرلار-نىڭ ئاشكارا بولۇشىنى كۈتۈپ تۇرۇشلىرىنىڭ زىيىنى يوق-تۇر.

ئېھتىمال، ئەنە شۇنىڭدىن كېيىنلا ئۇلارنىڭ تىرىش-چانلىقى نەتىجىسىدە ھەقىقىي ئىلىم بارلىققا كېلىشى مۇمكىن.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىرىگە ئۇلىنىش
www.uyghurkitap.com

ئىككى ماقام ئوتتۇرىسىنى ھېس قىلىپ بىلىنمىدىغان مىساللارنىڭ پەرقى

بىلىنگىكى، قەلب ئاجايىباتلىرى ھېس قىلىپ بىلىنمىدىغان نەرسىلەردىن تاشقىرىدۇر. چۈنكى قەلبنىڭ ئۆزىمۇ ھېسنىڭ ئىدراكىدىن تاشقىرىدۇر. قايسىبىر نەرسىنى ھېس بىلەن ئىدراك قىلغىلى بولمىسا، پەملەرمۇ ئۇنى ئىدراك قىلىشتىن قېينىلىپ قالىدۇ، بۇنى پەقەتلا ھېس قىلىنمىدىغان مىساللار بىلەن چۈشىنىش مۇمكىن. بىز بولساق ئەنە شۇ زەئىپ پەملەشلەرگە ئىككى مىسال بىلەن چۈشىنىشنى يېقىنلاشتۇرىمىز. بىرىنچىسى، مەلۇم جايدا كولاپ قويۇلغان بىر ئامبار بار، دەپ پەرەز قىلىمىز. ئۇنىڭغا ئەترا-پىدىن ئۆستەڭ قېزىپ، سۇ باشلاپ كېلىشىنىڭمۇ ئېھتىمالى بار. ياكى ئامبارنىڭ تېگىنى يەنىمۇ چوڭقۇرراق قېزىپ، ساپ ۋە سۈزۈك سۇ تۇرىدىغان جايغىچە كولاپ بېرىش بىلەن سۇ پەيدا بولمىقى پەرەز قىلىنىدۇ. نەتىجىدە سۇ ئامبارنىڭ تېگىدىن ئۆزى چىقىپ قالىدۇ. بۇ سۇ بولسا ئىنتايىن سۈزۈك ۋە ئىزچىل بولىدۇ. گاھى بولسا ئىنتايىن كۆپمۇ چىقىپ قالىدۇ. قەلب ئەنە شۇ ئامبارغا، ئىلىم بولسا سۇغا ئوخشايدۇ. بەش سەزگۈ ئەزاسى (يەنى، ئاڭلاش، كۆرۈش، ھىدلاش، تۇتۇش ۋە تىتىش) بولسا ئۆستەڭلەرگە ئوخشايدۇ. گاھىدا ئىلىم

زاھىرىي ھېس قىلىش ئۆستەكلىرىنىڭ ۋاستىسىدە ۋە كۆزىتىشلەردىن ساۋاق ئېلىش بىلەن قەلبىكە ھەيدىلىدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئىلىم تولىدۇ. بۇ ئۆستەكلەر خىلۋەت، ئۆزلەت ۋە كۆزنى يۇمۇش بىلەن توسۇلۇپ، قەلبىنى پاكلاش ھەمدە ئۇنىڭدىن پەردىلەرنىڭ قاتلىمىنى كۆتۈرۈش بىلەن ئىچكىرىسىدىن ئىلىم بۇلاقلىرى ئېتىلىپ چىققۇچە ئۇنىڭ تېگىگە ئىنتىلىش مۇمكىن بولىدۇ. ۋەھالەنكى قەلب ئىلىمدىن خالىي بولسا، ئىلىم قانداق قىلىپ قەلبىنىڭ ئۆزىدىن قاينىپ چىقسۇن؟ بىلىڭكى، ئەلۋەتتە بۇ ئىشلار قەلب سىرلىرىنىڭ ئاجايىباتلىرىدىندۇر.

ئاسمان ۋە يەرگە تىكىلىپ قارىغان كىشى كېيىن كۆزىنى يۇمسىمۇ، خىيالىدا ئاسمان ۋە يەر سۈرىتىنى گويا ئۇلارغا قاراپ تۇرغاندەك كۆرىدۇ. ئەگەر يەر ۋە ئاسمان يوق بولۇپ كېتىپ، ئۇلارنىڭ كۆرگەن كىشىنىڭ ئۆزى قالسىمۇ، يەر-ئاسمان سۈرىتىنى گويا ئۇلارغا قاراپ تۇرغاندەك ئۆز نەپسىدە تاپىدۇ. كېيىن ئۇنىڭ خىيالىدىكى ئىز قەلبىكە ئۆتىدۇ. ئەنە شۇ چاغدا قەلبىتە ھېس ۋە خىيالغا كىرگەن نەرسىلەرنىڭ ھەقىقىتى پەيدا بولىدۇ. ئەمدى قەلبىتە ھاسىل بولغان نەرسە خىيالىدىكى ئالەمگە مۇڭاپىق كېلىدۇ. خىيالىدا ھاسىل بولغان نەرسە بولسا ئىنسانىنىڭ خىيالىدىن ۋە قەلبىدىن تاشقىرىدا، ئوز ئورنىدا تۇرغان ئالەمگە مۇڭاپىق كېلىدۇ. ئوز ئورنىدا تۇرغان مەۋجۇت ئالەم بولسا ئىلھامدا مەۋجۇت بولغان نۇسخىغا مۇڭاپىق كېلىدۇ. گويا ئالەمنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىدا تۆت دەرىجە بولغانغا ئوخشايدۇ: ئىلھامدا مەۋجۇت بولۇش جىسمانىي مەۋجۇت بولۇشتىن ئالدىندۇر. ئۇنىڭ

ئارقىسىدىن ھەقىقىي مەۋجۇت بولۇش، يەنى پارىتسىلىش كېلىدۇ. ھەقىقىي مەۋجۇت بولۇش ئارقىسىدىن خىيالىي مەۋجۇتلۇق، يەنى خىيالدىكى سۈرىتى كېلىدۇ. خىيالىي مەۋجۇتلۇق ئارقىسىدىن ئەقلىي مەۋجۇتلۇق، يەنى ئۇنىڭ سۈرىتى قەلبىتە مەۋجۇت بولۇشى كېلىدۇ. بۇ مەۋجۇتلۇقلار-نىڭ بەزىسى روھىي ۋە بەزىسى جىسمانىيدۇر.

كۆز قارىچۇقىنىڭ ھەجمى كىچىككىنە بولسىمۇ، پۈتۈن ئالەم ۋە يەر ـ ئاسمانلارنىڭ كۆرۈنۈشى ئىنتايىن چوڭ بولۇشىغا قارىماي، ئۇنىڭ ئىچىگە ئورۇنلىشىدۇ. كېيىن ئۇ (يەنى، ئالەم) ھېستا مەۋجۇت بولۇشتىن خىيالدا مەۋجۇت بولۇشقا، كېيىن ئۇنىڭدىن قەلبىتە مەۋجۇت بولۇشقا ئۆتىدۇ. لېكىن پەقەت ئۇلاردىن سىزگە يەتكەن نەرسىنىلا ئىدراك قىلالايسىز، خالاس. ئەگەر ئالەملەرنىڭ ھەممىسى ئۇچۇن ئۆزىگە مىسال بولمىغىنىدا قارشىگە زىدىكى نەرسىلەردىن سىزگە خەۋەر بولمىغان بولاتتى.

شۇلاردىن كېيىنمۇ ئۇلارنى ئىدراك قىلىشتا قانچىلىغان قەلبلەر ۋە كۆزلەر ئاجىزلىقتا قالىدۇ، ھەتتا كۆچىگىلىكنىڭ قەلبى ئۆزىنى ۋە ئۆزىدىكى ئاجايىباتلارنى بىلمەيدىغان ھالەتتە قالىدۇ.

ئەمدى ئاساسىي مەقسەتكە قايتىپ ئېيتىمىزكى، قەلبىتە ئالەم ھەقىقىتى ۋە سۈرىتى گاھى سىزگە ئوخشىغان ۋە گاھى ئىلھاملاردىن پەيدا بولمىقى تەسەۋۋۇر قىلىنىدۇ. بۇ كۆزدە ھاسىل بولىدىغان ھالەتلەرگە ئوخشايدۇ. كۆزدە قۇياش سۈرىتى گاھىدا ئۇنىڭغا قارىغاندىن، گاھىدا بولسا قۇياش ئۆدۈگىدا تۇرۇپ، ئۇنىڭ سۈرىتىنى ئەكس ئەتتۈرۈۋاتقان سۇغا

قارىغاندىن ھاسىل بولۇش تەسەۋۋۇر قىلىنىدۇ. قاچانكى، قەلب بىلەن ئىلھام ئوتتۇرىسىدىكى پەردە كۆتۈرۈلسە، ئۇ- نىڭدىكى نەرسىلەرنى كۆرىدۇ. ئىلھامدىن قەلبكە بۇ- لاقتەك قايناپ چىقىدۇ. بۇ بولسا سۈنئىك يەر تېگىدىن بۇلاق بولۇپ قايناپ چىقىشىغا ئوخشايدۇ.

قاچانكى، قەلب سەزگۈنئىك ياردىمىدە بىلىنمىدىغان ئىشلاردىن پەيدا بولغۇچى خىيالاتىغا يۈزلىنىدىغان بولسا، ئەنە شۇ يۈزلىنىش ئىلھامنى ئۇقۇۋېلىشىدىن پەردە بولۇپ قالىدۇ. بۇ ئۆستەڭدە سۇ كۆپ توپلىنىپ قالسا، ئۇ يەردىن بۇلاق ئېتىلىپ چىقىشىنى توختىتىپ قويغىنىدەك، يەنە گويا قۇياشنىئك سۇرىتىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدىغان سۇغا قارىغان كىشى قۇياشنىئك ئۆزىگە قارىمىغىنىدەك ھالەتتۇر. بۇنداق ھاللاردا قەلبنىئك سەزگۈ ئالىمىگە قارىتىلغان ئە- شىكى ئېچىلغان بولىدۇ. ھېكمەت ئىلمى مانا مۇشۇ سەز- گۈلەر ئىشىكلىرىدىن كېلىدۇ. قەلب ئالىمىنىئك ئاجايىباتـ لىرى ھەمدە ئۇنىئك شاھادەت ۋە غايىب ئالىمى ئارىسىدا تەك- رارلىنىشىنىئك ئاخىرىغا يېتىش مۇئامىلە ئىلمىدە مۇمكىن بولمايدۇ.

ئىككىنچى مىسال: ئىككى ئەمەل، يەنى ئەۋلىيالار ۋە ئۆلىمالار ئوتتۇرىسىدىكى پەرقنى سىزگە ئۆگىتىدۇ.

ئەلۋەتتە ئۆلىمالار ئىلىملەرنىئك ئۆزىنى قولغا كىرگۈ- زۈشكە ۋە ئۇنى قەلبكە جەلپ قىلىشقا ھەرىكەت قىلىدۇ. يەنە بىر قىسىم ئەۋلىيالار بولسا پەقەت قەلبلەرنى نۇرلاندۇرۇش، پاكلاش، ساپلاش ۋە ئۇنىڭغا ھەل بېرىشكە ھەرىكەت قىلىدۇ.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

شەيتاننىڭ ۋەسۋەسە بىلەن قەلبكە ھۆكۈمرانلىق قىلمىقى، ۋەسۋەسىنىڭ مەنىسى ھەمدە ئۇنىڭ غالىب كېلىش سەۋەبلىرىنىڭ بايانى

بىلىشكى، قەلب يۇقىرىدا تەلقىن قىلغىنىمىزدەك بىر نەچچە ئىشىكلىك قىلىپ قورۇلغان بىر گۈمبەزگە ئوخشايدۇ. ئۇچۇرلار ئۇنىڭغا ھەر بىر ئىشىكتىن يەتكۈزۈلىدۇ. يەنە ئەتراپىدىن كامان ئوقلىرى بىلەن نىشانغا ئېلىپ تۇرۇلغان جايغا ئوخشايدۇ ياكى يول ياقىسىغا تىكلەپ قويۇلغان بىر ئەينەككە ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ ئالدىدىن ھەر خىل سۈرەتلىك كىشىلەر ئۆتۈپ، ئەينەكتە ھەر خىل سۈرەتلەر كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. ئەينەك سۈرەتتىن ھەرگىز خالىي بولمايدۇ. ياكى بىر ئامبارغا ئوخشايدۇكى، ئۇنىڭغا ھەر خىل ئۆستەڭلەردىن سۇ ئېچىپ قويۇلغان ئىدى. ئەلۋەتتە قەلبكە دائىمىي رەۋىشتە مانا شۇنداق يېڭى ئۇچۇر ـ خەۋەرلەر كىرىپ تۇرىدىغان جايلىرى بولىدۇ. ئەمما تاشقىرىدىن كىرىدىغانلىرى بەش سەزگۈ ئەزا. سىدۇر. ئىچكىرىدىن كېلىدىغان ئۇچۇرلار بولسا خىيال، شەھۋەت، غەزەپ ۋە ئىنسانىنىڭ تەبىئىتىدىن تەركىب تاپقان خۇلقلاردۇر. چۈنكى ئىنسان سەزگۈ ئەزالىرى (يەنى، ئاڭلاش، كۆرۈش، تېتىش، تۇتۇش، ھىدلاش) دىن بىرى بىلەن بىرەر

نەرسىنى بىلسە، ئۇنىڭدىن قەلبىتە ئىز قالمىدۇ. خۇددى شۇ-نىڭدەك، مەسىلەن، كۆپ يېيىش ۋە تەبىئىتىدىكى قۇۋۋەت سەۋەبلىك شەھۋەت قوزغىلىدىغان بولسا، قەلبىتە ئۇنىڭدىنمۇ ئىز ھاسىل بولىدۇ. گەرچە مانا شۇ قورالنىڭ ئۆزى پۈتۈن ئالەمگە يېتەرلىكتۇر.

خىياللار (پىكىرلەر) ئۈچ خىل بولىدۇ: 1) ياماناتلىقنى چاقىرغۇچى ئىكەنلىكى ئېنىق بىلىنىدۇ. بۇنىڭ ۋەسۋەسە ئىكەنلىكى ئايدىڭ. 2) ياخشىلىققا چاقىرغۇچى ئىكەنلىكى بىلىنىدۇ. بۇنىڭ ئىلھام ئىكەنلىكىدە شەك يوق. 3) شۇبھە بىلەن قارالغۇچى. بۇنىڭ شەيتان تەرىپىدىن ياكى ئىلھام تە-رىپىدىن ئىكەنلىكى ئېنىق بىلىنمەيدۇ. چۈنكى ياماناتلىقنى ياخشىلىق مەيدانىدا كۆرسىتىش شەيتان ھىيلىلىرىدىندۇر. بۇنىڭ ياخشى ـ ياماناتلىقنى ئاجرىتىۋېلىش ھەقىقەتەن قە-يىن. كۆپ ئادەملەر مانا شۇنىڭ بىلەن ھالاك بولۇشىدۇ. چۈنكى شەيتان ئۇلارنى ياماناتلىققا ئوچۇق ـ ئاشكارا چاقىرىشقا قادىر بولمىغانلىقتىن، ئۇنىڭغا ياماناتلىقنى ياخشىلىق سۈ-رىتىدە كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن، ئۇ بىر ئالىمغا نەسىھەت تەرزىدە «خالايىققا قارىمامسەن، نادانلىقىدىن ئۆلۈكلەرگە ئوخشاپ قېلىشىپتۇ، غەپلەتكە زىيادە پاتقانلىقىدىن ھالاك بولۇپ، جەھەننەمگە يېقىنلىشىپ قاپتۇ. نەسىھەتلىرىڭ ۋە لېكسىيەلىرىڭ بىلەن ئۇلارنى ھالاكەتتىن قۇتقۇزۇپ، قۇۋ-مىڭغا رەھىم قىلساڭ بولمامدۇ؟ شەكسىزكى، ساڭا كۆرگۈ-چى قەلب، پاساھەتلىك تىل ۋە ژاپىغا يەتكەن ناتىقلىق نېمەت قىلىپ بېرىلگەن تۇرسا، قانداقلارچە بۇ نېمەتلىرىگە ناـ-كورلۇق قىلىپ، سۆكۈتتە تۇرىسەن؟ يەنە قانداق قىلىپ

ئىلىمنى تارقىتىش ۋە خەلقنى توغرا يولغا دەۋەت قىلىشتىن ئۆزۈڭنى تارتىسەن؟» دەيدۇ. مانا شۇنىڭغا ئوخشاش گەپلەرنى ئۇنىڭ قەلبىدە قارار تاپتۇرۇش ئۈچۈن دائىملا ھەرىكەتتە بولىدۇ. ئۇنىڭغا ناھايىتى يۇمشاق ھېيلىلەرنى قوللىنىپ، ئىنسانلارغا نەسىھەت قىلىش بىلەن مەشغۇل بولۇشقا مايىل قىلىدۇ. كېيىن ئۇنى ئىنسانلارغا ئۆزىنى چىرايلىق كۆرسەتكەن، پاساھەتلىك تىللار بىلەن سۆزلەشكە ۋە ياخشىلىقلارنى ئىزھار قىلىشقا (يەنى، رىيا قىلىشقا) چاقىرىدۇ. ئۇنىڭغا ئېيتىدۇكى: «ئەگەر مانا شۇنداق قىلمايدىغان بولساڭ، ئىنسانلارنىڭ قەلبىدىن سۆزۈڭنىڭ تەسىرى ئۆچۈپ كېتىدۇ، ئۇلار توغرا يولغا ماڭمايدۇ.» شەيتان ئۇنىڭ ھۇزۇرىدا شۇلارنى چىرايلىق كۆرسىتىشتە دائىم ھەرىكەتتە بولىدۇ. ھەتتا بۇ ئارىدا ئالىمنىڭ ئۆزىدە رىيا ئارىلاشمىسى، ئىشلىرىنى خەلق قوبۇل قىلىۋاتقىنىدىن خۇرسەن بولۇش، مەرتىۋە لەززىتى، ئۇنىڭغا ئەگىشىۋاتقانلارنىڭ كۆپلۈكى، ئۆزىنى ھەممىدىن بىلىملىك ساناش، خالايىققا مەنسىتمەسلىك نەزىرى بىلەن قاراش قاتارلىق ئىللەتلەر پەيدا بولىدۇ. نەتىجىدە بىچارە ئالىم ئۆز نەسىھەتلىرى بىلەن ھالاكەتكە قاراپ كېتىپ قالىدۇ. ئۇ سۆزلەۋاتقاندا كۆڭلىدە مەن ياخشىلىق قىلىۋاتىمەن ئويلايدۇ، ئەسلىدە بولسا مەقسىتى ئابروي قازىنىش ۋە ئىنسانلار ئالدىدا يۇقىرى مەرتىۋىلىك كىشى بولماقتۇر. شۇ سەۋەبلىك ئۇ ئۆزىنى مەن دۇنيادىكى ئەڭ ئۇلۇغ بىر ئادەم دەپ ئويلىغان ھالدا بۇ دۇنيادىن كېتىدۇ.

شەيتاننىڭ قەلبكە كىرىدىغان ئورۇنلىرى تەپسىلاتىنىڭ بايانى

بىلىڭكى، قەلب خۇددى بىر قورغانغا ئوخشايدۇ. شەيتان بولسا قورغانغا باستۇرۇپ كىرىپ، ئۇنىڭغا ئىگىلىك قىلىشنى قەستلەپ تۇرغان دۇشمەنگە ئوخشايدۇ. دۇشمەندىن قورغاننى ساقلاش ئۈچۈن پەقەت ئۇنىڭ ئىشىكلىرى، كىرىدىغان باشقا جايلىرى، ئاجىز ۋە تۆشۈك يەرلىرىنى ئېتىش كېرەك بولىدۇ. ئىشكلەرنىڭ قەيەردىلىكىنى بىلمەسلىكىمىز ئىنسان ئۈنى تاقىيالمايدۇ.

ھەربىر ئادەم زاتىغا قەلبنى شەيتان ۋەسۋەسىدىن ھىمايە قىلىش ۋاجىپتۇر. ۋاجىپنىڭ ئەملگە ئېشىشى ئۈچۈن كېرەكلىك بولغان ئەمەللەرمۇ ۋاجىپ بولىدۇ. شەيتاننى يوقىتىشقا كېرەكلىك ئەمەل ئۇنىڭ كىرىدىغان يەرلىرىنى بىلىشتۇر. دېمەك، شەيتاننىڭ كىرىدىغان جايلىرىنى بىلىشمۇ ۋاجىپ. شەيتاننىڭ كىرىدىغان جايلىرى ۋە ئۇنىڭ ئىشىكلىرى بەندىنىڭ سۇپەتلىرىدۇر. ئۇ ئىنتايىن كۆپتۇر. بۇنداق ئىشىكلەر چىغىر يولدا بولسىمۇ، ئەمما، شەيتان ئەسكەرلىرىنىڭ كۆپلەپ كىرىشىگە تارلىق قىلمايدۇ.

غەزەپ ۋە شەھۋەت ئۇنىڭ ئەڭ چوڭ ئىشىكلىرىدىندۇر. چۈنكى غەزەپ ئەقىلگە ھۇجۇم قىلىش دېگىنىدۇر. ئەگەر

ئەقىل قوشۇنى زەئىپلەشسە، شەيتان ئەسكەرلىرى ھۇجۇم قىلىدۇ. ئىنسان، قاچانكى، غەزەپلىنىدىغان بولسا، شەيتان ئۇنى گويا گۆدەك توپنى ئويناتقاندەك قاتقىتىپ ئويناپدۇ.

يەنە چوڭ ئىشكىلەردىن بىرى ھەسەت ۋە ئاچ كۆزلۈكتۇر. قاچان ئىنسان بىرەر نەرسىگە ئاچ كۆزلۈك قىلسا، ئۇ-نىڭ كۆزى كور، قۇلىقى گاس بولۇپ قالىدۇ. شەيتانىنىڭ قەلبىكە كىرىش ئورۇنلىرىنى بولسا پەقەت قەلب كۆزى بى-لىدۇ. ئەگەر قەلب كۆزىنى ھەسەت ۋە ھېرىس توسۇپ قويى-دىغان بولسا، ئۇ ھالدا ھېچ نەرسىنى كۆرەلمەي قالىدۇ. ئەنە شۇ پەيتتە شەيتان ئۆزىگە قۇلاي پۇرسەت تاپىدۇ. ئۇ ھېرىس ۋە شەھۋەتكە ئېلىپ بارىدىغان ئىشنى، گەرچە ئۇ ئەڭ چىركىن ئىش بولسىمۇ، چىرايلىق قىلىپ كۆرسىتىدۇ.

شەيتانىنىڭ ئىشكىلىرىدىن يەنە بىرى جاھازلار، كى-يىملەر ۋە قورۇ - جاي بىلەن زىننەتلىنىشنى ياخشى كۆ-رۈشتۇر. چۈنكى شەيتان ئەنە شۇ نەرسىلەرنىڭ ئىنسان قەل-بىنى ئىگىلىگىنىنى كۆرسە، ئۇ يەردە تۈخۈم قويۇپ، بالا چىقىرىدۇ. دائىم ئىنسانىنى قورۇ - جايىنى ئاۋات قىلىشقا، تام - تورۇسلىرىنى زىننەتلەشكە، بىنالىرىنى ھەشەمەتلىك قىلىشقا ۋە چوڭايتىشقا چاقىرىپ تۇرىدۇ. يەنە ئىنسانىنى كىيىم ۋە زىبۇزىننەتلەر بىلەن زىننەتلىنىشكە دەۋەت قى-لىدۇ ھەم ئۆمۈر بويى مانا شۇنداق نەرسىلەرنىڭ ۋاستىسىدە ئىنسانىنى ئۆزىگە بويسۇندۇرىدۇ. ئەگەر شەيتان ئۇنى شۇ ھا-لەتكە چۈشۈرسە، ئالدىغا ئىككىنچى قېتىم كېلىشىگە ھا-جەت قالمايدۇ. چۈنكى بۇنداق ئىشلارنىڭ بىرى ئىككىنچى-سىگە ئۇلىنىپ، بىرى ئىككىنچىسىنى يېتەكلەپ تاكى

ئۆلگىچە داۋام قىلىۋېرىدۇ. كېيىن نەپسى ھەۋىسىگە ئەگىشىپ، شەيتان يولىدا ئۆلۈپ كېتىدۇ.

ئۇنىڭ چوڭ ئىشكىلىرىدىن يەنە بىرى ئىنسانلاردىن تەمە قىلىشتۇر. چۈنكى قەلبىتە تەمە كۈچەيسە، شەيتان دائىم تەمەگەر كىشىنى ھەر خىل رىيالار، ئېزىقتۇرۇشلار بىلەن بىرلەشتۈرۈپ قويىدۇ. بۇ ئىنسانىنى ئۆزى تەمە قىلىۋاتقان كىشىدە يوق سۈپەتلەرنى بار قىلىپ زىننەتلەپ كۆرسىتىش بىلەن ئاۋارە قىلىپ قويىدۇ. ھەتتا تەمە قىلىنىۋاتقان كىشى گويىاكى تەمەگەرنىڭ مەبۇدىغا ئوخشاپ قالىدۇ. دائىم ئۇنىڭغا ياخشى كۆرۈنۈش ۋە دوست بولۇش ھېيلىلىرى توغرىسىدا تىنماي پىكىر قىلىدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئەنە شۇنىڭغا يەتمىش ئۇچۇن ھەر خىل كوچىلارغا كىرىپ چىقىدۇ. تەمەگەر ھالىتىنىڭ ئەڭ تۆۋىنى تەمە قىلىنىۋاتقان كىشىنى ئۇنىڭدا يوق سۈپەتلەر بىلەن ماختاش ۋە ياخشىلىققا بۇيرۇماستىن، يامانلىقتىن قايتۇرماستىن تىل ياغلىمىلىق قىلىشتۇر.

چوڭ ئىشكىلەردىن يەنە بىرى ئالدىراڭغۇلۇق ۋە ئىشلاردا ھەققانىي بولماسلىقتۇر. ئىشلارنى ئاۋۇال ياخشى ئويلاپ كۆرگەندىن كېيىن ئاندىن قىلماق لازىم. ئۇنى ياخشى بىلىش - چۈشىنىش بولسا خاتىرجەملىك بىلەندۇر. ئالدىراڭغۇلۇق خاتىرجەملىكتىن توسىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ئالدىرىغان ۋاقىتتا شەيتان ئىنسانغا بىلدۇرمەستىن يامانلىقنى كۆپەيتىپ بارىدۇ.

شەيتاننىڭ كاتتا ئىشكىلىرىدىن يەنە بىرى پۇل - بايلىق، تۇرلۇك ماتالار، ئۇلاغلار، يەرلەردىن ئىبارەت مالىلاردۇر.

چۈنكى ئۇزۇقلىنىش ۋە ھاجەتتىن ئارتۇقچە ھەر بىر نەرسە شەيتانلىقنىڭ قارارگاھىدۇر. ئىنساندا قورساق باقماقتا يېتەرلىك نەرسە بولسا، ئۇنىڭ قەلبى ھەر خىل تەشۋىشلەردىن خالىي بولىدۇ. مەسىلەن، بىر كىشى يولدىن يۈز دىنار تېپىۋالسا، قەلبىدە ئون خىل شەھۋەت پەيدا بولىدۇ. ئەنە شۇ شەھۋەتلەرنىڭ ھەر بىرى يەنە يۈز دىنارغا موھتاج بولىدۇ. تېپىلغان يۈز دىنار ئۇنىڭغا كۇپايە قىلمايدۇ، بەلكى يەنە توققۇز يۈز دىنارغا موھتاج بولىدۇ. ئەنە شۇ يۈز دىنار تېپىلماستىن بۇرۇن ئۇ بىھاجەت بىر كىشى ئىدى. ئەمدى يۈز دىنار تېپىلغىنى ئۈچۈن ئۆزىنى باي كىشىگە ئايلانغان دەپ ئويلايدۇ. چۈنكى، ئەمدى ئۆي سېتىۋېلىپ، ئۇنى ئاۋات قىلىش ئۈچۈن، چىرايلىق بىر چۆرە، ئۆي جاھازلىرى، يەنە قىممەتباھالىق كىيىملەرنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن كېرەك بولىدىغان توققۇز يۈز دىنارغىمۇ موھتاج كىشىگە ئايلىنىپ قالىدۇ. بۇ ئىشلارنىڭ ھەر بىرى ئۆزىگە مۇناسىپ باشقا ئىشلارنى چاقىرىۋېرىدۇ. دېمەك، بۇ ئىشلارنىڭ ئاخىرى يوق. نەتىجىدە بىر چاغلار كېلىپ جەھەننەمنىڭ تۆۋى بولغان چوڭقۇرغا چۈشۈپ كېتىدۇ. ئەمدى ئۇنىڭدىن باشقا يول يوق.

شەيتانلىقنىڭ يەنە چوڭ ئىشكىلىرىدىن بىرى بېخىللىق ۋە كەمبەغەللىكتىن قورقۇشتۇر. مانا شۇ نەرسە ئىنسانىنى ئىناق ـ ئىتتىپاقلىقتىن، بىر ـ بىرىگە كۆيۈنۈشتىن توسۇپ قويىدۇ. ئۇنى مال ـ دۇنيا توپلاشقا ۋە ئەلەملىك ئازابقا چاقىرىدۇ.

يەنە ئۇنىڭ چوڭ ئىشكىلىرىدىن بىرى يوللارنى ۋە خاھىشلارنى مۇتەئەسسىپلىك بىلەن مەھكەم تۇتۇۋېلىش، خۇ-

سۈمەتچىلەرگە (نىسبەتەن كۆڭلىدە) گىنە ساقلاش، ئۇلارغا تۆۋەن نەزەر بىلەن قاراش ۋە ياريماس ساناشتۇر. مانا بۇلار ياخشىلارنىمۇ، پاسىقلارنىمۇ ھالاك قىلغۇچى ئىشلاردۇر. چۈنكى ئىنسانلارغا تەنە قىلىش، ئۇلارنىڭ كەمچىلىكلىرىنى سۆزلەپ يۈرۈش بىلەن مەشغۇل بولۇش ئىنسانغا تەبىئىي بېرىلگەن يىرتقۇچلىق سۈپەتلىرىدىن بىرىدۇر.

شەيتان ئاشۇ ئىشلارنى توغرا دەپ خىيالىغا كەلتۈرسە ۋە ئىنسانىنىڭ تەبىئىتىگىمۇ مۇۋاپىق كەلسە، ئۇنىڭدىن ھالاۋەت تېپىش قەلبىدە ئۈستۈنلۈككە ئېرىشىدۇ. ئۇ خۇرسەن ۋە شاد بولۇپ، ئاشۇ ئىش بىلەن شۇغۇللىنىشقا پۈتۈن ۋۇجۇدى بەلەن كىرىشىپ كېتىدۇ. بۇنداق ئادەم ئۆزىنى تۇغرا يولدا ھەرىكەت قىلىۋاتىمەن، دەپ ئويلايدۇ. ۋەھالەنكى، ئۇ شەيتانغا ئەگىشىش يولىدىن كېتىۋاتىدۇ.

يەنە شەيتان ئىشكىلىرىدىن بىرى قېرىندىشىغا نىسبەتەن يامان گۇمان قىلىشتۇر. كىمكى گۇمان قىلىش بىلەن باشقا بىر كىشىگە يامانلىقنى راۋا كۆرسە، شەيتان ئۇنى ئاشۇ كىشى ھەققىدە كۆپ غەيۋەت قىلىشقا ئۈندەيدۇ. نەتىجىدە ئۆزى ھالاك بولىدۇ ياكى غەيۋەت قىلغان كىشىنىڭ ھەققىنى پايمال قىلىدۇ ۋەياكى ئۇنى ھۆرمەت قىلىشتا سۈسلىۋق كۆرسىتىدۇ ۋە ئۇنىڭغا پەس نەزەر بىلەن قارايدۇ، ئۆزىنى ئۇنىڭدىن ياخشىراق دەپ بىلىدۇ. بۇلارنىڭ ھەر بىرى ھالاك قىلغۇچى ئىشلاردۇر. ھەتتا يۈكسەك ھۆرمەتكە ئىگە، تونۇلغان ئالىمۇ يەڭگىلتەكلىك ۋە مەنمەنلىك بىلەن: «ماڭا ئوخشاش كىشىلەرگە يامان ئەمەس، پەقەتلا ياخشى گۇمان قىلىنىدۇ»، دەپمۇ ئېيتمىسۇن. چۈنكى ئىنسانلارنىڭ ئەڭ

بىلىملىكىگىمۇ ھەممە ئادەم بىر خىل نەزەر بىلەن قارىمايدۇ. بەلكى بەزىلىرى رازىلىق كۆزى بىلەن، بەزىلىرى غەزەپ كۆزى بىلەن قارايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن شائىر: «رازىلىق كۆزى ھەر بىر ئەيىبتىن چارچايدۇ، لېكىن غەزەپ كۆزى نۇقسانلارنى ئاشكارا قىلىدۇ» دېگەن مەزمۇندىكى شېئىرىنى يازغان ئىدى.

يامان گۇمانلاردىن ۋە يامانلارنىڭ تۆھمىتىدىن ئېھتىيات قىلىش ۋاجىپتۇر. چۈنكى يامان كىشىلەر ئادەملەر ھەققىدە پەقەتلا يامان گۇمان قىلىدۇ. قاچانكى، بىر ئىنسانىنىڭ ئەيىب ئاختۇرۇپ ئادەملەرگە يامان گۇمان قىلىۋاتقىنىنى كۆرسىڭىز، بىلىڭكى، ئۇنىڭ روھىيىتىمۇ ئىپلاس، ئاشۇ ئىپلاسلىق ئۇنىڭدىن تېمىپ تۇرىدۇ، ئۇ باشقىلارنىمۇ ئۆزىگە ئوخشاش كۆرىدۇ. ياخشى كىشى ياخشى تەرەپلەرنى ئاختۇرۇپ كۆرىدۇ، مۇناپىق بولسا ئەيىبلەرنى.

بۇلار شەيتان قەلبىكە كىرىدىغان ئىشكىلەرنىڭ بەزىلىرىدۇر. ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى تەلقىن قىلىشنىڭ ئىمكانى يوق. ئەمما مانا شۇلارنىڭ ئۆزىدىمۇ باشقىلارنى ئاگاھلاندۇرۇشقا كۇپايە قىلغۇدەك ئىبرەت بار. ئادەم بالىسىدىكى ھەر بىر يامان سۈپەت ئەلۋەتتە شەيتانىنىڭ قورالى ۋە ئۇنىڭ قەلبىكە كىرىش ئىشىكلىرىدىن باشقا نەرسە ئەمەس.

شەيتاننى يوقىتىشنىڭ ئىلاجى بارمۇ؟ بىلىڭكى، شەيتاننى يوقىتىشتا قەلبىنىڭ داۋاسى ئۇنى يامان سۈپەتلەردىن تازىلاپ، شەيتانىنىڭ كىرىش ئىشىكلىرىنى تاقاش بىلەن بولىدۇ.

ئىككىنچى بۆلۈم

نەپسىنى تەربىيەلەش، ئەخلاقنى تۈزىتىش ۋە قەلب كېسەللىكلىرىنى داۋالاش ھەققىدە

سۆز باشلاپ ئېيتىمىزكى، چىرايلىق خۇلق ياخشى ئىنسانلارنىڭ سۈپىتىدۇر ۋە ئۇلارنىڭ ئەڭ ئەۋزەل ئەمەلىدۇر. دەرھەقىقەت، چىرايلىق خۇلق ئىنسانىنىڭ كۆركى، يامان خۇلقلار بولسا زەھەرلىك قاتىل، شۇبھىسىز ھالاك قىلغۇچى، شەرمەندىلىككە باشلىغۇچى، ئوچۇق ـ ئاشكارا ناچار قىلىقلار بولۇپ، ئۇ قەلبلەرنىڭ خەستىلىكى، نەپسىلەرنىڭ كېسەللىكىدۇر. ئەلۋەتتە ئۇ ئەبەدىي ھاياتنى يوق قىلىدىغان كېسەللىكتۇر. بۇنىڭ ئالدىدا جىسمانەن ھاياتنىڭ ئۆزىگىلا تەسىر قىلىدىغان كېسەللىك ھېچ نەرسە بولماي قالىدۇ. تېۋىپلار قانداقلا بولمىسۇن، بەدەنلەرنى داۋالاش قائىدىلىرىنى ئېنىق بىلەن شۇغۇللىنىشقا قاتتىق كىرىشكەن. ھالبۇكى، بەدەن كېسەللىكىدە پەقەت پانىي ھاياتنى يوقىتىش بولىدۇ، خالاس. شۇ بىزنىڭچە، باقىي ھاياتنى يوقىتىدىغان قەلب كېسەللىكلىرىنى داۋالاش قائىدىلىرىنى ئېنىقلاش بىلەن شۇغۇللىنىش ئەۋزەلراقتۇر. تېبابەتنىڭ بۇ خىلىنى

ئۆگىنىش ھەربىر ئەقىل ئىگىسىگە ۋاجىپتۇر. چۈنكى، بىر-
رەرمۇ قەلب كېسەللىكلەردىن خالىي ئەمەس. ئەگەر ئىنسان-
بارسىزلىق قىلمىسا، كېسەللىكلەر ئارقىمۇئارقا كېلىپ
قەلبكە توپلىنىدۇ ۋە نامايان بولىدۇ. دېمەك، ئىنسان قەلب
كېسەللىكلىرىنى ۋە ئۇلارنىڭ سەۋەبلىرىنى بىلىشتە ھوش-
يار بولۇشى، كېيىن ئۇنى داۋالاپ تۈزىتىشكە ھەركەت قە-
لىشى لازىم.

بىز بۇ كىتابتا قەلب كېسەللىكلىرىدىن بىر نەچچە-
سىگە مۇراجىئەت قىلىپ، ئۇلارنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنى دا-
ۋالاش تەپسىلاتىنى كەلتۈرمەستىن، بەلكى ئۇنى پۈتكۈل داۋا-
لاش توغرىسىدا قانداق گەپلەر بارلىقىغا ئىشارە قىلىمىز.
شۇنىڭ بىلەن بىرگە يەنە بىزنىڭ ھازىرقى مەقسىتىمىز
خۇلقلارنى تۈزىتىش ۋە ئۇنىڭ يوللىرىنى ئاسانلاشتۇرۇش
ھەققىدىكى ھەر بىر ئىشقا نەزەر قىلىشتۇر. بىز شۇلارنى
تەلقىن قىلىمىز. بۇنى چۈشىنىشنىڭ ئاسان بولۇشى ئۈچۈن
بەدەننى داۋالاشنى مىسال قىلىپ كەلتۈرىمىز. بۇ بولسا چە-
رايلىق خۇلقنىڭ پەزىلىتىنى ۋە ھەقىقىتىنى بايان قىلىش
بىلەن ئايان بولىدۇ. كېيىن يەنە تەربىيە تۈپەيلىدىن ئەخلاقلار
ئۆزگىرىشىنى قوبۇل قىلىشنى، ھۆسنى خۇلقىغا ئېرىشتۈرە-
دىغان سەۋەبنى، خۇلقلارنى تۈزىتىشكە ۋە نەپسىلەرنى تەربىيە-
لەشكە ئېلىپ بارىدىغان يوللارنىڭ تەپسىلاتىنى بىلىش ۋا-
ستىلىرىنى، قەلب كېسەللىكلىرىنى كۆرسىتىدىغان ئالا-
مەتلەرنى، ئىنسان ئەيىبلىرىنى بىلىۋالىدىغان يوللارنى،
قەلبنى داۋالاش يولى شەھۋەتلەرنى تەرك قىلىشتىن باشقا
نەرسە ئەمەسلىكىگە نەقلىي دەللىلەرنى، چىرايلىق خۇلق ئا-

لامەتلىرىنى، پەرزەنتلەرنى دەسلەپكى چاغلىرىدىن باشلاپ تەربىيەلەش يوللىرىنى، ئىرادىنى ۋە باشتا قىلىنمىدىغان ھەر-رىكەتلەرنىڭ شەرتلىرىنى بايان قىلىش بىلەن روشەن بولـ-دۇ. بۇ بىر نەچچە پەسىلدىن ئىبارەت بولغان، مەقسەتلىرى-مىزنى خېلىلا مۇكەممەل جەملىگەن كىتابتۇر.

www.uygurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىرىنچى ئادرېسى

ھۆسنى خۇلقنىڭ پەزىلىتى ۋە يامان خۇلقنىڭ مالامىتى بايانىدا

لوقمان ھېكىمنىڭ ئوغلى ئاتىسىدىن:

—ئەي ئاتا، ئىنسانىنىڭ قايسى خىسلىتى ياخشىراق؟— دەپ سورىدى. ئاتىسى:

—ئېتىقاد، —دەپ جاۋاب بەردى.

—ئەگەر خىسلەت ئىككى بولسىچۇ؟—دېدى. ئاتىسى:

—ئېتىقاد ۋە مال، —دېدى.

—ئەگەر ئۈچ بولسىچۇ؟—دەپ سورىدى. ئاتىسى:

—ئېتىقاد، مال ۋە ھايا، —دېدى.

—ئەگەر تۆت بولسىچۇ؟—دېدى. ئاتىسى:

—ئېتىقاد، مال، ھايا ۋە ھۆسنى خۇلق، —دېدى.

—ئەگەر بەش بولسىچۇ؟—دېدى. ئاتىسى:

—ئېتىقاد، مال، ھايا، ھۆسنى خۇلق ۋە سېخىيلىق،— دېدى. ئوغلى يەنە:

—ئالتە بولسىچۇ؟—دەپمۇ سورىغان ئىدى، لوقمانى ھېكىم:

—ئەي ئوغلۇم، ئەگەر ئىنساندا مانا شۇ بەش خىسلەت جەملەنسە، ئۇ پاكىز، ئەلگە يېقىن ۋە ئازغۇنلۇقتىن يىراق بولىدۇ، —دېدى.

ھەسەن بەسرى دەيدۇ:

«كىمنىڭ خۇلقى ياماں بولسا، ئوز نەپسىنى ئازابلايدۇ.»

يەھيا ئىبن مۇئاز ئېيتىدۇ:

«رىزىقنىڭ خەزىنىسى چىرايلىق خۇلقلۇق بولۇشتۇر.»

ۋەھاب ئىبن مۇنەببەھ دېدى:

«ياماں خۇلق خۇددى سۇنغان ساپال ئىدىشقا ئوخشايدۇ، ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرگىلىمۇ، لاي ھالىتىگە قايتۇرغىلىمۇ بولمايدۇ.»

پۇزەيل ئېيتىدۇ:

«گۈزەل خۇلقلۇق بۇزۇق كىشىنىڭ ماڭا ھەمسۆھبەت بولمىقى ياماں خۇلقلۇق تۈزۈك كىشىگە ھەمسۆھبەت بولماقلىققا قارىغاندا ياخشىراقتۇر.»

ئىبن مۇبارەك ناچار خۇلقلۇق بىر كىشى بىلەن ھەمسەپەر بولۇپ قاپتۇ ۋە سەپەر جەريانىدا ئۇنىڭ ئەرزىيەتلىرىنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭ بىلەن مۇرەسسە قىلىپ يولنى داۋام قىلىپتۇ. بىر كۈنى ئۇلار ئۆز نىشانلىرى ئۈچۈن ئايرىلىپ كېتىپتۇ ۋە بۇ ۋاقىتتا ئىبن مۇبارەك يىغلاشقا باشلاپتۇ. بۇنى كۆرگەن كىشىلەر ئۇنىڭدىن:

ــــنېمە سەۋەبتىن يىغلاۋاتىسىز؟ــــدەپ سوراپتۇ.

ــ ئۇنىڭغا رەھىمىم كەلگىنىدىن يىغلاۋاتىمەن. گەرچە مەن ئۇنىڭدىن ئايرىلغان بولسامۇ، لېكىن ئۇنىڭ خۇلقى ئايرىلماي، ئۆزى بىلەن بىرگە كېتىپ قالدى، ــــدەپتۇ.

جۇنەيد باغدادى ئېيتىدۇ:

«گەرچە ئۇنىڭ ئەمەلى ۋە ئىلمى ئاز بولسىمۇ، ئەمما تۆت نەرسە ئىنسانىنى ئالىي دەرىجىگە كۆتۈرىدۇ. بۇلار كەمتەرلىك،

مۇلايىملىق، سېخىيلىق ۋە چىرايلىق خۇلق.»

كەنئانىي ئېيتتىدۇ: «ئادەمىيلىك خۇلق بىلەندۇر. كىمىكى سىزدىن خۇلقتا چىرايلىقراق بولسا، ئۇ سىزدىن ئادەمىيلىكتە يۇقىرى ئىكەن.»

يەھيا ئىبن مۇئاز ئېيتتىدۇ:

«يامان خۇلق شۇنداق بىر يامانلىقكى، ئۇنىڭ بىلەن ياخشىلىقنىڭ كۆپلىرى پايدا بەرمەيدۇ. ھۆسنى خۇلق بىر ياخشىلىقكى، ئۇنىڭ بىلەن كۆپلىگەن يامانلىقلارمۇ زەرەر قىلمايدۇ.»

ئىبن ئابباستىن:

—ئابرۇي ـ مەرتىۋە دېگەن نېمە؟—دەپ سوراشتى.

— سىلەرنىڭ خۇلقى چىرايلىقلىرىڭلار ئابرۇي ـ مەرتىۋىدە ئەۋزەللىككە ئىگىلىرىڭلاردۇر، —دېدى ئۇ.

ئاتا ئوغلىغا ئېيتتىدۇ:

—ئوغلۇم، يۈكسەلگەن كىشى پەقەت ھۆسنى خۇلقى بىلەن يۈكسىلىدۇ.

ھۆسنى خۇلۇق ۋە يامان خۇلقنىڭ ھەققەتلىرىنىڭ بايانى

بىلىڭكى، ئىنسانلار ھۆسنى خۇلقنىڭ ھەقىقىتى ۋە ئۇنىڭ نېمىلىكى توغرىسىدا كۆپ ھېكمەتلەرنى قالدۇرغان. ئەمما، ئۇنىڭ ھەقىقىتى ھەققىدە ئۇلار مۇپەسسەل بايان قىلمىغان. يەنە ئۇنىڭ سەمەرىسىگە ئالاقىدار گەپلەرنىلا ئېيتىشقان. شۇندىمۇ سەمەرىنىڭ ھەممىسىنى مۇكەممەل ئېيتىشمىغان، بەلكى ئۇلاردىن ھەر بىرى سەمەرىدىن ئېسىگە كەلگىنىنى ۋە پەمى يەتكىنىنى زىكىر قىلغان. دېمەك، بۇ رۇنقىلار ھۆسنى خۇلقنىڭ كەڭ دائىرىدىكى بايانىنى ئۆز ئىچىگە ئالغۇچى ھەقىقىتىنى تەپسىلىي ۋە مۇكەممەل تەلقىن قىلىشقا پىكىرلىرىنى بۇراشمىدى. بۇ ھەسەن بەسرىنىڭ تۆۋەندىكى گەپلىرىگە ئوخشايدۇ: «ھۆسنى خۇلق ئوچۇق يۇزلۇك بولۇش، مالنى سەرپلەش ۋە ئەرزىيەت بېرىشتىن ئۆزىنى تارتىشتۇر.»

ۋاستىلىي ئېيتىدۇ:

«ئۇ (يەنى، ھۆسنى خۇلق) بىرەر كىشىگە خۇسۇمەت قىلماسلىق ۋە ئۇنىڭغىمۇ بىرەر كىشىنىڭ خۇسۇمەت قىلماسلىقىدۇر.»

شاھ كىرمانىي ئېيتىدۇ:

«ئۇ ئەرزىيەتتىن ئۆزىنى تارتىش ۋە مۇشەققەتنى كۆتۈ-

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

رۇشتۇر.»

بەزىلەر ئېيتىتىدۇ:

«ئۇ ئىنسانلارغا يېقىن ۋە ئۇلار ئوتتۇرىسىدا مۇلايىم بولۇشتۇر.»

يەنە ۋاسىتىي ئېيتىتىدۇ:

«ئۇ خەلقنى پاراۋان ۋاقىتلىرىدىمۇ، قىيىنچىلىق پەيتىدىمۇ رازى قىلىشتۇر.»

ساھىل تۇستەرىيىدىن ھۆسنى خۇلق ھەققىدە سوراشقاندا، ئۇ كىشى:

ـــ ئۇنىڭ ئەڭ ئادەتتىكىسى قىيىنچىلىقنى كۆتۈرۈش ۋە پۇل ـ بايلىققا دۇم چۈشمەسلىك، زالىمغا رەھىم تىلەش، ئۇنىڭ ئۈچۈن ئىستىغپار ئېيتىش ۋە ئۇنىڭغا شەپقەت قىلىش، ـــ دېدى.

خەلىپە ئەلى ئېيتىتىدۇ: «ھۆسنى خۇلق ئۈچ خىسلەتتە بولىدۇ: ھەرەملەردىن ساقلىنىشتا، ھالالنى تەلەپ قىلىشتە ۋە ئائىلىنى پاراۋان قىلىپ قويۇشتا.»

ھۈسەين ئىبن مەنسۇر ئېيتىتىدۇ:

«ئۇ ـــ ئۆز پايدىڭ ئۈچۈن خەلقە جەبىر بولۇپ قېلىشىنى ئىختىيار قىلماسلىقتۇر.»

شۇنداق. ھۆسنى خۇلقنىڭ مىساللىرى كۆپ. بۇ مىسالار ئۇنىڭ ھەقىقىتىنى بىلدۈرمەيدۇ، بەلكى سەمەرىلىرىنىلا چۈشەندۈرىدۇ. لېكىن بۇ گەپلەرمۇ سەمەرىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئەمەس. ھەقىقەت پەردىسىنى ئېچىش ھەر خىل سۆزلەرنى نەقىل قىلىشتىن كۆرە ياخشىراقتۇر.

خۇلق ۋە يارىتىلىش بىرگە ئىشلىتىلىدىغان ئىككى ئىبارىدۇر، دەپ ئېيتىمىز. پالان كىشىنىڭ خۇلقىمۇ، يارىتىلىشىمۇ چىرايلىقتۇر، دېيىلىدۇ. يەنى، بۇ دېگەنلىك ھەم ئىچىمۇ، ھەم تېشىمۇ چىرايلىق، دېمەكلىكتۇر. يارىتىلىشىدىن تاشقى سۈرىتى، خۇلقىدىن بولسا ئىچكى سۈرىتى زاھىر بولىدۇ. چۈنكى ئىنسان كۆز بىلەن كۆرىدىغان جىسمىدىن ۋە قەلب كۆزى بىلەن ئىدراك ئېتىلىدىغان روھ ۋە نەپسىدىن تەركىب تاپقان. بۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى ئۈچۈن چىرايلىق ياكى خۇنۇك سۈرەت بولىدۇ. قەلب كۆزى بىلەن ئىدراك قىلىدىغان نەپسىنىڭ قەدرى كۆز بىلەن ئىدراك قىلىدىغان جىسمىغا قارىغاندا ئۇلۇغراقتۇر.

خۇلق نەپسىتە مۇستەھكەم بولغان بىر ھالەتتىن ئىبارەتتۇر، ئۇنىڭدىكى ئىشلار پىكىر ۋە مۇلاھىزىگە ئېھتىياجلىق بولماستىن، ئاسانلىق ۋە يەڭگىللىك بىلەن سادىر بولىدۇ. ئەگەر نەپسىنىڭ ھالىتى ئۇنىڭدا ئەقلەن ماختالغان چىرايلىق ئىشلار سادىر بولىدىغان دەرىجىدە بولسا، ئەنە شۇ ھالەت ھۆسنى خۇلق دەپ ئاتىلىدۇ. ئەگەر نەپسىنىڭ ھالىتى ئۇنىڭدىن خۇنۇك ئىشلار سادىر بولىدىغان دەرىجىدە بولسا، ئاساس ھېسابلانغان ئەنە شۇ ھالەت يامان خۇلق، دەپ ئاتىلىدۇ. خۇلقىنى مۇستەھكەم بىر ھالەت دېيىشىمىزنىڭ سەۋەبى شۇكى، بەزى بىر ھالەتتە بىرەر سەۋەب تۈپەيلىدىن مېلىنى سەرپلەيدىغان كىشى ناۋادا ئەنە شۇ سەرپلەش نەپسىدە مۇستەھكەم ئورناشمىغۇچە سېخىي خۇلقلۇق دەپ ئېيتىلمايدۇ. دېمەك، خۇلق بولۇشى ئۈچۈن ئىشلار ئىنساندا مۇلاھىزىسىز، ئاسانلىق بىلەن سادىر بولۇشىنى شەرت قىلىدۇق. چۈنكى

مالنى مەجبۇرەن سەرپلىگەن كىشى ياكى غەزەپلەنگەن پەيتىدە قىينىلىپ ۋە ئاقىۋىتىنى ئويلاپ مەجبۇرەن سوكۇت قىلىپ تۇرغان كىشى سېخىي ياكى مۇلايىم دېيىلمەيدۇ.

بۇ يەردە تۆت خىل ئىش بار: بىرىنچىسى، چىرايلىق ئىش ۋە خۇنۇك ئىش. ئىككىنچىسى، ھەر ئىككىسىنى قىلىشقا قادىر بولۇش. ئۈچىنچىسى، ئىككىسىنىلا بىلىش. تۆتىنچىسى، نەپسىنىڭ ئۇ ئىككى تەرەپتىن بىرىگە مايىل بولغان ھالىتى. ئۇنىڭغا ئىككىسىدىن بىرىنى، يەنى چىرايلىق ياكى خۇنۇكىنى قىلىش ئاسان بولىدۇ. خۇلق بىر ئىشنى بېجىرىشتىن ئىبارەت ئەمەس. كۆپىنچە سېخىي كىشىلەر مېلى يوقلۇقى ئۈچۈن ياكى باشقا بىر سەۋەبلىك مال سەرپلىيەلمەيدۇ. گاھى بېخىل كىشىلەر بار، ئۇلار بىرەر سەۋەب تۇپەيلىدىن ياكى رىيا ئۈچۈن مېلىنى سەرپلىشىدۇ.

ئۇنىڭدىن باشقا خۇلق قۇۋۋەتتىن ئىبارەت ئەمەس، چۈنكى قۇۋۋەتنى قىزغانچۇقلۇققا ۋە سېخىيلىققا نىسبەت بېرىشتە، يەنى ئىككى زىت نەرسىگە نىسبەت بېرىشتە پەرق يوق. ھەر بىر ئىنسان تەبىئەتەن بېرىشكىمۇ، قىزغانچۇق-لۇققىمۇ قادىر قىلىپ يارىتىلغان. بۇ بولسا خۇلقى بېخىل-لىق ۋە سېخىيلىق ئىكەنلىكىنى ۋاجىپ قىلمايدۇ.

يەنە خۇلق مەرىپەتتىن ئىبارەتمۇ ئەمەس، چۈنكى مەرد-پەت چىرايلىققىمۇ، خۇنۇككىمۇ ئوخشاشلا تەئەللۇق بولىدۇ. خۇلق تۆتىنچى مەنىدىن ئىبارەتتۇر. ئۇ نەپسىنى قىزغاڼ-چۇقلۇق ياكى سېخىيلىق سادىر بولۇشى ئۈچۈن ئۇنىڭغا تەييارلىنىپ تۇرۇلىدىغان ھالەتتۇر. دېمەك، خۇلق نەپسىنىڭ ھالىتىدىن ۋە روھىي سۈرىتىدىن ئىبارەت نەرسىدۇر.

زاھىرىي سۈرەتنىڭ تەلتۆكۈس چىرايلىقلىقى بۇرۇن، ئېغىز ۋە مەڭزلەر خۇنۇك بولۇپ، كۆزنىڭ ئۆزىلا چىرايلىق بولۇشى بىلەن مۇكەممەل بولمايدۇ، بەلكى تاشقى چىرايىنىڭ مۇكەممەل بولۇشى ئۈچۈن ھەممە ئەزالار چىرايلىق بولۇشى لازىم.

خۇددى شۇنىڭدەك، ئىچكى ئالەمدىمۇ تۆت خىل ئاساس بار، يەنى ھۆسنى خۇلقنىڭ مۇكەممەل بولۇشى ئۈچۈن شۇ ئاساسلارنىڭ ھەممىسى چىرايلىق بولۇشى لازىمدۇر. ئەگەر ئەنە شۇ تۆت ئاساس بىردەك توغرا، مۆتىدىل بولسا ۋە بىر ـ بىرىگە مۇناسىپ كەلسە، ھۆسنى خۇلق ھاسىل بولىدۇ. بۇ تۆت ئاساس ئىلىم قۇۋۋىتى، غەزەپ قۇۋۋىتى، شەھۋەت قۇۋۋىتى ۋە بۇ ئۈچ قۇۋۋەت ئوتتۇرىسىدىكى ئادالەت قۇۋۋەتلىرىدىن ئىبارەتتۇر. ئىلىم قۇۋۋىتىنىڭ چىرايلىق ۋە ياخشى بولۇشى سۆزلەردىكى راست بىلەن يالغان ۋە ھەق بىلەن ناھەق ئوتتۇرىسىدىكى پەرقنى بىلىش ۋە ئىشلاردا ياخشى بىلەن يامان ئوتتۇرىسىدىكى پەرقنى بىلىش ئاسان بولىدىغان دەرىجىدە بولمىغىدۇر. ئەگەر بۇ قۇۋۋەت ياخشى بولسا، ئۇنىڭدىن ھېكمەت مېۋىسى ھاسىل بولىدۇ، ھېكمەت بولسا چىرايلىق خۇلقلارنىڭ بېشىدۇر.

غەزەپ قۇۋۋىتىنىڭ چىرايلىقلىقى ئۇنىڭ قىسلىشى ۋە يېيىلىپ كېتىشى ھېكمەت تەقەززا قىلغان چېگرادا بولۇشتىدۇر. خۇددى شۇنىڭدەك، شەھۋىتىنىڭ چىرايلىقلىقى ۋە ياخشى بولۇشىمۇ ھېكمەت ئىشارىسى ئاستىدا، يەنى ئەقىل ئىشارىسىنىڭ ئاستىدا بولمىغىدۇر. ئادالەت قۇۋۋىتى ـ شەھۋەت ۋە غەزەپلەرنى ئەقىل ۋە شەرىئەت ئىشارىسى ئاستىدە تۇتۇپ تۇرۇشتۇر.

ئەقىل نەسىھەتگۈي بىر مەسلىھەت بەرگۈچىگە ئوخشايدۇ. ئادالەت قۇۋۋەتتى — قادىرلىقتۇر. ئۇ ئەقىلنىڭ كۈرسەتمىسىنى ئەملگە ئاشۇرۇپ يۈرگۈزگۈچىگە ئوخشايدۇ. غەزەپ بولسا ئۇنىڭدا كۆرسەتمە ئەملگە ئاشۇرۇلمىغان نەرسىدۇر. ئۇ ئووچى ئىتقا ئوخشايدۇ. چۈنكى غەزەپنى ئەركىن قويۇش ۋە ئۇنى توختىتىپ تۇرۇش نەپسنىڭ شەھۋەتىنى قوزغاش تەقەززاسى بىلەن ئەمەس، بەلكى كۆرسەتمىگە بىنا. ئەن بولمىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئەدەپ تەربىيەسى بېرىش لازىم. شەھۋەت ئوۋ قىلىش ئۈچۈن مىنىلىدىغان ئاتقا ئوخشايدۇ. چۈنكى ئۇمۇ گاھى تەربىيەلەنگەن، ئۆگىتىلگەن بولىدۇ، گاھى بولسا بويسۇنماس بولىدۇ. كىمدە مانا شۇ خىسلەتلەر بىر خىل ھالدا توغرا بولسا، ئۇ تولۇق ھۆسنى خۇلقلۇقتۇر. كىمدە ئۇنىڭ بەزىسى توغرىلىنىپ، بەزىسى توغرىلانمىغان بولسا، ئۇ توغرىلانغان مەنە جەھەتتىن چىرايلىق خۇلقلۇق. تۇر، بۇنداق ئىنسان يۈزىنىڭ بەزى ئەزالىرى چىرايلىق بولۇپ، بەزىسى خۇنۇك كىشىگە ئوخشايدۇ.

غەزەپ قۇۋۋەتتىنىڭ چىرايلىق ۋە توغرا بولۇشى شىجائەت دېيىلىدۇ. شەھۋەت قۇۋۋەتتىنىڭ چىرايلىق ۋە توغرا بولۇشى ئىپپەت دېيىلىدۇ. ئەگەر غەزەپ قۇۋۋەتتى توغرىلىقتىن زىيادىلىك تەرەپكە مايىل بولسا، ئۇ ھەددىدىن ئېشىش دەپ ئاتىلىدۇ. ئەگەر زەئىپلىك ۋە نۇقسانلىق تەرەپكە مايىل بولسا، ئۇ قورقۇنچاقلىق ۋە ئاجىزلىق، دەپ ئاتىلىدۇ. ئەگەر شەھۋەت قۇۋۋەتتى زىيادىلىك تەرىپىگە مايىل بولسا، ئۇ ئاچ كۆزلۈك دەپ ئاتىلىدۇ. ئەگەر نۇقسانلىق تەرەپكە مايىل بولسا، ئۇ جاھالەت، دېيىلىدۇ. بۇلاردىن ئوتتۇرىسى

ماختاشقا سازاۋەر پەزىلەتتۇر. ئىككى تەرىپى بولسا، يەنى زىيادە ۋە كەم تەرىپى يامانلانغان نۇقسانلىقتۇر. ئادالەت ئەگەر يوق بولسا، ئۇنىڭ ئۇچۇن زىيادە ۋە نۇقسان تەرەپ بولمايدۇ. بەلكى ئۇنىڭ بىر زىتلىقى بولىدۇ، ئۇ بولسا زۇلۇمدۇر. ئەمما ھېكمەتنى يامان مەقسەتلەردە ئىشلىتىشتە ھەددىدىن ئېشىش ئەخلاقسىزلىق ۋە تىل ياغلىمىچىلىق دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇنىڭغا بىپەرۋالىق قىلىش ئېسى پەسلىك دېيىلىدۇ. بۇ ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسى بولسا ھېكمەت نامى بىلەن خاسلىنىدۇ. دېمەك، ئەخلاقلارنىڭ ئانىلىرى ۋە ئاساسلىرى تۆت بولۇپ، ئۇلار ھېكمەت، شىجائەت، ئىپپەت ۋە ئادالەتتۇر. ھېكمەتتىن مەقسەت، نەپسىنىڭ جەمئىيىكى ئىختىيارىي ئىشلاردا خاتالىقتىن توغرىلىقنى ئاجرىتالايدىغان بىر ھالەتتە بولۇشىدۇر. ئادالەتتىن مەقسەت، نەپسىنىڭ غەزەپ ۋە شەھۋەتكە سىياسەت بولۇپ تۇرىدىغان، ئۇلارنى ھېكمەت تەقەززا قىلىدىغان نەرسىلەرگە ئۇندەيدىغان، ھېكمەت تەقەززاسىغا ئاساسەن ئەركىن قويىدىغان ۋە تۇتۇپ تۇرىدىغان ھالەتتە بولۇشىدۇر. شىجائەتتىن مەقسەت، غەزەپنىڭ قۇۋۋەتتىنىڭ رويابقا چىقىشىدا ۋە چىقماسلىقىدا ئەقىلگە بويسۇنغان بولمىقىدۇر. ئىپپەتتىن مەقسەت، شەھۋەت قۇۋۋەتتىنىڭ ئەقىل ۋە شەرئەت تەربىيەسى بىلەن تەربىيەلەنگەن بولمىقىدۇر. مانا شۇ تۆت ئاساسنىڭ توغرا بولۇشىدىن بارچە چىرايلىق خۇلقلار ھاسىل بولىدۇ. چۇنكى، ئەقىل قۇۋۋەتتىنىڭ توغرا بولۇشىدىن تەدبىرنىڭ چىرايى، زېھنىنىڭ ياخشىلىقى، پىكىرنىڭ ئۆتكۈرلۈكى، گۇمانىنىڭ توغرا چىقىشى، ئىشلارنىڭ نازۇك نۇقتىلىرى ۋە نەپسىنىڭ خۇپىيانە ئاپەتلىرىنى سېزىش ھاسىل بولىدۇ.

ئۇنىڭغا دەز كېتىشتىن بولسا ھېيلە ـ مىكىر، ئالدامچىلىق ۋە ھەييارلىق سادىر بولىدۇ. ئۇنىڭغا بېپەرۋالىقتىن تەنتەكلىك، ساراڭلىقلار سادىر بولىدۇ. تەنتەكلىكتىن مەقسەت ئويلاشقا ئىمكان بولغان ھالدا ئىشلارديكى تەجرىبىسىزلىك. تۇر. گاھى ئىنسانىنىڭ بىر نەرسىنى قويۇپ، باشقا نەرسىگە چاپلىشىۋېلىپ قېلىش ھالىتىمۇ بولىدۇ. ئەخمەقلىق بىلەن ساراڭلىقنىڭ پەرقى شۇنداق: ئەخمەقنىڭ مەقسىتى تۇغرا بولىدۇ، لېكىن ئۇنىڭ تۇتقان يولى بۇزۇقتۇر. ئۇنىڭ ئۇچۇن مەقسەتكە يەتكۈزىدىغان يولنى تاللاشتا توغرا پىكىر بولمايدۇ. ئەمما ساراڭ ئىختىيار قىلىنىشى كېرەك بولمىغان نەرسە. لەرنى ئىختىيار قىلىدۇ، ئۇنىڭ ئەسلىي ئىختىيارى بۇزۇق بولىدۇ. شىجائەتلىكنىڭ خۇلقىدىن سېخىيلىق، قەھرىمانلىق، نەپسىنى سۇندۇرۇش، قىيىنچىلىقلارنى كۆتۈرۈش، مۇلايىملىق، جەسۇرلۇق، غەزەپنى يۇتۇش، دوستلۇشش ۋە شۇلارغا ئوخشاش ماختاشقا لايىق خۇلقلار سادىر بولىدۇ. ئەمما شىجائەتتە ھەددىدىن ئېشىشتىن ماختانچاقلىق، ئۆزىنى چوڭ تۇتۇش، قاتتىق غەزەپلىك، تەكەببۇر ۋە ئازغۇنلۇق ھاسىل بولىدۇ. ئۇنىڭغا بېپەرۋا بولۇشتىن خارلىق، شەرمەندىلىك، قايغۇ، ئۆزىنى پەس ھېسابلاش، ئۆزىگە مۇناسىپ بولغان رىزقنى تۇتۇۋېلىشقىمۇ سۇسلۇق قىلىشتەك ئىللەتلەر سادىر بولىدۇ.

ئىپپەتلىكنىڭ خۇلقىدىن سېخىيلىق، ھايا، سەۋر، كەمچۇرۇش، قانائەت، مۇلايىملىق، يارەدەم بېرىش، ئىچكى گۈزەللىك ۋە تەمە قىلماسلىق ھاسىل بولىدۇ. ئەمما ئۇنىڭدا دەز كېتىشتىن ياكى بېپەرۋالىققا مايىل بولۇشتىن بولسا

ھېرىس، ئاچ كۆزلۈك، ئۇياتسىزلىق، ئەخلاقسىزلىك، ئىسراپخورلۇق، ئالدىراڭغۇلۇق، رىياكارلىق، شەرمەندىلىك، ئاز-غۇنلۇق، ھەسەتخورلۇق، ئىچى قارىلىق، بايلار ئالدىدا خار بولۇش، كەمبەغەللەرنى تۆۋەن ساناش ۋە باشقا ئىللەتلەر ھاسىل بولىدۇ.

چىرايلىق خۇلقلارنىڭ ئانىلىرى مانا شۇ تۆت پەزىلەتنى ئۆز ئۇلارنىڭ بۆلەكلىرىدۇر. ئادەملەر مانا بۇ تۆت خىسلەتكە يېقىن ۋە يىراق بولۇشتا بىر - بىرلىرىدىن پەرق قىلىشىدۇ. بۇ خۇلقلارنى مۇكەممەل جەملىگەن ھەر بىر كىشى خەلقنىڭ ئارىسىدا ئىتائەت قىلىنىدىغان پادىشاھ بولۇشقا ھەقلىقتۇر. خەلقنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا مۇراجىئەت قىلىدۇ. بارچە ئىشلىرىدا ئۇنىڭغا ئەگىشىدۇ. ئەمدى قايسىبىر ئىنسان بۇ خۇلقلارنىڭ ھەممىسىدىن ئاجراپ، ئۇنىڭ زىتلىرى بىلەن سۇپەتلىنىدىغان بولسا، شەھەرلەردىنمۇ، بەندىلەرنىڭ ئىچىدىنمۇ، يىغىپ ئېيتقاندا ئادەملىك نامىدىنمۇ چىقىپ كېتىشكە لايىق بولىدۇ. چۈنكى ئۇ قوغلانغان، لەنەتلەنگەن شەيتانغا يېقىنلاشقان ھېسابلىنىدۇ.

ئىشەنچ بولسا ئەقىلنىڭ سەمەرىسى ھەمدە ھەقىقىي ھېكمەتتۇر. مال بىلەن كۆرىشىش شەھۋەت قۇۋۋىتىنى تۇتۇپ تۇرۇشقا ئېلىپ كېلىدىغان سېخىيلىقتۇر، جان بىلەن كۆرىشىش بولسا غەزەپ قۇۋۋىتىنى ئەقىلنىڭ شەرتىگە ئاساسەن ۋە مۆتىدىللىق چېگراسىدا ئىشلىتىشكە ئېلىپ كېلىدىغان شىجائەتتۇر.

قەھر قىلىشتىكى مۇكەممەللىكىمۇ، رەھىمدىل

بولۇشتىكى مۇكەممەللىكمۇ ھەرقانداق ۋاقىتتا بولمايدۇ. بۇ قەھرىنىڭمۇ، رەھمدىللىكىنىڭمۇ ئالاھىدە ئورنى بارلىقىغا ئىشاربدۇر.

بۇ باب خۇلق مەنىسىنىڭ، ئۇنىڭ چىرايلىق ياكى خۇنۇكلۇكى ۋە ئۇنىڭ ئاساسلىرى، سەمەرىلىرى، بۆلۈملىرى بايانىدا بولدى.

خۇلقلارنىڭ تەربىيە يولى بىلەن ئۆزگىرىش قوبۇل قىلىدىغانلىقىنىڭ بايانى

بىلىشكىكى، ئەلۋەتتە قايسىبىر كىشىدە ئىش خۇشياق-ماسلىق ئۇستۇن كەلگەن بولسا، ئۇنىڭ نەپسىنى پاكلاش ۋە خۇلقلىرىنى تۈزىتىش بىلەن مەشغۇل بولۇشى، مەشىق ھەمدە ھەربىكەت قىلىشى ئېغىر بولىدۇ.

ئۇنىڭ نەپسى بۇ ئىشلارنىڭ ئۆزىنىڭ قۇسۇرلىقى، كەمچىلىكى ۋە نىيىتىنىڭ ناپاكلىقى تۈپەيلىدىن بولۇۋاتقىنىنى قوبۇل قىلمايدۇ ھەمدە ئۇ خۇلقلارنى ئۆزگەرتكىلى بولمايدۇ، دەپ ئويلايدۇ. چۈنكى ئۇلارنىڭ قارىشىچە: «تەبىئەتلەر ئۆزگەرمەيدۇ.» ئۇلار بۇنىڭغا ئىككى نەرسىنى دەلىل قىلىدۇ. بىرىنچىسى، تاشقى ئەزالار زاھىرىي كۆرۈنۈش سۈرىتى بولغىنىدەك، خۇلقىمۇ روھىي سۈرەتتۇر. تاشقى ھالەتنى ئۆزگەرتىشنىڭ ئىمكانى يوق، چۈنكى بويى پەس ئادەم ئۆزىنى ئېگىز بويلۇق قىلماقچا قادىر بولمايدۇ. ئېگىز بويلۇق كىشىمۇ ئۆزىنى پاكار قىلماقچا قادىر ئەمەس. خۇنۇك كىشى ئوز سۈرىتىنى چىرايلىق قىلىشقا قادىر بولمايدۇ. ئىچكى خۇنۇكلۇكىمۇ خۇددى شۇ تەرزدە بولىدۇ. ئىككىنچىسى، ئۇلار ئېيتىشىدۇكى، ھۆسنى خۇلق شەھۋەت ۋە غەزەپنى يوق قىلىپ تاشلايدۇ. ئۇزاق ۋاقىت ئۇرۇنۇش بىلەن تەجرىبە قىلىش

ئارقىلىق بىلىندىكى، شەھۋەت ۋە غەزەپ تەبىئەت تەقەززا قىلغان نەرسىلەردىندۇر. چۈنكى ئۇ ئادەمدىن ھەرگىز ئاجرالمايدۇ. ئۇنىڭ بىلەن (يەنى، خۇلق بىلەن) مەشغۇل بولۇش ۋاقىتنى بىھۇدە زايە قىلىشتۇر. چۈنكى مەقسەت قەلبنىڭ نەق ئۇلۇشلەرگە ئىلتىپات قىلىشنى توختىتىشتۇر. بۇنىڭ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، دېيىشىدۇ. بىز بولساق: «ئەگەر خۇلقلار ئۆزگىرىشنى قوبۇل قىلمايدىغان بولسا، نەسىھەتلەر، لېكسىيەلەر ۋە تەربىيەلەر بىھۇدە كەتكەن بولىدۇ» دەيمىز.

بۇركوت ياۋايىلىقتىن قولغا ئۆگىتىلىدۇ، ئىت گۆش-خورلۇققا بولغان ئاچ كۆزلىكتىن ئەدەپكە ۋە ئۆزىنى تۇتۇپ تۇرۇشقا، ئات بولسا ئاساۋلىقتىن ياۋاشلىققا ۋە ئىتائەتكار-لىققا ئۆگىتىلىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى خۇلقلارنى ئۆزگەر-تىشتۇر. دېمەك، ھايۋاننىڭ خۇلقىنى ئۆزگەرتىش مۇمكىن بولغان يەردە قانداق قىلىپ بۇ ئىنساندا ئىنكار قىلىنىدۇ؟

بۇلارنىڭ ھەممىسىدىن پەردىنى ئېچىپ تاشلىغۇچى گەپ تۆۋەندىكىچە: بارلىق ئىككىگە بۆلۈنىدۇ. بىرىنچىسى، ئەسلىي ۋە قىسىملىرىغا ئاساسەن ئىنسان ھەمدە ئۇنىڭ ئىختىيارىغا دەخلى يەتكۈزمەيدىغان نەرسىلەر. مەسىلەن، ئاسمان، يۇلتۇزلار، ھەتتا بەدەننىڭ ئىچكى ۋە تاشقى ئەزالىرى ھەمدە باشقا ھايۋانلارنىڭ ئەزالىرى. قىسقىسى، ھەر بىر مۇ-كەممەل بولغان مەۋجۇت نەرسىلەرنىڭ ئىنسان ۋە ئۇنىڭ ئىختىيارىغا ئالاقىسى يوق.

ئىككىنچىسى، ناقىس ھالدا تېپىلغان نەرسە، لېكىن شەرتى تېپىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭدا مۇكەممەللىكنى قوبۇل قىلىدىغان ھالەت بارلىققا كەلگەن. ئۇنىڭ شەرتى گاھى

بەندىنىڭ ئىختىيارىغا باغلىق بولىدۇ. چۈنكى خورما كۆچەتى ئالما ئەمەس ۋە ئۇ خورمىنىڭ ئۆزىمۇ ئەمەس. لېكىن ئۇ بىر ھالەتتە مەۋجۇت بولغانكى، ئەگەر ئۇنىڭغا ئازغىنە پەرۋىش قىلىنسا، خورما دەرىخىگە ئايلىنىشى مۇمكىن. ئەمما، ئۇ قانچىلىك پەرۋىش قىلغان بىلەنمۇ ئەسلا ئالمىغا ئايلانمايدۇ. ئەگەر كۆچەت ئىختىيارى بىلەن تەسىرلەنمەپ، بەزى ھالەتلەرنى قوبۇل قىلمەپ، بەزىسىنى قوبۇل قىلمايدىغان بولسا، دېمەك، شەھۋەت ۋە غەزەپمۇ خۇددى شۇنىڭدەكتۇر. ئەگەر غەزەپ ۋە شەھۋەتنى ئەسىرى قالماس دەرىجىدە پۈتۈنلەي يوقىتىشنى خالايدىغان بولساق، بۇنىڭغا ئەسلا قادىر بولالمايمىز. ئەگەر ئۇ ئىككىسىنى ياۋاش قىلىش، تەربىيە ۋە كۈرىشىش بىلەن بويسۇندۇرۇشنى خالىساق، ئەلۋەتتە ئۇنىڭغا قادىر بولىمىز. بىز ئەنە شۇنىڭغا بۇيرۇلغانمىز.

ھەئە، خىلقەتلەر ھەر خىل، بەزىسى تېز، بەزىسى بولسا ئاستا قوبۇل قىلىدىغان بولىدۇ. ئۇنىڭ ئىككى خىل بولۇشىدا ئىككى سەۋەب بار:

بىرىنچىسى، ئەسلىي يارىتىلىشتىكى تەبىئىي قۇۋۋەت ۋە ئۇنىڭ ئىنساندىن ئايرىلماسلىقى. چۈنكى شەھۋەت، غەزەپ ۋە كىبىرلىك قۇۋۋەتلىرى ئىنساندا مەۋجۇتتۇر. لېكىن ئۇلارنىڭ مەسلىسى قىيىنراقى ۋە ئۆزگەرتىشكە بويسۇنمايدىغانراقى شەھۋەت قۇۋۋىتىدۇر. چۈنكى ئۇ بۇرۇنراق مەۋجۇت بولغان. چۈنكى، گۆدەك بالا يارىتىلىشىنىڭ بۇرۇندىلا ئۇنىڭغا شەھۋەتمۇ قوشۇپ يارىتىلىدۇ. يەتتە يىللاردىن كېيىن ئۇنىڭدا غەزەپ پەيدا بولىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭدا ئاقىلانە ئاجىزىتىش قۇۋۋىتى يارىتىلىدۇ.

ئىككىنچىسى، خۇلق ئەلۋەتتە گاھى ئۇنىڭغا مۇۋاپىق كۆپ ئەمەل قىلىش، ئىتائەت قىلىش بىلەن ۋە ئۇنىڭ چىرايلىق رازى بولۇنۇشىغا ئىتتىقاد قىلىش بىلەن قوللاپ-قۇۋۋەتلىنىدۇ.

بۇ توغرىدا ئىنسانلار تۆت خىل مەرتىۋىدە بولىدۇ:

بىرىنچىسى، ھەق بىلەن ناھەقنىڭ ۋە چىرايلىق بىلەن خۇنۇكنىڭ ئوتتۇرىسىنى ئاجرىتالمايدىغان، بەلكى قانداق يارىتىلغان بولسا، ئاشۇنداق قالغان، جىمىكى ئىتتىقادلاردىن خالىي ۋە ھەتتا لەززەتلەرگە ئەگىشىش بىلەنمۇ شەھۋىتى كامالغا يەتمىگەن، خام بىر ئىنسان. بۇ ئادەم تۇزىتىشنى ئىنتايىن تېز قوبۇل قىلغۇچى بولىدۇ. پەقەت ئۇ بىر مۇئەللىمگە، ئۇستازغا، يەنى ئۆز نەپسىدىن بولغان، ئۇنى ھەربىكەتكە ئۇندەيدىغان ئىچكى بىر ئۇندىگۈچىگە موھتاج بولىدۇ، شۇنداىلا ئۇنىڭ خۇلقى تېز ۋاقىت ئىچىدىلا چىرايلىقلىشىپ قالىدۇ.

ئىككىنچىسى، يامان ئىشلارنىڭ يامانلىقىنى ئېنىق بىلگەن، لېكىن ياخشى ئىشلارنى ئادەت قىلالمىغان، بەلكى يامان ئىشلىرى ئۇنىڭغا چىرايلىق كۆرۈنگەن، شەھۋىتىگە بويسۇنغانلىقى ۋە شەھۋىتى ئۇنىڭغا غالىب كېلىپ، توغرا پىكىردىن يۈز ئۆرىگىنى ئۈچۈن ئۇنى (يامانلىقنى) قىلىپ يۈرىدىغان كىشى. لېكىن شۇنداق بولسىمۇ، ئۆز ئەمىلىدىكى كەمچىلىكنى بىلىدۇ. بۇنداق ئىنسانىنىڭ ئىشى ئاۋۋالقىسىغا قارىغاندا قىيىنراقتۇر. چۈنكى، ئۇنىڭغا ۋەزىپىلەر كۆپىيىپ كەتكەن. چۈنكى ئۇ ئاۋۋال نەپسىدە ئورنىشىپ قالغان ناچار ئىشلار ئادىتىنى يوقىتىشى، كېيىن نەپسىگە ياخشىلىق

سۈپەتلىرىنى ئۇندۇرمەكى كېرەك. قىسقىسى، بۇ ئىنسان نەپسىگە جان ـ جەھلى بىلەن تىركىشىپ، ھەربىرىدە ۋە قەتـ ئىيەت بىلەن تۇرسا، ئۇمۇ تەربىيە قوبۇل قىلىش ئورنى ھېسابلىنىدۇ.

ئۇچىنچىسى، يامان خۇلقلارنىمۇ چوقۇم قىلىش لازىم، ئۇ توغرا ئىشلاردىنمۇ ئۇ توغرىدۇر، چىرايلىقتۇر، دەپ ئېتىـ قاد قىلغان، ئەنە شۇ يامان خۇلقلار بىلەن تەربىيەلەنگەن ئىنسان. بۇنداق ئادەم خۇلقىنى تۈزىتىشتىن باش تارتىشىمۇ مۇمكىن. ئۇنىڭ پەقەت بەزى بىر ھالەتتىلا تۈزىتىلىشىگە ئۈمىد قىلىنىدۇ. بۇنىڭغا ئادىشىش سەۋەبلىرىنىڭ كۆپىيىپ كەتكىنى سەۋەبتۇر.

تۆتىنچىسى، بۇزۇق پىكرىگە بىنائەن چوڭ بولغان ۋە تەربىيەسى شۇنىڭغا ئاساسلانغان كىشى. ئۇ پەزىلەت يامان ئىشلارنى كۆپەيتىشتە، نەپسىلەرنى ھالاك قىلىشتا، دەپ بىـ لىدۇ. يامان ئىشلىرى بىلەن پەخىرلىنىدۇ. شۇلار قەدىمنى كۆتۈرىدۇ، دەپ گۇمان قىلىدۇ. بۇ بولسا مەرتىۋىلەرنىڭ ئەڭ قىيىنراقىدۇر.

بۇنىڭغا ئوخشاش ئىشلار توغرىسىدا ئېيتىلغانكى، قەـ رىلىقتىكى تەربىيە ئۆزىنى قىيناش، ئەيىبلەردىن تازىلىـ نىش ئۆزىنى ئازابلاشتۇر. بۇلاردىن بىرىنچىسى پەقەت جاھىل كىشىدۇر. ئىككىنچىسى جاھىل ۋە ئاداشقاندۇر. ئۇچىنچىسى جاھىل، ئاداشقان ۋە پاسىقتۇر. تۆتىنچىسى جاھىل، ئاداشقان، پاسىق ۋە ئۆتۈپ كەتكەن ياۋۇزدۇر.

ئەمما بۇنداقلارنىڭ ئۆزلىرىگە دەلىل قىلىۋالغان باشقا پىكىرلىرىمۇ بار. ئۇ بولسىمۇ مانا مۇنداقتۇر:

ئادەم، ناۋادا تىرىك ئىكەن، شەھۋەت، غەزەپ، دۇنيانى ياخشى كۆرۈش ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش باشقا خۇلقلار ئۇنىڭدىن ئۈزۈل ـ كېسىل يوق بولمايدۇ. بۇ بەزى بىر تائىپە كىشىلەردە سادىر بولغان خاتالىقتۇر. ئۇلار ئويلايدۇكى، كۈرەش-ئىشتىن مەقسەت بۇ سۈپەتلەرنى پۈتكۈل يوقىتىپ، ئۆچۈرۈپ تاشلاشتۇر. ئىمە دېگەن خاتا پىكىر! چۈنكى شەھۋەت بىر پايدا ئۈچۈن يارىتىلغان. ئۇ ئىنسان تەبىئىتى ئۈچۈن زۆرۈر. ئەگەر تائامغا بولغان شەھۋەت (يەنى، خاھىش) يوق قىلىنسا، ئىنسان ھالاك بولىدۇ. ئەگەر جىنسى شەھۋىتى يوق قىلىنسا، نەسىل ئۈزۈلۈپ قالىدۇ. ئەگەر غەزەپ پۈتكۈل يوق قىلىنسا، ئىنسان ئۆزىدىكى ھالاك قىلىدىغان نەرسىلەرنى يوقىتالماي نابۇت بولىدۇ. ناۋادا، شەھۋەتنىڭ ئەسلى يوق بولمىسا، شۇبھىسىز، شەھۋەتكە يېتەكلەيدىغان دۇنياغا مۇھەببەتمۇ يوق بولمايدۇ. ھەتتا ئەنە شۇ ھالەت قىزغانچۇقلۇقنا ئۇنىدەيدۇ. مەقسەت بۇ سۈپەتلەرنى پۈتكۈل ئېلىپ تاشلاش ئەمەس، بەلكى ئاشۇرۇۋېتىش ۋە ئېتىبارسىزلىقنىڭ ئوتتۇرىسى ھېسابلانغان نورمالللىقنا قايتۇرۇشتۇر.

غەزەپ سۈپىتىدە كۆزدە تۇتۇلغىنى ئار ـ نومۇستۇر. بۇ قانىتىق غەزەپلىنىپ ئۆزىنى بىلمەي قېلىشتىن ۋە قورقۇنچاقلىقتىن خالىيلىق بىلەن بولىدۇ. قىسقىسى، ئۆز نەپسىدە كۈچلۈك بولۇش، شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئەقلىگە بويسۇنۇش مەقسەتكە مۇۋاپىقتۇر.

ئەلۋەتتە قەھر غەزەپتىن سادىر بولىدۇ. ئەگەر غەزەپ يوق بولسا، ئەلۋەتتە سېنى دەپسەندە قىلغانلارغا قارشى تۇرۇشمۇ يوق بولغان بولاتتى. شۇنداق ئىكەن، قانداق قىلىپ غەزەپ ۋە

شەھۋەتنى پۈتكۈل يوقىتىشنى تەشەببۇس قىلىش مۇمكىن؟ غەزەپ ۋە شەھۋەتنىڭ ئىككىلىسىدىن بىرەرسىمۇ ئەقىلگە غالىب كەلمەيدىغان، بەلكى ئەقىل ئۇ ئىككىسىنى نازارەت قىلىپ، ئۇلارغا غالىب كېلىدىغان دەرىجىدە نورماللىقىغا قايتۇرۇش مۇمكىن. خۇلقنى ئۆزگەرتىشتىن مەقسەتمۇ شۇ. دۇر. چۈنكى بەزىدە شەھۋەت ئىنساندا شۇ دەرىجىدە بولىدۇكى، ئەقىل ئۇنى بۇزۇقچىلىقلارغا جۈرئەتلىك بولۇشتىن قايتۇرالمايدۇ، كېيىن تەربىيە بىلەن نورماللىق مۆتىدىللىككە قايتىدۇ. بۇ خۇلقنى ئۆزگەرتىشنىڭ مۇمكىنلىكىگە دالالەت قىلىدۇ. تەجرىبە ۋە كۆزىتىشلەر بۇنىڭغا شەك ـ شۇبھىسىز گۇۋاھلىق بېرىدۇ. خۇلقلاردا كۆزدە تۇتۇلغىنى نورماللىقتۇر. ھېچقاچان ئىككى تەرىپىنىڭ بىرى ئەمەس. مەسىلەن، سېخىيلىق ماختىلىدىغان ياخشى خۇلقتۇر، ئەمما ئۇ ئىسراپچىلىق بىلەن نورماللىق ئوتتۇرىسىدا بولۇشى كېرەكتۇر.

بېخىللىق ۋە ئىسراپخورلۇق دۇنيا توسۇقلىرىدۇر. قەلب بولسا ھەر ئىككىسىدىنلا سالامەت بولۇشى كېرەك. يەنى، دۇنياغا ئىلتىپات قىلغۇچى ئىسراپخورلۇققا ۋە قىزغانچۇقلۇققا ھېرىس بولماسلىقى كېرەك. چۈنكى قىزغانچۇقلۇققا ھېرىس بولغان كىشىنىڭ قەلبى ئۇ تەرەپكە بۇرۇلۇپ قويۇلغىنىدەك، ئىسراپخورلۇققا ھېرىس بولغان كىشىنىڭ قەلبىمۇ ئىسراپخورلۇققا بۇراپ قويۇلغان بولىدۇ. ئەمدى قەلبىنىڭ يېتۈك بولۇشى شۇ سۈپەتلەرنىڭ ھەر ئىككىسىدىنلا خالىيلىقى، پاكىزلىقى بىلەن بولىدۇ. ئىللىق سۇ ئىسسىقمۇ، سوغۇقمۇ ئەمەس، بەلكى ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولۇپ، ئىككىلىسىدىنلا خالىي بولغانىدەكتۇر.

خۇددى شۇنىڭدەك، سېخىيلىق ئىسراپخورلۇق بىلەن خەسىسلىكنىڭ ئوتتۇرىسىدا، شىجائەت قورقۇنچاقلىق بىلەن ئۆزىنى تۇتالماي قېلىشنىڭ ئوتتۇرىسىدا ۋە ئېپپەت بولسا ئاچ كۆزلۈك بىلەن قاتتىقلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدۇر. باشقا خۇلقلارمۇ شۇنىڭغا ئوخشاشتۇر.

ئىشلارنىڭ ئىككى تەرىپى (يەنى، ئىنتايىن تۆۋەنلەپ كېتىش ۋە ئىنتايىن ھەددىدىن ئېشىش) يامانلانغان. ھەر بىر خۇلقنىڭ ئوتتۇرىچىسى مەقسەت قىلىنغاندۇر. ئۇ بولسا مۇمكىن ئىشلاردىندۇر. لېكىن يول كۆرسەتكۈچىلەر باشقىلارنىڭ ئالدىدا دەسلەپتىلا غەزەپنى خۇنۇك قىلىپ كۆرسىتىشى، قىزغانچۇقلۇقنى يامانلىشى، ئۇنىڭغا شۇلاردىن بەرھەرسىگە رۇخسەت بەرمەسلىكى لازىم. چۈنكى ئەگەر باشقىلارغا شۇلاردىن ئازراقىغا رۇخسەت بەرسە، ئۇ شۇ رۇخسەتنى بېخىلليقى ۋە غەزىپىنى ساقلاپ قېلىشتا باھانە قىلىۋالىدۇ ۋە يولباشچىنىڭ ئازغىنا رۇخسەت بەرگىنىنى ئىجازەت قىلىنغان مىقدار دەپ ئويلايدۇ.

ھۆسنى خۇلققا تولۇق ئېرىشتۈرىدىغان سەۋەبلەرنىڭ بايانى

ھۆسنى خۇلق ئەقىل قۇۋۋىتىنىڭ مۆتىدىللىقى، دانا-لىقنىڭ يېتۈكلۈكى، غەزەپ ۋە شەھۋەت قۇۋۋىتىنىڭ نور-مالىلىقى ھەمدە ئۇلارنىڭ ئەقىلگە ئىتائەتچانلىقى بىلەن بو-لۇشنى بىلدۈرىز.

بۇ مۆتىدىللىق ۋە نورمالىلىق ئىككى خىل يول بىلەن ھاسىل بولىدۇ. بىرىنچىسى، ئىنسان ئەقلى كامىل، خۇلقى چىرايلىق ھالدا تۇغۇلغىنى ئۈچۈن تەبىئىي يېتۈكلۈكى بە-لەن شەھۋەت ۋە غەزەپ ھۆكۈمرانلىقىدىن قۇتۇلىدۇ. يەنى، شەھۋەت ۋە غەزەپ ئەقىلگە بويسۇنغۇچى مۆتىدىل يارىتىلىپ، تەلىم ئالماستىن ئالىمغا ۋە تەربىيە ئالماستىن ئەدەپلىككە ئايلىنىدۇكى، ئۇلارنىڭ تەبىئىتىدە ھەرىكەت ۋە ئۆگىنىش ئارقىلىق ئېرىشىلىدىغان نەرسىلەر بولۇشى ئېھتىمالدىن يىراق ئەمەس. كۆپىنچە گۆدەك راستگۇي، سېخىي ۋە جۇر-ئەتلىك بولۇپ تۇغۇلىدۇ. بەزىدە بولسا بۇنىڭ ئەكسى بولۇپ، بۇ خۇلقلار ئۇنىڭدا ئادەت قىلىۋېلىش ۋە ياخشى خۇلقلۇقلارغا قوشۇلۇش بىلەن ھاسىل بولىدۇ. بەزىدە بولسا ئۆگىنىش ئارقىلىق ھاسىل بولىدۇ.

ئىككىنچىسى، بۇ خۇلقلارنى ھەرىكەت ۋە تەربىيە بىلەن

قولغا كىرگۈزۈشتۇر. يەنى، نەپسىنى مەقسەت قىلىنغان خۇلقلار تەقەززا قىلىدىغان ئەمەللەرگە مەجبۇرلاشتۇر. مەسىلەن، قايسىبىر ئىنسان نەپسىدە سېخىيلىق خۇلقىنى ھاسىل قىلماقچى بولسا، ئۇنىڭ سېخىيلىق پېئىلى باشقىلارغا ياردەم قىلىش بىلەن شۇغۇللىنىشقا ئۆزىنى مەجبۇر لايدۇ. دائىم نەپسىدىن شۇنى تەلەپ قىلىدۇ ۋە شۇنىڭغا ئۆزىنى مەجبۇرلاپ، نەپسى بىلەن كۈرىشىشتە ئىزچىل بولىدۇ. ھەتتا ئەنە شۇ خۇلق ئۇنىڭ تەبىئىتىگە ئايلىنىدۇ ھەمدە خەير ـ ئېھسان قىلىش ئۇنىڭغا ئادەتلىشىپ، سېخىيغا ئايلىنىدۇ. شۇنىڭدەك، كىبىرى غالىب كىشى ئەگەر ئۆزىدە كەمتەرلىك خۇلقىنى ھاسىل قىلىشنى خالىسا، ئۇنىڭ كەمتەر كىشىلەرنىڭ پېئىللىرى بىلەن ئۇزاق مۇددەت شۇغۇللانمىقى ۋە بۇ توغرىدا نەپسى بىلەن كۈرەشمىكى، كەمتەرلىك ئۇنىڭ دائىملىق خۇلقىغا ئايلانغىچە شۇنىڭغا ئۆزىنى ئۈندىمىكى لازىم بولىدۇ. كېيىن كەمتەر بولۇش ئۇنىڭغا ئاسانلىشىدۇ. باشقا گۈزەل خۇلقلارمۇ مانا شۇ يول بىلەن ھاسىل بولىدۇ. كېيىنچىلىك ئۇنىڭدا سادىر بولۇۋاتقان شۇ پېئىل ئۇنىڭغا راھەت بېغىشلايدۇ.

سېخىي كىشى سەرپلەۋاتقان مېلىنى سەرپلەش بىلەن لەززەت ئالىدۇ، مەجبۇرىي سەرپلەۋاتقان كىشى بولسا، ئۇنداق بولمايدۇ. كەمتەر كىشى كەمتەرلىكتىن لەززەت ئالىدۇ. ناۋادا، نەپس ئۆزىگە چىرايلىق ئادەتلەرنىڭ ھەممىسىنى ئادەت قىلىپ، يامان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى تەرك قىلمىسا، چىرايلىق ئىشلارغا ئىشتىياقى بار كىشىنىڭ تىرىشچانلىقىدەك غەيرەت كۆرسەتمىسە، ئۇنىڭدىن بەھرىمەن بولمىسا، خۇنۇك

ئىشلارنى يامان كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن نەپرەتلەنمىسە، ئۇنىڭدا چىرايلىق خۇلقلار ئورناشمايدۇ.

ھەئە، چىرايلىق خۇلقلارغا نەپس بىلەن كۈرەشكەن ھالدا ئىنتىلىش ياخشى. لېكىن بۇ كۈرەش نەپسىنىڭ يامان خۇلقلارنى تەرك قىلىشى ئۈستىدە بولىدۇ، ياخشى خۇلقلارنى ئىختىيارىي قىلىش ئۈستىدە بولمايدۇ.

ھۆسنى خۇلق ئۈچۈن بەلگىلەنگەن سائادەتكە يېتىشتە ياخشى ئىشلاردىن لەززەتلىنىش ۋە ئاسىيلىقنى يامان كۆرۈش بىر ۋاقىتتا سادىر بولۇپ، باشقا ۋاقىتتا سادىر بولماسلىقى كۈپايە قىلمايدۇ. بەلكى ئۇ دائىم ۋە ئۆمۈر بويى بولمىقى لازىم. ئۆمۈر قانچە ئۇزۇن بولسا، پەزىلەتمۇ شۇنچە مۇستەھكەمراق ۋە مۇكەممەللاق بولىدۇ. چۈنكى دۇنيا ئىلىم مەيدانىدۇر. ئۆمۈرنىڭ ئۇزۇن بولۇشى بىلەن بىرگە ياخشى ئىشلىرى كۆپ بولسا، نەپس پاكىز، سۈزۈك ۋە خۇلقلار بولسا كۈچلۈك ۋە مۇستەھكەم بولىدۇ. ياخشى ئىشلاردىن كۆزلەنگەن مەقسەت ئۇنىڭ قەلبىكە تەسىر قىلىشىدۇر. ئەلۋەتتە ئۇنىڭ تەسىرى ياخشى ئىشلار داۋاملىق بولۇش بىلەن كۈچىيىدۇ.

مانا شۇلارنىڭ ھەممىسى ئەقىل تارازىسىدا ئۆلچەش بەلەن ھاسىل بولىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ قىلىۋاتقان ئىشلىرىغا خوشال بولغۇچى ۋە ئۇنىڭدىن لەززەت ئالغۇچى بولالايدۇ. ئەمما، ئادەت بۇنىڭدىنمۇ غارايىپ ئاجايىباتلارنى تەقەززا قىلىدۇ. چۈنكى، گاھىدا پادىشاھلارنى ۋە نېمەتكە پۇركەنگەن كىشىلەرنى دائىملا قايغۇدا، پۇلسىز قالغان قىمارۋازنىڭ بولسا قىمار ۋە ئۇنىڭدىكى نەرسىلەر بىلەن لەززەتلىنىشى ۋە

خۇشاللىقى كۆچەيگىنىنى ھەمدە قىمارسىز ئىسسالارنىڭ خۇشاللىقىنىڭ ئۇنىڭغا ئىنتايىن بىمەنە بىلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرىمىز.

ۋەھالەنكى، قىمار بەزىدە ئۇنىڭ مېلىنى تارتىۋالىدۇ ۋە ئۆيىنى خاراب قىلىپ، ئۆزىنى ئوسال ھالدا قالدۇرىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇ قىمارنى ياخشى كۆرىدۇ، ئۇنىڭ بىلەن لەززەتلىنىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى ئۇنىڭ قىمارغا ئۇزاق ۋاقىت ئولپەت بولۇپ ۋە ئۆزىنى ئۇنىڭغا بۇراپ قويغىنى ئۈچۈندۇر.

كەپتەرۋازمۇ شۇنىڭغا ئوخشاشتۇر. ئۇ گاھى چاغلاردا قۇياش ئىسسىقىغىمۇ پەرۋا قىلماستىن كۈن بويى ئۆگزىدە ئۆرە تۇرىدۇ، كەپتەرلەرنىڭ ھەرخىل ھەرىكىتىگە، ئاسماندا پەرۋاز قىلىشىغا قاراپ خۇشال بولغىنى ئۈچۈن زەخمەتنىمۇ سەزمەيدۇ.

يەنە بىر خىل ئەخلاقسىز كىشىنىڭ ئۆزىنىڭ يامان قىلمىشلىرى سەۋەبلىك كالتەكلىنىشكە ۋە ھەرخىل جازالارغا يولۇققىنىغا، ھەتتاكى دارغا ئېسىلىشقا كېتىۋاتقىنىغىمۇ سەۋر قىلىش بىلەن پەخىرلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرىمىز. ئۇ مانا شۇنداق ئازابلار بىلەنمۇ ئۆزىدىن ۋە ئازابلارغا سەۋر قىلىشتىكى مەردانىلىقىدىن پەخىرلىنىپ خۇشال بولىدۇ. ھەتتا ئۇنى ئۆز نەپسى ئۈچۈن ئابروي دەپ بىلىدۇ. قولغا ئالغانلار ئۇنى باشقىلاردىن ئالغان نەرسىسىگە ئىقرار قىلىش ئۈچۈن ئەزالىرىنى چۈل - چۈل قىلىپ كېسىپ چىقىشىدۇ. ئۇ بولسا تەن ئالماسلىقنى يېتۈكلۈك، شىجائەت ۋە مەردلىك دەپ ئىشەنگىنى ئۈچۈن قىلمىشلىرىنى ئىنكار قىلىپ تۇرۇۋېرىدۇ. شۇنچىلىك ئېغىر ئازابلارغا يولۇقسىمۇ، ئۇنىڭ

ھالىتى كۆزىنىڭ قۇۋانچى ۋە پەخىر سەۋەبىگە ئايلىنىدۇ.

يەنە بىر خىل بىمەنە كىشىنىڭ قېشىنى تېرىپ، يۈزىنى بويىاپ، ئاياللار بىلەن بىرگە يۈرۈپ، ئۆزىنى خوتۇنلارغا ئوخشىتىشتىكى ھالىتىدىنمۇ پەسكەشراق ۋە خۇنۇكراق ھالەت يوق. بۇنداق ھالىتىدىن، بىمەنىلىكتە مۇكەممەللىكىدىن خۇشال بولۇپ، ھەتتا باشقا بىمەنىلەر ئىچىدىمۇ ئەنە شۇ ئىشلىرى بىلەن پەخىرلىنىۋاتقىنىنى كۆرىسىز. بۇنداق پەخىرلىنىش، بىر ـ بىرىگە ماختىنىشلار پادىشاھ ۋە ئۆلىمالار ئوتتۇرىسىدا بولغىنىدەك، ساتىراش ۋە خىزمەتكارلار ئوتتۇرىسىدىمۇ بولىدۇ. بۇلارنىڭ بارچىسى ئادەتلىنىش، شۇ ئىشلاردا ئۇزاق ۋاقىت بىر خىل تەرزدە ئىشتىراك قىلىش نەتىجىسىدۇر.

نەپسىنىڭ قەبىھ ئىشلارغا مايىل بولۇشى ئىنسان تەبىئىتىدىن تاشقىرىدىكى ئىشتۇر، ئۇ گويا ئىنسانىنىڭ لاي يېيىشىگە ئوخشايدۇ. گاھى مانا شۇ نەرسىمۇ بەزى ئىنسانلارغا ئادەت بولۇپ قالىدۇ. ئەمما ئىنسانىنىڭ ھەقىقەتكە، ھېكمەتكە، مۇھەببەتكە، مەرىپەتكە مايىل بولۇشى بولسا گويا ئۇنىڭ تائام ۋە ئىچىملىككە مايىل بولۇشىغا ئوخشايدۇ. دەرھەقىقەت، ھېكمەت ۋە مەرىپەت قەلب تەبىئىتى تەقەززا قىلىدىغان نەرسىدۇر.

ئىنسانىنىڭ شەھۋەت تەقەززا قىلغان ئىشلارغا مايىللىقى قەلب تەبىئىتىدىن ئۆزگە بىر ئىش سۈپىتىدە ئادەم تەبىئىتىگە زىتتۇر. ئەلۋەتتە قەلبنىڭ ئوزۇقى ھېكمەت، مەرىپەت مۇھەببىتىدۇر. لېكىن ئۇ ئۆزىگە چۈشكەن بىر كېسەللىك تۈپەيلىدىن تەبىئىتى تەقەززا قىلغان نەرسىلەردىن بۇرۇلۇپ

كېتىدۇ، بۇ ئىنسانىنىڭ خۇددى بەزىدە ئاشقازاندا بىرەر كېسەللىك پەيدا بولۇشى تۈپەيلىدىن يەپ - ئىچىشنى خالىماي قالغىنىغا ئوخشايدۇ، ۋەھالەنكى يېيىش - ئىچىش ئۇنىڭ ھاياتى ئۈچۈن سەۋەب ئىدى ...

شۇنداق قىلىپ، ريازەت ئارقىلىق چىرايلىق خۇلقلارنى ئىگىلەش مۇمكىن ئىكەنلىكىنى قەتئىي بىلدىڭىز.

ريازەت — ھۆسنى خۇلقتىن دەسلەپتە سادىر بولغان ئىشلارنىڭ كېيىنچىلىك ئۆز تەبىئىتىگە ئايلىنىپ قېلىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ مۇشەققىتىنى ئوز ئۈستىگە ئالماقتۇر. بۇ قەلب بىلەن ئەزالار، يەنى نەپس ۋە بەدەن ئوتتۇرىسىدىكى ئاقىنىڭ غارايىب تەرىپىدۇر. چۈنكى قەلبتە زاھىر بولغان ھەر بىر سۈپەتنىڭ ئەسىرى ئەزالاردا كۆرۈنىدۇ ۋە ئەزالار ھېچبىر ئىلاجسىز شۇ سۈپەتلەرگە ئاساسەن ھەرىكەتلىنىدۇ. ئەزالاردا جارى بولىدىغان ھەر بىر ئىشنىڭ تەسىرى قەلبكە يېتىپ بارىدۇ. ئىش ئىككىلىسى ئوتتۇرىسىدا ئايلىنىدۇ. بۇنى تۆۋەندىكىدەك مىسال بىلەن بىلىش مۇمكىن. يەنى، قايسىبىر كىشى يېزىقچىلىققا ماھىر بولۇشنى خالىسا، تەبىئەتەن كاتىپقا ئايلانغۇچە ئۇنىڭدا روھىي ھالەت بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۈچۈن ماھىر كاتىپ شۇغۇللانغان ئىش بىلەن مەشغۇل بولۇش ۋە ئۇزاق ۋاقىت چىرايلىق يېزىقىقا ئوخشىتىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىشتىن باشقا يول يوق، چۈنكى كاتىپنىڭ ئىشى چىرايلىق يېزىشتۇر. ئۇ ئۆزىنى مەجبۇرىي كاتىپقا ئوخشىتىدۇ، كېيىن شۇ كاتىپلىق سۈپىتى ئۇنىڭ نەپسىدە مۇستەھكەم بىر سۈپەتكە ئايلانغۇچە ھەرىكىتىنى داۋام قىلىدۇ. نەتىجىدە چىرايلىق يېزىش ئاۋۇال مەجبۇرىي

سادىر بولسىمۇ، كىيىنچىلىك بولسا ئۇنىڭدا قىيىنچىلىق-سىز، تەبىئەتەن سادىر بولىدۇ. ئۇنىڭ خېتىنى چىرايلىق قىلغان نەرسىمۇ چىرايلىق يېزىشنىڭ ئۆزى بولىدۇ. لېكىن ئاۋۋال ئۆزىنى مەجبۇرلاش بولسىمۇ، ئۇنىڭدىن قەلبكە بىر تەسىر كۆتۈرۈلىدۇ. كىيىن بولسا قەلبتىن ئەزالارغا چۈشىدۇ. نەتىجىدە ھۆسنىخەتنى تەبىئەتەن يازىدىغان بولىدۇ.

شۇنىڭدەك، قايسىبىر ئادەم تەسەۋۋۇپ ئەھلىگە ئايلىنىشنى خالىسا، ئۇنىڭغا پەقەلەرنىڭ، يەنى تەسەۋۋۇپ ئەھلىرىنىڭ فىقھ ئىلمىنى تەكرارلاش بىلەن تەسەۋۋۇپ ئىلمىنىڭ سۈپىتى قەلبىگە ئۆتكىچە شۇغۇللىنىشتىن باشقا يول يوق. شۇندا ئەھلى تەسەۋۋۇپقا ئايلىنىدۇ. شۇنىڭدەك، سېخىي، نەپسى پاك، مۇلايىم، كەمتەر ئىنسانغا ئايلىنىشنى خالىغان كىشىگىمۇ مۇشەققەتنى بوينىغا ئېلىپ، شۇنداق سۈپەتلىك ئىنسانلارنىڭ ئىشلىرى بىلەن تاشۇ سۈپەتلەر ئۆزىنىڭ تەبىئىتىگە ئايلانغۇچە شۇغۇللىنىشى لازىم بولىدۇ. ئۇنىڭغا بۇنىڭدىن باشقا ئىلاج يوق. شۇنىڭدەك، نەپسىنى تەربىيەلەشنى، ئۇنى مۇكەممەللەشتۈرۈشنى ۋە چىرايلىق ئەمەللەر بىلەن زىننەتلەشنى تەلەپ قىلمۇاتقان كىشىمۇ بىر كۈنلۈكلا ئىشلىرى بىلەن ئۇنىڭغا يېتەلمەيدۇ ياكى بىر كۈن قىلماسلىق بىلەن ئۇنىڭدىن مەھرۇممۇ بولۇپ قالمايدۇ. بۇ بولسا «ئەلۋەتتە، بىر چوڭ خاتا ئىش مەڭگۈلۈك بەتبەختلىكنى ۋاجىپ قىلمايدۇ، لېكىن بىر كۈنكى بىپەرۋالىق بولسا يەنە باشقا بىپەرۋالىقلارنى چاقىرىدۇ. كىيىن ئاستا-ئاستا بىر-بىرىنى تەكلىپ قىلىپ، نەپس يامانلىققا ئۆگىنىدۇ، ئىلىم تەھسىل قىلىشنى تەرك قىلىدۇ ۋە

ئۇنىڭدىن ئىلىم ئەھلىگە خاس بولغان پەزىلەت بوقىلىدۇ» دېگەن گەپمۇ مەنىسىزدۇر.

كىچىككىنە ئاسىيلىقلارمۇ خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاش بەزىسى بەزىسىنى ئۆزىگە تارتىدۇ. ھەتتا ئۆمۈر تۆگەۋاتقان ۋاقىتتا ئەخلاق نېگىزى بۇزۇلۇشى بىلەن ئەبەدىي سائادەت نىڭمۇ نېگىزى يوق بولىدۇ. ئىلىم ئەھلى بولۇشتا بىر كىچىك تەكرار قىلىشنىڭ تەسىرى بەك سېزىلمەيدۇ. بەلكى بەدەن نىڭ ئۆسۈشىگە ۋە قامەتنىڭ كۆتۈرۈلۈشىگە ئوخشاش ئاز ـ ئازدىن، دەرىجىمۇ دەرىجە زاھىر بولىدۇ.

شۇنىڭدەك، نەپسىنى تەربىيەلەش ۋە پاكلاش توغرىسىدا بىر قېتىم قىلىنغان ئىشنىڭ تەسىرى ئاشۇ زامانلا سېزىلەمەيدۇ. لېكىن ئىشنىڭ ئازىنىمۇ يەڭگىل سانىماسلىق كېرەك. چۈنكى ئەنە شۇ ئاز ـ ئازلاردىن جەمئىيەتنىڭ كۆپەيگەن ياخشى ئىشلار تەسىرچان بولىدۇ، كۆپەيگەن ئىشلارمۇ بىر ـ بىردىن جەمئىيەتكە بۇلاردىن ھەر بىرىنىڭ تەسىرى بار. قانداقلا ياخشى ئىش بولمىسۇن، ئۇنىڭ تەسىرى، شۇنداقلا پايدىسىمۇ بار، چۈنكى قولغا كېلىدىغان ساۋابلار تەسىرىنىڭ باراۋىرىگە تەڭ بولىدۇ.

شۇنداق، سىز چىرايلىق خۇلقلارنىڭ گاھىدا تەبەسسۇم ھالدا ئۆزى چىرايلىق قىلىپ يارىتىلغىنى، گاھىدا چىرايلىق ئىشلارنى ئادەت قىلىش بىلەن بولۇشىنى، گاھىدا بولسا ياخشى دوستلاردىن ۋە ئەخلاقلىق بۇرادەرلىرىدىن ئىبارەت چىرايلىق پېئىل ئىگىلىرىگە قوشۇلۇش ھەمدە ئۇلار بىلەن دوستلىشىش تۈپەيلىدىن بولىدىغانلىقىنى بىلدىڭىز. چۈنكى، ئىنسان تەبىئىتى باشقا تەبىئەتتىن ياخشىلىقنىمۇ،

يامانلىقنىمۇ كۆچۈرىدۇ. كىمدە شۇ ئۇچ جەھەت نامايان بو-
لۇپ، تەبىئىيلىك تەرىپىدىنمۇ، ئادەتلىنىش تەرىپىدىنمۇ،
ئۆگىنىش تەرىپىدىنمۇ ئۇلۇغ بىر پەزىلەت ئىگىسىگە ئايلا-
سا، ئۇ پەزىلەتنىڭ ئەڭ چوققىسىدا بولىدۇ.

كىم ئەسلىي تەبىئەتەن رەزىل بولسا، يەنە ئۇنىڭغا
دوستلارنىڭ يامىنى توغرا كېلىپ قالسا، ئۇلاردىن ئۆگىنىپ،
ئۇنىڭغا يامان ئىش قىلىش سەۋەبلىرى ئاسانلىشىدۇ. ھەتتا
يامانلىقنى ئۆزىگە ئادەت قىلىۋالسا، بۇنداق ئىنسان ئادەمىي
ئەخلاق، ئىنسانىي گۈزەل خۇلقلاردىن ئىنتايىن يىراق بولى-
دۇ. مانا شۇ ئىككى مەرتىۋىنىڭ ئوتتۇرىسىدا، يەنى بۇ جە-
ھەتلەرنىڭ ھەر خىل ئورۇنلىرىدا بولىدىغانلارمۇ بار. ھەر بىر
كىشى ئۇچۇن يېقىنلىقتىمۇ، يىراقلىقتىمۇ سۈپىتى ۋە ھا-
لىتى تەقەززا قىلغىنىدەك دەرىجە بار.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurtap.com

خۇلقلارنى پاكلاش يولىنىڭ تەپسىلاتى بايانىدا

خۇلقلاردىكى نورماللىق نەپسىنىڭ ساغلام ئىكەنلىكىنى، نورماللىقتىن باشقىغا مايىل بولۇشنىڭ نەپسىنىڭ كېسەللىك ۋە خەستىلىك ئىكەنلىكىنى ئالدىنقى بابلاردىن بىلدىڭىز. بۇ بەدەن تۈزۈلۈشىدىكى نورماللىقنىڭ بەدەننىڭ ساقلىقى ۋە نورماللىقتىن باشقىغا مايىللىقى ئۇنىڭدىكى كېسەللىك ئېكىنىگە ئوخشاش. بەدەننى مىسال قىلىپ ئېيتىمىزكى، نەپسىنى ئۇنىڭدىن رەزىللىكلەرنى ۋە يامان خۇلقلارنى ئۆچۈرۈپ تاشلاش بىلەن، ئۇنىڭغا پەزىلەتلەرنى ۋە چىرايلىق خۇلقلارنى جەلپ قىلىش بىلەن ساغلام قىلسا بولىدۇ. داۋالاش بولسا بەدەننى ئۇنىڭدىن كېسەللىكلەرنى يوق قىلىپ، ئۇنىڭغا ساقلىق يوللىرىنى ئاختۇرۇش، سالامەتلىكنى جەلپ قىلىش بىلەن داۋالاشقا ئوخشايدۇ.

مىزاج ئەسلىدە مۆتىدىل بولىدۇ. ئاشقازانغا زىيانلىق تاماقلار، ئىقلىملەر ۋە باشقا ھالەتلەر تۈپەيلىدىن زەرەر يېتىدۇ. شۇنىڭدەك، ھەر بىر گۆدەكمۇ توغرا، ساغلام تەبىئىتى بىلەن تۇغۇلىدۇ. پەقەت ئاتا ـ ئانىسى ئۇنى يا ئۇنداق، يا مۇنداق ئادەم قىلىپ تەربىيەلەيدۇ. يەنى، ئادەتلىنىش ۋە تەلىم بىلەن بەزىلەر ئۆزىگە رەزىللىكلەرنى كەسىپ قىلىۋالىدۇ. بەدەن دەسلەپتە كامىل قىلىپ يارىتىلماي، بەلكى ئۆسۈش بىلەن،

ئوزۇقلاندۇرۇپ تەربىيە قىلىش بىلەن كامىل ۋە كۆچلۈك بولىدۇ. شۇنىڭدەك، نەپسىمۇ يېتۈكلۈكنى قوبۇل قىلغۇچى، ناقىس ھالدا يارىتىلىدۇ. ئۇمۇ تەربىيە بىلەن، خۇلقلارنى پاكلاش بىلەن، ئىلىم بىلەن ئوزۇقلىنىش ئارقىلىق مۇكەممەل بولىدۇ.

بەدەن ئەگەر ساغلام بولسا، تېۋىپنىڭ ئىشى ساقلىقنى ساقلىغۇچى قانۇننى تەييارلاشتۇر. ئەگەر كېسەل بولسا، ئۇنىڭ ئىشى ساقلىقنى جەلپ قىلىشتۇر. شۇنىڭدەك، نەپسىنى ئىزمۇ ئەگەر تەربىيەلىك، پاكىز ۋە ساپ بولسا، سىز شۇ پاكلىقنى ساقلاش ئۈچۈن ئۇنىڭغا يەنە قوشۇمچە قۇۋۋەت جەلپ قىلىپ، ساپلىقى زىيادىلىكىگە ئېرىشىش ئۈچۈن ھەربىكەت قىلمىقىڭىز لازىم. ئەگەر ساپ ۋە كامىل بولمىسا، ئۇ ھالدا نەپسىڭىز ئۈچۈن ئاشۇ كاملىق ۋە ساپلىقنى جەلپ قىلىشقا ھەربىكەت قىلمىقىڭىز لازىم.

بەدەنىنىڭ مۇتىدىللىكىنى بۇزغۇچى كېسەللىك كەلتۈرۈپ چىقارغۇچى ئىللەتلەر پەقەت ئۇنىڭ ئەكسىنى قىلىش بىلەنلا داۋالىنىدۇ. يەنى، ئەگەر ئىسسىقلىقتىن (يەنى، قىزىتمىدىن) بولسا، ئۇ سوغۇقلۇق بىلەن، ئەگەر سوغۇقلۇقتىن بولسا، ئىسسىقلىق بىلەن داۋالىنىدۇ. شۇنىڭدەك، قەلب كېسەللىكى ھېسابلانغان نۇقسانمۇ ئەكسىنى قىلىش بىلەن داۋالىنىدۇ. جاھىللىق كېسەللىكى تەلىم ئېلىش بىلەن، بېخىللىق دەردى سېخىيلىق بىلەن، كىبىر دەردى كەمتەرلىك بىلەن، ئاچ كۆزلىك دەردى ئىشتىھا قىلىنمىدىغان نەرسىلەردىن مەجبۇرىي بولسىمۇ، ئۆزىنى تارتىش ئارقىلىق داۋالىنىدۇ. كېسەل بەدەننى داۋالاش ئۈچۈن دورىنىڭ

ئاچچىقلىنىشنىڭ چىداش ۋە بەدەن ئۇچۇن شۇنچىلىك زىيانلىق لەردىن ئۆزىنى قاتتىق چەكلەش لازىم. خۇددى شۇنىڭدەك، قەلب كېسەللىكىنى داۋالاش ئۇچۇن ياخشىلىققا ھەرىكەت قىلىش ۋە سەۋر ئاچچىقلىنىشنى كۆتۈرۈش لازىم. چۇنكى، بۇنداق سەۋر ئەڭ تۇغرىسىدۇر.

ئەمما قەلب كېسەللىكى شۇنداق كېسەللىكىكى، ئۇلارغەندىن كېيىنمۇ ئەبەدىلئەبەد داۋام قىلىدۇ. ھەر بىر سوغۇقلۇق ئىسسىق سەۋەبلىك پەيدا بولغان كېسەللىككە داۋا بولۇۋەرمەيدۇ. بەلكى پەقەت مەخسۇس دەرىجىدىكى سوغۇقلۇقلا داۋالىشى مۇمكىن. چۇنكى بۇ كېسەللىك قاتتىق ۋە يەڭگىل بولۇشى، داۋاملىق ۋە داۋاملىق بولماسلىقى ھەمدە ئاز ـ كۆپلۈكى بىلەن بىر ـ بىرىدىن پەرق قىلىدۇ. شۇنىڭ ئۇچۇن پايدىلىق مىقدار بىلىنمىدىغان بىر سوغۇقلۇقتىمۇ ئۆلچەم كېرەك، چۇنكى شۇ ئۆلچەمگە ئېتىبار قىلىنمىسا، كېسەللىك زەرەرى كۆچىيىپ كېتىشى مۇمكىن. شۇنىڭدەك، خۇلقلارنى تۇزىتىشكە سەۋەب بولىدىغان كەمچىلىكلەر ئۇچۇنمۇ بىر ئۆلچەم كېرەك. دورىنىڭ ئۆلچىمىمۇ كېسەللىكنىڭ ئۆلچىمىگە قاراپ ئېلىنغان. ھەتتا تېۋىپ كېسەللىك ئىسسىقلىق ياكى سوغۇقلۇقتىن ئىكەنلىكىنى بىلمىگىچە ئۇنى داۋالىمايدۇ. ئەگەر ئىسسىقلىقتىن بولسا، ئۇنىڭ قايسى دەرىجىدىلىكى، يەنى كۆچلۈك ياكى زەئىپلىكىنى بىلىپ، كېيىن بەدەننىڭ ئەھۋالىغا، كېسەلنىڭ ھايات ئادىتى ۋە كەسپىگە، ئۇنىڭ يېشىغا ۋە باشقا ھالەتلىرىگە قاراپ ئاندىن داۋالايدۇ. شۇنىڭدەك، باشقىلارنىڭ نەپسىلىرىگە تېۋىپلىق قىلىدىغان، توغرا يول ئىزدىگەنلەرنىڭ قەلبلىرىنى

داۋالايدىغانلارمۇ تېخى ئۇلارنىڭ خۇلقلىرىنى ۋە كېسەللىكـ
لىرىنى بىلمەي تۇرۇپ، ئۇلارنى چېنىقتۇرۇش، مەخسۇس
پەندىكى ۋە مەخسۇس يولدىكى مەجبۇرىيەتلەر بىلەن قىينىاپ
قويماسلىقى لازىم. تېۋىپ ئەگەر كېسەللەرنىڭ ھەممىسىنى
بىر خىل دورا بىلەن داۋالىسا، ئۇلارنىڭ كۆپىنى ئۆلتۈرۈپ
قويۇشى ئېنىق. شۇنىڭدەك، تەربىيەچىمۇ ئەگەر ھەممەيلەنگە
بىر خىل ئۇسۇلنى كۆرسەتسە، ئۇلارنى ھالاك قىلىدۇ ۋە
قەلبلىرىنى ئۆلتۈرىدۇ. ئەكسىچە، تەربىيەچى ئۇلارنىڭ كې-
سىلىگە، ئۇنىڭ ھالىغا، يېشىغا، تەبىئىتىگە ۋە نىيىتىگە
ئاساسەن ھەر خىل ئامالالار بىلەن ئىلاج قىلسا، ئۇنۇمى يۇ-
قىرى بولىدۇ. ئەگەر بىراۋنىڭ قەلبىدە بۇزۇقلۇق بولسا،
ئەمما ئۇ بۇ ئادىتىنى تەرك قىلىشقا غەيرەت قىلمىسا ياكى ئۇ
سۇپەتلەرنىڭ ئەكسىنى قىلىشقا بويسۇنالمىسا، ئۇنى يامان
خۇلقتىن باشقا يەڭگىلراق بىر يامان خۇلقىقا كۆچۈرۈش
كېرەك. بۇ خۇددى قانىنى سۇ كەتكۈزەلمىسە، سۇيدۇك بىلەن
يۇيۇپ، كېيىن سۇيدۇكنى سۇ بىلەن يۇيۇپ چىقارغانغا ئوخ-
شايدۇ. گۆدەك بالا مەكتەپتە ئاۋۇال توپ، توقماق ۋە شۇنىڭغا
ئوخشاش نەرسىلەر بىلەن ئويناشقا قىزىقتۇرۇلىدۇ. كېيىن
ئۇ ئويۇندىن بېزىنىشكە، كۆركەم كىيىملەرنى كىيىشكە
كۆچۈرۈلىدۇ. ئاندىن كېيىن شۇنداق قىزىقتۇرۇش بىلەن
رەھبەرلىككە ۋە ئابرۇي تەلىپىگە كۆچۈرۈلىدۇ. كېيىن ئاب-
رۇيدىن ئۇ ھەقىقىي مەقسەتكە كۆچۈرۈلىدۇ. شۇنىڭدەك،
كىمنىڭ نەپسى ئابرۇيىنى تەرك قىلىشقا بىردىنلا بويسۇنـ
مىسا، ئۇ ئۆزىنىڭ ئابرۇيىدىن تۆۋەنرەك بىر ئابرۇيغا كۆچۈ-
رۈلىدۇ. باشقا سۇپەتلەرمۇ شۇنىڭغا ئوخشاشتۇر.

بىزنىڭ مەقسىتىمىز ھەر بىر كىپسەللىكنىڭ دەۋاسىنى زىكىر قىلىش ئەمەس، چۈنكى بۇلار باشقا كىتابلاردا كېلىدۇ. ئەلۋەتتە ھازىرقى مەقسىتىمىز بۇنداق مۇتلەق يول — نەپس خالايدىغان ۋە ئۇنىڭغا مايىل بولىدىغان ھەر بىر نەرسىگە زىت يولدا يۈرۈش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈشتۇر.

ئىنسانىنىڭ ئۆز نەپسى ئەيىبلىرىنى بىلۈۋالىدىغان يول بايانى

بىلىشكى، قايسىبىر ئىنسانىنىڭ قەلب كۆزى ئوچۇق بولسا، ئۇنىڭغا ئۆز ئەيىبلىرى بىلىنمەي قالمايدۇ. ئەگەر ئەيىبلىرىنى بىلسە، ئۇنى داۋالاش مۇمكىن بولىدۇ. لېكىن ئىنسانلارنىڭ كۆپلىرى ئۆز ئەيىبلىرىنى بىلىشمەيدۇ. ئىنسان يېنىدىكىلەرنىڭ كۆزىدىكى ئازغىنە شالتاقنى كۆرىدۇ، بىراق، ئۆزىنىڭ كۆزىدىكى چوپچوڭ چاپاقنى كۆرمەيدۇ.

كىم ئوز ئەيىبلىرىنى بىلىشنى خالىسا، ئۇنىڭ ئۇچۇن تۆت يول بار: ئاۋۋالقىسى، نەپسىنىڭ ئەيىبىنى كۆرەلەيدىغان، خۇپىيانە ئاپەتلەردىن خەۋەردار بىر ئۇستازنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇشى ۋە ئۇنى ئۆز نەپسىگە ھاكىم قىلىشى ھەمدە ھەربىر ئىرادە ئۇنىڭ مەسلىھەتىگە ئەگىشىشى كېرەك. ئۇستاز ئۇنىڭغا نەپسىنىڭ ئەيىبلىرىنى بىلدۈرۈپ قويىدۇ ۋە داۋاسىنىمۇ ئۆگىتىدۇ. ھازىرقى زامانىدا بولسا بۇنداق ھالەتنىڭ تېپىلىشى ئىنتايىن كەمدۇر.

ئىككىنچىسى، راستگۇي، ئەيىبلەرنى كۆرەلەيدىغان، دىيانەتلىك بىر دوست تېپىشى كېرەك. ئاندىن ئۇنى ئۆز ئەھۋالىنى، ئىشلىرىنى، نەپسىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچى قىلىۋېلىشى كېرەك. دوست ئۇنى ئۆزى ياقتۇرمايدىغان يامان خۇلۇق

ۋە ئىشلىرىدىن، يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ئەيىبلىرىدىن ئاگاھلاندۇرۇپ تۇرىدۇ.

ئەقلى يېتىۋك، مەقامى ئالىي ھەرقانداق كىشىنىڭ مەنلىكى ئازراق ۋە نەپسىدىن گۇمانسىرىشى كۆپرەك بولىدۇ. ئەمما بۇ ھالەتمۇ ھازىر ئىنتايىن كەم قالدى. چۈنكى دوستلارنىڭ ئىچىدە خۇشامەتچىلىكنى تەرك قىلىپ، ئەيىبلىرىنى ئوچۇق ئېيتىدىغىنى ئاز تېپىلىدۇ. يا بولمىسا، ھەسەتخورلۇقنى تەرك قىلىپ، ئەيىب ئېيتىشتا كېرەكلىك ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈۋەتمەيدىغىنىمۇ ساناقلىق. دېمەك، دوستلىرىڭىز ئىچىدە ھەسەتخوردىن ياكى ئەيىب بولمىغان نەرسىنى ئەيىب دەپ كۆرسىتىدىغان غەرەزلىكلەردىن ۋەياكى سىزنىڭ بەزى ئەيىبلىرىڭىزنى ماختاپ يۈرۈپ، ئۇنىڭغا سىزنى ئادەتلەندۈرۈپ قويىدىغان خۇشامەتچىلەردىن خالىي بولالمايسىز.

شۇنىڭ ئۈچۈن داۋۇد ئەتتائىي ئادەملەردىن ئۆزىنى چەتكە ئالغان ئېكەن. كىشىلەر ئۇنىڭدىن:

—نېمە ئۈچۈن ئىنسانلارغا قوشۇلمايسىز؟ —دەپ سوراغاندا، ئۇ:

—مەندىن ئەيىبلىرىمنى يوشۇرىدىغان قوۋملار بىلەن ياشاپ نېمە قىلىمەن؟ —دېگەن ئىكەن.

بۇرۇنقى ۋاقىتلاردا ئۆزگىلەرنىڭ تەنبىھى بىلەن ئۆز ئەيىبلىرىدىن ئاگاھ بولۇش ئەخلاق ئىگىلىرىنىڭ خاھىشى ئىستەكلىرى بولغان. بۈگۈنكى ۋاقىتتا ئىچىمىزدىكى ھالەت شۇ دەرىجىگە يەتكەنكى، بىزگە نەسىھەت قىلىدىغان، ئەيىبلىرىمىزنى بىلدۈرۈپ قويىدىغانلار ئەڭ يامان كۆرىدىغانلىرىمىز بولۇپ قالغان. بۇ ھالەت ئېتىقادنىڭ زەئىپلىكىنى

ئىپادىلەيدۇ. ئەلۋەتتە ياماق خۇلقلار خۇددى چاققۇچى زەھەر-لىك يىلان ۋە چايانلاردۇر. ئەگەر بىر كىشى كىيىمسىمىزنىڭ تېگىدە چايان بار، دەپ ئاگاھلاندۇرسا، بۇنى ئۇنىڭدىن ياخشى-لىق دەپ قوبۇل قىلىمىز. ئۇنىڭدىن خۇرسەن بولمىز ۋە چايانىنى يوقىتىش، يىراقلاشتۇرۇش ياكى ئۆلتۈرۈش بىلەن مەشغۇل بولىمىز. ئەمەلىيەتتە، ئۇنىڭ ئازابى پەقەت بەدەنىڭ ئۆزىدە بولۇپ، ئاغرىقىمۇ بىر كۈن ياكى ئۇنىڭدىنمۇ ئازراق داۋام قىلىدۇ. ياماق خۇلقلارنىڭ ئازابى بولسا قەلبىنىڭ تۆردە بولىدۇ ۋە ئۆلگەندىن كېيىنمۇ ئەبەدىي ياكى مەڭگۈ يىللار داۋام قىلىشى خەۋپى بار. بىز بولسا مانا شۇلاردىن ئاگاھلاندۇرۇۋاتقان كىشىدىن خۇرسەن بولمايمىز. ئەيىبلەرنى يوقىتىشقا ھەرىكەتمۇ قىلمايمىز، بەلكى نەسىھەتگۈيىنىڭ سۆزىنى ئۆزىگە قايتۇرۇش بىلەن مەشغۇل بولىمىز. ئۇنىڭغا ئۆزۈكمۇ پالان، پالان ئىشلارنى قىلىسەنغۇ، دەيمىز. ئۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدىكى ئاداۋەت ئۇنىڭ نەسىھەتلىرىدىن پايدىلىنىشتىن بىزنى توسۇپ قويىدۇ. بۇلار خاتالىقلارنىڭ كۆپلۈكىدىن ھاسىل بولغان قەلب قارىلىقى سەۋەبلىكتۇر.

ئۇچىنچىسى، ئۆز ئەيىبلىرىنى دۇشمەنلىرى تىلىدىن بىلىۋېلىش. چۈنكى غەرەز كۆزى (يەنى، دۇشمەننىڭ غەرەز-لەنگەن ۋاقىتتىكى قارىشى) كەمچىلىكلەرنى ئاشكارا قىلىپ تاشلايدۇ. ئېھتىمال، ئىنسانىڭ ئەيىبلىرىنى تەلقىن قىلغۇچى، گىنە قىلغۇچى دۇشمىنىدىن پايدا كۆرۈش دائىم ئۇنى ماختايدىغان ۋە ئەيىبلىرىنى مۇستەھكەملەيدىغان، خۇشامەت-چى دوستىدىن پايدىلىنىشتىن ياخشىراق بولسا كېرەك. لېكىن ئىنسان تەبىئىتى دۇشمەننىڭ سوزىنى يالغانغا

چىقىرىدىغان ۋە ئۇ قىلىۋاتقان سۆزنى ھەسەنخورلۇققا چە-
قىرىدىغان قىلىپ يارىتىلغان. ئەمما كۆزى ئوچۇق ئىنسان
دۇشمىنىنىڭ سۆزىدىن پايدىلىنىپ قىلىشتىن ۋاز كەچ-
مەيدۇ، چۈنكى ئۇنىڭ كەمچىلىكى دۇشمەنلىرىنىڭ تىللىرى
بىلەن ئېچىلىشىدا شەك يوق.

تۆتىنچىسى، ئىنسانلارغا قوشۇلۇپ يۈرۈش. خەلق ئارا-
سىدا يامان ئاتالغان ھەربىر نەرسىنى ئۆز نەپسىدىن ئاختۇر-
سۇن ۋە ئۇنى ئەنە شۇ يامانلىققا نىسبەت قىلسۇن. چۈنكى
ياخشى ئادەم ياخشى ئادەمنىڭ ئەينىكىدۇر. ئۇ باشقا كىشە-
نىڭ ئەيىبى ئارقىلىق ئۆز ئەيىبىنى كۆرۈۋالمدۇ. تەبىئەتلەر
ھاۋايى نەپسكە ئەگىشىشتە بىر ـ بىرىگە يېقىنلىقىنىمۇ
بىلمىدۇ. تەڭداشلاردىن بىرى نېمە بىلەن سۈپەتلەنسە، ئىك-
كىنچىسىمۇ شۇ سۈپەتنىڭ ئەسلىدىن ياكى ئۇنىڭدىنمۇ
چوڭراقتىن يا ئاشۇ سۈپەتنىڭ بىرەر نەرسىسىدىنمۇ خالىي
بولمايدۇ. ئادەملەر ئۆز نەپسىنى تەكشۈرسۇن ۋە ئۇنى باشقىلار
يامان كۆرىدىغان ئىشلاردىن پاكلىسۇن. مانا شۇلارنىڭ ئۆزى
سىزگە ئەدەپ ـ ئەخلاق بېرىشكە كۇپايە قىلىدۇ. ئەگەر ئىن-
سانلارنىڭ ھەربىرى باشقىلاردا يامان كۆرىدىغان ئىشلارنى
ئۆزلىرىدىن تەرك قىلغانلىرىدا ئىدى، ئۇلار ئەدەپ تەربىيە-
چىلىرىدىن بىھاجەت بولۇشقان بولاتتى.

ئىيسا پەيغەمبەردىن:

ـــ سىزگە ئەدەپ ـ ئەخلاقنى كىم ئۆگەتكەن؟ ـــ دەپ
سورىشىپتۇ. ئۇ بولسا:

ـــ ماڭا ئەدەپنى ھېچكىم ئۆگەتكەن ئەمەس، بەلكى نادان
كىشىنىڭ نادانلىقىنى ئەيىب دەپ كۆردۈم، ئۇنىڭدىن

ساقلاندىم، ـــ دەپ جاۋاب بەرگەن ئىكەن.

بۇلارنىڭ ھەممىسى زېرەك، نەپسىنىڭ ئەيىبلىرىنى كۆرگۈچى، نەسىھەتگۈي، ئۆز نەپسىنى پاكلاپ بولغان ھەم باشقىلارنىڭ نەپسىنى پاكلاش بىلەن مەشغۇل بولۇپ، ئۇلار ئۇچۇن نەسىھەتگۈي بىر ئۇستاز تاپالمىغان كىشىلەرگە كۆرسىتىلگەن يولدۇر. ئەمما كىم ئۆزىگە مانا شۇنداق ئۇستازنى تاپقان بولسا، ئۇ ئۆزىگە بىر تېۋىپ تېپىپتۇ. ئۇنى مەھكەم تۇتسۇن ۋە شۇ تېۋىپ ئۇنى كېسىلىدىن خالاس قىلىدۇ. قېشىغا كېلىپ قالغان ھالاكەتتىن قۇتقۇزىدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

قەلب كېسەللىكلىرىنى داۋالاشتىكى يول شەھۋەتلەرگە ئەگىشىشنى تەرك قىلىش ئىكەنلىكى ۋە بۇ ھەقتە قەلب كۆزى ئوچۇق كىشىلەردىن ئېلىنغان دەلىللەر بايانى

بىلىشكى، ئەگەر يۇقىرىدا زىكىر قىلغانلىرىمىز توغرىسىدا ئېتىبار نەزىرى بىلەن پىكىر قىلىسىڭىز، قەلب كۆزلىرىڭىز ئېچىلىدۇ. يەنە سىز ئۇچۇن قەلبلەرنىڭ ئىللىتى، كېسەللىكلىرى، ئىلىم ۋە ئىشەنچ نۇرى بىلەن ئۇنىڭ دەۋالىرىمۇ زاھىر بولىدۇ. ئېتىبار بىلەن پىكىر قىلالىمىسىڭىز، ئۆگىنىش ۋە تەقلىد قىلىشقا ھەقلىق كىشىگە تەقلىد قىلىش يولىغا ئاساسەن ئىشىنىشىڭىز ۋە تەستىق قىلىشىڭىز لازىم. چۇنكى ئىلىم ئۇچۇن دەرىجە، يەنى يۇكسىلىش بولغىنى كەبى ئەخلاق ئۇچۇنمۇ دەرىجە، يەنى يۇكسىلىش باردۇر. ئىلىم ئەخلاقتىن كېيىن ھاسىل بولىدۇ.

سۇفيان سەۋرىي ئېيتىدۇ:

«نەپسىمدىن قارىغاندا قىيىنراق بىرەر نەرسىنى داۋا قىلمىدىم، بىر قېتىم پايدامغا، بىر قېتىم بولسا زەررىمگە بولدى.»

ئەبۇل ئاببباس ئەل ـ مۇۋۇەسىلىي ئۆز نەپسىرىگە ئېيتقان ئىكەن: «ئەي نەپسىم، يا دۇنيادا پادىشاھلارنىڭ ئوغۇللىرى

بىلەن نېمىتكە پۈركىنىپ يۈرمەيسەن، يا ئىلىم ئەھلىلىرىگە ئەگىشمەيسەن، سېنىڭ ھالىڭنى شۇ ئىككىنىڭ ئوتتۇرىسىدا كۆرۈۋاتىمەن، ئەي نەپسىم، ئۇيالمامسەن؟!»

ھەسەن بەسرى ئېيتىدۇ:

«قاتتىق يۇگەنلەش ئۈچۈن ئۇركەك ئاتتىنمۇ نەپس موھتاجراقتۇر.»

يەھيا ئىبن مەئاز ئەرزازىي ئېيتىدۇ:

«نەپسىڭگە رىيازەت قىلىچلىرى بىلەن قارشى تۇرغىن. رىيازەتچى بولسا تۆت خىل بولىدۇ: تاماقلىنىش ئىنتايىن ئاز مىقداردا بولىمقى، ئۇيقۇمۇ ئىنتايىن يەڭگىل بولىمىقى، سۆزلىشىشنىڭ ھاجەتتىن زىيادە بولماسلىقى، خەلقىنىڭ ھەممىسىدىن ئەرزىيەتنى كۆتۈرۈش. تائامنى ئازايتىشتىن شەھۋەتلەرنىڭ ئۆلۈشى ھاسىل بولىدۇ. ئۇيقۇنىڭ ئازلىقىدىن ساپ ئىرادىلەر پەيدا بولىدۇ. سۆزنىڭ ئازلىقىدىن ئاپەتلەردىن سالامەتلىك ھاسىل بولىدۇ. ئەرزىيەتلەرنى كۆتۈرۈشتىن مەقسەتلەرگە يېتىلىدۇ. ئىنسانغا جاپا كۆرگەن ۋاقىتتا مۇ-لايىملىق قىلىشتىن ۋە ئەرزىيەتكە سەۋر قىلىشتىن كۆرە قاتتىقراق نەرسە يوق. ئەگەر نەپسىتە شەھۋەت ۋە گۈناھلارغا خاھىش ھەرىكەتلىنىپ، شۇ سەۋەبلىك كۆپ سۆزلەش ئىس-تىكى قوزغىلىپ قالسا، تائامنى ئازايتىش ۋە ئۇيقۇنى كەم-ەيتىش قىلىچىنى قېنىدىن سۇغۇرىسەن ۋە ئۇنى ئېتىبار-سىزلىق ۋە كەم سۆزلۈك قوللىرى بىلەن ئۇرىسەن. شۇندا زۇلۇم ۋە ئۆچ ئېلىشتىن توختاپ، باشقىلارنىڭ ئارىسىدىمۇ ئۇنىڭ كۈلپىتىدىن تىنچ بولىسەن. نەپسىڭنى شەھۋەت زۇلمىتىدىن پاكلاپ، ھالاك قىلغۇچى ئاپەتلىرىدىن

قوتۇلسەن. شۇ پەيتتە پاكىز ۋە روھىي يەڭگىل بولۇپ، ياخشىلىق مەيدانىدا جەۋلان ئۇرۇپ يۈرسەن. مەيدانىدا چېچىپ يۈرگەن ئات كەبى ياخشى خۇلق يوللىرىدا سەير قىلسەن. يەنە ئۆزىنى پاكىز تۇتۇپ، گۈلىستاندا يۈرگەن پادىشاھقا ئوخشاش سەير قىلسەن.»

ئۇ يەنە ئېيتتى: «ئىنسانىنىڭ دۇشمىنىمۇ ئۇچتۇر: ئۇ-نىڭ دۇنياسى، شەيتىنى ۋە نەپسى. دۇنيادىن قانائەتچانلىق قىلىش بىلەن، شەيتاندىن ئۇنىڭغا خىلاپ ئىش قىلىش بىلەن، نەپستىن شۇھەۋەتلەرنى تەرك قىلىش بىلەن ساقلان.»

بەزى ھۆكۈمالار ئېيتىدۇ:

«قايسىبىر ئىنسانغا نەپسى ئىگە بولۇۋالسا، نەپسىنىڭ خاھىشلىرىنى ياخشى كۆرۈشتە ئەسىرگە ۋە ھەۋىسىنىڭ زىندانىدا مەھبۇسقا ئايلىنىدۇ ھەمدە مەغلۇپ ھالدا ئۇنىڭ تىزگىنى نەپسىنىڭ قولىدا بولىدۇ، ئۇنى خالىغان تەرەپكە تارتىدۇ. ئۇنىڭ قەلبىنى پايدىلىق نەرسىلەردىن توختىتىپ قويىدۇ.»

ئەبۇ يەھيا ئەل ۋەرراق ئېيتىدۇ:

«كىم ئەزالىرىنى شەھۋەتلەر بىلەن رازى قىلسا، قەلبىگە نادامەت كۆچىتى تىكىلگەن بولىدۇ.»

ۋۇھەيب ئىبن ۋەرد ئېيتىدۇ:

« تاماقلىنىشتا نانغا يەنە باشقا نەرسىنى زىيادە قىلىش (يەنى، قوشۇپ يېيىش) شەھۋەتتىندۇر.»

يەنە ئېيتىدۇ:

«كىم دۇنيا شەھۋەتلىرىنى ياخشى كۆرسە، ئۇ خارلىققا تەييارلىنىپ تۇرسۇن.»

جۇنەيد باغدادىي ئۆز ئېغىزى بىلەن شۇنداق ھېكايە قىلىدۇ:

بىر كۈنى كېچىسى ئۇيقۇم قاچتى. تالاي ئىشلارنى خىيال قىلسامۇ ھېچقايسىسى خۇشياقمىدى. ئەسلىدە ئۇخلاشنى خالايتتىم. ئەمما ئۇخلىيالمىدىم. ئولتۇردۇم ۋە ئولتۇرۇشقىمۇ تاقەت قىلالمىدىم. تاشقىرىغا چىقتىم. بىر كىشى چەكمەنگە ئورالغان ھالدا يولدا خارلىنىپ ياتاتتى. مېنى كۆرۈپ:

—ئەي ئەبۇل قاسىم، ماڭا ۋاقىت ئاجراتسىڭىز، —دېدى.

مەن:

—بىز سىزنىڭ كېلىشىڭىزنى ۋەدىلەشمىگەن ئىدۇق، —دېدىم. شۇندا ئۇ كىشى:

—توغرا، لېكىن مەن ئۇچۇن قەلبىڭىزنى ھەربىكەتلەندۈرمىكىڭىزنى سورايمەن، —دېدى.

مەن ئۇ كىشىگە:

—بولىدۇ، مەنمۇ ئەسلىدە ئۇيقۇم قېچىپ بىئارام بولۇۋاتاتتىم. قېنى ئېيتىڭ، مەندە نېمە ھاجىتىڭىز بار ئىدى؟ — دېدىم. شۇ چاغدا ئۇ كىشى:

—نەپسىڭ كېسەللىكى قاچان تۈزىلىدۇ؟— دېدى. مەن:

—ئەگەر نەپس ھەۋىسىگە خىلاپ بولسا، —دېدىم. شۇ ھامان ئۇ كىشى نەپسىلىرىگە يۈزلىنىپ:

—ئاڭلىۋال. مانا، شۇنداق دەپ ساڭا يەتتە قېتىم جاۋاب بەردىم. سەن بولساڭ پەقەت جۇنەيدتىن ئاڭلايمەن، دەپ تۇرۇۋالدىڭ. ئەمدى ئۇنىڭدىن ئاڭلىغانسەن؟ ـ دېدى ۋە كېتىپ

قالدى. مەن ئۇ كىشىنى تونۇمىدىم.

بىر كىشى ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىزگە ئېيتتى:

ـــقاچان سۆزلىسەم بولىدۇ؟

ئۇ كىشى:

ـــجىم تۇرۇشنى خالىغان ۋاقتىڭدا، ـ دېدى. يەنە:

ـــقاچان جىم تۇراي؟ ـ دەپ سوردى ھېلىقى كىشى.

ـــسۆزلەشنى خالىغان ۋاقتىڭدا، ـ دېدى ئابدۇلئەزىز.

سىررىي ئېيتىدۇ:

«قىرىق يىلدىن بېرى نەپسىم مەندىن نانغا مۇرابىبا سۇركەپ يېيىشنى سورايدۇ. مەن ھېلىغىچە ئۇنىڭغا باش ئەگمەي كەلمەكتىمەن.»

دېمەك، ئۆلىمالار ۋە ھۆكۈمالار پەقەت نەپسىنى خاھىشىتىن قايتۇرۇش ھەمدە شەھۋەتلەرگە خىلاپ ئىش بىلەن كاملىققا يول تېپىش مۇمكىنلىكىگە بىردەك ئىشىنىشكەن. بۇنىڭغا باشقىلارمۇ ئىشىنىشى لازىم. ئەمما شەھۋەتلەرنىڭ قايسىلىرىنى تەرك قىلىش ۋە قايسىلىرىنى تەرك قىلماسلىق تەپسىلاتىنى پەقەت ئالدىن كەلتۈرۈپ ئۆتكەن بابلىرىمىزدىن بىلىش مۇمكىن.

ھۆسنى خۇلق ئالامەتلىرىنىڭ بايانى

بىلىڭكى، ھەر بىر ئىنسان ئۆز ئەيىبىدىن بىخەۋەردۇر. ئەگەر ئۇ چوڭ گۇناھلارنى تەرك قىلغۇچە نەپسى بىلەن ئاز-غىنە كۆرىشىپ قالسا، شۇنىڭغا قانائەت قىلىپ نەپسىنى پاكلىدىم ۋە خۇلقىم چىرايلىق بولدى، ئەمدى كۆرىشىشكە ھاجەت قالمىدى، دەپ گۇمان قىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ھۆسنى خۇلقىنىڭ ئالامەتلىرىنى ئىزاھلاش لازىم. چۈنكى ياماں خۇلق — مۇناپىقلىقنىڭ بەلگىسىدۇر.

قايسىبىر ئىنسانغا ئۆزىنىڭ ھالى مەۋھۇم بولسا (يەنى، قانداقلىقىنى بىلمىسە)، ئۆز نەپسىنى يۇقىرىدىكى سۆزلەرگە سېلىپ باقسۇن. ئۇنىڭدا بۇ سۇپەتلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ تېپىلىشى خۇلقىنىڭ چىرايلىق ئىكەنلىكىنىڭ ئالامىتىدۇر. بۇ سۇپەتلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ يوق بولۇشى خۇلقىنىڭ ياماں ئىكەنلىكىنىڭ ئالامىتىدۇر. ئۇنىڭدا ئۇشبۇ سۇپەتلەرنىڭ بەزىسىنىڭ تېپىلىشى ھۆسنى خۇلقىنىڭمۇ بەزىسىگىلا ئىگە ئىكەنلىكىنى بىلدۇرىدۇ. بۇنداق كىشى ئۆزىدە بار بولغان سۇپىتىنى ئاسراپ، يوقلىرىنى بولسا ھاسىل قىلىش بىلەن مەشغۇل بولسۇن.

بەزىلەر ھۆسنى خۇلق ئالامەتلىرىنى جەملەپ كۆرگەن. ئۇلارنىڭچە، ھۆسنى خۇلقلىقنىڭ ھاياسى كۆپ، ئەرزىيىتى

ئاز، ئەزگۈلۈكى كۆپ، تىلى راستچىل، سۆزى ئاز، ئەمەلى كۆپ، كىرەكسىز گەپنى يوق، ياخشىلىق قىلغۇچى، باردى-كەلدى قىلغۇچى، سەۋرلىك، شۈكۈر قىلغۇچى، رازى بولغۇچى، كەمتەر، مۇلايىم، پاكىز، شەپقەتلىك بولمىقىدۇر. لەنەت-لىگۈچى، چېقىمچى، غەيۋەتچى، ئالدىراڭغۇ، ئاداۋەتخور، بەخىل ۋە ھەسەتخور بولماسلىق، ئوچۇق يۈزلۈك، خۇش مۇئامىلىلىك... قاتارلىقلاردا بولۇش ھۆسنى خۇلقىنىڭ ئىپادىسىدۇر.

خاتەم ئۇلئەسام ئېيتىدۇ:

«ياخشى خۇلقلۇق ئادەم پىكىر قىلىش ۋە ئىبرەتلىنىش بىلەن مەشغۇلدۇر، مۇناپىق بولسا ھەرىسمەنلىك ۋە ئاچ كۆزلۈك بىلەن مەشغۇلدۇر. ياخشى خۇلقلۇق ئادەم ۋىجدانى ئالدىدا مېلىدىن كېچىدۇ، مۇناپىق بولسا مېلى ئالدىدا ۋىجدانىدىن كېچىدۇ. ياخشى خۇلقلۇق ئادەم ياخشىلىق قىلىدۇ ۋە يەنە يىغلايدۇ، مۇناپىق بولسا يامانلىق قىلىدۇ ۋە كۈلىدۇ. ياخشى خۇلقلۇق ئادەم تىكىدۇ ۋە كۆچىتىگە زىيان يېتىشىدىن قورقىدۇ، مۇناپىق بولسا تىككىنىنى يۇلۇپ تاشلايدۇ ۋە كېيىن ھوسۇل يىغىشنى ئۈمىد قىلىدۇ. مۆمىن باشقۇرۇش ئۇچۇن بۇيرۇيدۇ. شۇنىڭ ئۇچۇن ئەلنىڭ ئىشى ياخشى بولىدۇ، مۇناپىق بولسا بۇيرۇقۇزلىق قىلىش ئۇچۇن بۇيرۇيدۇ. شۇنىڭ ئۇچۇن ئەلنىڭ ئىشى كاسات بولىدۇ.»

ھۆسنى خۇلق سىناپ كۆرۈلىدىغان ئەڭ ياخشى ئۇسۇل ئەرزىيەتلەرگە سەۋر قىلىش ۋە زۇلۇملارغا چىداشتۇر. كىم سىزگە بىراۋنىڭ خۇلقىنىڭ يامانلىقىدىن شىكايەت قىلسا، ئەنە شۇ ئۆزىنىڭ خۇلقى يامانلىقىنى سۆزلەۋاتقان بولىدۇ،

چۈنكى ھۆسنى خۇلق ئەرزىيەتلەرگە چىداشتۇر.

ھېكايە قىلىنىشىچە، ئەبۇ ئوسمان خىررىي بىر مېھماندارچىلىققا تەكلىپ قىلىنىپتۇ. ئۇ كەلگىنىدە ساھىبخانا ئۇنى سىناپ كۆرۈشنى نىيەت قىلىپتۇ. شۇڭا ئوسمان خىررىي يېتىپ كەلگەن چاغدا ئۆيي ئىگىسى ئۇنىڭغا:

—ھازىر سېنى كۈتۈش ئۈچۈن ئىمكانىيىتىم يوق،— دەپتۇ. ئەبۇ ئوسمان ئارقىسىغا قايتىپ مېڭىپتۇ. ئەمما، ئۇ ئانچە يىراققا بارمايلا، ئۆيي ئىگىسى ئۇنى چاقىرىپ:

—ئەي ئۈستاز، قايتىپ كېلىڭ، —دوپتۇ.

ئەبۇ ئوسمان قايتىپ كەپتۇ. ئەمما، ئۇ يېتىپ كېلىشى بىلەن ئۇ يەنە بۈرۈنقى گېپىنى تەكرارلاپتۇ. ئەبۇ ئوسمان ئۇنۇن - تىنسىز كەينىگە قايتىپ مېڭىپتۇ. ئۆيي ئىگىسى بولسا، ئۇنى ئۈچىنچى قېتىم چاقىرىپ:

—ئازراق ۋاقىت ئۆتكۈزۈپ قايتىپ كېلىڭ، —دەپتۇ.

ئەبۇ ئوسمان قايتىپ كېلىپ ئىشىككە يېقىنلاشقان ئىكەن، ئۆيي ئىگىسى يەنە بۈرۈنقى سۆزىنى تەكرارلاپتۇ. ئەبۇ ئوسمان يەنە قايتىپ كېتىپتۇ. بۇنداق ئىش تۆت قېتىم، ھەتتا بەش، ئالتە، يەتتە قېتىملاپ تەكرارلىنىپتۇ. ئەبۇ ئوسمان بولسا كېتىشنى ۋە كېلىشىنىمۇ ئوخشاشلا داۋام قىپتۇ. ھالىتىدە قىلچە ئۆزگىرىش بولماپتۇ. ئاخىرقى قېتىمدا ئۆيي ئىگىسى ئۇ كىشىنىڭ ئاياغلىرىغا يىقىلىپتۇ ۋە:

—ئەي ئۈستاز، مەن سىزنى سىناپ كۆرمەكچى بولغان ئىدىم، خۇلق دېگەنمۇ مۇنچىلىك چىرايلىق بولامدۇ؟ —دەپتۇ. ئەبۇ ئوسمان:

—سىزنىڭ مەندە كۆرگىنىڭىز ئىتنىڭ خۇلقىدۇر،

چۈنكى ئىت چاقىرىلسا، كېلىدۇ. ئەگەر ھەيدىلسە، يىراقلىشىدۇ، ــ دەپتۇ.

يەنە شۇ ئوسمان خىررىي ھەققىدە شۇنداق ھېكايەت قىلىنىدۇ:

ئۇ كىشى بىر كۈنى كوچىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتسا، كىمدۇر بىرى ئۇستىگە چوڭ بىر ئىدىش بىلەن كۈل تۆكۈپتۇ. ئۇ كىشى ئېتىلىدىن چۈشۈپتۇ ۋە شۇكۇر قىلغان ھالدا كىيىملىرىدىن كۈلنى قېقىشقا باشلاپتۇ ۋە ھېچنېمە دېمەپتۇ. باشقىلار ئۇ كىشىگە:

ــ سىزمۇ ئۇلارنى تىللاپ قويمامسىز؟ ــ دېيىشىپتۇ.

ئۇ كىشى:

ــ ئەلۋەتتە ئوتقا ھەقلىق بولغان كىشى بىلەن كۈل بىلەن سۈلھ تۈزۈلسە، ئۇنىڭ غەزەپ قىلىشى لايىق بولمايدىغۇ؟ ــ دەپتۇ.

رىۋايەت قىلىنىشىچە، مۇسا ئەرزازىينىڭ رەڭگى قارىغا مايىلراق ئىكەن. چۈنكى، ئۇ كىشىنىڭ ئانىسى قارا تەنلىك ئىكەن. ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدا بىر مۈنچا بولۇپ، ئەگەر ئۇ مۈنچىغا كىرمەكچى بولسا، ھاممامچى ئۇ كىشىگە ھاممامنى بوشتىمپ بېرىدىكەن. بىر كۈنى ئۇ مۈنچىغا كىرىپتۇ ۋە مۈنچا خوجايىنى ئىشىكنى تاقاپ، بەزى ئىشلىرىنى بېجىرىش ئۈچۈن كېتىپتۇ. دەل شۇ چاغدا رەستاق (ھەبەشستاندىكى بىر شەھەر)لىق بىر كىشى مۈنچىنىڭ ئىشكى ئالدىغا كەپتۇ ۋە ئۇنى ئېچىپ، ئىچكىرىگە كىرىپتۇ. ئاندىن كىيىملىرىنى يېشىپ تاشلاپتۇ. ئىچكىرىدىكى مۇسا ئەرزازىينى كۆرۈپ، مۈنچا خىزمەتچىلىرىدىن بىرى بولسا كېرەك، دەپ

ئويلاپتۇ ۋە ئۇنىڭغا:

—تۇرە، ماڭا سۇ كەلتۈر، —دەپتۇ. مۇسا ئەرزاقي ئىنـدىمەي ئورنىدىن تۇرۇپتۇ ۋە ئۇ بۇيرۇغان ھەربىر ئىشنى ئەتائەتمەنلىك بىلەن بېجىرىپتۇ. مۇنچا خوجايىنى قايتىپ كېلىپ، رەستاقلىك كىشىنىڭ سېلىپ تاشلانغان كىيىملىرىنى كۆرۈپتۇ ھەمدە مۇسا ئەرزاقي بىلەن بولغان ۋەقەنى ئاڭلاپ قورقۇپ قېچىپ كېتىپتۇ. مۇسا ئەرزاقي تاشقىرىغا چىققان ۋاقىتىدا مۇنچا خوجايىنىنى سوراپتۇ ۋە «بولغان ئىشتىن قورقۇپ قېچىپ كەتتى» دېگەن جاۋابنى ئاڭلاپتۇ. شۇ ۋاقىتتا مۇسا ئەرزاقي:

—قېچىپ كەتمەسلىكى كېرەك ئىدى، چۈنكى ئۇ ئەيىبدار ئەمەس. بۇ ئىشنىڭ گۇناھى بىر قارا چۆرە ئايالنىڭ بالىسىغا، يەنى ماڭا سۈنى تۆكتۈرگەن (مۇنچا ئىشىنى بەجىرتتۈرگەن) كىشى ئۇچۇندۇر، —دەپتۇ.

رىۋايەت قىلىنىدۇكى، تىككۈچى ئەبۇ ئابدۇللا دۇكىنىدا ئولتۇرار ئىدى. ئۇنىڭ مەجۇسىي بىر خېرىدارى بار ئىدى. ئۇ بۇ خېرىدارغا بىرەر نەرسە تىكىپ بەرسە، مەجۇسىي يالغان تەڭگىلەرنى بېرەتتى. ئەبۇ ئابدۇللا بۇ يالغان تەڭگىلەرنى بىلىپ تۇرۇپ ئالاتتى ۋە ئۇنىڭغا تەڭگىلەر يالغان ئىكەن، دېگەن گەپنى قىلمايتتى ھەم تەڭگىلەرنى ئۇنىڭغا قايتۇرۇپمۇ بېرەيتتى.

بىر كۈنى ئەبۇ ئابدۇللا مەلۇم سەۋەبلەر بىلەن سىرتقا چىقىپ كەتكەن ۋاقىتىدا مەجۇسىي كېلىپ قالدى ۋە شاگىرتىغا ئىش ھەققىنى بېرىپ، ئۇنىڭدىن تىكىلگەن نەرسىلەرنى ئالدى. تەڭگە يەنە يالغان ئىدى. شاگىرت بولسا

تەڭگىلەرنىڭ يالغان ئىكەنلىكىنى بىلدى ۋە ئۇلارنى مەجبۇرسىيگە قايتۇرۇپ بەردى.

ئەبۇ ئابدۇللا قايتىپ كەلگەندە شاگىرتى بولغان ئىشنى ئېيتىپ بەردى. ئۇ بولسا شاگىرتىغا:

—ياماڭ ئىش قىپسەن. بۇ مەجبۇسىي ماڭا بىر يىلدىن بېرى شۇنداق مۇئامىلە قىلىپ كېلىۋاتىدۇ. مەن بولسام سەۋر قىلدىم. چۈنكى، ئەگەر مەن ئالمىسام، ئۇ باشقا قېرىنداشلىرىمىزنى مانا شۇ يالغان تەڭگىلەر بىلەن ئالداپ قويۇشى مۇمكىن. شۇڭا مەن تەڭگىلەرنى ئۇنىڭدىن ئېلىپ، قۇدۇققا تاشلىۋېتەتتىم، —دېدى.

يۈسۈپ ئىبنى ئەسبات ئېيتىدۇ:

«ھۆسنى خۇلقىنىڭ ئالامىتى ئون خىل خىسلەت بىلەن بىلىنەر. ئۇلار: ئادەمىيلىككە خىلاپ ئىش قىلماسلىق، چىرايلىق ئىنساب بىراۋلارنىڭ تايىنىشىنى ئۈمىد قىلماسلىق، بىراۋلارنىڭ بىلىنىپ قالغان كەمچىلىكىنى ياخشىلىقا بۇراش، ئۆزرە سوراش، قىيىنچىلىقلارغا چىداش، ئۆز نەپسىنى جىمىقتۇرۇپ تۇرۇش، ئۆزگىلەرنىڭ ئەمەس، بەلكى ئۆزىنىڭ ئەيىبلىرىنى بىلىش، چوڭ - كىچىككە ئوچۇق يۈزلۈك بولۇش، ئۆزىدىن يۇقىرى كىشىگىمۇ، تۆۋەن كىشىگىمۇ مۇلايىم سۆزلەش.»

سەھىل تۇستەرىيدىن ھۆسنى خۇلق ھەققىدە سورالدى. ئۇ كىشى:

—ئۇنىڭ ئەڭ تۆۋىنى قىيىنچىلىقلارغا چىداش ۋە باشقىلارغا ئازار بەرمەسلىك، ئالدىراپ بىراۋنى يامان كۆرمەسلىك، —دېدى.

بىر كۈنى بىر كىشى ئەھنەپ ئىبن قەيسنى تەنقىد قىلدى. ئەمما، ئىبن قەيس بولسا ئۇنىڭغا جاۋاب بەرمىدى. ئەمما، ئۇ شۇ كىشىنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ ماڭدى. ئۇلار مەھەللىگە يېقىنلىشىپ قالغان ۋاقىتلىردا ئاندىن ھېلىقى كىشىنى تەنقىد قىلىپ:

—كۆڭلۈڭدە يەنە بىرەر نەرسە قالغان بولسا، ئېيتىۋال. مەھەللىنىڭ ئەقىلسىز كىشىلىرى ئاڭلاپ قالمىسۇن، ساڭا ئەرزىيەت بېرىپ قويىدۇ، —دېدى.

بىر ئايال مالىك ئىبن دىنارغا:

—ئەي رىياكار، —دېدى. شۇندا ئۇ كىشى:

—ئەي ئايال، بەسرە ئەھلى يوقىتىپ قويغان ئىسمىمنى سەن تاپتىڭ، —دېدى.

يەھيا ئىبن زىياد خارىسىنىڭ يامان خۇلقلىق بىر قۇلى بار ئىدى. ئۇ كىشىگە:

—نېمە ئۈچۈن ئۇنى تۈتۈپ تۇرىسىز؟ —دېيىشتى. شۇ چاغدا ئۇ:

—ئۇندىن مۇلايىملىقنى ئۆگىنىۋېلىش ئۈچۈن، —دەپ جاۋاب بەردى.

بۇ نەپسىلەر (يەنى، يۇقىرىدا زىكىر قىلىنغان كىشىلەر-نىڭ نەپەسلىرى) رىيازەت بىلەن بويسۇندۇرۇلۇپ، خۇلقلىرى نورمال بولغان. بۇ بولسا ھۆسنى خۇلقنىڭ ئەڭ يۇكسەك نۇقتىسىدۇر.

ئېيتىپ ئوتكىنىمىزدەك، ھۆسنى خۇلق ئالامەتلىرى يۇقىرىدا زىكىر قىلىنغان زاتلارنىڭ ئەمەلىيىتىدىمۇ نامايان بولغان. كىمنىڭ نەپسىگە مانا شۇ ئالامەتلەر ماس كەلمىسە،

ئۇنداق كىشى ئۆزىنى چىرايلىق خۇلقلۇق، دەپ ئويلاپ ئالا-
دانمىسۇن. بەلكى ھۆسنى خۇلق دەرىجىسىگە يەتكۈچە رىيا-
زەت ۋە كۆرىشىش بىلەن مەشغۇل بولۇشى لازىمدۇر، چۈنكى
ھۆسنى خۇلق شۇنىڭغا لايىق كېلىدىغان ئادەمگە ماس كې-
لىدىغان بەلەن دەرىجىدۇر.

باللارنى كىچىك ۋاقتلىرىدىن باشلاپ تەربىيەلەش، ئۇلارغا ئەدەپ-ئۆگىتىش ۋە خۇلقلىرىنى چىرايلىق قىلىش يوللىرىنىڭ بايانى

بىلىڭكى، بالا تەربىيەلەش ئەڭ مۇھىم ۋە ئەڭ تەكىتلىنىدىغان ئىشلاردىندۇر. بالا ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئالدىدا ئاماننەتتۇر. ئۇنىڭ پاكىز قەلبى ھەر بىر نەقىش ۋە سۈرەتلەردىن خالىي، قىممەتباھا گۆھەردۇر. ئۇ ھەر بىر نەقىشنى قوبۇل قىلغۇچى ۋە ھەر بىر مايىل قىلغۇچى نەرسىگە مايىل بولغۇچىدۇر. ئەگەر ئۇ ياخشىلىققا ئادەتلەندۈرۈلسە، ئۆگىتىلسە، شۇنىڭغا ئاساسەن چوڭىيىدۇ، بەخت ـ سائادەتلىك بولىدۇ. ئۇنىڭ ساۋابىغا ئاتا ـ ئانىسى، ئۇنىڭغا تەلىم بەرگۈچى، ئەدەپ ئۆگەتكۈچىلەرنىڭ ھەممىسى شېرىك بولىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭغا يامانلىق ئۆگىتىلسە، چارۋىلار تاشلاپ قويۇلغاندەك، ئۆز ھالىغا تاشلاپ قويۇلسا، بەتبەخت بولىدۇ. گۇناھى ئۇنى باشقۇرۇپ تۇرغۇچى ۋە ئۇنىڭغا ئىگىلىك قىلىپ تۇرغۇچىلارغا بولىدۇ.

ناۋادا، ئاتا پەرزەنتىنى ساغلام چوڭ قىلىمەن، دەيدىكەن چوقۇم ئۇنىڭغا ئەدەپ ـ ئەخلاق ئۆگىتىش، ئۇنى پاكلاش، چىرايلىق خۇلقلارنى ئۆگىتىش، يامان دوستلاردىن ساقلاش، شەھۋەتپەرەسلىككە ئادەتلەندۈرمەسلىك ... قاتارلىقلار بىلەن

ئېرىشىشى كېرەك. يەنە هەددىدىن ئارتۇق قىممەتلىك كىيىملەرنى كىيىگۈزۈش ۋە پاراۋان ياشاشتىن ئاسرىشى لازىم. چۈنكى ئۇ چوڭايغاندا يەنە شۇنداق تۇرمۇشنى ئاخىرۇپ، ئۆمرىنى بىھۇدە ئۆتكۈزۈپ يۈرىدۇ. نەتىجىدە ئەبەدىي هالاكەتكە ئۇچرايدۇ.

دېمەك، بالىنى كىچىك ۋاقتىدىن باشلاپلا نازارەت قىلىپ تۇرۇش لازىم بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بالا باققۇچىلىققا هالال چوڭ بولغان ئەخلاقلىق ۋە توغرا يولدىكى ئايالنى يالايلى. چۈنكى هارامدىن هاسىل بولغان سۈتتە بەرىكەت بولماس. ئەگەر گۆدەكنىڭ چوڭىيىشى هارام يەيدىغان ئايالنىڭ قولىدا بولسا، ئۇنىڭ تەبىئىتى ئىپلاس نەرسىلەرگە كۆنۈپ، شۇنداق نەرسىلەرگە مايىل بولۇپ قالىدۇ. قاچانكى، بالا نەرسىلەرنىڭ پەرقىگە يېتىشىنى بىلسە، ئۇنى يەنىمۇ ياخشىراق نازارەت قىلىپ تۇرۇش لازىم بولىدۇ. پەرقىگە يېتىشىنىڭ باشلىنىشى ئويىلىشىنىڭ تۇنجى زاهىر بولۇشىدۇر. چۈنكى ئۇ ئەگەر تارتىنچاقلىق، هايا قىلسا ۋە بەزى ئىشلارنى ئۆزىچە تەرك ئەتسە، بۇ ئۇنىڭدا ئەقىل نۇرى پارلاشقا باشلىغانلىقىنىڭ ئىپادىسىدۇر. مۇشۇنداق ۋاقىتتا ئۇ ئۆزىچە بەزى نەرسىلەرنى خۇنۇك ۋە بەزىسىنى باشقىسىغا ئەكس هالدا كۆرۈپ، بەزى ئىشلاردىن ئويىلىپ، بەزىسىدىن ئويالمايدىغان بولىدۇ. بۇ بولسا ئۇنىڭ خۇلقلىرىنىڭ مۆتىدىل، قەلبىنىڭ ساپلىقىغا دالالەت قىلىدىغان بېشارەتتۇر. ئۇ بالاغەتكە يەتكەندە ئەقلىي كامىللىقى بىلەن بېشارەت قىلىنغۇسىدۇر. هايالىق گۆدەك بىپەرۋا تاشلاپ قويۇلمايدۇ، بەلكى هاياسى ۋە پەرقلەندۈرۈشىنىڭ يارىدىمىدە ئۇنىڭغا ئەدەپ ـ ئەخلاق بېرىشكە هەرىكەت

قىلىنىدۇ. بالىغا ئەڭ ئاۋۋال غالىب كېلىدىغان سۈپەتلەردىن بىرى تائامغا ئاچ كۆزلۈكتۇر. شۇڭا ئۇنىڭغا تائام توغرىسىدا ئەدەپ تەربىيەسى بېرىلىشى لازىم. تائامنى ئوڭ قول بىلەن ئېلىش، ئۆز ئالدىدىن يېيىش، باشقىلاردىن بۇرۇن تائامغا ئالدىرماسلىق، تائامغا ۋە تاماق يەۋاتقان كىشىگە تىكىلىپ تۇرماسلىق، يېيىشتە ئالدىرماسلىق، ياخشى چاينىاش، لوقمىلارنى ئارقىمۇئارقا ئېغىزىغا تىقىۋەرمەسلىك، قولىنى ۋە كىيىملىرىنى تاماقتا مىلىمەسلىك ...قاتارلىق ئىشلار ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان ئەدەپلەرنىڭ ئاساسلىق مەزمۇنىدۇر. ئۇندىن باشقا يەنە كۆپ تائام يەيدىغانلارنى چاشقانلارغا ئوخشىتىش بىلەن، ئۇنىڭ ئالدىدا بەك كۆپ تاماق يەيدىغان گۆدەكلەرنى يامان كۆرسىتىش، ئاز يەيدىغانلارنى ماختاش بىلەن كۆپ تائام يېيىشنىڭ زىيانلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش، ئۇنىڭغا ئۆزىدىن باشقا كىشىلەرگە تاماق ئېشىنىشنى ۋە باشقىلارغا قانائەت قىلىشنى ئۆگىتىش لازىم. يەنە ئالا ـ بۇلماچ رەڭلىك كىيىملەرنى ئەمەس، بەلكى ئاق كىيىملەر ئۇنىڭغا چىرايلىق كۆرسىتىلىشى كېرەك. ئالا ـ بۇلماچ كىيىملەرنىڭ ئاياللار ۋە مىجەزنىڭ تايىنى يوق كىشىلەرنىڭ كىيىمى ئىكەنلىكىنى تەكىتلەش بىلەن بىر ۋاقىتتا ئەرلەرنىڭ ئۇلاردىن نومۇس قىلىشى كېرەكلىكىمۇ ئۆگىتىلىدۇ. مانا شۇ نەرسىنى ئۇنىڭغا كۆپ تەكرارلاش كېرەك. ئوغۇل گۆدەكنىڭ ئۇستىدە رەڭلىك كىيىم كۆرۈپ قېلىنسا، ئۇنى ئىنكار قىلىش ۋە يامانلاش كېرەك. بالا مەئىشەتپەرەسلىك، ياخشى ياشاش، كۆركەم كىيىنىشنى ئادەت قىلغان تەڭتۇشلىرىدىن ئېھتىيات قىلىنىدۇ. يەنە شۇ نەرسىلەرگە

قىزىقتۇرىدىغان كىشىلەرگە قوشۇلۇشتىمۇ ھەمراھ قىلىنىدۇ. چۈنكى گۈزەلكىنىڭ چوڭىيىشى باشلانغان ۋاقىتتىنلا بىپەرۋا تاشلاپ قويۇلسا، كۆپ ھاللاردا خۇلقى يامان، يالغانچى، ھەسەتخور، ئوغرى، چېقىمچى، ئۆتۈپ كەتكەن يالغانچى، بولار ـ بولماس گەپلەرنى قىلغۇچى، ھېيىلىگەر، غايەت ھەزىلكەش بولۇپ ئۆسىدۇ. ئاتا ـ ئانا بالىنى مانا شۇ يامان خۇلقلارنىڭ ھەممىسىدىن چىرايلىق ئەدەپ بېرىش بىلەن ساقلايدۇ. كېيىن ئۇنى مەكتەپتە ئوقۇتىدۇ. بالا ئۆز نەپسىگە ياخشىلارنىڭ ئۇرۇقلىرىنى تىكىشى ئىلىم ئەھلىنىڭ نەسىھەتلىرىنى، ياخشىلارنىڭ ھېكايىلىرىنى ئوقۇپ تەلىم ئالىدۇ. ۋاقتى كەلمەي تۇرۇپ ئىشق ۋە ئىشق ئەھلى زىكىر قىلىنغان شېئىرلارنى ئوقۇشتىن ئۇلارنى ئاسرايدۇ، چۈنكى بۇ گۈزەلكىنىڭ قەلبىگە ئېزىقتۇرۇش ئۇرۇقىنى تىكىدۇ. ئەگەر گۈزەلك بالىدا چىرايلىق خۇلق ۋە ماختاشقا لايىق خىسلەتلەر زاھىر بولسا، ئۇ ئىكرام قىلىنمىقى، ئۇنى خۇر-سەن قىلىدىغان نەرسىلەردىن مۇكاپات بېرىلمىكى، باشقىلار ئالدىدا ماختالمىقى لازىم. ئەگەر بالا بەزى ھاللاردا شۇنىڭغا بىر قېتىم خىلاپلىق قىلسا، باشقىلار ئۆزىنى بىلمىگەنلىكىگە سالمىقى، كەمچىلىكىنى ئاچماسلىقى كېرەك. ئۇ قىلغان ئەيىب ئىشقا باشقا كىشىنىڭمۇ جۇرئەت قىلالىشىمۇ ئۇنىڭغا بىلدۈرۈلمەيدۇ. بولۇپمۇ، بالا ئەيىبىنى يۆگىسە، ئۇنى بىلدۈرمەسلىككە ئۇرۇنسا، باشقىلارمۇ شۇنداق يول تۇتمىقى بىلدۈرۈلمەسلىكى كېرەك (بۇ ئىشنى ھەممە ئادەم قىلىشى مۇمكىن، دېگەن ئويغا بارماسلىقى ئۈچۈن شۇنداق قىلىنىدۇ). چۈنكى، بۇنى بىلىش ئېھتىمال ئۇنىڭغا ئەكسىچە جاسارەت

بېغىشلاپ قېلىشى، ھەتتا كېيىنچىلىك ئەيىبىنىڭ ئېچىلىپ كېتىشىگىمۇ پەرۋا قىلماي قويۇشى مۇمكىن. مانا شۇ ھالدا بالا ئەيىبىنى ئىككىنچى قېتىم تەكرارلىسا، بۇنى باشقا كىشىگە بىلدۈرمەستىن ئۇنىڭغا كايىش ۋە ئىنتايىن چوڭ خاتا ئىش قىلىپ قويدۇڭ، دېيىش لازىم. يەنە ئىككىنچى قېتىم بۇنداق ئىشقا قايتىشتىن ساقلان، بۇنداق قىلمىۋاتقىنىڭ بىلىنىپ قالسا، ئادەملەرنىڭ ئارىسىدا شەرمەندە بولىسەن، دېيىش كېرەك.

ئۇنىڭغا ھەممە ۋاقىت دوق - پوپوزا قىلىنمۇەرسە بولمايدۇ، چۈنكى دەشنام ئاڭلاش، خۇنۇك ئىشلارنى قىلىش ئۇنىڭغا يەڭگىل تۇيۇلۇپ قالىدۇ، قەلبىدىن گەپنىڭ تەسىرى چۈشۈپ كېتىدۇ. ئاتا بالىسى بىلەن بىرگە بولىدىغان سۆزلىشىش ھەيۋىتىنى ساقلىسۇن ۋە بالىسىغا دائىم ئەمەس، بەلكى زۆرۈر بولغان بەزى ۋاقىتلاردىلا كايىپ تۇرسۇن. ئاتا بولسا ئۇنى ئاتاڭغا ئېيتىمەن، دەپ قورقۇتسۇن، ئۇنى ياماق قىلغاندىن شۇ يول بىلەن قايتۇرسۇن.

ئۇنى ئىمكانقەدەر كۈندۈزى كۆپ ئۇخلاشتىن مەنئى قىلسۇن، چۈنكى بۇ گاسلىق كەلتۈرىدۇ. كېچىسى ئۇخلاشتىن بولسا مەنئى قىلىنمايدۇ، لېكىن بەك يۇمشاق تۆشەكلەردە ياتقۇزمىسۇن. شۇنىڭدا ئۇنىڭ ئەزالىرى مۇستەھكەم بولىدۇ، بەدىنى سەمرىپ كەتمەيدۇ ۋە ئۆزىنى تاماقتىن تارتىشقا موھتاج بولمايدۇ. يېتىشتا، كىيىشتە ئاددىيراق نەرسىلەرگە ئادەتلەندۈرسۇن. يەنە گۆدەكنى يوشۇرۇنچە قىلىدىغان ھەر بىر ئىشىدىن مەنئى ئېتىش لازىم. چۈنكى بالا بىرەر ئىشنى يوشۇرۇپ قىلىدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنى ياماق ئىش،

دەپ بىلدۇ. شۇنداق پەيتتە مەنئى قىلىنسا، يامان ئىشنى تەرك قىلىدۇ. كۈندۈزى بەزى بوشاڭلىقىنىڭ غالىپ كېلىـ مەسلىكى ئۈچۈن مېڭىش، ھەرىكەتلىنىش، جىسمانىي تەرـ بىيە قىلىش ئادەتلەندۈرۈلىدۇ. بەدىنىنى ئېچىۋەتمەسلىك بەك تېز يۈرمەسلىككە ئۆگىتىلىدۇ. قولىنى بەك پۇلاڭلىـ تىپ ماڭماسلىق تەشەببۇس قىلىنىدۇ. تەڭتۈشلىرىغا ئاتاـ ئانىسىنىڭ ھوقۇق ـ ئىمتىيازى ياكى پۇل ـ بايلىقى ۋەياكى ئۆزى يەيدىغان، كىيىدىغان نەرسىلەر، مەسىلەن، دەپتەر ـ قەلەم ۋە سىياھدانلىرى بىلەن پەخىرلىنىشتىن ئۆزىنى تارتىش كېرەكلىكى تەلەپ قىلىنىدۇ. كەمتەرلىك ۋە ئەترا ـ پىدىكى ھەر بىر كىشىنى ھۆرمەت قىلىش، ئۇلار بىلەن گەپلەشكەندە مۇلايىم بولۇش ئادەت قىلدۇرۇلىدۇ. بايلارنىڭ بالىلىرىدىن ئۇنىڭغا چىرايلىق بولۇپ كۆرۈنگەن نەرسىلەرنى ئېلىش مەنئى قىلىنىدۇ. ئۇنىڭغا بۇيۇكلىك ئېلىشتا ئەمەس، بېرىشتە ئىكەنلىكى بىلدۇرۇلىدۇ. تەمە قىلىش ۋە ئېلىش پەسكەشلىك ۋە خارلىق ئىكەنلىكى ھەمدە بۇ ئىتنىڭ ئادىتى ئىكەنلىكى ئۇقتۇرۇلىدۇ. چۈنكى ئىت بىرەر سۆڭەكنى كۆـ تۈپ، ئۇنىڭغا تەمە قىلىپ قۇيرۇقىنى لىكىلدىتىپ تۇرىدۇ. يەنە بالىلارغا تىللا ـ كۆمۈشنى ياخشى كۆرۈش، ئۇلارنى ئارزۇ قىلىش يامان كۆرسىتىلىدۇ. ئۇلار تىللا ـ كۆمۈشتىن يەـ لان ـ چايانىدىن كۆرە كۆپراق ئېھتىياج بولۇشقا چاقىرىلىدۇ. چۈنكى تىللا ـ كۆمۈشنى ھەددىدىن ئارتۇق ياخشى كۆرۈش، ئۇلارنى ئارزۇ قىلىش ئاپىتى بالىلارغا زەھەرلەرنىڭ ئاپىتىـ دىنمۇ زەھەرلىكراقتۇر. ھەتتا چوڭلارغىمۇ شۇنداقتۇر. يەنە ئولتۇرغان جايىدا تۇكۇرمەسلىك، بۇرۇن تاشلىماسلىق.

باشقىلارنىڭ ئالدىدا ئەسىمەسلىك، بىراۋغا ئارقىسىنى قىلىپ ئولتۇرماسلىق، بىر پۈتنى ئىككىنچىسىگە مىنگەشتۈرۈپ ئولتۇرماسلىق، ئېڭىكىنى تىرىمەسلىككە ئادەتلەندۇرۇش لازىم. چۈنكى بۇلار ئەخلاقسىزلىق ۋە يارىماسلىقنىڭ بەلگىسىدۇر. ئۇنىڭغا قايسى ھالەتتە ئولتۇرۇش ئۆگىتىلىدۇ، كۆپ سۆزلەشنىڭ بىھايالىق ئىكەنلىكى، ئۇ پەسكەشلەرنىڭ پەرزەنتلىرىنىڭ ئىشى ئىكەنلىكى بىلدۈرۈپ قويۇلىدۇ. يەنە ئۇنىڭغا گاھى راست، گاھى يالغان بولسۇن، قەسەم ئىچىشمۇ مەنئى قىلىنىدۇ، سەۋەبى ئۇ قەسەم ئىچىشكە كىچىكىكىدىن ئادەتلىنىپ قالمىسۇن.

ئۇنىڭدىن باشقا ئۇ يەنە ھەممىدىن بۇرۇن گەپ باشلاشتىن قايتۇرۇلىدۇ. پەقەت جاۋاب بېرىشكە ياكى سوئالغا يارىشا سۆزلەشكە ئادەتلەندۈرۈلىدۇ. ئۆزىدىن چوڭ ئادەم سۆزلەۋاتقان پەيتتە ئېتىبار بىلەن ئاڭلاش، ئۆزىدىن يۇقىرى كىشى ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرۇش، ئۇنىڭغا جايىنى بېرىش، ئۇنىڭ ئالدىدا ئۈيلىشقا ئۆگىتىلىدۇ. بىھۇدە ۋە خۇنۇك سۆزلەرنى ئېيتىش، لەنەتلەش، غەيۋەت قىلىش، تىللىرىدا دائىم خۇنۇك سۆزلەر بولىدىغان بالىلارغا قوشۇلۇشتىن قايتۇرۇلىدۇ. چۈنكى بۇ ئادەتلەر يامان دوستلاردىن شۇبھىسىز ئۇنىڭغا ئۆتىدۇ. بالىلارغا ئەدەپ بېرىشنىڭ ئەسلىدىمۇ ئۇنى يامان دوستلاردىن ساقلاشتۇر.

يەنە ئۇ مۇئەللىمدىن تەنقىد ئاڭلىغان ۋەياكى تاياق يېگەن ۋاقىتتىمۇ ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ ۋارقىرىماسلىقى لازىم. بۇنداق ۋاقىتتا بىر كىشىدىن ياردەم سورىمايدۇ. بەلكى سەۋر قىلىدۇ. ئەنە شۇ ھالەت يىگىت ۋە باتۇرلارنىڭ ئادەتلىرىدىن،

دەپ ئەسلىتىپ تۇرۇلىدۇ. كۆپ ۋاقىراش بولسا قوللارنىڭ ۋە ئاياللارنىڭ ئادىتىدۇر، دېيىلىدۇ.

ئۇنىڭغا مەكتەپتىن قايتقىنىدىن كېيىن ھاردۇق چىقىرىش ئۈچۈن چارچايدىغان دەرىجىدە ئەمەس، بەلكى چىرايلىق ھالدا ئۇيناشقا رۇخسەت بېرىلىشى لازىم. چۈنكى ئويۇندىن توسۇش ۋە دائىمىي ئوقۇشقا مەجبۇرلاش ئۇنىڭ قەلبىنى ئۆلتۈرۈپ قويىدۇ، ئەقىل ـ ئىدراكىنى يوق قىلىدۇ، ئۆمرىنى زەھەرلەيدۇ. كېيىن بالا ئۇنىڭدىن پۈتۈنلەي قۇتۇلۇش چارىسىنى ئىزدەشكە مەجبۇر بولىدۇ.

ئاتا ـ ئانىسىغا، مۇئەللىمىگە، ئەدەپ ـ ئەخلاق تەربىيەچىسىگە، ئۆزىدىن چوڭ ياشتىكى كىشىلەرگە، مەيلى قېرىنداش بولسۇن، مەيلى يات بولسۇن، ئىتائەت قىلىشنى، ئۇلارغا ئېھتىرام ۋە تەزىم كۆزى بىلەن قاراشنى، ئالدىلىرىدا قالايمىقان ئويناشنى تەرك قىلىشنى ئۆگىتىش لازىم. ئاق ـ قارىنى ئاجرىتىش يېشىغا يەتكەندە ئۇنىڭغا كېرەكلىك ھەر بىر نەرسىنى ئۆگىتىش، ئوغرىلىق، ھارام يېيىش، خىيانەت، يالغانچىلىق، پاھىشە ۋە بالىلارغا قىزىق تۇيۇلىدىغان ھەر قانداق يامان ئىشلاردىن قورقۇتۇش لازىم.

ئەگەر ئۇنىڭ چوڭىيىشى مانا شۇنداق تەرزدە بولسا، باغەت يېشىغا يېقىنلاشقىنىدا بۇ ئىشلارنىڭ سىرىنى بىلىشكە قادىر بولىدۇ. يەنى بالىنىڭ چوڭىيىشى ياخشى بولسا، بالاغەتكە يەتكەن ۋاقىتتا بۇ سۆزلەر ئۇنىڭغا تەسىر قىلغۇچى، پايدىلىق، قەلبىدە گويا تاشقا نەقىش ئورناشقاندەك مۇستەھكەم ئورۇن ئالىدۇ. ئەگەر بالىنىڭ چوڭىيىشى بۇنىڭ ئەكسىچە بولۇپ، ئۇ ئويۇن، يامانلىق، بىھايالىق، تائام ۋە

كىيىم ئاچ كۆزلۈكى، پەخىرلىنىش (ماختانچاقلىق) كە ئۆ-
گىنىپ قالسا، ئۇنىڭ قەلبى ھەقىقەتنى قوبۇل قىلىشتىن
تامنىڭ تۈپراقتىن يىراقلىقىغا ئوخشاش يىراقلىشىپ كېـ
تىدۇ. ئىشلارنىڭ ئەڭ مۇھىمى تەربىيەگە ئېتىبار بېرىشتۇر،
چۈنكى بالا تەبىئەتەن ياخشىلىق ۋە يامانلىقلارنى باراۋەر قو-
بۇل قىلغۇچى قىلىپ يارىتىلغاندۇر. ئەلۋەتتە ئاتا ـ ئانىلىرى
ئۇنى ئىككى تەرەپنىڭ بىرىگە مايىل قىلىشىدۇ.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ئىرادىنىڭ شەرتلىرى، كۈرىشىشنىڭ باشلانغۇچ هالەتلىرى، شاگىرتنى رىيازەت يولىنى تۇتۇشقا كۆندۈرۈشنىڭ بايانى

بىلىشكى، قايسىبىر ئىنسانىنىڭ قەلبىدە قەتئىي ئىرادە، ئىشەنچ بولسا، ئۇنىڭغا مۇشتاق بولغۇچى، يوللىرىدا يۈرگۈچى، دۇنيا نېمەتلىرى ۋە لەززەتلىرىنى پەس سانىغۇچىغا ئايلىنىدۇ. چۈنكى قايسىبىر ئىنساندا مارجان بولسىمۇ، كېيىن قىممەتبەها جەۋھەرلەرنى كۆرۈپ قالسا، ئۇنىڭدا مارجانغا قىزىقىش قالمايدۇ ۋە ئۇلارنى كېيىنكى قىممەتبەها تاشلارنىڭ باراۋىرىگە سېتىۋېتىشكە خاھىشى كۈچىيىپ كېتىدۇ. لېكىن مەن مارجىنى بار ئادەم جاۋاھىرنى كۆرسە، ئۇنىڭ مارجانغا بولغان قىزىقىشى سۇنۇپ، جاۋاھىرغا ئىشتىياقى چۈشۈپ قالىدۇ، دېيىشىم جاۋاھىرنىڭ مارجاندىن ياخشىلىقىنى بىلدۈرسىمۇ، ئەمما بۇنىڭ بىلەن مەن جاۋاھىرنىڭ ھەقىقىتىنى بىلمەي، بەلكى سۆزنىلا بىلىدىغان ئىنسانىنى كۆزدە تۇتۇۋاتقىنىم يوق. چۈنكى بۇنىڭغا ئوخشاش ئىشەنگۈچىلەر ئەگەر مارجانغا ئۆگىنىپ، ئۇلۇپەتكە ئايلىنىپ قالغان بولسا، ئۇنى تاشلىۋېتىپمۇ يۈرمەيدۇ ۋە جاۋاھىرغا بەك چوڭ ئىشتىياقمۇ بولمايدۇ. يېتىشىشتىن مەنئى قىلغۇچى نەرسە يولغا ماڭماسلىقتۇر. يولغا ماڭماسلىقتىن مەنئى

قىلغۇچى نەرسە ئىرادىنىڭ يوقلۇقى، ئىرادىدىن مەنئى قىلغۇچى نەرسە بولسا ئېتىقادنىڭ يوقلۇقىدۇر.

خەلق بولسا غەپلەتتە، ئۆز شەھۋەتلىرىگە كىرىشىپ، ئۇيقۇ دېگىزلىرىغا چۆكۈپ كەتكەن ئىلىم ئۆلىمالىرى ئىچىدە ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرىدىغان كىشىمۇ يوق. ئەگەر ئۇلاردىن بىرى ئاگاھلىنىپ قالسىمۇ، ئىلىمسىزلىكى سەۋەبلىك يولغا چىقىشتىن ئاجىزدۇر. ئەگەر ئۆلىمالار يولىنى خالىسىمۇ، ئۇلارنى ھەۋەسلىرىگە مايىل، توغرا يولدىن باشقا بىر يولغا بۇرۇلغان ھالەتتە تاپىدۇ. ئىرادىنىڭ زەئىپلىكى، يولنى بىلمەسلىك، ئۆلىمالارنىڭ ئۆز نەپسى ئۈچۈن سۆزلەشلىرى توغرا يولدا يۈرگۈچىلەرنىڭ بوشاپ قېلىشىغا سەۋەب بولدى. قاچانكى، ئىزدىنىۋاتقان نەرسە توسۇق ۋە يول كۆرسەتكۈچى يوق، ھاۋايى ـ نەپس غالىب، ئىزدىگۈچىنىڭ ئۆزى غاپىل بولسا، ئۇنداق كىشى نىشانغا يېتىشىشتىن باش تارتىدۇ، چارىسىز يوللاردا تەمتىرەپ قالىدۇ. ئەگەر بىر كىشى ئۆزىچە ياكى باشقا كىشىنىڭ تەنبىھى بىلەن ئاگاھلىنىپ قالسا، ئۇنىڭغا ئىرادە باشلانغان پەيتتە ئاۋۋال چارىسىز قېلىشى زۆرۈر شەرتلەرنىڭ بارلىقى ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر ئارقان بارلىكى، ئۇنى مەھكەم تۇتۇشتىن باشقا چارە يوقتۇر. يەنە ئۇنىڭ ئۈچۈن دۇشمەنلەردىن ۋە قاراقچىلاردىن ئامان بولۇش ئۈچۈن قوغدىنىدىغان بىر قورغانمۇ بار. يەنە ئۇنىڭغا يولغا يۈرۈش ۋاقتىدا لازىم تۇتۇشى زۆرۈر ۋەزىپىلەرمۇ بار. ئىرادە ھاسىل بولغان پەيتتە ئاۋۋال قىلىشى لازىم شەرتلىرى ئۆزى بىلەن نىشانىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى توسۇق ۋە پەردىلەرنى كۆتۈرمەكىدۇر. چۈنكى خەلقنىڭ توغرا يولدىن مەھرۇم بولۇشىنىڭ

سەۋەبى يولغا توسۇق چۈشۈپ قالغانلىقى ۋە پەردىلەرنىڭ كۆپەيمەپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ئۇ ھەقىقەتەن زاھىر بولۇشنى تارتىشىش بىلەن ئەمەس، ھەربىر ئارقىلىق ئىزدەش لازىم.

يالغۇزلۇقتىكى ھاياتنىڭ پايدىسى شۇكى، مەشغۇل بولمىغان نەرسىلەرنىڭ يوق بولۇشى قۇلاق ۋە كۆزلەرنىڭ ساقلىنىشىدۇر. چۈنكى كۆز ۋە قۇلاق قەلبنىڭ كوچىسىدۇر. قەلب بولسا سەزگۈ ئۆستەڭلىرىدىن لايغا ۋە بۇلغىنىش كۆرۈلمىگەن سۈلار توپلىنىدىغان ئامبارنىڭ ھۆكۈمدىدۇر. رىيازەتتىن مەقسەت، ئامبارنىڭ ئاستىدىكى بۇلاق كۆزلىرىنىڭ ئېچىلىشى ۋە ئۇنىڭدىن سۈزۈك ۋە پاكىز سۈلارنىڭ چىقىشى ئۈچۈن شۇ سۈلاردىن ۋە ئۇنىڭدىن ھاسىل بولغان چۆكمە ـ لاتقىلاردىن ئامبارنى بوشىتىشتۇر. ئامبار دىن بۇ لاتقىلارنى قانداق قىلىپ ئېلىپ تاشلاش مۇمكىن بولىدۇ؟ ۋەھالەنكى، لايغا سۈلار ئاقىدىغان ئۆستەڭلەر ئوچۇق بولسا، ھەر دائىم ئېلىنغان سۈدىن كۆرە كۆپرەك لايقا سۇ ئۇنىڭغا يېڭىلىنىپ كىرىپ تۇرىدۇ. دېمەك، (لايقا ئۆستەڭلەر ھېسابلانغان) سەزگۈ ئەزالىرىنى زۆرۈر مىقدارىدىن ئارتۇقىدىن توختىتىپ تۇرۇش لازىم. بۇ بولسا پەقەت قاراڭغۇ ئۆيدە يالغۇز قېلىش بىلەن مۇكەممەل بولىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ئۈچۈن قاراڭغۇ جاي بولمىسا، بېشىنى ياقىسىنىڭ ئىچىگە ئوراپ ئالسۇن ياكى بىر كىيىمگە پۈركىنىۋالسۇن.

بۇلار توسۇقلارنى يوقىتىدىغان ۋە قاراقچىلاردىن قۇتقۇزىدىغان قالقان ۋە قورغاندۇر. ئەگەر مانا شۇ تۆت خىل نەرسىنى بېجىرەلمىسە، كېيىن يولغا يۈرۈش بىلەن مەشغۇل

بولىدۇ. يولغا يۈرۈش داۋانلارنى كېسىپ ئۆتۈش بىلەن بولىدۇ. بۇ يولدىكى داۋان بولسا دۇنياغا ئىلتىپات قىلىش ئۈچۈن بولغان قەلب سۈپەتلىرىدۇر. بۇ داۋانلارنىڭ بەزىسى بەزىسىدىن ئېگىزراقتۇر. ئۇنى كېسىپ ئۆتۈشتىكى تەرتىپ ئاۋۋال ئاسانراقى بىلەن، كېيىن يەنە ئاسانراقى بىلەن مەشغۇل بولماقتۇر. بۇ سۈپەتلەر يۈقىرىدا زىكىر قىلىنغان، شاگىرت بولۇشتىن بۇرۇن كېسىپ ئۆتۈلگەن يوللاردۇر. يەنى، مال، مەرتىۋە، خەلققە يۈزلىنىش ۋە گۈناھ ئىشلارغا ئىنتىلىشتۇر. دېمەك، ئاشكارىسىنى بۇ سۈپەتلەرنىڭ ئاشكارا سەۋەبلىرىدىن خالىي قىلغىنىدەك، يوشۇرۇنغىنىمۇ ئۇنىڭ ئەسىرىدىن خالىي قىلىشى لازىم. بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇزاق كۈرىشىش كېرەك. ھالەتلەرنىڭ تۈرلۈكلۈكىگە ئاساسەن كۈرىشىشمۇ ھەر خىل بولىدۇ. بەزى كىشىلەر بۇ سۈپەتلەرنىڭ كۆپىنى يوق قىلغان بولىدۇ، بۇنداقلارغا كۈرىشىش ئۇزاق داۋام قىلمايدۇ. كۈرەشىش يولى شاگىرتنىڭ نەپسىگە غالىب كەلگەن ھەر بىر سۈپەتتە شەھۋەتلەرگە قارشى چىقىش ۋە ھاۋايى ـ نەپسىكە خىلاپ ئىشلارنى قىلىش ئىكەنلىكىنى كىتابىمىزنىڭ دەسلىپىدە تەلقىن قىلغان ئىدۇق. ئەگەر بۇ سۈپەتلەرنى يوق قىلسا ياكى كۈرىشىش بىلەن زەئىپلەشتۈرسە، قەلبىدە ئۇنىڭغا بىرەر ئالاقە قالمىسا، كېيىن قەلبىنى دائىم لازىم تۇتۇپ تۇرىدىغان تەلقىن بىلەن مەشغۇل قىلىدۇ. ئۇنى زاھىرىي ۋەزىپىلەرنى كۆپەيتۈرۈشتىن مەنئى قىلىدۇ. ئۇنىڭ ۋەزىپىسى بىر بولىدۇ. ئۇ بولسىمۇ ۋەزىپىلەرنىڭ مېغىزى ۋە سەمەرىسىدۇر.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

«ئەي، پەرزەنت»تىن

«ئەي، پەرزەنت» ھەققىدە: غەززالىي ئۆزىنىڭ «ئەي پەرزەنت» ناملىق بۇ كىتابىدا بىر ئىنسانىنىڭ تۇغۇلغاندىن باشلاپ تاكى ۋاپات بولغانغا قەدەر بولغان ھاياتىدا ئەمەل قىلىشقا تېگىشلىك ئەدەپ ـ ئەخلاق، ئىش ـ ئەمەلى ھەققىدە رېتى بويىچە پىكىر يۈرگۈزىدۇ. يەنە ئىنسانىنىڭ بېشىغا كەلگەن تۇرلۇك مەسىلەرنى قانداق ھەل قىلىشى، قانداق ئىدىيە، كۆز قاراش، تىكلىشى... قاتارلىقلارنىمۇ ئېنىق كۆرسەتمىلەرنى بېرىدۇ. بۇمۇ غەززالىينىڭ يەنە بىر بۈيۈك ئەسىرى بولۇپ، ئۆز دەۋرىدىن باشلاپ ھازىرغىچە ئەڭ قىممەتلىك ئوقۇشلۇقلارنىڭ قاتارىدىن ئورۇن ئېلىپ كەلمەكتە.

تۇنجى بۆلۈمگە كىرگۈچى ئەدەپلەر

ئەي، پەرزەنت!

ئەدەپ بىر نەچچە كۆرۈنۈشكە ئىگە. ئىنسان ئاۋۋال كىـ يىنىش ئەدەپلىرىنى ياخشى بىلمىكى لازىم. شۇنىڭدەك ئىـ شىك ئېچىش، ھاجەتنىنى بېجىرىش، تازىلىنىپ ھاجەتخانىـ دىن چىقىش، سىرتلارغا چىقىش، ئۆيگە ياكى ئىش ئورنىغا كىرىش، ئادەملەر بىلەن ئۇچرىشىش كەبى ئەدەپلەرگىمۇ رىـ ئايە قىلىشى كېرەك. يەنە ھەر قانداق چاغدا ئۆزىگە خاس بولغان ئەدەپلەر بىلەن بىرگە قول، ئاياغ، تىل، قۇلاق ۋە تانا-سىل ئەزالىرىغا تېگىشلىك ئەدەپلەرنى ساقلاشمۇ زۆرۈر.

قولۇم - قوشنا ھەقلىرى، موھتاجلارنىڭ ئېھتىياجلىـ رىنى قاندۇرۇش، بازار - ئۇچۇرغا بېرىش، قەرز ئېلىش - بېـ رىش، ئالىملارنى، ئارىپلارنى ۋە باشقا ئىلىم ئەھلىلىرىنى زىيارەت قىلىش، ئۇلارنىڭ سۆھبەتلىرىگە قاتنىشىش ئەدەپـ لىرىمۇ بار.

كىيىنىش، يۇرۇش - تۇرۇش، كىملەرگە قانداق قاراش، كىملەرگە قارىماسلىق، قانداق سۆھبەتلىشىش، مېھمان قو-بۇل قىلىش ۋە مېھمان بولۇش ئەدەپلىرى، تاماقلىنىش ۋە تاماقلاندۇرۇش ئەدەپلىرى، ھەر خىل جامائەت سورۇنلىرىدا، دەم ئېلىش ئورۇنلىرىدا بىلىشكە تېگىشلىك ئەدەپلەرنى، شۇنداقلا

سەپەر ۋە مۇساپىرلىق، كېسەللىك، ئەر ـ خوتۇن مۇناسىۋىتى قاتارلىرىغا تېگىشلىك ئەدەپلەرنىي بايان قىلىپ، ئۇلارنى ساقلاش كېرەك.

زىيارەت ئەدەپى

ئەي، پەرزەنت!

ياخشىلارنىڭ بىر ـ بىرلىرىنى زىيارەت قىلىشنىڭ ساۋاب ۋە پەزىلەتلىرىنى ساناپ تۈگەتكىلى بولمايدۇ. شۇڭا ھەر خىل باھانىلەر بىلەن زىيارەتتىن قاچماسلىق كېرەك. چۈنكى ئۇچ تائىپە ئىنسان ھەقىقىي بەختتىن مەھرۇم قالىدۇ:

1. ھۇرۇن كىشىلەر.
2. تەكەببۇر ۋە ئازغۇنلار.
3. بىھۇدە، پايدىسىز ئىشلار بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار، سىر ساقلاشنى بىلمەيدىغان ئەزمە ۋە ۋايسىپلا يۇرىدىغانلار.

ئەي، پەرزەنت!

ھەرگىز ھۇرۇنلۇق قىلما، ئەسلا باشقىلار بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈشنى تەرك ئەتمە. ئاشۇ ھاياتلار بىلەن كۆرۈشۈۋاتقان ۋاقىتىڭدا ئارىدىن كەتكەن مەرھۇملارنى، ئېسىل پەزىلەتلىك ئىنسانلارنى ئەستىن چىقىرىپ قويما.

يارىتىلغانلارنىڭ بىرىنچىسى ـــ ئەقىل

ئەي، پەرزەنت!

ئىنساندا ئاۋۋال ئەقىل يارىتىلدى. ئەقىلدىن كېيىن

نەپس بارلىققا كەلدى. تەنگە بولسا جاھالەت كىيگۈزۈلدى. شەھۋەت كۆزگە، ئاچ كۆزلۈك تامغاقتا، يالغان تىلغا، ئۆزىنى خىرە كۆرمەك (ياكى ئۆزىنى بەك چوڭ كۆرىدىغان مەنمەنلىك تەكەببۇرلۇق) كۆكرەككە، تەمە خورلۇق ۋە ھېرىس ئاشقازانغا، زۇلۇم بەلگە، غەزەپ قولغا، ناپاكلىق تاناسىل ئەزالارغا، غوۋغا ئاياغقا بېرىلدى. شۇبھىنى بېلىدىن تۆۋىنىگە، بۇزغۇنچىلىقنى بېلىدىن يۇقىرىسىغا بەردى.

دېمەك، ھەر كىم ئىشىنى ئەقىلگە مۇۋاپىق ئادا قىلمىقى خەيرلىكتۇر. ئەقىل قوبۇل قىلمايدىغان ئىشتىن ياخشىلىق ھاسىل بولمايدۇ. ئەقىلگە زىت ھەربىر ئەت قىلغانلىق نەپسىكە ئەگەشكەنلىكتۇر.

ئىنسان ئۇچۇن ئەڭ بۇيۇك دۇشمەن ـــ نەپستۇر. نەپس، يامانلىقتىن ئامان بولماق ـــ ئەقىلگە قۇلاق سالماق، ئەقىلىنىڭ ياخشى كۆرسەتمىسىگە كۆرە ھەربىر ئەت قىلماقتۇر.

ھايات قەلئەسى

ھايات بەش مۇنار تۇتۇپ تۇرغان قەلئەگە ئوخشايدۇ.

بىرىنچى مۇنار ئالتۇندىن، ئىككىنچى مۇنار كۈمۈشتىن، ئۈچىنچى مۇنار پولاتتىن، تۆتىنچى مۇنار بىرونزىدىن، بەشىنچى مۇنار مىستىن ياسالغاندۇر.

قەلئە ئىچىگە ئوغرى كىرسە، ئاۋۋال قىممەتلىك نەرسىلەرگە سوغۇق قول تەگكۈزىدۇ. ئالتۇن مۇنار ـ ئېتىقادتۇر. ئېتىقاد قەلئەسىنىڭ ئوغرىسى ـــ شەيتان. شۇڭا ھەرقانداق

ۋاقىتتا ئىنسان ئېتىقادىنى چىڭ ساقلىشى كېرەك. مەس مۇنار — ئەدەپتۇر. ئەدەپ بولمىغان جايغا شەيتان كىرىدۇ. ئەدەپ مۇنارىغا شەيتان تېگەلمەيدۇ. پولات مۇنار — ۋۇجۇد، تۆمۈر دېگىنىمىز تەندۇر. بىرونزا دېگىنىمىز ئەمەل، كۈمۈش دېگىنىمىز ئىخلاستۇر.

كىمكى ئەدەپلىك بولسا، بەختكە يول تاپقان بولىدۇ.

ئەي پەرزەنت!

ئەدەپكە ئېتىبار قىلمىغان بەختتىن يىراقتا قالىدۇ. بەختكە ئەھمىيەت بەرمىگەننىڭ قىلىقى قۇسۇرلۇق بولىدۇ. قىلىقى قۇسۇرلۇق بولغاننىڭ سەممىيىتى بولمايدۇ.

ئەي، پەرزەنت!

تۆت نەرسە ھاياتنى پالاكەتكە سۆرەيدۇ:

1. بىلگىنىگە ئەمەل قىلماستىن، بىلمىگىنىگە ئەمەل قىلىش؛

2. بىلگىنىنى ئۆگەتمەسلىك؛

3. بىلمىگىنىنى نومۇس قىلىپ سورىماسلىق؛

4. ئۆگىنىدىغانلارغا توسقۇنلۇق قىلىپ، ئۆگەنگىلى قويماسلىق!

بەخت ئاساسى

ئىبراھىم ئەدھەم ئېيتىدۇ:

«بىر كىشىنىڭ ئارىپ ئىكەنلىكىنىڭ ئۈچ ئالامىتى بار:

1. جىملىقى (سۈكۈتى)—تەپەككۇر؛

2. بېقىشى (قارىشى)—ئىبرەت؛

3. خاھىشى (ئىستىكى) ــ ياخشى ئەمەل.»

شەيخ زۇننۇن مىسرىي نەسىھىتى

ئۇ شۇنداق دەيدۇ: تۆۋەندىكى ئۆگۈتلەرنى ئەستە تۇتقان كىشىنىڭ كەلگۈسى ئاۋات بولىدۇ:

ئاشقازىنى دائىم تاماق بىلەن تولۇپ تۇرىدىغان كىشىنىڭ كۆڭلىدىن ئىلىم ـ ھېكمەت ئورۇن ئالمايدۇ.

يامان ئىشلارنى قىلىشتىن ساقلانغان كىشىلەرنىڭ يولى ئوچۇق بولىدۇ.

ناچار قىلىقلاردىن ساقلانماقنىڭ يولى ــ كەم يېمەكتۇر.

ئاز يېمەك، كۆپ پىكىر قىلماق ئىنسانىنى كامىللىققا ئېلىپ بارىدۇ.

بەختنىڭ ئاساسى بەشتۇر:

1. ھەر بىر ئىشنى ياخشى نىيەتتە باشلىماق؛

2. نەپس بىلەن كۈرىشىپ، ئۇنى يېڭىش؛

3. ئۆلۈمنى ناھايىتى يېقىن بىلىپ، ئاخىرقى نەپەسكە قەدەر توغرا يولدىن تايماسلىق؛

4. ھەرقانداق ئىشتا ھەق ـ ناھەقنى ئايدىڭلاشتۇرۇش؛

5. كىچىككىنە يامان ئىشنىمۇ كىچىك ھېسابلىماسلىق.

خەير ـ ئېھساننىڭ پەزىلىتى

ئەي، پەرزەنت!

پېقىر ۋە موھتاجلارغا ياردەم بەرگەن، ئاش ـ ئوزۇق

بىلەن تەمىنلىگەن كىشىگە ھايات نېمەتلىرى ياغىدۇ. شۇڭا موھتاجلارغا ھەر جەھەتتىن مەدەت ـ ياردەم بېرىش زۆرۈر. ئائىلە ئەزالىرىغا، قېرىنداش ـ ئۇرۇقلارغا، قولۇم ـ قوشنىلار، دوست ـ بۇرادەرلەرگە خەسىسلىك قىلماسلىق كېرەك. بۇلارغا سەرپلەنگەن نەرسە خەير ـ ئېھسان ئورنىغا ئۆتىدۇ. چۈنكى، بىر كىشىنىڭ ئائىلە ئەزالىرىغا، قېرىنداش ـ ئۇرۇقلىرىغا، قولۇم ـ قوشنىلىرىغا كۆرسىتىدىغان ئىكرامى ئىكراملارنىڭ ئەڭ چىرايلىقىدۇر. بۇلارغا نىسبەتەن خەسىسلىك قىلماسلىق كېرەك.

ئەي، پەرزەنت!

توت خىسلەت كىشىنىڭ ياخشىلىق ئىگىسى ئىكەنلەكىنى ۋە ياخشىلىقىنى بىلدۈرىدۇ. بۇلار:

1. مەيلى باي ياكى كەمبەغەل بولسۇن، باشقىلارغا ياردەم قىلىشنى ئۆزۈپ قويماسلىق؛

2. غەزەپلەنگەن چاغلاردا ئاچچىقىنى يۇتماق؛

3. بىر كىشىدە كۆرگەن كەمچىلىكنى ئەتراپقا يايماسلىقىن يوشۇرماق؛

4. ئائىلە ئەزالىرىغا، قېرىنداش ـ ئۇرۇقلىرىغا، قولۇم ـ قوشنىلىرىغا، ئەتراپىدىكىلەرگە نىسبەتەن مەرد، ساخاۋەتلىك مۇئامىلىدە بولماق.

مانا شۇنداق خىسلەتلەرگە ئىگە بولغان زات ياخشى ئىنساندۇر. يەنى، بۇ خىسلەتلەر ئادەمنى ياخشى ئىنسان سۈپىتىدە نامايان قىلىدۇ.

ئەي، پەرزەنت!

چاغقىغان كىشىگە سۇ ئىچۈرمەك ئىكراملارنىڭ ئەڭ

ساۋابى كۆپلىرىدىندۇر.

خەير ۋە ئېھسانىنى مول قىلماق، سېخىي بولماق لازىم.

ئەي، پەرزەنت!

جايىغا خەجلەنگەن مال كېمەيمەيدۇ، بەلكى، شۇبھىسىز كۆپىيىدۇ.

تۆۋەندىكى ئۈچ خۇسۇستا ھېچ شۇبھە قىلماستىن قەسەم قىلىمەن:

1. سەدىقە بېرىش ۋە خەيرگە سەرپ قىلىش بىلەن مال كېمەيمەيدۇ. بەلكى ئاشىدۇ، كۆپىيىدۇ؛

2. بىر كىشىگە يامانلىق قىلىنسا، يامانلىق كۆرگۈچى ئۇنى كەچۈرسە، ئاشۇ كەچۈرگۈچى ئادەم چوقۇم ئەل ھەۋەس قىلغۇدەك ئادەمگە ئايلىنىدۇ؛

3. تىلەمچىلىككە ئادەتلەنگەن پېقىر لىقتىن قۇتۇلالمايدۇ.

قەرز ئېلىش ۋە قەرز بېرىش ھەققىدە

ئەي، پەرزەنت!

بىراۋغا قەرز بېرىش سەدىقە بېرىشتىن ئەۋزەلدۇر.

يالىنىپ ئىشلىگەن ئادەمنىڭ ھەققىنى تەرى قۇرۇ-ماستىن، يەنى ئىنتايىن تېز بېرىش كېرەك.

قەرز سورىغان كىشىنىڭ قىيىن ھالىنى ئويلاپ، ئۇنى خىجالەت قىلماسلىق، رەنجىتمەسلىك كېرەك. چۈنكى، بۇنـ-داق قىلىش قەتئىي توغرا ھېسابلانمايدۇ.

قەرز ئالغان كىشى چوقۇم قەرزنى ئالغان ۋاقىتتىن باشلاپ ئۇنى قايتۇرۇش نىيىتىدە بولمىقى شەرتتۇر.

ئۇچ خىل ئەھۋالدا قەرز ئالماق ئۈچۈن مۇراجىئەت قىلىنىدۇ:

1. كىشىلىك ۋە باشقا سەۋەبلەر بىلەن ئىشلەپ پايدا تاپالماي قالغان ۋاقىتتا، مۇھىم ئېھتىياج چىقىپ قالغىنىدا شۇنىڭغا يارىشا ئالماق؛

2. ئائىلە قىيىنچىلىقى تۈپەيلىدىن؛

3. ئۆيلەنمەك ئۈچۈن يېتەرلىك تەييارگەرلىك كۆرۈلمىگەن، قىسىلىپ قالغان ئەھۋالدا.

قەرزدار بولۇش كىشىنىڭ خاتىرجەملىكىنى بۇزىدۇ. شۇڭا كۆپ قەرز ئالماقتىن كەسكىن ئېھتىيات قىلىش كېرەك. قەرزى بارنىڭ راھىتى بولمايدۇ. ئادەم قەرزنىڭ خىزمەتكارىدۇر.

قەرز ئىنسانىنى كىچىلىرى غەملىك، كۈندۈزلىرى غەمگىن قىلىدۇ.

جەزخورلۇقنىڭ يامانلىقى

ئەي، پەرزەنت!

ئالدى ـ ساتتى، ئالدى ـ بەردى (قەرز) كەبى ئىشلاردا جەزخورلۇقتىن قېچىش ناھايىتى زۆرۈردۇر. قەرز بېرىلگەن كىشىدىن ئارتۇقچە پايدا ئۈندۈرۈۋېلىشنى كۈتمەسلىك كېرەك. چۈنكى جەز يېيىشنىڭ گۇناھى ئادەم خۇددى ئانىسى بىلەن زىنا قىلغان كەبى ئېغىر گۇناھتۇر. بۇ ھالغا چۈشۈش خارلىقىدىن بارچىمىز ئامان قالغايمىز!

جەز ئىشىدا گۇۋاھچى، كاتىپ ۋە ۋەكىل بولغۇچى، بەرگەن ۋە ئالغان ـــ ھەممىسى لەنەتلەنگەندۇر. جەزمۇ مادديي ھەم

مەنىۋى جەھەتتىن يامان نەتىجىلەرنىڭ چىقىشىغا سەۋەب بولىدۇ. قانداق قىلىپ بولسىمۇ ھەم جەزمخورلۇق، ھەم شۇ ئۇسۇل بىلەن بىرنەرسە ئېلىشتىن يىراق تۇرۇش كېرەك.

سودىدا يالغان سۆزلەشنىڭ يامانلىقى

ئەي، پەرزەنت!

ئالدى ـ ساتتىغا يالغان قوشقانىنىڭ ئىشلىرى ئىلگىرى باسمايدۇ. چۈنكى دۇنيادا ئۇچ تائىپە ئادەملەر مەڭگۈ رەھمەتكە سازاۋەر بولالمايدۇ. بۇلار:

1. ئالدى ـ ساتتى ئىشلىرىدا يالغان ئېيتقۇچى؛

2. پات ـ پات قەسەم ئىچىپ ئالدى ـ بەردى قىلغۇچى؛

3. يېنىدا سۇ بولسىمۇ، ئۇنى چاڭقىغۇچىدىن ئايىغۇچى(يەنى، قىزغانچۇق، بېخىل، خەسىس)لار.

ئەي، پەرزەنت!

بىر نەرسىنى سېتىپ ئالغان كىشى پۇشايمان قىلىپ، شۇ نەرسىسىنى ئۆز ھالىچە قايتۇرۇپ ئېلىپ كەلسە، ساتقۇچى ئاشۇ مالنى قايتۇرۇپ ئېلىشى كېرەك. قايتۇرۇپ ئېلىنغان مال بولسا تەرەپلەر ئۇچۇن زەرەر ئەمەس، پايدا كەلتۇرىدىغانلىقى كۆپلىگەن ھاياتىي تەجرىبىلەردە ئىسپاتلانغان.

ئۆلچەش ۋە تارازا

ئەي، پەرزەنت!

بىراۋنىڭ ھەققىنى يېيىشتىن ئېھتىيات قىل. بىراۋ-

نىڭ ھەققىنى يەپ، قەرزدارلىققا بوغۇلۇشنىڭ خەۋپ ۋە دەرد ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ، بىپەرۋالىق قىلغان كىشى ئۇزۇنغا قالماي ھالاكەتكە ئۇچرايدۇ. شۇڭا، بىراۋنىڭ ھەققىنى يېيىشتىن ساقلان، ھەر قانداق ئىشلىم ـ بېرىمدە ئادىل بول، قەرزدار بولۇشتىن ساقلان. ئەل ئالدىدا يۈزۈڭ يورۇق بولىدۇ.

ئىنسانىنىڭ ۋۇجۇدى ـــ ئامانەت

ئەي، پەرزەنت!

ۋۇجۇد ئىنسانىيەتكە بېرىلگەن ئامانەت ھېسابلىنىدۇ. دېمەك، ۋۇجۇدتىكى ئەزالارمۇ ئامانەتتۇر. ئامانەتكە خائىنلىق، خىيانەت قىلىنماسلىقى كېرەك. شۇنىڭ ئۈچۈن تۆۋەندىكىلەرگە دىققەت قىلىشقا توغرا كېلىدۇ:

قول ـــ ئىنسانغا ئامانەتتۇر. ئۇنىڭ بىلەن ھارام نەرسىگە يېپىشماسلىق كېرەك.

ئاياغ ـــ ئامانەتتۇر. ئۇنىڭ بىلەن خاتا يولغا ماڭماسلىق، ھارامغا ئىلگىرىلىمەسلىك كېرەك.

تاناسىل ئەزالار ـــ ئامانەت. ئۇلار بىلەن زىنا قىلماسلىق لازىم.

بارچە ئەزالار ئامانەتتۇر. ئۇلارنى پەقەت پايدىلىق ئىشلار ئۈچۈن ئىشلىتىش كېرەك. شۇنداق ئىش تۇتقان كىشى كامالەت ئاستىدە بولغىنىدەك، ئۆزىمۇ ئىشەنچلىك، خاتىرجەملىكەردىن بولىدۇ. ئەكسىچە بولسا، خائىنلار قاتارىدىن ئورۇن ئېلىپ، لەنەت ـ نەپرەتكە دۇچار بولىدۇ.

ئەي، پەرزەنت!

بىر كىشى لوقماندىن:

—سىز لوقمان بولامسىز؟ —دەپ سوراپتۇ.

لوقمان:

—ھەئە، مەن لوقمانمەن، —دەپتۇ. ھېلىقى كىشى:

—مەن تونۇيدىغان چاغلاردا سىز ئاجىز بىر ئادەم ئىدىڭىز، ھازىرقىدەك دەرىجىگە قانداق ئېرىشتىڭىز؟ —دەپتۇ.

لوقمان شۇنداق دەپتۇ:

—بۇنىڭغا ئۈچ نەرسە بىلەن ئېرىشتىم. بۇلار:

1. ئامانەتكە خىيانەت قىلماي.

2. توغرا سۆزلەپ.

3. كېرەكسىز سۆز ۋە ئىشلارنى تەرك قىلىپ، كۆپ ۋە پايدىسىز سۆزلىشىشنى تاشلاپ.

ئەي، پەرزەنت!

ئىنسان زىنھار ئامانەتكە خىيانەت قىلمىسۇن.

ھېيت كۈنلىرىنىڭ پەزىلىتى

ئەي، پەرزەنت!

ھېيت كۈنلىرى ئائىلە ئەزالىرىغا، بالىلارغا، يېقىنلارغا، قان ـ قېرىنداشلارغا، قولۇم ـ قوشنىلارغا ياخشى مۇئامىلىدە بولۇش، ئۇلارنىڭ كۆڭۈللىرىنى ئېلىپ، سۆيۈندۈرۈش كېرەك. ئىلاجى بولسا، ھەدىيە بېرىشنى ئۈنتۇماسلىق لازىم.

ئەي، پەرزەنت!

ھېيت ـ ئايەم كەلگەن كۈنلەردە ئامال بار كۆپرەك ئالىملار، ئارىپلار ۋە ياخشى كىشىلەرنىڭ سۆھبىتىدە بول.

كىشىنىڭ كىملىكى ئۇ بولغان جايغا، كىملەرنىڭ ئارىسىدا ئىكەنلىكىگە باغلىق.

ھېيت كۈنلىرىدە يەنە خاپا، مۇسىبەتلىك ۋە غەمكىن كىشىلەرنى زىيارەت قىلىپ، كۆڭۈللىرىنى خۇشاللىقىغا تولدۇرۇش لازىم. ئىمكان بولسا، قول ـ ئىلكىدە يوق كەمبەغەللەرگە سوۋغا ـ سالاملارنى بېرىپ خۇرسەنچىلىك بەخش ئېتىش زۆرۈر. بۇنداق قىلغانلار ئەلنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىپ، ئۆزلىرىمۇ غەم ـ قايغۇدىن يىراق بولىدۇ.

پېقىرلارنىڭ ئالدىدا كەمتەر، بايلارنىڭ ئالدىدا مەغرۇر بولماق

ئەي، پەرزەنت!

پېقىرلارغا نىسبەتەن كەمتەر، باي ـ بەدۆلەتلەرگە نىسبەتەن مەغرۇر بولۇش كېرەك. شۇنداق ئىش تۇتقۇچى بەختىيار بولىدۇ.

كېيىنچىلىك پالاكەتكە ئۇچرىماسلىق ئۈچۈن دۇنيادا ھېچكىمنى رەنجىتمە، نارازى قىلما.

ئۆزۈڭدىن كىچىكنى كۆرگىنىڭدە: بۇ تېخى ياش. مەن چىلىك خاتالىقلارنى قىلىپ ئۇلگۈرمىگەن. دېمەك، مەن ئۇنىڭغا قارىغاندا گۇناھكارراقمەن. بۇ ياشتىن ياخشى ئەمەس مەن، ئۇ مەندىنمۇ پەزىلەتلىكراق. چۈنكى گۇناھىمۇ ئاز ئەمەسمۇ؟ دېمىكىڭ كېرەك.

ياشانغانراق كىشىنى كۆرگەندە كۆڭلۈڭدىن بۇ زات مەندىن كۆپرەك ياشىغان، ئەلنىڭ خىزمىتىنىمۇ مەندىن

كۆپرەك قىلغان. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ مەندىن پەزىلەتلىكىراق دېگەنلەرنى ئۆتكۈزۈپ، ئەپسۇس غەلىبىسىگە پۇرسەت قالدۇرماسلىقىڭ زۆرۈر.

ئەگەر بىر ئالىم كىشىگە دۇچ كەلگۈدەك بولساڭ: بۇ زات بىلىملىك. مەن بىر نادانمەن. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ زات مەندىن كۆپ پەزىلەتلىكتۇر دەپ ئويلىغىن.

ناۋادا بىر نادان كىشىنى كۆرسەڭ: بۇ نادان بولغانلىقى ئۈچۈن بەزى ناچار ئىشلارنى قىلماقتا. مەن بىلىپ تۇرۇپ بەزى خاتالىقلارنى سادىر قىلدىم. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بۇ جاھىل كىشى مەندىن يۇقىرىراق، دەپ ئويلىغىن.

ئەگەر يۇقىرىقىدەك ئويلىماي، ئەكسىچە ، ئۆزۈڭنى ئەلا بىلىپ، چوڭ تۇتۇپ، ھەممىدىن ياخشىمەن دېگەن ئازغۇن ئويدا بولسا، سېنىڭ ئەلنىڭ ئالدىدا ھېچقانداق قىممىتىڭ ۋە دەرىجەڭ بولمايدۇ. چۈنكى، كىمىتەر ئىنسان يۇكسىلىدۇ، تەكەببۇر ئىنسانىنىڭ بۇرنى يەرگە پاتۇرۇلىدۇ.

بايلىققا ھېرىس قويما

ئەي، پەرزەنت!

بايلىققا بەك ھەۋەس قىلىش قەلبىنى قاتتىقلاشتۇرىدۇ.

سەۋر ـ قانائەتلىك نامرات ئەمەلىيەتتە بايدۇر.

قىرىق كۈن ئىلمىگە ئەمەل قىلغۇچى ئالىملارنىڭ مەجلىسىگە داۋاملىق قاتناشقان كىشىنىڭ قەلبى نۇرلىنىدۇ. چۈنكى ئىلىم ـــ قەلب نۇرىدۇر.

ئەگەر بىر كىشىنىڭ بايلىقى كۆپ بولسا، بۇ شۇبھىسىزكى ئۇنىڭغا ئىمتىھان ئۈچۈن بېرىلگەنلىكىدۇر. شۇڭا ئەسلا خەسىسلىك قىلماسلىق لازىم.

ئەي، پەرزەنت!

بايلىقنى دەپ ئىلىمگە ئەھەل قىلغۇچى ئالىملار ۋە ئالىرىپلارنىڭ سۆھبەتلىرىدىن يىراق بولماقلىق لازىم. بىلىمەي تۇرۇپ، چۈشەنمەي تۇرۇپ قىلىنغان ياخشى ئەملىنىڭ ھېچ بىر قىممىتى يوق.

ئەي، پەرزەنت!

ساداقەتنىڭ ئالامىتى:

1. قىلغان ياخشىلىقىنى ۋە ياردىمىنى يوشۇرۇنچە قىلىدۇ؛

2. ئۆزىگە كەلگەن پالاكەتنى يوشۇرىدۇ، ياخشى ئىشلاردا داۋراڭ سالماي ھەركەت قىلىدۇ؛

3. قانداق ۋاقىتتا ئىختىيارسىز ھالدا بىرەر خاتا ئىش قىلىپ قويغىنىنى سېزىپ قالسا، دەرھال كەينىدىن توۋا قىلىدۇ، ئۇنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇشقا ھەركەت قىلىدۇ.

ئەي، پەرزەنت!

كىبرىكسىز، پايدىسىز سۆھبەتتىن ساقلانماق لازىم. مەزمۇنلۇق ۋە ئاز، ھەقىقىي سۆھبەتلىشىش ۋە غەيرەت قىلىش كىبرىك. بۇ دۇنيانىڭ ھۆزۈرى ئەنە شۇنىڭغا باغلىق. شۇنى ئۇنتۇماسلىق كىبرىككى، كۆپ سۆزلىگەن كۆپ خاتا قىلىدۇ. شۇڭا كۆپ سۆزلىمەي كۆپ تەپەككۇر قىلىش كىبرىك. كۆپ تەپەككۇر قىلغۇچىنىڭ قەلبىگە ئىلىم، كۆڭلىگە

ھېكمەت ئاقىدۇ.

ئەي، پەرزەنت!

ئەگەر بىر كىشىگە نوھانىڭ ئۆمرىگە تەڭلەشكۈدەك ئون ئەسىرلىك ياش بېرىلسىمۇ، ئاشۇ كىشىدە تۆۋەندىكى ئۈچ خىسلەت بولمىسا، يىللاپ قىلغان ئىشلىرىنىڭ بىر تېمىنلىق قىممىتى بولماس. بۇ خۇسۇسىيەتلەر تۆۋەندىكىلەردۇر:

1. بىلگىنىگە ئەمەل قىلىش؛

2. دۇنياۋى ئېھتىياجلاردا خەسىسمۇ، ئىسراپخورمۇ بولماسلىق؛

3. خاتا ئىشلاردىن ساقلىنىش.

بۇرادەرلىك ئەھمىيىتى

ئەي، پەرزەنت!

مەنىۋى قۇرداشلىق ۋە بۇرادەرلىككە خىزمەت قىلىپ، بۇرادەرلەرنى سۆيۈندۈرمەك — ئۇلۇغ پەزىلەتتۇر. شۇڭا قولۇڭدىن كەلگىنىچە بۇرادەرلىرىڭگە ياردەم بېرىپ، ئۇلارنى سۆيۈندۈرۈپ تۇرغىن. يېقىن بۇرادىرىنىڭ بىر قېتىملىق قىيىن ئىشىنى ئاسان قىلغان كىشىنىڭ يولىدىن ئون داۋان پەسلەيدۇ.

ئەي، پەرزەنت!

ئىنسان ئۆمرى جەريانىدا خەيرلىك ۋە ياخشى ئىشلارنى قىلىشنى ئىزچىل داۋام قىلىشى لازىم. داۋاملىق ۋە ئىجتىھات بىلەن قىلىنغان ئەمەل ئىنسانىنى يارقىن مەنزىللەرگە

يەتكۈزىدۇ!

ئەخلاق ساھىبى بولماق

ئەي، پەرزەنت!

سەن ناھايىتى سۆيىدىغان ئۇچ نەرسە بارکى، ھېچبىرى سېنىڭكى ئەمەس! بۇلار:

1. جان (روھ)نى ئىنتايىن سۆيىسەن، لېكىن جان— ھامان خوشلاشقۇچىدۇر؛

2. مالنى (مال ـ دۇنيانى) بەك سۆيىسەن. لېكىن مال ـ دۇنيا مىراسخورلارنىڭكىدۇر؛

3. دۇنيانى بەك سۆيىسەن. ھالبۇكى، قىسقىلا ئۆمۈر كۆرۈپ، دۇنيانى تاشلاپ كېتىسەن!

ئەي، پەرزەنت!

ساقلىقمۇ، بايلىقمۇ سىناقتۇر. ئومۇمەن ئېيتقاندا، دۇنيا —ئىمتىھان، سىناق مەيدانىدۇر.

بەدەندىكى ھەر ۋۇجۇد پارچىسىنىڭ بىر ئەدىپى بار.

كۆزنىڭ ئەدىپى —ھارامغا قارىماسلىق.

تىلنىڭ ئەدىپى —ھارامنى سۆزلىمەسلىك.

يالغان، غەيۋەت، تۆھمەت، پايدىسىز، زەرەرلىك سۆزلەر ھارامغا كىرىدۇ.

قۇلاقنىڭ ئەدىپى — ھارامنى ئاڭلىماسلىق. ئاڭلىغانلاردىن ياخشى ـ يامانىنى ئاجرىتىش، ياخشى بولغىنىنى قوبۇل قىلىپ ئاڭلاش، يامانىنى ئاڭلىماسلىقتۇر. ئىختىيارسىز، تاسادىپىي ئاڭلانغان سۆزلەرگە ئەمەل قىلماسلىق

لازىم.

ئاياغنىڭ ئەدىپى ـــ ھارامغا ماڭماسلىق. ھارام بولغان جايلارغا بارماسلىقتۇر.

ئاشقازاننىڭ ئەدىپى ـــ ھارام يېمەسلىك.

كىم شۇ ئەزالىرىنى ھارامىلاردىن ساقلىسا، بەخت ـ سائادەتكە ئېرىشىدۇ. ئەكسىچە ھەركەت قىلغان ئادەم ئۆز پا-لاكىتىنى ۋە ھالاكىتىنى ئۆز قولى بىلەن ھازىرلىغان بو-لىدۇ.

ئەي، پەرزەنت!

يۇقىرىدىكى نەسىھەتلەرنى ئەستە تۇتساڭ، بارچە ئىنـ-سانلارنىڭ ئارىسىدا يۇزۇڭ يورۇق ، ئاق، پارلاق ۋە دەرىجەڭ يۇكسەك بولىدۇ!

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ئاتا ـ ئانىغا ئىتائەت قىلىش ئەدەپى

ئەي، پەرزەنت!

ئەڭ ئاۋۋال، ئانىغا ئىنتايىن ئېتىبارلىق بولۇش كېرەك. ئۇنى رەنجىتىدىغان سۆز ۋە ھەرىكەتلەردىن قەتئىي ئېھتىيات قىلماق لازىم.

كىمكى ئاتا ـ ئانىسىنى رازى قىلىپ، ئۇلارنىڭ خەيرـ لىك دۇئالىرىنى ئالسا، ئاشۇ كىشى ئۇچۇن بەختتىن ئىككى ئىشىك ئېچىلىدۇ. ئاتا ـ ئانىسى رازى بولمىغان كىشى ئۇـ چۇن بولسا جەھەننەمدىن ئىككى ئىشىك ئېچىلىدۇ.

ئاتا ـ ئانا پەرزەنتكە نىسبەتەن زۇلۇم قىلسىمۇ ئۇلارغا قارشى تۇرۇلمايدۇ، قارشى چىقىلمايدۇ.

ئەقىللىق ئادەم ئاتا ـ ئانىسىنى رەنجىتمەيدۇ، قاندىاق قىلىپ بولمىسۇن ئىلاجىنى تېپىپ، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى، رازىلىقىنى ۋە دۇئالىرىنى ئالىدۇ. ھەتتا خاپا قىلسىمۇ، پەرـ زەنت ئۇلارغا قارشى باش كۆتۇرمەيدۇ، ئۇلارنىڭ ئىستەكلەـ رىگە، كۆڭۇللىرىگە قارايدۇ. ئەگەر ئۇلار يېڭىلىشىپ خاتا ۋە ھارام ئىشنى قىلىشنى بۇيرۇسىمۇ، ئۇلارغا توغرىسىنى نا ـ ھايىتى مۇلايىم تەرزدە بىلدۇرۇشى، ئىشەندۇرۇشى ۋە ئاگاھـ لاندۇرۇشى لازىم بولىدۇ. ئاتا ـ ئانا ئازار بەرسە، رەنجىتسە، قاتتىق ـ قوپال سۆز قىلسىمۇ دەرھال قوللىرىنى سۆيۈپ،

يۈمشىتىش، دۈئالىرىنى ئېلىشقا كىرىشىش كېرەك. ئۇلارغا سوۋغا بېرىش ئۇلارنى سۆيۈندۈرۈش ۋە كۆڭۈللىرىنى تېپىشنىڭ ئەڭ قۇلاي يولىدۇر. ئاتا ـ ئانا ياشانغان بولسا، ئۇلارغا ياردەم بېرىش ۋە يالغۇز قالدۇرماسلىق كېرەك. باشقىلارنىڭ ئۇلار بىلەن ئېگىز ـ پەس مۇئامىلە قىلىشىغا يول قويماسلىق، ئاتا ـ ئانىنىڭ خىزمەتلىرىنى تولۇق ئادا قىلىش ئۈچۈن قولىدىن نېمە كەلسە بېجىرمەك لازىم. پەرزەنت كىچىك پەيتىدە ئاتا ـ ئانا ئۈنىڭغا قول ـ قانات بولدى. يېمىدى، يېدۈردى. كىيىندى، كىيدۈردى. كەڭلىك ـ تەڭلىك، بار ـ يوق، ئىسسىق ـ سوغۇق دېمىدى. پەرزەنتنىڭ جاپاسىدىن قاچمىدى.

ئاتا ـ ئانىنىڭ يامان دۇئاسى ـــ يادىن ئۇچقان ئوق، ئار-مىغا قايتمايدۇ. نىشانغا تېگىدۇ. ۋەيران قىلىدۇ...

ئاتا ـ ئانا رازى بولغان پەرزەنتتىن ھەممە رازى بولىدۇ. ئاتا ـ ئانا كەچۈرمىگەن پەرزەنتنى ھەممە غەزىپىگە ئالىدۇ.

«جەننەت ئانىلارنىڭ ئايىغى ئاستىدىدۇر» دېيىلىدۇ. بۇنىڭدا ئانىنىڭ ئۇلۇغلۇقى مېغىزلىق، قىسقا، بەدىئىي ۋە گۈزەل بىر تەرزدە ئىپادىلەنگەنكى، ئەقلى بار ئادەم بۇنى ئاسانلا چۈشىنىدۇ.

ئىبرەتلىك ھېكايە

رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، ھەسەن بەسرى بىر قېتىملىق ھەج مەزگىلىدە ئۆشنىگە زەمبىل ئېسىۋالغان ھالدا تاۋاپ قىلىۋاتقان بىر كىشىنى كۆرۈپ دەپتۇ:

www.uyghurkitap.com

—ئارقىدىكى زەمبىلنى قويۇپ، بىمالال ئاق تاۋاپ قىلسىڭىز بولامدۇ؟

—ئارقامدىكى زەمبىل يوڭ ئەمەس، ئېغىرلىقىنى مەن سەزمەيمەن. ئۇ ئاتام (يەنە بىر رىۋايەتتە «ئانام» دېيىلگەن)دۇر. مەن ئۇنى شام تەرەپتىن كۆتۈرۈپ كېلىپ، ھەج قىلدۇرۇپ كېتىۋاتىمەن، بۇ يەتتىنچى قېتىملىقى، —دەپتۇ ئۇ كىشى.

ھەسەن بەسرى دەپتۇ:

—ئەي، ئەزىز بۇرادەر. ئۆمرىڭىز يېتىپ، قىيامەتكىچە شۇنداق قىلسىڭىزمۇ، ئاتا ـ ئانىنىڭ بىرلا قېتىم «سەندىن رازىمەن، بالام!» دېگەن رازىلىقىغا تەڭ بولالمايدۇ. ھېچقانداق ئىبادەت ئۇلارنى خۇرسەن قىلىشنىڭ ئورنىنى باسالمايدۇ!

ئەي، پەرزەنت!

ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىش بىلەن باغلىق يەنە مۇنداق بىر ھېكايە بار:

مۇسا پەيغەمبەر ئۆزىنىڭ جەننەتكە كىرگەندىكى ھەمراھىنىڭ قايسىدۇر بىر جايدىكى قاسساپ ئىكەنلىكىدىن خەۋەردار بوپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ سەپەر قىلىپ، ئاشۇ قاسساپ ياشايدىغان شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. بۇ ۋاقىتتا قاسساپ گۆش سېتىش بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتقان ئىكەن. مۇسا كۆتۈپ تۇرۇپتۇ. بىر مەھەل ئۆتكەندىن كېيىن قاسساپ ئىشىنى تۈگىتىپتۇ. مانا شۇ چاغدا مۇسا سالام بېرىپ، قاسساپنىڭ يېنىغا بېرىپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ مۇساپىر ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ، مېھمان قىلىشىنى سوراپتۇ. قاسساپ «خۇش كەپسىز!» دەپ، مۇسانى ئۆيىگە باشلاپ كەپتۇ. تائام تەييارلاپ، ئىززەت ـ ئىكرام كۆرسىتىپتۇ. ئاندىن ئۆزىنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرى

بولغىنى ئۈچۈن كۈتمەستىن تاماقلىنىۋېرىشنى ئۆتۈنۈپ، ئوچاق بېشىغا كەپتۇ ۋە بىر پارچە گۆش پىشۇرۇپتۇ. ئاندىن ئۆيگە بىر زەمبىلنى كەلتۈرۈپتۇ. ئۇنىڭ ئىچىدە پەقەت سۆڭەكلىرى قالغان زەئىپ بىر كەمپىر بار ئىكەن. كەمپىرنىڭ ئاۋازىمۇ شۇ قەدەر بوغۇق ۋە زەئىپ ئىكەنكى، خۇددى پاشىنىڭ غىڭشىلدىشىغا ياكى چۈشىنىڭ ۋىزىلدىشىغا ئوخشاش چىقىدىكەن.

قاسساپ زەمبىل ئىچىدىكى كەمپىرنى ئاۋايلاپ سىرتقا چىقىرىپتۇ. ئاندىن تەييارلانغان گۆشنى تىتىپ قوللىرى بىلەن بىر - بىرلەپ يېدۈرۈپتۇ. شورپىسىنى ئىچۈرۈپتۇ. ئاستىنى ئالماشتۇرۇپ، يۇيۇپ، پاكلاپتۇ، ئېرىتىپ، قۇرۇقداپتۇ. ئاستىغا يۇمشاق تۆشەك سېلىپ، يۇمشاق بۆز بىلەن ئوراپ يەنە زەمبىل ئىچىگە ئاۋايلاپ جايلاشتۇرۇپتۇ ۋە زەمبىلنى يەنە بۇرۇنقى جايىغا قويۇپتۇ.

—بۇ زەمبىل ئىچىدىكى كىم؟ —دەپ سوراپتۇ مۇسا.

—ئانام. قېرىپ شۇ هالغا كېلىپ قالدى. شامۇ سەھەر خىزمىتىدىمەن، —دەپتۇ قاسساپ.

دەل شۇ چاغدا بىر ئىش مۇسا پەيغەمبەرنىڭ دىققىتىنى تارتىپتۇ. قېرى ئايال:

—مەن ئوغلۇمدىن مەمنۇنمەن، رازىمەن! ئىلاھىم! ئۇنى جەننەتتە هەزرىتى مۇساغا قوشنا قىل! —دەپ ئىنچىكە، زەئىپ ئاۋازدا تىلەك تىلەۋاتقۇدەك. شۇندىلا مۇسا ئىشنىڭ هەقىقىي ئەهۋالىنى چۈشىنىپتۇ.

شۇنداق، ئاتا - ئانىنىڭ پەرزەنت ئۈچۈن قىلغان ياخشى دۇئالىرىمۇ، يامان دۇئالىرىمۇ هەرگىز بىكارغا كەتمەيدۇ.

پەرزەنت ئۇچۇن ئىككى دۇنيا سائادىتى ئاتا ـ ئانىنىڭ ئىككى لېۋى ئارىسىدىدۇر.

ئاتا ـ ئانىنىڭ تۇغقانلىرىمۇ ئاتا ـ ئانا بىلەن ئوخشاش-تۇر. شۇڭا ئۇلارنىمۇ سۆيۈندۈرۈپ، رازىلىقىنى ئېلىش زۆ-رۈر!

ئۇستازغا ھۆرمەت

ئەي، پەرزەنت!

ئۇستازغا ھۆرمەت مۇھىم ئەدەپلەردىن بىرىدۇر. ئۇلارغا قولدىن كەلگىنىچە خىزمەت قىلىپ، رازىلىقىنى ئېلىش لازىم. ئۇستاز ھەققى ئاتا ـ ئانا ھەققىدىنمۇ كۆپرەك بولىدۇ. چۇنكى، ئاتا ـ ئانا پەرزەنتنىڭ دۇنياغا كېلىشىگە سەۋەبچى بولسا، ئۇستاز بولسا ھايات بىناسىنىڭ تىكلىنىشىگە ئاسا-سىي سەۋەبچىدۇر. ئۇستازغا نىسبەتەن چەكسىز ھۆرمەت بە-لەن مۇئامىلىدە بولۇپ، ئەمرىنى سوراش كېرەك. خىزمىتى بولسا بېجىرىش لازىم. ئۇستازغا نىسبەتەن ئىنتايىن ئەدەپ-لىك، كەمتەر مۇناسىۋەتتە بولۇش زۆرۈر. ئۇستاز بار جايدا، ئۇستاز ئىزنى بەرمىگۈچە ئولتۇرماسلىق، چىقىپ كەتكەندە ئېھتىرام بىلەن چىقىش كېرەك.

دۇنيادىكى ھەرقانداق بىر ئىش ئۇستازغا خىزمەت قە-لىشىنىڭ، ئۇنىڭ ئەمرىنى بېجىرىشنىڭ، ئېھتىياجىنى قاز-دۇرۇشنىڭ ئالدىغا ئۆتەلمەيدۇ. ئۇستاز يوقسۇل بولۇپ، پە-قىرلىشىپ قالسا، ئۇنىڭ بارچە ئېھتىياجلىرىنى تەمىنلەش شاگىرتلىرىنىڭ زىممىسىگە چۈشىدۇ. ئاتا ـ ئانا كەبى

ئۇستازىنىڭمۇ خەيرلىك رازىلىقىنى ئېلىش، ئۇستازىنىڭ نا-رازىلىقىغا مۇناسىپ بولۇپ قالماسلىق كېرەك. ئۇستازىنىڭ خەيرلىك رازىلىقىنى ئالغان ئادەم يۇكسىلىدۇ. نارازى قىل-غانلار ھېچقانداق ئىشتا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايدۇ، خار، زەبۇن بولىدۇ!

بۇرادەرنىڭ بۇرادەرگە مۇناسىۋىتى

ئەي، پەرزەنت!

ئاكا ئۇكا بولغۇچىنى توغرا يولغا باشلىشى، ھىمايە قىلىپ، قوللىشى كېرەك. ئۇنىڭغا بىلمىگەنلىرىنى ئۆگە-تىشى، شېرىن سۆز بىلەن نەسىھەت قىلىشى زۆرۈر. ئۇنى ياخشى كۆرۈشكە ھەركەت قىلىشى لازىم. ئۇكىمۇ ئاكىسىغا نىسبەتەن بولغان ھۆرمەتتە كەمچىلىككە يول قويماسلىقى، ئاكىسىدىن ھېچ نەرسىسىنى قىزغانماسلىقى، ھەسەت قىل-ماسلىقى كېرەك.

ئاكا ـ ئۇكا بولغان بۇرادەرلەر، قۇرداشلار بىر ـ بىرىگە نىسبەتەن مېھىر ـ مۇھەببەتتە، ئىززەت ـ ھۆرمەتتە قۇسۇر پەيدا قىلماسلىقلىرى لازىم. بىر ـ بىرى بىلەن قېرىنداش، بۇرادەر، قىيامەتلىك ئاكا ـ ئۇكا، ئاچا ـ سىڭىل بولۇشى كېرەك. بىرىنىڭ ئىشى چىققاندا يەنە بىرىمۇ ھەمكارلىشىپ، شۇ ئىشنى تېزراق پۈتكۈزۈشكە ھەركەت قىلىشى لازىم. ئا-تا ـ ئانا بىر قېرىنداشتىن كۆرە، قول بەرگەن قېرىنداش، بىر مەسلەكتىكى بۇرادەر، قىيامەتلىك ئاغا ـ ئىنىلىك ياخشى-راقتۇر، خەيرلىكراقتۇر، ئەۋزەلراقتۇر.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

قېرىنداش زىيارىتىنىڭ پەزىلىتى

ئەي، پەرزەنت!

قېرىنداشلارنى زىيارەت قىلىش ئەمەللەرنىڭ ئەڭ گۈزىللىرىدىن بىرىدۇر. بۇنىڭغا بىمپەرۋا بولماسلىق ۋە ئۇنى ئۇنتۇماسلىق كېرەك.

بىر كىشى قېرىنداش زىيارىتىدىن، ئىككىنچى كىشى ھەج زىيارىتىدىن قايتىۋاتقاندا ئۇچرىشىپ قېلىشىپتۇ. ھال سورىشىۋېتىپ، ھاجى:

—قېرىنداش زىيارىتىنىڭ ساۋابىنى ماڭا بېرىڭ، مەن سىزگە ھەج ساۋابىنى بېرەي، —دەپتۇ. دەل شۇ ۋاقىتتا غايىبتىن بىر ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ:

—قېرىنداش زىيارىتىنىڭ ساۋابىنى زىنھار بەرمە. بىز سېنىڭ بۇ زىيارىتىڭ ئۈچۈن قوبۇل بولغان ھەجدىن يەتمىشىنىڭ ساۋابىنى بەردۇق.

بۇنى ئاڭلىغان زىيارەتچى قېرىنداش زىيارىتىنىڭ ساۋابىنى ھەج ساۋابىغا ئالماشتۇرۇشتىن ۋاز كەچتى. ھەج قىلغان كىشى كەبىنى زىيارەت قىلدى، بۇ بولسا كۆڭۈل زىيارىتىدە بولدى.

ئەي، پەرزەنت!

كىشى ئوغۇل ـ قىزىنى كىچىك ۋاقتىدىن باشلاپ ئىجتىھات بىلەن تەربىيەلەپ، ئەدەپ ـ ئەخلاق ئۆگەتمىكى كېرەك. مەلۇم ياشقا يەتكەندە، بەزى ئىشلارنى بالىغا قوبۇل قىلدۇرۇش قىيىن بولىدۇ. ئائىلە باشلىقى ئائىلە

ئەزالىرىنىڭ بەزى ئەيىبلىرىنى كەچۈرۈشى كېرەك بولىدۇ. چۈنكى ئائىلە باشلىقىدىن باشقىلار قورقۇشىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆلارنى قورقۇتۇشقا قارىغاندا كەچۈرۈش ياخشىراق.

سەدىقىنىڭ ئەڭ ياخشىسى يېقىنلارغا ۋە يېقىن ئەتراپىتىكىلەرگە بېرىلگىنىدۇر. خىزمەتتە بولغانلارمۇ سەدىقە ۋە ھەدىيەلەردىن مەھرۇم قىلىنماسلىقى كېرەك.

بالىلارغا بىرىنچى ئۆگىتىلىدىغان ئىش — چوڭلارغا ھۆرمەت. بۇ ئەدەپ ئۆگىتىلىۋاتقاندا ئۆلارغا شەپقەت قانات‌لىرىنى تۇتۇش كېرەك. ئوغۇل بالىلارنىڭ بىمۇدە قىز بالىلار بىلەن يېقىن بولۇشى ئەقىلگە كەلمىگەن يامانلىقلارغا ئېلىپ كېلىشى مۇمكىن. شۇڭا ئۆلارنى خاپا ۋە بىزار قىلماستىن پايدىلىق ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇشقا دىققەت‌تىنى تارتىش كېرەك.

بالىلارنىڭ تەلىم ـ تەربىيەسى بەكمۇ مۇھىم ۋە نازۇك تېمىدۇر.

بىلىمگەننى بىلىملىك ۋە سەمىمىي بىر مۇئەخەسسىستىن ئۆگىنىش كېرەك.

قىز بالىنى كامالغا يەتكۈزىدىغان ئەتراپ — مۇھىت، ئوقۇش يۇرتى ۋە مەكتەپنى ياخشى تاللاپ، ئۆگىتىش لازىم. توغرا كەلگەن جايدا ئوقۇتۇش، تەربىيەسىگە ئېتىبارسىز‌لىقنىڭ ئاقىۋىتى ياخشى بولمايدۇ.

كېلىن ـ كۈيئوغۇل مەسىلىلىرىدە ئىپپەت تۈيغۇسىدىن مەھرۇم، ئەخلاق گۈلزارىدىن يىراق ئائىلىلەر بىلەن قېرىنداشلىق يېپلىرى باغلانسا، زەھەرلىك نەتىجىلەرگە ئېلىپ بارىدۇ.

ئەڭ بۈيۈك مەرتىۋە — ئىلىم، ئەڭ ئۇلۇغ پەزىلەت — ئەخلاق، ئەڭ كاتتا بايلىق — سالامەتلىك.

ئۆيلىنىشتە بولغىنىدەك، كەسىپ تاللاشتىمۇ مەلۇم ياشقا كىرگەن نەۋقىران يىگىت ـ قىزلارغا ئىشەنچ بىلدۈرۈش لازىم. زورلاش يولى بىلەن ئىش كۆرمەستىن، ئىشەندۈرۈش يولى بىلەن ئىش كۆرۈش ئەۋزەل.

ياشلارنى يېتۈكلۈك، هايات يولىغا سېلىشتا ئەخلاق ۋە زامان شەرتلىرىنىڭ مۇۋاپىقلىقىغا ئېتىبار بېرىش پايدىلىقتۇر.

قوشنىدارچىلىق هەقلىرى ۋە ئەدەپلىرى

ئەي، پەرزەنت!

قوشنىغا دۇچ كەلگەندە سالام بېرىپ، هال ـ ئەهۋال سورىشىش، كېسەل بولسا، يوقلاش زۆرۈردۇر.

قوشنىنى يوقلاش ئۈچۈن رۇخسەت ئېلىش، ئىزنىسىز ئۆيىگە كىرمەسلىك لازىم. قوشنىنى خاپا قىلغۇچى ئىشلاردىن ساقلىنىش كېرەك. قوشنا بىرەر نەرسە سورىسا بېرىش، هاجىتى چۈشسە راۋا قىلىشقا ئەستايىدىل هەرىكەت قىلىش كېرەك.

ئىنسان ئىش بۇزغۇچى ئەمەس، قولدىن كەلگەنچە ئىش پۈتكۈزگۈچى بولۇشى كېرەك. قوشنىنىڭ ئىشى چۈشسە، ئۇنى مۇشەققەت دەپ قارىماسلىق لازىم. چۈنكى، قوشنىنىڭ قوشنىدىن هەققى مىراس هەققىدەك مۇهىمدۇر.

نامرات قوشنىنىڭ تاماقلىنىشى ئۈچۈن ئۆزۈق ـ

تۇلۇكلەرنى ئېلىشىغا ياردەم بېرىش كېرەك. تائام پىشۇرغىچە ئىككىزدا ھىدى قوشنىغا يەتسە، ئەلۋەتتە ئاشۇ پىشۇرغان تائامدىن قوشنىغىمۇ يېدۈرۈش شەرت بولىدۇ.

قوشنا ھەققى ئىنتايىن مۇھىم ھەقتۇر. قوشنا ناچار قوشنىسىغىمۇ يېگىنىدىن يېدۈرۈپ، كىيىنگىنىدىن كىيدۈرۈشى كېرەك ھەم ئېھتىياجىنى قامدىشىغا ياردەم قىلىشى كېرەك. ھەرقانداق ئىشتا قوشنا قوشنىنىڭ كۆڭلىنى ئېلىشى، مېلىنى، جېنىنى، شەنىنى، ئار ـ نومۇسىنى ئۆزىنىكىدىن زىيادىراق كۆرۈشى، قوغدىشى زۆرۈر.

مەھەللە خىزمىتى ۋە ئەدەپى

ئەي، پەرزەنت!

زۆرۈرىيەت بولمىسا، مەھەللىنىڭ تار كوچىلىرىدا ئايلىنىۋەرمەسلىك لازىم. ناتونۇش ئايال، ياش قىز ۋە يىگىتگە ئىنتايىن يېقىن كېلىپ، ئۇلارنى خىجالەت قىلىشتىن، سۆز، كۆز ۋە باشقا ھەرىكەتلەر بىلەن ئۇلارنى ئوڭايسىزلاندۇرىدىغان ھالەتلەردىن قاتتىق ساقلىنىش كېرەك. كوچىدىن ئۆتۈۋاتقاندا ئوچۇق ئىشىك ـ دېرىزىلەرگە، ئايۋان ـ ھويلىلارغا قارىماسلىق، دەم ئېلىۋاتقانلارنىڭ راھىتىنى بۇزماسلىق لازىم؛ قارىماسلىق كېرەك بولغان بىراۋغا بىر قېتىم نەزەر چۈشۈشى زەرەرسىز. ئەمما، ئىككىنچى قېتىم بېقىپ گۇناھ قىلماسلىق كېرەك. بۇ ھەقتە ئەلى «ئۆمرۈمدە بىر قېتىم بولسىمۇ يامان نىگاھ بىلەن ھېچبىر ئايالغا قارىمىدىم!» دېگەن ئىدى. چۈنكى شەھۋەت بىلەن ئىككىنچى قېتىم

بىر ئايالغا قاراش كۆز زىناسى ھېسابلىنىدۇ. بۇنداق ھالدا توۋا قىلماق كېرەك.

ئادەمنىڭ ئابرۇيىغا داغ چۈشۈرىدىغان كىشىلەر بىلەن كۆرۈشۈشتىن ساقلىنىش، شۇبھىلىك يەرلەردىن يىراق يۈرۈشى كېرەك.

ئالىملار سۆھبىتىنىڭ ئەھمىيىتى

ئەي، پەرزەنت!

ئالىملارنىڭ سۆھبەتلىرىگە قاتنىشىشقا ھەرىكەت قىل، ئەدەپتىن چەتنىگەن سۆز ۋە ھەرىكەتلەرنى قىلما. جامائەت ھۇزۇرىغا سالام بېرىپ كىر. كېيىن ئۆزۈڭگە مۇناسىپ ئورۇن تاللا. بىرەر ئىزنى بولمىسا تۆرگە ياكى ئېتىبارلىق جايغا بېرىپ ئولتۇرما.

سۆھبەتنى دىققەت بىلەن ئاڭلا. بىلىدىغان نەرسەڭنى سورىما. بىلمىگىنىڭنى سوراپ ئۆگەن. ساڭا ئالاقىسى بولمىغان نەرسىنى ئورۇنسىز سۇرۇشتۇرۇۋەرمە. رۇخسەتسىز سۆزگە ئارىلاشما. سۆزى، ئۆزى، تىلى، دىلى بىلەن ئىشى بىر بولمىغان كىشىنىڭ نەسىھىتىدە ياخشىلىق يوق. ئۇنداق كىشىنىڭ سۆھبىتىدە ئولتۇرۇپ، ۋاقىت يوقىتىش كېرەك ئەمەس.

ۋاقىت ئادەمگە نىسبەتەن ئىنتايىن قىممەتلىك بايلىق-تۇر، شۇڭا ئۇنى بولار ـ بولماسقا ئىسراپ قىلماسلىق لازىم.

سۆزى بىلەن ياشىشى بىردەك ۋە توغرا بولمىغان كىشىدىن يىراق بولۇش كېرەك. چۈنكى بۇ مۇناپىقلىق

ئالامىتىدۇر. كىشىگە ئېھتىياجىغا قاراپ دۇنيالىق لازىم. بۇلارنىڭ ئەكسىنى ئېيتقانغا قۇلاق سالما. قانچە سۆزلەر بارکى، زەھەردىن زىيادە زىيانلىق، يەنى ئۆلتۈرگۈچىدۇر. زەھەر كىشىنىڭ هاياتىنى سۈندۈرسا، زەھەرلىك سۆزمۇ دۇنيا هاياتىنى سۈندۈرىدۇ.

ئالىملاردىن ياخشىلىقنى ئايماسلىق كېرەك. سۆھبەتلەشكەندە، بىرگە يۈرگەندە هۆرمەتنى ساقلاش لازىم.

ئالىمغا سالام بېرىش ئۇچۇن تەييار تۇرۇش، ئەسلىدە ئولتۇرغان بولسىمۇ، ئالىمنى كۆرگەن هامانلا دەرهال ئۆرە تۇرۇپ كۈتۈۋېلىش زۆرۈر بولىدۇ.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurktap.com

جامائەت بىلەن مۇناسىۋەت

ئەي، پەرزەنت!

جامائەتتىن يىراقلاشماسلىق، ئۇلارنىڭ زىيارەتلىرىگە بېرىش زۆرۈر. سۆھبەتلىرىدىن پايدىلىنىش ئۈچۈن دىققەت ـ ئېتىبارلىق بولۇش كېرەك.

ئىنسان بىراۋنىڭ كىملىكىنى بىلەلمەي خاتا قىلىشى مۇمكىن. ياخشى كۆرگەن ئادەمىمىز يامان، يامان كۆرگىنىمىز ياخشى بولۇپ چىققىنىدەك، جامائەت خۇسۇسىيىتىمۇ شۇنداق ئەھۋال بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. بىر جامائەت بىزگە خۇشياقمىغىنى ئۈچۈن دەرھال ئىنكار قىلىپ، ئالدىراپ يامان دەپ ئېلان قىلىش ئىنسانىنى خاتالىققا باشلايدۇ. ئىشەنچ، ئىخلاس كۆڭۈلنىڭ ئىشى بولغىنى سەۋەبلىنىڭ بۇ خۇسۇستا تېز قارار قىلىپ ھۆكۈم چىقىرىشتىن بۇرۇن ئاشۇ جامائەت ئەترapىدا، ئىچىدە بولغانلارغا قاراش كېرەك، بۇ خۇسۇستا ئىشەنچلىك زاتلاردىن سوراپ بىلىش كېرەك.

ياشانغانلارغا ھۆرمەت كۆرسىتىش

ئەي، پەرزەنت!

ياشانغانلارنىڭ سۆھبىتىدىن بەھرىمەن بولۇش لازىم. ئۇلار ئالدىدا مەمەدانلىق قىلىپ، سۆزلىرىنى بۆلۈپ،

پىكىرلىرى تۇپەيلىدىن ئۇلارنى ئۆيالدۇرۇپ، خىجالەت قىلىش ئەدەپلىكلەرنىڭ ئىشى ئەمەس.

يېشى ۋە بىلىمى سەندىن كاتتىلارغا ئەقىل ئۆگەتمە. سورىغانلىرىغا بىلگىنىڭچە جاۋاب بەر.

بىلمىگىنىڭنى سۆزلەيمەن دەپ ئۆزۈڭنى مۇشەققەتكە قويما. بىلمىگىنىنى سۆزلىگەن ئادەم ئاخىرىدا ئۇياتلىق ئەھۋالغا چۈشۈپ قالىدۇ.

ئىككى كىشى سۆھبەتلىشىۋاتقاندا ئارىسىغا قىستالما. سۆھبەتلىشىۋاتقاندا خالىس بولۇشقا ھەرىكەت قىل.

بىر كىشى بىلەن يۈزمۈيۈز تۇرۇپ سۆزلىشىۋاتقاندا مەدانلىق قىلىپ ئوڭ - سولغا قاراۋېرىش ئۇنى مەنسىتمەسلىك سانىلىدۇ. بۇ بولسا ئەيىب، سۆھبەتداش بۇنىڭدىن قاتتىق رەنجىشى مۇمكىن.

يولدا ياشانغانلارغا دۇچ كەلگەندە سالاملىشىش، تونۇش بولسا ھال - ئەھۋال سوراش لازىم. ياشانغانلارغا قولدىن كەلگىنىچە ياردەم قىلىپ، رازىلىقىنى ئېلىش كېرەك. قوللىرىدا يۈك بولسا چوقۇم كۆتۈرۈشكە ياردەملىشىش زۆرۈر.

ياشانغانلار بىلەن يولداش بولغىنىڭدا، بىر جايغا تېز يېتىپ بارماقچى بولساڭ، رۇخسەت ئېلىپ، ئۆزرە سوراپ، ئاندىن كېيىنلا قەدىمىڭنى تېزلىتىشىڭ لازىم.

كېلىشتۈرگۈچىلەر بىلەن بىرگە بولۇش ئەدەپى

ئەي، پەرزەنت!

ھەرقانداق يۇرتتا بىرەر تالاش - تارتىش بولسا، ئۇنى

سوتسىز كېلىشتۇرگۈچىلەر بولىدۇ. سەن ئەگەر شۇ يەرگە بېرىپ قالساڭ، ئۇلارنىڭ ھۈزۈرىدا قارشى تەرەپ بىلەن ئۇ-رۇشما. كېلىشىشكە ھەرىكەت قىل.

ھاكىم ۋە يۇرت كېلىشتۇرگۈچىلەرنىڭ ھۈزۈرىدا ۋار-قىراپ ـ جارقىرىماستىن، غەزەپلەنمەستىن سۆزلەش ۋە سۆزلىشىش لازىم. ئالدىراپ سۆزلەش ناتوغرا. ئالدىراپ، غە-زەپلىنىپ بىرەر مەقسەتنى ئەملگە ئاشۇرۇش مۇشكۇل. قار-شى تەرەپكىمۇ ئىنساب بىلەن سۆزلەش، ئەيىب، ئۇيات ھې-سابلانغان سۆزلەرنى ئېيتىشتىن قەتئىي ساقلىنىش كېرەك. ئادەم ئۆز سۆزىنىڭ قاياقتا قاراپ كېتىۋاتقىنىنى، قانداق ئا-قىۋەتلەرگە ئېلىپ كېلىشىنى بىلىپ، ئويلاپ سۆزلىشى، بولۇپمۇ بۇ ئەدەپكە ئاقساقال ھۈزۈردا بولغاندا ئىنتايىن ئې-تىبار بېرىش كېرەك.

ئاغزىغا كەلگەننى دەۋېرىش سۆزلىگۈچىنىڭ زىيان تار-تىشىغا، ھەتتا ھالاكىتىگە سەۋەب بولۇشى مۇمكىن.

ھۆرمەتلىك زاتلارنىڭ ھۈزۈردا ئەدەپ

ئەي، پەرزەنت!

پادىشاھلار، بەگلەر، ھاكىملار، يۇكسەك ئورۇنغا ئىگە زاتلارنىڭ ھۈزۈرىغا رۇخسەتسىز كىرمەسلىك ئەدەپتىندۇر. ئىزنى ئېلىپ، مۇمكىن بولسا ئاشۇ كاتتا شەخسلەرنىڭ خا-دىملىرى، كاتىپى ياكى ياردەمچىسى، مۇئاۋىنى بىلەن بىرگە كىرىشكە ھەرىكەت قىلىش لازىم. ئەسلىي مەقسەتنى قىسقا چۈشەندۈرۈش كېرەك، ئۇزۇن سۆز سۆھبەتداشنى زېرىكتۈ-

رىدۇ. رەھبەر يېنىدا كېرەكسىز سۆزلەرنى ئېيتماسلىق كېرەك.

رەھبەرنىڭ سۆزىنى ياخشى ئاڭلاش ۋە ئېتىراز بىلدۈر-مەسلىك كېرەك. بۇ رەھبەر كۆڭلىمىزدىكىدەك جاۋاب بەر-مىدى دەپ، دەرھال يۇقىرى جايلارغا شىكايەت قىلىشتىن ساقلىنىپ تۇرۇش لازىم. مۇلايىملىق، كەمتەرلىك، يۈمشاق سۆز، ئەدەپ ۋە ۋەزمىنلىك كىشىنى مەقسىتىگە يەتكۈزگۈچى ھالقىلىق ۋاسىتىلەردۇر.

يۇكسەك دەرىجىدىكى كېڭەشلەردە جىددىي بولۇش، يېر-قىمسىز سۆز ۋە ھەرىكەتلەردىن ساقلانماق پايدا كەلتۈرىدۇ. بەزى گەپلەرنى چۈشىنەلمىگەن كىشى ۋەزىيەت ۋە ئۇسۇلىغا مۇۋاپىق باشقىسىنىڭ ياردىمىدىن پايدىلىنىشى مۇمكىن.

سۇلھى ھۆكۈملەرنىڭ ئەڭ پايدىلىقى ۋە ئەڭ خەيرلىر-كىدۇر. ئۇلۇغلارنىڭ ھۇزۇرىغا تولا قاتناپ، ئۇلارنى بەزدۇرۇپ، زەردە قىلىپ قويماسلىق لازىم. كېيىنكى بىر ئىشنىڭ ئا-سانراق بېجىرىلىشى ئۈچۈن بۇنىڭغا ئىنتايىن ئېتىبارلىق بولۇش مەقسەتكە مۇۋاپىقتۇر.

خەۋپسىزلىك ۋە پاسىبانلىق بىلەن باغلىق كىشىلەر بىلەن مۇناسىۋەتتە بولغاندا، ئۆزىنى ئالىيجانابلىق، كەمتەر ۋە مەدەنىيەتلىك تۇتۇشنى بىلىش زۆرۈردۇر. چۈنكى ئۇنداق كىشىلەر كىبىرلىك ۋە زوراۋانلارغا تاقەت قىلالمايدۇ. ئۇلارغا نىسبەتەن ئوچۇق چېھىرلىك بولماق ياخشى نەتىجە بېرىدۇ. ئۇلارنىڭ بىرەر ئىشقا ھاجىتى چۈشكەندە ياردەم بېرىپ، كۆ-ڭۈللىرىنى ئېلىش ئىنتايىن پايدىلىقتۇر. دوست بولۇش يولى ـــ ئىززەت ـ ئىكرام كۆرسەتمەكتۇر. سۆھبەتداشقا

ئېتىبار بىرىش، ئۇنى تۆۋەن كۆرمەسلىك كېرەك. تەنقىد تەنقىدنى تۇغدۇرىدۇ. سۆزلەرنى خەيرلىك نىيەتلەرگە باغلاش ياخشى.

باشقىلارنى سۆككەنىڭ ئۆزىمۇ سۆكۈلىدۇ. سۆكۈپ سۆزلىگەنىڭ قەلبى قارىيىدۇ، كۆڭلى قاراڭغۇ بولىدۇ. غۇرۇرلۇق ئىنسان غۇرۇرسىزلىققا سەۋەب بولغۇچى ھەرقانداق ئېھتىماللىقتىن ساقلىنىدۇ.

ئۇلۇغ زاتلار بىلەن سۆھبەتلەشكەندە ئۇلارنى ئۇلۇغلىغۇچى سۆزلەرنى ئېيتىش، ئۇلارغا ئىسىملىرى بىلەن ئەمەس، ھۆرمەتنى ئىپادىلىگۈچى سۆزلەر بىلەن مۇراجىئەت قىلىش ياخشىدۇر. ئۇلارغا بېرىلگەن ئېتىبار ئەتراپىدىكىلەرنىمۇ ئېتىبارسىز قالدۇرمايدۇ. ئېتىبار قىلغان ئېتىبار كۆرىدۇ.

چوڭلارغا ئۇلارغا ماس سۆزلەر ئېيتىلغىنىدەك، كىچىكلەرگىمۇ ھۆرمەت ـ شەپقەت بىلدۈرگۈچى سۆزلەرنى ئىشلىتىش لازىم. سۆيگەن سۆيۈلىدۇ، ھۆرمەت قىلغان ھۆرمەت تاپىدۇ.

نادانلار مەجلىسىدە بولۇش ئەدەپى

ئەي، پەرزەنت!

جاھىللار قاتناشقان مەجلىستە ھەددىدىن زىيادە چاقچاقلاشماسلىق، كۆپ سۆزلىمەسلىك، ئۇلار بىلەن ئارتۇقچە ئاپاق ـ چاپاق بولماسلىق كېرەك. نادان ۋە ھاياتىي تەجرىبىسى كەم كىشىلەر كۆڭۈلنى ۋەيران قىلىپ، ئارىنى بۇزۇپ قويۇشلىرى مۇمكىن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ھەددىدىن

ئېشىشلىرىغا زېمىن هازىرلىماسلىق زۆرۈر. ئىلاج بار ئۇلار بىلەن ئۇلپەت بولماسلىق، مەجبۇر بولۇپ قالغاندا، ئۆزىنى چەتكە ئېلىپ، كۆزىتىش كېرەك.

دوستلۇق ئەدەپلىرى

ئەي، پەرزەنت!

ئىككى دوست ۋەدىلىرىگە ۋاپادار، بەرگەن سۆزلىرىگە ساداقەتلىك بولۇشلىرى ياخشىدۇر. بىر جايدا مەلۇم ۋاقىتتا كۆرۈشمەكنى ۋەدىلەشكەندە ئەسلا كېچىكىپ قالماسلىقىن، بۇرۇنراق بارغىنى توغرا.

دوستلار بىلەن ئۇچراشقاندا كىنايىلىك، قوش بىسلىق سۆزلەرنى ئەمەس، ئەكسىچە، بىر ـ بىرلىرىگە ئوچۇق، سەممىي هۆرمەتنى ئىپادىلىگۈچى سۆزلەرنى ئېيتمىقى ئەلادۇر. بىر ـ بىرىنى زىيارەت قىلىشلىرى ئۇچۇن خەۋەر بېرىشلىرى، توساتتىن قەدەم تەشرىپ قىلماسلىقى كېرەك. رۇخسەتسىز دوست دوستنىڭ ئىشىكىنى ئاچماسلىقى، ئۆي ئىگىسىدىن ئالدىن ئۆيگە كىرمەسلىكى، تەكلىپسىز ئۆي ئىچىدە كېزىپ يۈرمەسلىكى لازىم.

ئۆيگە كىرىپ ئولتۇرغاندا، بىر نەرسە قىدىرىۋاتقاندەك تولا ئۇياق، بۇياقنا ئالاڭلىۋەرمەسلىك كېرەك. داستىخانغا ئۆي ساهىبىنىڭ تەكلىپىدىن بۇرۇن قول ئۇزارتماسلىق، ئالدىدىن تاماقلىنىش، داستىخاننىڭ هەممە تەرىپىگە قول سوزماسلىق لازىم.

لوقمىنى چوڭ ۋە تېز ئالماسلىق، تاماقلىنىۋاتقاندا

زۆرۈرىيەتسىز سۆھبەتلەشمەسلىك، ئۆيدە كۆپ ئولتۇرماسلىق، ئۆي ساھىبىنىڭ خوتۇنى ۋە بالىلىرىغا دىققەت بىلەن تىكىلمەسلىك كېرەك.

ئۆيدىن چىقىۋاتقاندا كەمتەرانە سۆزلەر بىلەن خەيرلەشمەك ۋە يەنە كۆرۈشۈش ئۈچۈن ئۆيىگە مېھمانغا تەكلىپ قىلىشنى ئۇنتۇماسلىق كېرەك. دوست دوستقا ئىمكانىيىتى يەتكىنىچە ئەڭ ياخشى تائاملارنى قىلىپ كۈتمەسكى لازىم. ئەمما، قىسىلىپ قالغان بولسا، ئىزتىراپقا چۈشكەن ھالدا كۈتۈشتىن ساقلانغان لايىق.

مېھمان ۋە مېھماندوستلۇق ئەدەپلىرى

خەۋەر بېرىپ كەلگەن مېھماننى ئۆي ساھىبى ئۆيدىن تاشقىرىغا چىقىپ ھۆرمەت بىلەن سالام بېرىپ، ئىلىك ئېلىپ «خۇش كېلىپسىز» دەپ ياخشى سۆزلەر بىلەن كۈتۈۋېلىشى ۋە ئىلتىپات كۆرسىتىشى ياخشىدۇر. مېھمان ئۆيىنىڭ ئەڭ مۇناسىپ جايىغا، مەسىلەن، تۆرگە، ئۆي ئىگىسى بولسا ئۇنىڭدىن پەسراققا ئولتۇرمىقى مۇۋاپىقتۇر. مېھماندوستلۇق بەكمۇ مۇھىمدۇر.

مېھمان تۆرگە باشلانغاندىن كېيىن، يەنە ئۆزئارا تىنچ-ئامانلىق سورىلىشى، ئىككى ئوتتۇرىدا كۆرۈشۈشتىن بولغان سۆيۈنۈشلىرى بىلدۈرۈلۈشى لازىم.

مېھمان ۋە مېھماندوستلۇقتا ساھىبخانا تۆۋەندىكىلەرگە دىققەت قىلىشى لازىم:

ئاۋۋال مېھماندىن ھال-ئەھۋال سورىلىدۇ. داستىخان

سېلىشتا، تائام تارتىشتا سۈسلۈق قىلىشقا يول قويۇلمايدۇ. تاماقتىن كېيىن مېھمان يېنىدا ئۇزاق ئولتۇرۇلمايدۇ، چاي-چىغنى ئېتىبارغا ئېلىنىپ، تېزلا ياتاق هازىرلىنىدۇ، هاجەتخانا كۆرسىتىلىدۇ. ياتقۇچە ئۇنىڭغا ياردەم بېرىلىدۇ.

سەھەردە كېتىدىغان مېھماننىڭ تائامى كېچىكتۇرۇلمەيدۇ. قالغۇچى مېھماننىڭ خىزمىتىدە كەمچىلىككە يول قويالمايدۇ. مېھمان كېتىۋاتقاندا مەلۇم بىر جايغا بارغۇچە ئۇلارنىڭ كەينىدىن كۆزىتىپ تۇرۇشمۇ ئەدەپتىندۇر.

تاماقلىنىش ئەدەپلىرى

ئەي، پەرزەنت!

تاماقلىنىشتىن بۇرۇن ئىككى قولنى يۇيۇش كېرەك. بۇنىڭغا هەرگىزمۇ بىپەرۋالىق قىلماسلىق كېرەك. تاماقنى چوقۇم ئوڭ قول بىلەن يېيىش لازىم. داستىخان يەرگە سېلىنغان بولسا، ئوڭ تىز تىك تۇتۇلۇپ، چەپ پۇت بېسىپ ئولتۇرۇلىدۇ.

داستىخانىنىڭ هەممە تەرىپىگە تەلمۇرۇپ، قول ئۇزىتىۋەرمەستىن، تائامنى ئالدىدىن، لوقمىنى كىچىك ئېلىش ئەدەپتىندۇر. ئېغىزدا لوقما بولسا، سۆزلىمىگەن ياخشى. باشقىلارنىڭ لوقمىلىرىغا قارىماسلىق، كۆڭۈلنى قالدۇرىدىغان هەرىكەتلەرنى قىلماسلىق، قاقاقلاپ كۈلمەسلىك، ئېغىزدىن تاماق يېگەن يېقىمسىز ئاۋازلارنى چىقارماسلىق، داستىخاندا ئولتۇرۇپ بۇرۇن قاقماسلىق كېرەك. بۇلار يامان ئادەت ۋە ئەخلاقسىزلىقتۇر.

تاماقلىنىپ بولغاندا ئېغىز ۋە قوللارنى يۇيۇش لازىم. بۇ سالامەتلىك ئۈچۈن ئىنتايىن پايدىلىقتۇر.

سۇ ئىچكەندە بىر نەپەستە ئەمەس، ئاستا ـ ئاستا بۆلۈپ ئىچىش ۋە ئىچىلىۋاتقان سۇغا پۈشۈلداپ تىنماسلىق لازىم. ئەكسىچە ياخشىسى ئولتۇرۇپ ئىچمەك ئەۋزەلدۇر.

سۇنى تەرلەپ تۇرغاندا ياكى ئۇيقۇدىن ئويغىنار ـ ئويغانمايلا دەرھال ئىچىش توغرا ئەمەس. بۇ ئاۋۋال ئەدەپكە، كېيىن بولسا ساغلاملىققا توغرا كەلمەيدۇ. پەرزەنتنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا، ئۇستازىغا، ئەر ـ خوتۇنىنىڭ بىر ـ بىرىگە، شاگىرتنىڭ ئۇستازىغا سۇ بېرىشىدە بىر زەرە يوق، ئەكسىنچە بۇ ئەدەپتۇر. ئەمما، تاسادىپىي دۇچ كەلگەن كىشىدىن سۇ سوراش توغرا ئەمەس.

توي ۋە بازار ئەدەپلىرى

ئەي، پەرزەنت!

توي ـ تۆكۈن، رەستە ـ بازار ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئەل كۆپ جايلاردا ئاشكارا گۇناھ قىلىۋاتقانلارنىڭ سېپىگە قوشۇلۇپ، ئۇلار بىلەن بىرگە گۇناھ كۆپەيتمەسلىك، بارار ـ بارمايلا ئالدىنقى سەپتە كۆرۈنۈشكە ھەرىكەت قىلماسلىق لازىم.

جامائەت يىغىلغان سورۇنلاردا خىزمەتتىن قاچماسلىق، ئەتراپتىكى يەپ ـ ئىچىلىدىغان تائاملارغا قالايمىقان قول تەگكۈزمەسلىك، بارغاندا ۋە قايتقاندا سالام بېرىش ئەدەپتىندۇر.

ئەي، پەرزەنت!

بىر توپ جامائەتنىڭ ئىچىدە سۇ يېقى چاي قۇيۇش خىزمىتى چۈشىدىغان بولسا، سالاھىيىتى ۋە يېشىغا قاراپ نۆۋەتتى بىلەن بۇ ئىشنى دەۋام قىلىش كېرەك. بۇ خىزمەت ئوڭدىن باشلىنىپ، سول تەرىپىنىڭ ئاخىرىغا يەتكۈزۈلگەندە ئاندىن سۇ ئىدىشلىرى جايىغا قويۇلىدۇ.

ئەي پەرزەنت!

بازارغا ئوخشاش ئادەم كۆجۈم جايلارغا كېتىۋاتقاندا كۆڭۈلنى پاك تۇتماق پايدىلىقتۇر. بازار ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئادەملەر كۆپ جايلاردا قوپال ھەرىكەتلەرنى قىلىپ، يەلكە بىلەن ئۇرۇپ، تۇرتۇپ بىراۋلارنى رەنجىتمەسلىك، يوللارغا، مەيدانلارغا، دۇچ كەلگەن يەرگە تۈكۈرمەسلىك، بۇرۇن قاقماسلىق كېرەك. جامائەت ئىچىدە يالغۇز تاماق يېمەسلىك، ھېچكىم بىلەن ئۇرۇشۇپ ـ تارتىشماسلىق، غۇۋغا كۆتۈرمەسلىك لازىم. يالغان ئېيتماسلىق، ھېچكىمنى ئالدىماسلىق ۋە ئالدانماسلىققا ھەرىكەت قىلماق دەركار.

بازاردىن ئېلىنىغان ھەرخىل يېمەكلىكلەر كۆزدىن يوشۇرۇن، ئورالغان ھالدا كەلتۈرۈلگىنى، ئۇلارغا پېقىرلار ۋە بالىلارنىڭ كۆزلىرى چۈشمىگىنى ياخشى. ناۋادا ئۇلارنىڭ كۆزلىرى چۈشسە، ئۇلارغىمۇ بېرىپ، تېتىتقۇزۇش كېرەك. ئۆيگە ئوچۇق چېھىر بىلەن قايتىپ، ئۆيدىكىلەرنى سۆيۈندۈرگەن ئەلادۇر. ئائىلە ئەزالىرىنى ۋە باشقىلارنى شادلاندۇرۇشمۇ ئەڭ ياخشى خىسلەتلەردىندۇر.

سەپەرداشلىق ئەدەپى

ئەي، پەرزەنت!

بىر كىشىگە سەپەرداش بولغان يولدا دوستىغا،

سەپەردىشىغا ماس ھەرىكەت قىلىشى، تېز ياكى ئاستا بىر-
خىل، ئۇنى مۇشەققەتلىك ھالدا قالدۇرماسلىقى كېرەك.

يولدا سەپەرداشنى يالغۇز تاشلاپ، بىر تەرەپكە غايىب بولماسلىق لازىم، سەپەر جەريانىدا مەخسۇس ئىشى ئۈچۈن كەتكەن ھەمراھنى كۈتۈپ تۇرۇش كېرەك. يولدا ھەمراھنى ئىزتىراپقا، قايغۇغا سېلىش ئىككى يۈزلىمچىلىك — مۇنا-پىقلىقنىڭ ئالامىتىدۇر.

قولدىن كەلگەنچە ھەمراھنىڭ ھەققىنى يەتكۈزۈش، ئۇ مەنۇن بولمىغان ھەرىكەتلەرنى قىلىش لازىم. ئايرىلىۋاتقاندا رازىلىشىش، ئۇ كېيىنكى يولدا يەپ - ئىچىشى ئۈچۈن ئونىڭغا قۇلايلىق يارىتىش، سۈرلىك بولۇش ئەدەپتىندۇر.

كېسەل يوقلاش ئەدەپلىرى

ئەي، پەرزەنت!

كېسەلنى يوقلاش ناھايىتى مۇھىم ئىشلاردىن بىرىدۇر. بىمارنى يوقلاشقا بارغاندا ئىشىككە يېقىنلاشىپ، يۆتەلىپ ياكى تاماق قىرىپ ئىچكىرىدىكىلەرنى ئادەم كەلگەنلىكىدىن ئاگاھلاندۇرۇش كېرەك. ئىلاجى بولسا، كېسەل يېنىدىكىلەر يوقلاپ كەلگۈچى ئىچكىرىگە كىرمەستىن بۇرۇن ئۇنىڭ كىملىكىنى بىلىشى لازىم.

زىيارەتچى بىمار ھۇزۇرىغا كىرىپ، سالام بېرىشى، ئۇ-نىڭ ئوڭ تەرىپىدە ئولتۇرۇشى، قولىنى قولىغا ئېلىپ، بە-مارنى سۆيۈندۈرگۈچى، كۆڭلىنى كۆتۈرگۈچى ياخشى سۆز-لەرنى ئېيتىشى، ئەمما، بىمارنىڭ قېشىدا ۋاقىتنى

سوزۇۋەتمەسلىكى، بىماردىن رۇخسەت ئېلىپ، قايتىش ئۈچۈن تۇرۇشى كېرەك.

بىمار قېرىنداش، دوست ياكى قوشنا بولسا، ئېھتىياجى سورىلمىشى، ئۆزىنىڭ ئۈنىڭ ئۈچۈن ھەرقانداق ياردەمگە تەييار ئىكەنلىكى، خۇلاسە قىلىپ ئېيتقاندا، بىمارغا بىئارام قىلماسلىق ئەمەس، قۇۋانچ بېرىپ، كۆڭلىنى ئېلىشى كېرەك. يەنە ئۈ ياقتۇرىدىغان ئوزۇقلارنى ئېلىپ بېرىش ناھايىتى ئورۇنلۇق تۇر.

قايغۇ ـ ئەزىراپتا قالغان بىمارنى سۆز ۋە ھەر خىل مۇناسىۋەتلەر بىلەن بىئارام قىلىشتىن قورقۇش، شىپالىق تىلەپ، خەيرلىشىش لازىم.

ئەر ـ خوتۇنلۇق مۇناسىۋەتلىرى

ئەي، پەرزەنت!

ئائىلە باشلىقى، رەھبىرى بولغان ئەر بارچە سىرلىرىنى خوتۇنىغا ئېيتماسلىقى، بىر كۈنى كېلىپ، ئۈنىڭ ۋاپاسىز-لىق قىلىپ قېلىشى مۇمكىنلىكىنى ئەستە تۇتۇش لازىم. خوتۇن قانچىلىك ئىشەنچلىك بولسىمۇ ئۈنىڭ ئەرزىمىگەن ئىشلاردىن خاپا بولۇپ، ئەرنىڭ سىرىنى ئېچىپ قويۇشى مۇمكىنلىكىنى ئۇنتۇماسلىق كېرەك.

ئايال كىشىنىڭ تۇيغۇسى ئەقلىدىن ئۈستۈنۈراقتۇر. شۇڭا ئۇ سۆيگۈسىنىمۇ، نەپرىتىنىمۇ ئەردىن كۆپرەك بىلە-دۇرىدۇ. شۇنداق ئىكەن، كىچىككىنە نەرسىدىن سۆيۈنۈپ، ئادەتتىكى ئىشتىن خاپا بولۇشىنى ئەستە تۇتۇش لازىم.

ئەر خوتۇنىغا نىسبەتەن كۆپ سۆزلەيدىغان بولماسلىقى لازىم. ھەممە ئەيىبىنى يۈزىگە سېلىۋەرمەسلىكى، سۆيگۈ ۋە مۇناسىۋەتنىنى مەلۇم ئۆلچەمدە تۇتۇشى كېرەك. ئەرنىڭ ئۆيدە كوپ ئولتۇرۇشى، ھەممە نەرسىگە ئارىلىشىۋېلىشى ئەر ـ خوتۇن ئارىسىنىڭ بۇزۇلۇشىغا سەۋەب بولۇشى مۇمكىن. بۇنىڭغىمۇ ئېتىبار بىرىش كېرەك.

ئەر ئۆزىنىڭ ئىشەنچلىك جۈپ ئىكەنلىكىنى خوتۇنىغا قوبۇل قىلدۇرۇشنى بىلىش قابىلىيىتىگە ئىگە بولۇشى كېرەك. بالىلىرىغا شەپقەتلىك، مېھرىبان بولۇشى، مېھر ـ مۇھەببەت ۋە قايغۇ ـ غەمدە شېرىك، ھەمدەرد بولۇشى، ئۆزىنى ئايىماسلىقى لازىم.

خوتۇنىغا سۆز ۋە ھەرىكەتلىرى بىلەن قوپال مۇناسىۋەتتە بولماسلىق، ئۇرۇش، ئاجرىشىش بىلەن تەھدىت سالماسلىق ۋە ئوتتۇرىسىدىكى ئېجىللىققا، مېھىر ـ مۇھەببەتكە قارا سايە سالماسلىق كېرەك.

ئەر خوتۇنىدىن نامۇۋاپىق نەرسىنى سورىماسلىقى، ئۇنىڭ ھەر تەرەپلىمە قابىلىيىتى ۋە بىلىمىنى ئاشۇرۇشىغا، ئىشلارنى ياخشى ئورۇنلىشىغا ياردەم بېرىشى، مېھر ـ مۇھەببەت ۋە شەپقەت قاناتلىرىنى پەس ۋە مەيىن تۇتۇشى كېرەك.

ئاياللار بولسا ئەرلىرىنى بىئارام قىلىدىغان سۆز ۋە ھەرىكەتلەردىن ئۆزىنى تارتىشى، ئۇلارغا ئىشىنىشى ۋە ئىشەنچلىرىنى قولغا كەلتۇرۇشى، ئۆيىنى، ئېرىنى، بالىلىرىنى ھەر جەھەتتىن ئازادە تۇتۇشى، ئەقىل ـ ئىدراكى بىلەن ئېرىنىڭ ئۆزىگە باغلىنىشىنى تەمىن ئېتىشى كېرەك.

خوتۇن ئېرى خالىمىغان كىشىلەر بىلەن كۆرۈشمەسلىكى، ئۆيگە ئېرى ياقتۇرمايدىغان كىشىلەرنى باشلىماسلىقى، ئاياللىق نومۇسى ۋە شەرىپىنى ياخشى كۆرۈشكە ۋە ئۇنى قوغداشقا ھەربىكەت قىلمىقى كېرەك.

ئائىلە ـــ مۇقەددەس ۋە نازۇك ئىلىملارنىڭ ئۇستىگە قۇرۇلغان. ئەر ـ خوتۇن بىر ـ بىرىگە مۇقەددەس ئامانەتتۇر. ئامانەت ياخشى ساقلانمىقى، ئۇنىڭغا خىيانەت قىلىنماسلىقى كېرەك.

نازۇك مۇئامىلە ئەدەپلىرى

ئەي، پەرزەنت!

جىنسىي ئالاقە پەيتىدە ئايالىنىڭ تاناسىل ئەزاسىغا قاراش توغرا ئەمەس. بۇ ھالدىن تۇغۇلغان بالا ئالغاي، كۆڭلى سۇنۇق، غەملىك بولىدىغانلىقى قەيت قىلىنغان. يىراق سەپەرگە چىقىش ئالدىدا قوشۇلۇش نەتىجىسىدە تۇغۇلىدىغان بالا ئاتىسىنىڭ بايلىقىنى بۇزۇپ ـ چاچىدىغان ئىسراپخور بولىدىغانلىقى ئەسلىتىلگەن.

ھەيز مەزگىلىدىكى ئايال بىلەن جىنسىي ئالاقە قىلىش ھەممە تەرەپتىن چەكلەنگەن، شۇڭا بۇنىڭدىن چۇقۇم ساقلىنىش كېرەك.

قىلىنغان جىنسىي مۇناسىۋەت باشقىلارغا ئېيتىلماسلىقى كېرەك. بۇ جۇپلەر ئارىسىدا سىر بولۇپ قېلىشى زۆرۈر بولغان ئىشتۇر.

جىنسىي مۇناسىۋەت پەيتىدە ئەر ئالدىراڭغۇلۇق

قىلماسلىقى كېرەك. ئەكس ھالدا، ئايالىنىڭ ھەققى قالغان بولىدۇ. ئايالىلار ئەرلەرگە قارىغاندا جىنسىي ئالاقىنىڭ يوقىرى باسقۇچىغا كېچىكىپراق ئېرىشىدۇ. تېز، چالا ـ بولا قىلىنغان جىنسىي مۇناسىۋەت ئەڭ ناچار قىلىقلاردىن ھېسابلىنىدۇ.

جىنسىي ئالاقىگە سوغۇق، بوشاڭغۇ مۇناسىۋەتتە بولۇش، جۈپتىنىڭ ھالىتىنى ئېتىبارغا ئالماسلىق نەتىجىسىدە ئاياللارنىڭ سوغۇقلۇق چۈشىدۇ. بۇنداق ھالەت ئەرلەردە كۆپ ئۇچرايدۇ.

ھەيز مەزگىلىدىكى ئايال بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش چەكلەنسىمۇ، ئەمما، بىرگە يېتىش، بىرگە تاماقلىنىش ۋە چاقچاقلىشىپ، ئەركىلەشنىڭ زەرەرى يوق.

جىنسىي مۇناسىۋەتنىڭ ئەڭ ئاخىرقى مەنىي چىقىرىش پەيتىدە ئايالنى سۆيۈش مۇۋاپىق ئەمەس.

جىنسىي مۇناسىۋەت پەيتىدە، نەق مەيدانداً ئادەملا ئەمەس، ھەتتا ھايۋانمۇ بولماسلىقى لازىم. ئېھتىلام بولغاندىن كېيىن يۇيۇنماستىن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزمەكمۇ ياخشى ئەمەس.

جىنسىي ئالاقىنىڭ ئۇزاق ۋاقىت تەرك قىلىنىشى ياخشى ئەمەس. ياشلاردا ھەر كۈنى بىر قېتىم، ئوتتۇرا ياشتىن ئېتىبارەن ھەپتىدە ئىككى قېتىمغا چۈشۈرۈلۈشى ۋە شۇنداق داۋام قىلىنىشى مۇۋاپىق كۆرۈلگەندۇر.

جىنسىي ھاياتى مۇنتىزىم بولغانلارنىڭ ساغلاملىقىنىڭ ياخشى بولىدىغانلىقى مۇئەييەنلەشتۈرۈلمەكتە. ھەر قېتىملىق قوشۇلۇشتىن كېيىن يۇيۇنۇشمۇ ھەر جەھەتتىن

پايدىلىنىدۇ.

ئاچ، چاڭقاپ تۇرغان ھالدا جىنسىي مۇناسىۋەت قىلماسلىق، شۇنىڭدەك، بەك توق، چوڭ ـ كىچىك تاھارەت قىستىغان ھاللاردىمۇ قوشۇلماسلىق كېرەك. بۇلار ساغلاملىق ئۈچۈن زەھەردۇر.

بىمالال، ھۇزۇرلىنىپ بوشىنىشقا توسقۇنلۇق قىلغۇچى ھەر قانداق جىنسىي ئالاقە شەكلى ئەرنىڭ بەزى يامان كېسەللىككە ئۇچرىشىغا سەۋەب بولۇشى مۇمكىن. جىنسىي قوشۇلۇشنىڭ ئەڭ تەبىئىي ۋە زىيانسىز شەكلى ـــ ئىككى تىز بىلەن تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ قىلىنغىنىدۇر.

بۇ تېمىدا يېزىلىدىغان كۆپ ئىشلار بولسىمۇ، ئەمما، يۇقىرىدىكىلىرى ئەڭ مۇھىملىرى بولغاچقا، شۇلار كۆپايىدۇر.

جىنسىي ئالاقە قىلىپ بولغاندىن كېيىن دەرھال يۇيۇنۇش كېرەك. يۇيۇنۇش ئۈچۈن خەلق بارىدىغان مۇنچىغا بېرىلغاندا، ئۇ يەردە كۆپ كۈتمەسلىك كېرەك. مۇنچىدا بىر نەرسىلەرنى يېيىش، كۈلكە ـ چاقچاق قىلىش توغرا ئەمەس. مۇنچىدىن چىقار ـ چىقماس سوغۇق سۇ ئىچمەك ساغلاملىق ئۈچۈن زىيانلىقتۇر. ئاممىۋى مۇنچىلارغا تولا بارماقمۇ ساغلاملىققا زىيان يەتكۈزىدۇ.

نىكاھنىڭ ئەدەپلىرى

ئۆيلىنىش ـــ ھەربىر ئىنسانغا نىسبەتەن مەجبۇرىيەتتۇر. ئۆيلىنىشكە نىيەت قىلغان كىشى كېيىنكى ھاياتىنى

ئويلاپ، جان باقالماسلىقتىن، نامراتلىقتا قېلىشتىن قورقماسلىقى كېرەك. چۈنكى، ھەركىمگە لايىقىدا رىزىق چېچىلغاندۇر.

ئۆيلىنىشكە قارار قىلغان كىشى جۈپتىنىڭ ئەدەپ-ئەخلاقلىق بولۇشىغا دىققەت قىلىشى زۆرۈر. ياخشى تەربىيە كۆرگەن جۈپ —پۈتۈن دۇنيا بايلىقلىرىدىن خەيرلىكراقتۇر.

بولغۇسى كېلىنىڭ نەسەبى ياخشى بولۇشى مۇھىمدۇر. كەچمىشى پاك بولمىغان ئائىلىنىڭ قىزىنىڭ باشلارغا نېمە كۈنلەرنى كەلتۈرۈشىگە بىر نەرسە دېمەك تەس. شۇڭا ھازىرقى كۆرۈنۈشكە ئالدانماسلىق كېرەك.

ئائىلە سالاھىيىتى ۋە بايلىقىغا مەپتۇن بولۇپ ئۆزىگە جۈپ تاللىغانلار ئالدىنىدۇ. ئۆزىدىن باي ئائىلىدىن قىز ئالغۇچى يا بۇگۈن ياكى ئەتە قىز تەرەپنىڭ تەسىر مەيدانىغا كىرىپ قېلىشى مۇمكىن. پېقىرلىق ئەيىب ئەمەس. جاھىل، تەربىيەسىز جۈپ بىلەن تۇرمۇشنى داۋام قىلىش ئەڭ مۇشەققەتلىكتۇر.

ھەر ئىنساندا ئازمۇ-كۆپ، گۈزەل ۋە خۇنۇك جەھەتلەر بار. ئۆيلەنمەكچى بولغان كىشى ئۆز پىكرىچە گۈزەل بولغان ئايالغا ئۆيلىنىشى كېرەك.

تولا سۆزلىگۈچى خوتۇن بىلەن ياشاش مۇشكۈل ئىشتۇر. بەتپەئىل ۋە يېنىدا بالىسى بولغان ئايالغا ئۆيلىنىشمۇ كۆڭۈلدىكىدەك ئىش بولمايدۇ.

ئەگەر شەرتلەرگە مۇۋاپىق كەلسە، رەسىدە قىزغا ئۆيلىنىش تەۋسىيە قىلىنىدۇ. ئەلۋەتتە، ئەدەپ-ئەخلاقلىق تۈل بىلەن ئائىلە قۇرۇشمۇ بەخت ئېلىپ كېلىشى مۇمكىن.

گۈناھ قىلىشتىن ئۆيالمايدىغان ئايالغا ئۆيلىنىش بولسا غەمگە دۇچار قىلىدۇ.

ئېيتىلغان بۇ خۇسۇسىيەتلەر پەقەت ئايالالارغىلا ئەمەس، بەلكى ئەرلەرگىمۇ تەئەللۇقتۇر. تۇرمۇشقا چىقماقچى بولغان ئايالمۇ مانا شۇ شەرتلەر ئاساسىدا ئۆزىگە جۈپ تاللىشى كېرەك ھەم شۇنداق قىلىشقىمۇ ئۇنىڭ ھەققى بار. بىلىملىك، مەرد، كەسكىن، ۋىجدانلىق، سەمىمىيلىك ۋە ئالىيجانابلىق بىر ئەرنى تاللاش—ئايالنىڭ ھەققىدۇر.

ئۆيلىنىشتە ئەر تۆت جەھەتتە ئايالدىن ئەۋزەل بولۇشى-نىڭ پايدىسى بار:

1. ئەرنىڭ يېشى ئايالنىڭ يېشىدىن چوڭ بولۇشى لازىم؛

2. ئەرنىڭ بويى ئايالنىڭ بويىدىن ئېگىز بولۇشى كېرەك؛

كېيىن خۇلاسە چىقىرىشلىرى مۇۋاپىق بولىدۇ. ئەر - خوتۇنىڭ بالىلىق بولالايدىغانلىقى ئېتىبارغا ئېلىنىشى كېرەك. ئەكس ھالدا، ئىزتىراپ مۇقەررەردۇر.

ھەر ئىككى تەرەپنىڭ سەۋرچان - چىدامليقى ئۇستىگە قۇرۇلغان ئائىلە، يەنى سەۋرلىك جۈپلەرنىڭ تۇرمۇشى ئەڭ مۇستەھكەم، ئەڭ بەختلىك تۇرمۇش ھېسابلىنىدۇ.

تۇرلۇك ماۋزۇلاردا ئۆگۈتلەر ۋە ئەدەپلەر

ئەي، پەرزەنت!

ساڭا بىر نەرسە بەرگەنگە سەنمۇ بىر نەرسە بەر. ساڭا ياماناتلىق قىلغانىنى كەچۈر. ساڭا خىيانەت قىلغانغا ياخشى

سۆز قىل. چۈنكى بۇ ئەڭ گۈزەل ئەخلاقنىڭ جۈملىسىدىن بىرى دۇر.

كىشىل يوقلاشقا بىر مىل يىراقلىقتا بولسىمۇ بارغايسەن. كۆڭۈل ئاغرىقىنى يۇيۇش ئۈچۈن بولسا ئىككى مىللىق مۇساپىنى ئۆتۈش كېرەك بولسىمۇ، مېھنىتىڭنى ئايىمىغايسەن. بىر بۇرادىرىڭنى، قېيامەتلىك دوستۇڭنى يوقلاش ئۈچۈن ئۈچ مىللىق يىراقلىقتا بولسىمۇ بارغايسەن. بىلگەندىن بىلمىگىنىڭنى ئۆگەنمەك ئۈچۈن بولسا يىراقلىقنى خىيالىڭغا كەلتۈرۈپ ئولتۇرما. قانچە مىل يىراقلىقتا بولسا بولسۇن، ئۇنىڭدىن قالما، قايتما.

ياخشىلىققا ئىنتىلىدىغان بول! قىلغان ياخشىلىقىڭنى ئەلنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن قىل!

مېھمانىنى، مۇساپىرنى ئىكرام قىلماقمۇ بەختىنىڭ ئاچقۇچىدۇر. بۇ ئاچقۇچنى قولغا كەلتۈرمەك مۇشەققەتلىك ئەمەس. نېسىۋىسى ۋە بەرىكىتى بىلەن كەلگەن مېھمان ئېلىپ كەلگىنىنىڭ ئوندىن بىرىنى ئېلىپ (يەپ) كېتىدۇ. قالغان توققۇز نېسىۋە بولسا ئىكرام بىلەن كۈتكەننىڭكىدۇر.

ئەي، پەرزەنت!

بىلىملىرىڭنى كۆپەيتىشكە ھەركەت قىل. قولۇڭدىن كەلگىنىچە غەيرەت قىل. «بۆشۈكتىن تا قەبرىگىچە ئىلىم ئىزلەڭ!» دېگەن سۆز ھەر قاچان ئېسىڭدە بولسۇن.

دۇنيادا قولغا كەلتۈرۈلگەن بايلىقىڭ دۇنيادا قالىدۇ، باشقىلارغا قالدۇرىسەن. لېكىن ئۇنىڭ ھېسابىنى سەن بېرىسەن.

ئەھمەد ئىبن ھەنبەلنىڭ ھۇزۇرىغا بىر كىشى كېلىپ

نەسىھەت سوراپتۇ. ئۇ زات شۇنداق دەپتۇ:

«دۇنيادىكى ھەممە ئادەم ئۆز رىزقىنى يەيدۇ. شۇنداق ئەمەس، رىزىق ئۈچۈن ھەممە ۋاقىتنى سەرپ قىلىشنىڭ ھاجىتى بارمۇ؟

بىر سەدىقىگە ئون ساۋاب بېرىلەر ئىكەن، خەسىسلىك قىلىش ئاقىلانىڭ ئىشمۇ؟!

يامان ئىشنىڭ جازاسى باردۇر. بەندىگە يامان ئىش قىلىش يارىشارمۇ؟!»

«ئەي، مەندىن نەسىھەت سورىغان كىشى! ئاڭلىغانلىرىدىن ئۆگۈت ئالماقنى خالىغانغا مانا شۇلا كۇپايە. ئەمما، ئەمەل قىلمايدىغانغا مىڭ نەسىھەت قىل، ھەممىسى پايدىسىز. دىققەت قىلىنسا، ھەممە نەسىھەت شۇ ئېيتىلغانلارنىڭ ئىچىدىدۇر.»

ئەي، پەرزەنت!

كەمبەغەللىك ئۈچۈن خاپا بولۇشنىڭ قىلچە ھاجىتى يوق. سەۋر ــــشادلىققا يەتكۈزگۈچى دوردۇر.

ئەي، پەرزەنت!

خەلقتە ئوچۇق چېھرىلىك بول. قاپىقىدىن مۇز ياغىدىغانلاردىن بولما، ھومىيىپ يۈرمە.

پىخسىقلىق قىلما، ئۇ قەلب قاتتىقلىشىشقا سەۋەب بولىدۇ.

قەلبىنىڭ يۇمشىشى ئۈچۈن مەرد ۋە سېخىي بولۇش كېرەك. باشقىلارنىڭ مۇھەببىتىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئۇلار بىلەن ياخشى مۇئامىلىدە بولۇش لازىم. ئادەمىلەرنىڭ مېھىر ـ مۇھەببىتىنى قولغا كەلتۈرۈش بولسا بىر ئىنسان

ئۇچۇن زۆرۈردۇر. ھۆرمەتكە لايىق، سۆيۈلگەن ئىنسانلىقنىڭ ئارقىسىدىن ھەممە ياخشى تىلەك تىلەيدۇ.

ئەي، پەرزەنت!

ھېچ بىر ئىشتا ئالدىراپ، تالاش ـ تەشۋىشكە چۈشمەسلىك كېرەك. چۈنكى ئالدىراڭغۇلۇق شەيتانلىقنىڭ ئىشى. پەقەت تۆۋەندىكى بەش ئىشتا ئالدىراش كېرەك:

1. ئۆيگە مېھمان كەلگەندە داستىخان سېلىپ، تائام كەلتۈرۈشكە؛

2. بىلىپ ـ بىلمەي بىر خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قالغان ۋاقىتتا، دەرھال پۈشايمان قىلىشقا؛

3. بىراۋ قىيىن كۈندە قالغان بولسا ئۇنىڭغا ياردەم قىلىشقا؛

4. بالاغەتكە يەتكەن قىز ۋە ئوغۇل بالىلىرىنى تۇرمۇشلۇق قىلىشقا؛

5. مېيىتنى دەپنە قىلىشقا.

ئەي، پەرزەنت!

ساڭا يامانلىق قىلغانغا ياخشىلىق قىل! ھېچكىمنىڭ ئەيىبىنى يۈزىگە سالما!

ئەي، پەرزەنت!

ئادەملەر ئۆتۈپ تۇرىدىغان يول پاكىز ۋە مېڭىشقا ھالال قىلىت بېرىدىغان نەرسىلەردىن خالىي بولۇشى كېرەك.

ھالال پايدا كۆرۈشنى خالىغان كىشى قىلغان ئىشىنى ياخشى نەتىجىگە ئېرىشتۈرۈشى ۋە راستچىل بولۇشى كېرەك.

ئەي پەرزەنت!

سەھەردە ناشتا قىلىشنىڭ تۆۋەندىكىدەك تۆت پايدىسى

بار:

1. ئېغىزدىكى غەيرىي تەملەرنى ۋە غەيرىي پۇراقلارنى يوق قىلىدۇ؛

2. ناشتىسىز سۇ ئىچمەشتىن توسىدۇ؛

3. ئىش ئورنىغا سەھەررات بېرىشنى تەمىنلەيدۇ؛

4. كۆزى بىراۋنىڭ ئەتىگەنلىك تامىقىدا بولمايدۇ.

ئاز يېيىشنىڭ مۇنداق پايدىسى بار:

1. ئاز سۇ تەلەپ قىلىدۇ،

2. ئاز ئۇخلاش يېتەرلىك بولىدۇ.

كوپ يېيىشنىڭ مۇنداق زىيانلىرى بار:

1. كېسەللىككە دۇچار قىلىدۇ؛

2. ئىنسانىنى ھۇرۇن، لەيغەزەل، گاس قىلىدۇ؛

3. سۇنى كۆپ تەلەپ قىلىدۇ؛

4. كۆپ ئۇيقۇنى كەلتۈرىدۇ؛

5. پايدىسىز سۆزلەشكە سەۋەب بولىدۇ؛

6. ئەقلىنى بوغىدۇ.

غەيۋەت قىلىشتىن، يەنى ئادەملەرنىڭ ئارقىسىدىن گەپ تارقىتىشتىن ساقلان. كىم بىراۋنىڭ ئارقىسىدىن گەپ تارقاتسا، مىش-مىش سۆزلەرنى قىلىپ يۈرسە، غەيۋىتى قىلىنغان كىشىنىڭ گۇناھى غەيۋەت قىلغۇچىنىڭ ئۈستىگە يۈكلىنىدۇ. غەيۋەت قىلىنغانلارنىڭ ساۋابلىرى غەيۋەت قىلغانغا ئۆتىدۇ. غەيۋەت قىلماق زىنادىنمۇ ئېغىر راق گۇناھتۇر. ئەڭ چوڭ گۇناھلاردىندۇر. ھەتتا غەيۋەت زىنادىنمۇ يامانراق گۇناھتۇر. بىر توپ ئادەملەرنىڭ ئىچىدە غەيۋەت قىلىشنى توسقان كىشىنىڭ ئۈستىدىن يەتمىش پالاكەت ئېلىپ

تاشلانغۇسىدۇر.

ئەي، پەرزەنت!

ئورۇنسىز، يالغان قەسەم ئىچمەسلىك كېرەك. بۇنداق قىلغانلىقىڭ نەسلىنىڭ گۈمران بولىدىغانلىقى بىلدۈرۈلگەن.

ئەي، پەرزەنت!

كىشى ئۆزىگە ئۆزى ۋەلىيلىك بېزىكى بەرمىسۇن. كىشى ئۆزىدە يوق نەرسىنى «بار» دەپ ئۆزىگە تۆھمەت ۋە بوھتان قىلىشتىن قورقۇشى لازىم. چۈنكى، بىر كىشى ئۆزىنى ئالىم دەپ كۆرسەتسە، ساختىلىق قىلسا، جايى جەھەننەمدۇر!

كىشى توغرا، گۈزەل ۋە پايدىلىق سۆزلەرنى قىلىشى كېرەك. توغرا سۆز ئىگىسىنى ھۆرمەت تەختىگە ئېلىپ چىقىدۇ. شۇڭا تىلنى يامان سۆزلەرگە ئۆگەتمەسلىك، بۇنىڭغا ئىمكان ۋە پۇرسەت بەرمەسلىك زۆرۈر. يامان غەرەزنى ئىپادىلىگۈچى، باشقىلارنى رەنجىتكۈچى، ھەتتا خۇش كۆرۈلمەيدىغان، يېقىمسىز سۆزلەرگە قەدەر ئەدەپ ـ ئەخلاقلىق ئىنسانىڭ تىلىدىن جاي ئالماسلىقى كېرەك.

شەيخ كىرمانىي ھەزرەتلىرى دەيدۇ:

«يالغان ئېيتمىغان، ئامانەتكە خىيانەت قىلمىغان، بوھتان، تۆھمەت ۋە غەيۋەت قىلمىغان كىشى كېلەچەكتىن قورقمىسۇن. شۇ ئۈچ گۇناھتىن ئۆزىنى تارتقان كىشى ۋاقتى كېلىپ، باشقا گۇناھلارنىمۇ تەرك قىلىدۇ.»

ئەي، پەرزەنت!

بۇ ئەسەرنى يازغۇچى بۇيۇك ئالىم ئىمام غەززالىي ھەزرەتلىرى شۇنداق دەيدۇ:

ئۈچ چوڭ گۇناھ بارکى، بۇلاردىن مۇتلەق ساقلانماق

كېرەك:

1. بېخىللىق؛

2. ھەسەت؛

3. رىيا.

خەسىلىك: بۇ ئۆزىدىن بىلىم يا ھۈنەر ئۆگەنگىلى كەلگەنگە ئۆگىتىشنى قىزغانغان ئالىم يا ھۈنەرۋەن (سەنئەتكار) نىڭ قىلىقى. يەنى ئۆزىدە بولغان پايدىلىق نەرسىنى باشقىدىن قىزغىنىش كېسەللىك. بېخىل ھەرقانچە تەقۋادار بولمىسۇن، ئۇ ياخشى كۈن كۆرمەيدۇ.

ھەسەت: بىر كىشىدىكى ئىلىم، بايلىق، ھۈنەر كەبى گۈزەل نەرسىلەرنىڭ ئاشۇ كىشىدە بولۇشىدىن ئىچى كۆيۈش، چىدىيالماسلىق ۋە ئۇنىڭدىن يىراق كېتىشنى خالاش. كۆرەلمەسلىك كېسەللىكى — يامان مەنىۋى ئىللەتلەرنىڭ، جۈملىدىن مەنىۋى كېسەللىكلەرنىڭ ئەڭ ئېغىرلىرىدىن بىرىدۇر. ئوت ئوتۇننى كۆيدۈرۈپ تۈگەتكىنىدەك ھەسەتمۇ ھەسەتخورنىڭ بارلىق قىلغان ياخشى ئىشلىرىنى يەپ تۈگىتىدۇ.

رىيا: بىر ياخشىلىقنى، خەير ـ ئېھساننى، جۈملىدىن ھەر قانداق بىر ئىنسانلىق خىزمىتىنى باشقىلارنىڭ كۆرۈپ، تەقدىرلىشى، «قاراڭ، نېمە دېگەن ياخشى ئادەم!» دېيىشلىرى ئۈچۈن قىلماقتۇر.

ياۋۇزلۇقنىڭ ئالامەتلىرى ۋە يامانلىقى

بىر كىشىنىڭ ياۋۇز ئىكەنلىكى مۇنۇ ئالامەتلىرىدىن

مەلۇم بولىدۇ:

1. ئىلمى بار، ئەمەلى بولمايدۇ؛

2. توغرا ۋە ھالال ئىش قىلمايدۇ؛

3. ياخشى ئىنسانلارنىڭ مەجلىسىدە ھۇزۇرنى بۇزىدۇ.

باشقىلارغا ئۇۋال ئىش قىلىشتىن چېكىنمەك، قورقماق كېرەك. چۈنكى بۇ، كىشى ئۈچۈن قارائۇغۇلۇقتىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئۇۋالچىلىق ئۈچ قىسىمغا بۆلۈنىدۇ:

1. بۈيرۇقى ۋە تەسىرى ئاستىدا بولغانلارغا يامانلىق قىلىپ، ئۇلارنى قىينىماش؛

2. ھەق ئىشلارغا قارشى بولۇش؛

3. مۇتتەھەم ئادەملەر بىلەن بىرگە بولۇپ، ئۇلارغا ياردەم بېرىش.

شۇ ئۈچ سۈپەتتىن بىرىگە ئىگە بولغان كىشى زالىمدۇر. زالىملارنىڭ جايى بولسا جەھەننەمدۇر.

ئەي، پەرزەنت!

ئۆزىدە ئۈچ گۇناھ — كىبىر، ھەسەت، ئامانەتكە خىيانەتتىن بىرىمۇ تېپىلمىغان كىشىنىڭ كەلگۈسى پارلاقتۇر.

ھەممە نەرسىنىڭ بېشى سەۋرىدۇر. باش كېسىلسە، گەۋدە ھالاك بولىدۇ. سەۋرگە ئىگە بولمىغان ئادەمنىڭ ئېتىقادىمۇ يوق!

ئەي، پەرزەنت!

بەشرى خاپىي ئېيتىدۇ:

«بۇ دۇنيادا ئەزىز كەلگۈسىنىڭ ياخشى بولمىقى ئۈچۈن مۇنۇ ئۈچ نەرسىدىن ساقلىنىش كېرەك:

1. غەيرىيدىن بىر نەرسە تىلەش ۋە كۈتۈشتىن؛

2. بىر كىشىنىڭ ئارقىسىدىن قوسۇرىنى سۆزلىمەك، يەنى غەيۋەت قىلماقتىن؛

3. ئۆزىگە مەنسۇپ بولمىغان نەرسىنى رۇخسەتسىز ئالماقتىن.

ئۇچ تائىپە ئىنسان مەڭگۈ سۆيۈلمىدۇ:

1. نامراتلىقىغا قارىماي ھىممەتلىك، سېخىي بولغۇچى؛

2. ئۇۋال قىلغۇچى يېنىمدىمۇ توغرا سۆزلىگىنى؛

3. ھېچكىم بولمىغان جايدىمۇ تاپتىن چىقمىغۇچى.»

ئەي، پەرزەنت!

بىراۋنىڭ قىلغان يامان ئىشلىرىنىڭ گۇناھى ئۇنىڭ يۈزىگە سېلىنماسلىقى، توغرا يولنى تاللىغان كىشى ئۆتمۈشى تۈپەيلىدىن ئەيىبلەنمەسلىكى كېرەك. پەقەت تۆۋەندىكى كىشىلەرلا لەنەتكە لايىقتۇر:

1. ئاتا ـ ئانىسىغا ئاسىي پېتى دۇنيادىن كەتكەنلەر؛

2. قىزى بىلەن زىنا قىلغان ئاتىلار؛

3. ھەقنى قويۇپ، ناھەقنى يار تۇتقانلار.

بىر كىشىنىڭ ياخشىلىقىغا تەشەككۇر ئېيتىپ، ياخشىلىق ھەققىدە تەپەككۇر قىلغىن. ھەر خىل ياخشىلىق ۋە ئىكرام ئۈچۈن بەندىگە رەھمەت ئېيتىش كېرەك. ئەمما، ھەرگىزمۇ بىراۋنىڭ ئالدىدا تىز چۆكۈپ، تەزىم قىلما، بۇنىڭدىن ساقلان.

ئەي، پەرزەنت!

ھېچكىمنى سۆكمە، لەنەتلىمە، يامان سۆزلىمە. باشقىلارمۇ سېنى سۆكمەسۇن. ئەگەر لەنەتلەنگەن كىشى شۇنىڭغا لايىق بولمىسا، ئېيتىلغان لەنەت لەنەت ئېيتقانىنىڭ ئۆزىگە

قايتىدۇ.

ھېچكىمنى كەمچىلىكى تۈپەيلى ئۈيالدۇرما. ھېچكىمنىڭ ئۈيىلىپ، خىجالەت بولۇشىنى خالىما.

ھايۋانلارنىمۇ لەنەتلىمەسلىك كېرەك. چۈنكى، ھايۋانلار ھەربىكەتلىرى ئۈچۈن جاۋابكار ئەمەس.

ئەي، پەرزەنت!

مۇنۇ تۆت ئىشنى قىلماسلىققا دىققەت قىلىش زۆرۈر-دۇر:

1. بەك باي بولۇپ، بايلىقىنى خەجلەشكە كۆزى قىيماي باشقىلارغا ياردەم قىلىشتىن ئۆزىنى تارتىش؛

2. ئۆمرۈم ئۇزاق دېگەن تەخمىن بىلەن سۈسلۇق قىلىپ، ئادەمىيلىك خىزمەتلىرىنى كېچىكتۈرۈشنى داۋام قىلماق؛

3. مال ـ دۇنياغا دەربەدەن تاشقىرى ھېرىسمەن بولۇپ، باربغا شۈكۈر قىلماسلىق؛

4. خەسىسلىك قىلىش.

سەۋر ـ تاقەتنىڭ ئەھمىيىتى

ئەي، پەرزەنت!

ئۇچ ئىشتا سەۋر ـ تاقەت قىلغان كىشى يۈكسەك دەرد-جىلەرگە يېتىدۇ:

1. نەپسىنىڭ ئىستەكلىرىگە سەۋر ـ تاقەت قىلغانلىنىڭ رىزقى كەڭ بولىدۇ؛

2. كىم ياخشى ئىشلىرىنىڭ جاپالىرىغا سەۋر ـ تاقەت قىلسا، كەلگۈسى خەيرلىك بولىدۇ؛

3. پالاكەت كەلسىمۇ سەۋر ـ تاقەتنى ساقلىغۇچى ئىنسانلارنىڭ يۇقىرى دەرىجىسىگە ئېرىشىدۇ.

ئەي، پەرزەنت!

پالاكەت، بالا ـ قازا ۋە مۇسىبەتلەرگە سەۋر ـ تاقەت قىلىش كېرەك.

ياشاپ، مېڭىپ يۈرگەندە ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىش توغرا ئەمەس. شۇڭا ھەر دائىم ياخشىلىقنى ھەمراھ قىلىش لازىم.

ئۆلۈمدىن قېچىپ قۇتۇلۇش مۇمكىن ئەمەس. شۇڭا ئۆلىمەسلىك ئۈچۈن غۇرۇر ـ ۋىجداندىن كېچىش ياكى ئۆلۈمنى قورقۇنچلۇق كۆرسىتىش پايدىلىق ئەمەس، بەلكى، زەرەرلىكتۇر.

ئەي، پەرزەنت!

ئۆتكەن كۈنلەر ئۆتمۈشتە ياشىغانلارغا تەئەللۇقتۇر. ئەتىكى كۈنلەرمۇ بىزنىڭكى ئەمەس. پەقەت بىرگە تەئەللۇق بولغىنى بۈگۈنكى كۈندۇر. بۇ كۈننى قەدىرلەش، ئۆمۈرنى ئادەمنىيلىك خىزمىتىدىن يىراقلىتىپ، نەپسىنىڭ بۇيرۇقى ۋە خىزمىتىدە ئۆتكۈزمەسلىك كېرەك. ھەر كېچە ـ كۈندۈز بىزلەرگە شۇنداق تۇۋلىماقتا:

«ئەي، ئادەم پەرزەنتى! پۈرسەتنى قولدىن بەرمە. بىز سېنىڭ خىزمىتىڭدە. ئۆتكەن كۈنىنىڭ بىر دەقىقىسىنىمۇ قايتۇرغىلى بولمايدۇ. كۆزۈڭنى ئاچ! بىر كۈنلەر كېلىپ، سەنمۇ ئىسمى ـ جىسمى ئۇنتۇلغانلارنىڭ ئارىسىغا كىرىسەن. ھەر ئىشىڭ، ھەر نەرسەڭ بىلەن ئۆلۈمگە ھازىرمۇسەن؟»

ئەي، پەرزەنت!

ئادەم قانچە ئۇزۇن ياشىسىمۇ، بەربىر ئۆلىدۇ. ئاخىرقى نەپەسكە قەدەر ئىلىم تەلەپ قىلىش، ياخشى ئىش ـ ھەرىكەتلەرنى داۋام قىلىش كېرەكتۇر.

«مۇكاشىپەتۇل قۇلۇپ»تىن

بۇيۇك ئالىم ئەبۇ ھامىد غەززالىينىڭ «مۇكاشىپەتۇل قۇلۇپ» ئەسىرى نەچچە ئەسىرلەردىن بۇيان ئىنسانىيەت ئۈچۈن نۇر ـ زىيا مەنبەسى بولۇپ كېلىۋاتقان مەشھۇر ئەسەرلەرنىڭ بىرىدۇر. ئۇنىڭدا ۋە بىئاراملىق ئىچىدە قىينىلىپ ياشاۋاتقان شەخسلەرگە، جەمئىيەتلەرگە ۋە خەلقلەرگە خاتىرجەملىك ھەمدە بەخت ـ سائادەت يوللىرىنى كۆرسىتىپ كەلمەكتە.

خەلقنىڭ چۈشكۈنلىشىشى، قائىدە ـ تۈزۈملىرىنىڭ ھالاك بولۇشىغا سەۋەب بولىدىغان ئىللەتلەر ئاساسەن كىبرلىنىش، رىيا، شۆھرەتپەرەسلىك، ھەسەت، زالىملىق، ئادالەتسىزلىك كەبى ئىنسان نامىغا داغ چۈشۈرگۈچى ھەرىكەت ۋە تۈيغۇلاردىن ئىبارەتتۇر. قايسىبىر جەمئىيەتتە شۇنداق يامان پېئىللىق ئادەملەر كۆپ بولسا، ئاشۇ جەمئىيەت ھالاكەتكە يۈز تۇتىدۇ.

خوش، ئادەملەرنىڭ تەبىئىتىدىكى بۇنداق ئىللەتلەرنى تۈزىتىش مۇمكىنمۇ؟

ئەنە شۇنداق دەردلەرنى داۋالاش يوللىرىنى كۆرسىتىپ بەرگەن بۇيۇك ئالىم غەززالىي بۇ كېسەللىكلەرنىڭ دىياگنوزىنى قويغان. بۇ ئىللەتلەر ئۈۋا سالىدىغان جاي «ئىنسان روھى»،

«ئىنسان قەلبى» بولغىنى ئۈچۈن ئەسەرنى «مۇكاشىپەتنۇل قۇلۇپ» دەپ ناملىغان. «مۇكاشىپە» دېگەن ئەرەبچە سۆز بىزدە «كۆرۈنمەيدىغان ھادىسىلەرنى ئېچىش»، «كەشىپ قىلماق» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ. يەنى ئىنسانىنىڭ ئۆزى ئۈچۈن چۈشىنىكسىز بولغان ھادىسىنى بىلىۋېلىش، دېگەنلىك-تۇر. بۇ ئەسەردە غەززالىي ئۆزىنىڭ ئېيتماقچى بولغانلىرىنى ئاساسەن باشقىلارنىڭ تىلىدىن، ھېكايەت ـ دىيالوگلار ئارقىلىق بايان قىلىدۇ.

«مۇكاشىپەتنۇل قۇلۇپ» غەززالىنىڭ نەچچە ئەسىرلەر ئىلگىرى ياققان يۇزلىگەن مەشئەللىرىنىڭ بىرىدۇر. بۇ مەشئەل چاچقان مەڭگۇ سۇنماس نۇر دەستىلىرى زامانلار ئاشقانسېرى تېخىمۇ نۇرلىنىپ كەلمەكتە.

روھ ۋە ۋۇجۇد ساقلىقى

بەزى ھېكمەت ئەھلىلىرى دەيدۇكى:

—ۋۇجۇدنىڭ ساقلىقى ۋە ئامانلىقى ئاز يېيىشتە، روھ-نىڭ ساقلىقى ۋە ئامانلىقى بولسا گۇناھسىز بولۇشتا.

ئەي ئوقۇغۇچى، بىلكى،ھەسەت قەلبلەرگە جايلاشقان ۋە جەمئىيەت ھاياتىدا چوڭ زەرەرلەرگە يول ئاچقۇچى يامان بىر كېسەللىكتۇر. قەلبلەردىكى خەستەلىكلەر، يەنى يامان تۇيغۇلار، يامان پېئىللار پەقەت ئىلىم ۋە ئەمەل بىلەن داۋالىنىشى مۇمكىن.

ماددىي ۋە مەنىۋى ئازاب چېكىۋاتقانلارغا يارەدەم بېرىڭ.

سەۋر

سەۋرنىڭ بىر قانچە تارماقلىرى بار:

1. ياخشى ئىشلارنى داۋاملىق ئادا قىلىشتا سەۋر قىلىش؛

3. دوست ـ بۇرادەرلىرىدىن ھەمدە قوشنىلىرىدىن كەلگەن بەزى زۇلۇملارغا سەۋر قىلىش؛

4. ئېغىر كېسەللىكلەرگە سەۋر قىلىش؛

5. قول ئىلكىدە يوق ئەھۋالدا ئارتۇقچە چۇشكۈنلىشىپ

كەتمەي سەۋر قىلىش؛

6. روھىي غەلىيانلارغا، نەپسىنىڭ ھاۋايى ـ ھەۋەسلىرىگە، شۇبھىلىك ئىشلارغا، ۋۇجۇدتىكى بارچە ئەزالارنىڭ ھەر بىر بىمەنە ئىستەكلىرىگە سەۋر قىلىش ...ۋەھاكازالار.

ئەقىللىق ئىنسانغا ياراشمىغان ئىشقا تۇغرا ھەرىكەت ـــ ھەرقانداق ئەھۋالدا ھاياتىدا ئۇچرايدىغان تۇرلۇك غەم ـ غۇسسەلەرگە، كېسەل ـ مۇسىبەتلەرگە سەۋر قىلماق ۋە ئۆز ھالىدىن شىكايەت قىلماسلىقتۇر.

ھېكمەتلىك بىر سۆز:

سەۋر قىلغان ۋاپاغا ئېرىشەر.

بەزى شائىرلارنىڭ بۇ ماۋزۇدىكى گۈزەل شېئىرلىرىدىن:

سەۋر قىلمىقىڭ كېرەك چۈشسە بېشىڭغا گەر بالا،
پەريات چەكمە قارشىڭدا پەيدا بولسىمۇ ئەجدىھا.
ئەگەردە كەلسە ساڭا دۇنيانىڭ بار نېمىتى،
دېمەك، سەۋر قىلغان سەن ۋە ياشىغان سەۋر ئارا.
نەپسىڭ بىلەن تىنىمسىز كۈرەش قىلىپ ئۆتكەنسەن،
مانا ئەمدى توسۇق يوق، ھەممە يول ساڭا راۋا.
سەۋر مۇراد ئىشىكىن ئاچقۇچى كىلىتىڭدۇر،
سابىر بولساڭ، سەن ئۇچۇن سەۋر سادىق ئېتىڭدۇر.
سەۋرلىك بول، ئەگەردە ئۇزارسىمۇ كېچىلەر،
سەۋر ھەتتا يامانغا بەخت كەلتۈرگەن نەچچىلەر.
تېپىلمىغان نەرسىلەر سەۋر بىلەن تېپىلار،
جىمىكى كەمتۈكلۈرنىڭ سەۋر بىلەن يېپىلار.
ئېتىقادىنىڭ ئەڭ مۇستەھكەم تۇتقۇچى ئېرۇر سەۋر،
شەيتان سالسا ۋەسۋەسە، قۇتقۇزار ئۇندىن سەۋر.

سەۋرىنىڭ تېگى ئالتۇن، ئىنسانىنى ساقلار ئامان،
يەڭگىلتەكلىكتە بولسا ئىنسانغا كۆپتۇر زىيان.
توغرا، زامان غەلۋىلىك، بولۇشى مۇمكىن ھەر ئىش!
زاماننىڭ پىتنىلىرى بېشىڭغا سالسا تەشۋىش ـ
دەرھال سەۋر كۆيۈنلىكىن ئىككىلەنمەي كىيىۋال،
چۈنكى، بەخت بېغىغا سەۋر يەتكۈزەر بىزاۋال.
ئۆتمۈشتە ئۆتكەن بەزى كىشىلەر ئوغۇللىرىغا شۇنداق نەسىھەت قىلىشاتتى:

ـــئوغلىمىزدا كىمكى ئادەملەرگە ياخشىلىق قىلىش ۋە يامانلىقتىن ۋاز كېچىش كېرەكلىكىنى ئېيتماقچى بولسا، ئۆز نەپسىنى سەۋر بىلەن قوراللاندۇرۇۋالسۇن.

نەپس تەربىيەسى

ئەي ئىنسان، بىلىپ قويغىنكى، دائىم يامانلىقنى خالاپ تۇرىدىغان نەپس ساڭا شەيتاندىنمۇ ئۆتە دۈشمەنراقتۇر. شەيتان نەپسىڭنىڭ ھاۋايى ـ ھەۋىسى بىلەن بوينۇڭغا مىنىۋېلىپ، سېنى توغرا يولدىن ئازدۇرۇشى مۇمكىن. نەپسىڭ بولسا سېنى بىھۇدە ئىشلار ۋە قۇرۇق خىياللار بىلەن ئالداپ قويىدۇ! چۈنكى نەپس تەبىئەتەن خاتىرجەمسىزلىكنى، غەپلەت ۋە بىپەرۋالىقنى ياقتۇرىدۇ ۋە ئۆمۈرنى ھۇرۇنلۇق بىلەن ئۆتكۈزۈشنى خالايدۇ. ئۇ دائىما بىھۇدە ۋە باتىل (بۇزۇق) ئىشلارغا ئەگىشىدۇ، بىھۇدە كىبىرگە بېرىلىدۇ. ئەگەر نەپسىڭدىن مەمنۇن بولۇپ، ئۇنىڭ خاھىشلىرىغا ماسلىشىپ ماڭساڭ، مەنزىلىڭ پالاكەتتۇر، ھالاكەتتۇر. خاتا ھېسابلار ۋە خام

خىياللىرىڭدىن خەۋەردار بولمىساڭ، ئاخىرى ھاڭغا غۇلىشاڭ مۇقەررەردۇر. ئەگەر نەپسكە «توختا!» دەيمىسكە ئاجىزلىق قىلساڭ، ئۇ سېنى يانغىنغا ئېلىپ باردۇ. ئۇ ھالدا ئەسلا ياخشىلىققا قايتىش ئۈمىدى يوقتۇر. نەپس بالالارنىڭ بېشى، رەزىللىكلەرنىڭ مەنبەسىدۇر.

ياخشى تېمىدا بىر سائەت مۇلاھىزە قىلماق، ئويلىماق بىر يىللىق ئىبادەتتىن ياخشىراقتۇر. ئەقىللىق ئىنسان بولسەن دېگەن كىشى ئۆتمۈشتە قىلغان يا ھازىر قىلىۋاتقان خاتالىقىدىن ۋە يامانلىقلىرىدىن ۋاز كەچسۇن، ئۆزىنى ھەقىقەتكە يېقىنلاشتۇرىدىغان گۈزەل مىجەز ـ خاراكتېرلار توغرىسىدا ئويلىسۇن ۋە ئۇلارغا نائىل بولۇپ، قۇرۇق ۋە ئاخىرى نامەلۇم ئەمەللەرنى قىلمىسۇن، يامان پېئىل ۋە تۇيغۇلارنى تەرك قىلىشقا ئالدىرىسۇن، ھارام ۋە تەقىقلەنگەن نەرسىلەرگە يېقىنلاشمىسۇن، نەپسىنىڭ غەيرىي ئەخلاقىي ۋە يامان ئىستەكلىرىدىن قېچىپ، سەۋر ـ تاقەت كۆرسەتسۇن، نەپسىنىڭ ئەخلاقىي بولمىغان شەھۋانىي ئىستەكلىرىگە قۇل بولمىسۇن!

نەپس تەربىيەسى ھەققىدە بۈيۈكلىرىمىزنىڭ ئېيتقانلىرى:

سۇلايمان (سۇلايمان ـــ داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلىدۇر. 40 يىل ھەم شاھلىق، ھەم پەيغەمبەرلىك قىلغان) ئەلەيھىسسالام:

ـــ مېنىڭچە، نەپسىنى سۇندۇرۇپ، تەربىيەلىگەن ئادەم، يالغۇز ئۆزى بىر شەھەرنى بېسىۋالغان جەڭچىدىنمۇ كۈچلۈكراقتۇر.

خەلىپە ئەلى:

— مەن ۋە نەپسىم بىر پادىنىڭ چوپانىغا ئوخشايمىز. چوپان پادىنى بىر تەرەپتىن توپلايدۇ، بىر تەرەپتىن پادا يېيىلىپ كېتىۋېرىدۇ. كىم نەپسىنى يىغىپ، ئۇنىڭ ئىستەكلىرىنى توختىتىپ قالالىسا، رەھمەت كېپىنىگە ئوردىلىدۇ ۋە كارامەت تۇيۇقىغا دەپنە قىلىنىدۇ. كىمكى قەلبىنى ئۆلتۈرۈپ، ئۇنىڭدىكى ئىلاھىي ۋە ئىنسانىي تۇيغۇلارنى ھالاك قىلسا، لەنەت كېپىنىگە ئورىلىدۇ ۋە ئازاب تۇيۇقىغا دەپنە قىلىنىدۇ.

— ئەخلاق ئاساسلىرىغا ماسلىشىش ۋە نەپسىنىڭ قۇترىشىنى سۇندۇرۇش ئۈچۈن نەپسىڭ بىلەن كۈرەشكىن! ئاز ئۇخلا، ئاز ئوينا. بىمەنە سۆزلىمەسلىك، ئىنسانلارغا ۋە باشقا جانىۋارلارغا ئەرزىيەت بەرمەسلىك ۋە ئاز يېمەك — بۇلارنىڭ ھەممىسى نەپسىنىڭ ھاۋايى ـ ئىستەكلىرىگە چەك قويىماق دېمەكتۇر. ئاز ئۇخلىغان ئادەم توغرا چۈشىنىش مەلىكىسىگە ئىگە بولىدۇ. كەم سۆز ئادەم بىر قاتار ئاپەتلەردىن ئامان قالىدۇ. ئىنسانلارغا ۋە باشقا جانلىقلارغا ئازاب بەرمىگەن ئادەم كۆزلىگەن مەقسەتلىرىگە يېتىدۇ. تاماقنى نورمال يەيدىغان ئادەم نەپسىنىڭ شەھۋانىي ئىستەكلىرىنى قىينالماي بىرتەرەپ قىلالايدۇ. تىقىپ ـ كەپلەپ يېيىش قەلبىنى كور قىلىدۇ، ئۇنىڭدا ئىنسانىي خىسلەتلەرنىڭ يوق بولۇشىغا سەۋەب بولىدۇ. ئاز يېمەك قەلبىنى نۇرلاندۇرىدۇ.

كىمكى دائىم تاماق بىلەن ئاشقازىنىنى تولدۇرۇپ يۈرسە، مەنىۋىيەت ئالىمىگە كىرەلمەيدۇ. مەنىۋىيەتتىن زوق ئالالمايدۇ ۋە ياخشى ئىشلارنىڭ تەمىنىمۇ ھېس قىلمايدۇ.

لوقمانىي ھېكىم (لوقمان ھېكىم ــ ئۆگۈتلىرى ۋە ئەخلاقىي، تەببىي نەسىھەتلىرى بىلەن تونۇلغان شەخس. دا- ۋۇد ئەلەيھىسسالام دەۋرىدە ياشاپ ئۆتكەنلىكى رىۋايەت قىلى- نىدۇ) ئوغلىغا نەسىھەت قىلىپ دېدى:

ــ ئەي ئوغلۇم! كۆپ ئۇخلىما، كۆپ يېمە! كىم كۆپ ئۇخلاپ، كۆپ يېگەن بولسا، ئەلنىڭ ئالدىدا خۇنۇك ھالەتتە بولىدۇ، ھېچ بىر چىرايلىق ئىشى بولمايدۇ.

شۇنداق. تويغۇچە يەپ ـ ئىچىپ، قەلبىڭنى ئۆلتۈر- مەڭ! قەلب بىر كۆچەتكە ئوخشايدۇ. كۆچەتكە ئوشۇقچە سۇ بېرىلگەندە قانداق سارغىيىپ سولسا ۋە ئۆسۈشتىن توختىسا، قەلبىمۇ خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاش ئارتۇقچە سۇدىن ئۆلىدۇ، بۇنداق ئادەمدە تازا پىكىر ۋە ئىنسانىي پېئىل ـ خۇلقلار قالمايدۇ. چۈنكى، ئاشقازان قايسى دەرىجىدە كۆپ تولدۇرۇلغان بولسا، شۇ دەرىجىدە ئارتۇق قېرىيدۇ ۋە كۈچسىزلىنىدۇ. ئۇ- نىڭدىن تاشقىرى، كۆپ يېگەن ئادەمنىڭ ئەقلى زەئىپ بولـ- دۇ، ئىلىم ئۆگىنەلمەيدۇ. چۈنكى، دائىمىي توقلۇق ۋە گا- راڭلىق ئەقىلنى كور قىلىدۇ.

ئەقىللىق ئادەم نەپسىنىڭ شەھۋانىي ھەۋەسلىرىنى تا- ماقنى ئازلىتىش يولى بىلەن چەكلەيدۇ. ئەخلاق ئاساسلىرىنى ئاياغ ئاستى قىلغان نەپسىنى پەقەتلا تاماقنى ئازلىتىش تەر- بىيەلەيدۇ. چۈنكى ھاۋايى ـ ھەۋەسلەر، يەپ ـ ئىچىشلەر كە- شىنى توغرا يولدىن چىقىرىش ئۇچۇن شەيتاننىڭ قولىدىكى قورالدۇر. نەپس شۇنداق ھالغا يېتىدۇكى، ئەمدى ئۇ ھا- لال ـ ھارام، ياخشى ـ يامان دېمەي، ھەممە نەرسىنى يەۋېرىدۇ. ھالبۇكى، ئەسلىدە ئېھتىياج مىقدارىغا رىئايە قىلغان ھالدا

تاماقلىنىلسا، نەپس بۇزۇلمايدۇ، ئادەم يولدىن ئازمايدۇ.

بەزى ئەھلى ھېكمەت دەيدۇكى: «كىمنىڭ نەپسى غەلىبە قىلىپ، بوينىغا مىنىۋالسا، ئۇ ئادەم نەپسىنىڭ ھاۋايى ـ ئىستەكلىرىگە ئەسىر ھېسابلىنىدۇ. ئۇ مەغلۇپلارنىڭ زىندانىدا قاماقتىدۇر. قەلبى ياخشى ۋە پايدىلىق، ياخشى ئەمەل-لەرنى ئويلاپ تاپالمايدۇ. كىمكى ۋۇجۇد زېمىنىنى نەپسىنىڭ ھاۋايى ـ ھەۋىسى بىلەن سۇغارسا، قەلبىگە نادامەت كۆچىتىنى تىككەن بولىدۇ.»

ئىنسان زاتى ئۇچۇن ئەڭ كاتتا خەتەر ئاشقازاندىن ۋە يېيىش ـ ئىچىش ھېرىسىدىن كېلىدۇ. نەپس ھەققىدە تۆۋەندىكىلەرنى چوقۇم ئەستە تۇتۇش كېرەك:

1. كىمنىڭكى نەپسى ئەقلىدىن غالىب كەلسە ۋە شۇ نەپسىنىڭ ھاۋايى ـ ئىستەكلىرىگە ئاساسەن ھايات كەچۈرسە، ئۇ ھايۋاندىنمۇ پەسراق، يەنى ھايۋانلار ئۇنىڭدىن ياخشىراق-تۇر؛

2. كىمنىڭكى ئەقلى نەپسىدىن غالىب كەلسە ۋە ھايا-تىنى ئادەمىي ئەخلاق ئاساسلىرى دائىرىسىدە ئۆتكۈزسە، ئۇ پەرىشتىلەردىنمۇ ئۈستۈندۇر.

نەپسىنىڭ ھاۋايى ـ ئىستەكلىرىگە بويسۇنغان ئادەم ئەگەر ئۇ ھۆكۈمدار بولسا، قۇل ئەھۋالىغا چۈشىدۇ. نەپسىنىڭ ھاۋا-يى ـ ھەۋەسلىرىگە قارشى يول تۇتۇپ، سەۋر قىلغان ئادەم ئەگەر قۇل بولسا ھۆكۈمدار بولىدۇ.

بىر كۈنى ئوبۇلھەسەن رازىي ئىككى يىل بۇرۇن ۋاپات بولغان ئاتىسىنى چۈشىدە كۆرۈپتۇ. ئۇنىڭ ئۈستىدە گۈناھ-كارلارنىڭ كىيىمى بار ئىدى. ئۇ ئاتىسىغا دەرمىش:

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى

— ئەي ئاتا، نېمە بولدى؟ نېچۈن سىزنى جەھەننەمىلىك كىشىلەرنىڭ قىيافىتىدە كۆرۈۋاتىمەن؟

ئاتىسى شۇنداق دەپ جاۋاب بېرەرمىش:

— ئەي ئوغلۇم، نەپسىم مېنى جەھەننەمگە يېتەكلىدى. ئەي ئوغلۇم، نەپسىڭنىڭ ھىيلىسىدىن ساقلان!

ئىشرەتكە بېرىلىپ، جەبىر سەپ جانىمغا،

مۇپتىلا بولدۇم مەن شۇ تۆت زالىمغا.

بۇ تۆت زالىم مۇنۇلاردۇر: شەيتان، مال ـ دۇنيا، نەپس، ھاۋايى ـ ھەۋەس.

يەھيا ئىبن مۇئاز شۇنداق دەيدۇ:

— مەنسەپدارلارغا ھەسەت بىلەن ئەمەس، ئىبرەت كۆزى بىلەن، كەمبەغەللەرگە كىبىر بىلەن ئەمەس، شەپقەت كۆزى بىلەن، ئايالىلارغا شەھۋەت بىلەن ئەمەس، كۆيۈنۈش كۆزى بىلەن قارىغۇچى كىشىلەرنىڭ ياخشى ئىنسانلار ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇماسلىق كېرەك.

نەپس ئىنسانىنى ھەر قاچان توغرا يولدىن ئازدۇرۇشى مۇمكىن، شۇ سەۋەبلىك ئۇنىڭ بىلەن تىنىمسىز كۈرىشىش كېرەكتۇر.

نەپس ۋە ئۇنى ۋەسۋەسىگە سالغۇچى شەيتان بولسا كۆزگە كۆرۈنمەيدۇ. كۆرۈنۈپ تۇرغان دۈشمەن بىلەن ئېلىشىش كۆرۈنمەيۋاتقان دۈشمەن بىلەن ئېلىشىشقا قارىغاندا ئاسان. راقكى، بۇنى ئېيتىپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتىمۇ يوق. يەنە، ۋەسۋەسە سالغۇچى شەيتان ئىنساندا ئۆزىگە يارەمچى تاپىدۇ. بۇ نەپسنىڭ ھاۋايى ـ ھەۋەسلىرىدۇر.

ئەگەر شەيتان ۋە نەپس ئىنسانىنى يولدىن ئازدۇرسا، ئۇ

كىشى تۇغمىسى ئازابلارغا دۇچار بولىدۇ.

مانا شۇ توغرىدا بىر ھېكمەتلىك سۆز بار. ئېيتىدۇكى:

— كىمنىڭ جەك مەيدانىدىن ئېتى قاچسا، دۇشمەننىڭ قولىغا چۈشىدۇ.

مۇناپىقلىق

مۇناپىقلىقنىڭ ئۈچ ئالامىتى باردۇر:

1. سۆزلىگەندە يالغان قوشىدۇ؛
2. ۋەدىسىدە تۇرمايدۇ؛
3. ئامانەتكە خىيانەت قىلىدۇ.

مۇناپىق ھاۋايى ـ ھەۋەس كەينىدىن قوغلاپ، ئاچ كۆزلۈك بىلەن ھاك تەرەپكە تاشلىنىش بىلەن مەشغۇلدۇر.

— مۇناپىق ئىككى يات پادا ئارىسىدا قېلىپ، بىرده ئۇ پادىغا، بىرده بۇ پادىغا قوشۇلماقچى بولغان، لېكىن ھەر ئىككى پادا ئارىسىدا يات بولغىنى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ھېچ بىرىگە كىرەلمىگەن قويغا ئوخشايدۇ.

شۇنىڭغا ئوخشاش، ئىككى يۈزلىمە ئىنسانلار (مۇناپىقلار) مۇ يات بولۇپ قالىدۇ.

تۆت نەرسە كىمدە بولسا، ئۇ ھەقىقىي مۇناپىقتۇر. مەيلى ئۇ ئۆزىنى قانچىلىك ياخشى ھېسابلاۋاتقان بولسىمۇ!

1. سۆزىگە يالغان ئارىلاشتۇرسا؛
2. بەرگەن ۋەدىسىدە تۇرمىسا؛
3. ئامانەتكە خىيانەت قىلسا؛
4. ئۇرۇشۇپ قالغان كىشىسىنىڭ ئەيىبلىرىنى سۆزلەپ

يۈرسە.

بىر ئالىم شۇنداق دەيدۇ:

— مۇناپىقلىققا ئەڭ يېقىن ئادەم ئۆزىنىڭ ۋىجدانلىق ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ يۈرگۈچى ئادەمدۇر.

ھەسەن بەسرىي دېدى:

— ئەگەر مۇناپىقلارنىڭ گۇناھلىرى يەر يۈزىدىكى ئۆسۈملۈكلەر كەبى بولسا ئىدى، ئاياغ بېسىشقا جاي تاپالمايلا قالغان بولاتتۇق.

ئىنسانلار ئىچىدە ئەڭ كۆپ گۇناھقا پاتقىنى — بىراۋغا بىر خىل، باشقا بىراۋغا يەنە بىر خىل سۆزلەپ يۈرگەن مۇناپىقلاردۇر.

سۆيگۈ ـ مۇھەببەت

رابىيە (رابىيە — مىلادىيە 804 ـ يىلى ۋاپات بولغان، ياۋروپادا تونۇلغان تۇنجى سوپى ئايال. ئۇ توغرىلىق شەرقتىمۇ، غەربتىمۇ تالايلىغان بەدئىي ئەسەرلەر يېزىلغان) شۇنداق دەيدۇ:

«سۆيىمەن!» دەيسەنۇ، قىلىسەن ئىسيان،
بۇ ھالىڭ ئاجايىپ، بولىمەن ھەيران.
ئىتائەت قىلارسەن سۆيسەڭ گەر، ئەلبەت—
سۆيگەن سۆيگىنىگە قىلار ئىتائەت.

راستىنىلا سۆيگۈنىڭ ئالامىتى — سۆيگىنىگە ماسلاشماق ۋە سۆيگۈنى ياقتۇرمىغان ئىش ـ ھەرىكەتلەردىن ساقلانماقتۇر.

بىر كۈننى شەيخ شىبلىي (شىبلىي ــ مىلادىيە945 ــ يىلى ۋاپات بولغان باغدادلىق شەيختۇر. ئۇ جۈنەيد باغدادىيدىن كېيىن تەسەۋۋۇپ چۈشەنچىسىنىڭ چوڭقۇرلىشىشىدا ئەڭ كۆپ خىزمەت كۆرسەتكەن) نىڭ ھۇزۇرىغا بىر توپ جامائەت كېلىدۇ. شىبلىي:

ــسىلەر كىم؟ ــدەپ سورايدۇ.

ئۇلار:

ــبىز سىزنىڭ دوستلىرىڭىز بولىمىز، ــدەپ جاۋاب بېرىشىدۇ. بۇ جاۋابنى ئاڭلىغان شىبلىي ئۆرۈلۈپلا ئۇلارغا تاش ئاتىدۇ ۋە ھېلىقىلار قېچىۋاتقىنىدا شۇنداق دەيدۇ:

ــنېمىشقا قېچىۋاتىسىلەر؟ ئەگەر سىلەر ھەقىقىي دوستلىرىم بولغان بولساڭلار، مەندىن كەلگەن بالادىن قاچماسلىقىڭلار بولاتتىڭلار!

شىبلى بىر قېتىم مۇنداق دېگەن ئىدى:

ــمۇھەببەت ئەھلى سۆيگۈ كاسىسىدىن مەي ئىچىدۇ، يەر يۈزى ۋە شەھەرلەر ئۇلارغا تارلىق قىلىدۇ.

شىبلىي يەنە بىر قېتىم مۇنداق بېيىتنى ئوقۇغان:

ئىشقىڭ مېنى سەرخۇشلۇق دەريالىرىغا ئاتتى،

كۆرگەنمۇسەن سۆيۈپ سەرخۇش بولمىغان زاتنى؟

ئىبراھىم ھەۋۋاستىن سورىدى:

ــسۆيگۈ ــ مۇھەببەت دېگەن نېمە؟

ئۇ جاۋاب بەردى:

ــئازغۇن ئىستەكلەرنى يوق قىلماق، مەنمەنلىكنى كۆيدۈرمەك ۋە ئىشارەتلەر دېگىزىدا نەپسىنى بوغماقتۇر.

شۇنداق. سۆيگۈ ـــ ئىنسان تەبىئىتىنىڭ زوقلاندۇرغۇچى ھۆزۈرىبەخش لەززەتكە مايىل بولۇشىدۇر.

سۆيگۈنىڭ ئالىي دەرىجىسى ئىشق دېيىلىدۇ. ئاشىقلار ئۆز مەشۇقلىرىنىڭ ۋىسالىغا يەتمەك ئۈچۈن ھېچنېمىلىرىنى، ھەتتاكى جانلىرىنىمۇ ئايىمىغاي. يۈسۈپنى سۆيۈپ، تىللاردا داستان بولغان زۇلەيخا بۇنىڭ يارقىن مىسالىدۇر. راستتىنلا زۇلەيخا ئىشق يولىدا مېلىنى ـ مۈلكىنى، ھەتتا گۈزەللىكىنىمۇ يوقىتىدۇ. ئۇ يەتمىش تۆگىگە يۈك بولىدىغان ئۇنچە ـ جاۋاھىرلارغا ئىگە ئىدى. بۇ بىباھا زىبۇزىننەتلىرىنى يۈسۈپكە بولغان ئىشقى يولىدا سەرپ قىلىدۇ. كىمكى «مەن بۇگۈن يۈسۈپنى كۆردۈم!» دېسە، ئۇنىڭغا قىممەتلىك مارجانلىرىدىن بىرىنى بېرىدۇ. شۇ تەرىقىدە سۆزغا قىلمۇھىرىپ، ئۇنىڭ ھېچ نەرسىسى قالمايدۇ. ھەممە نەرسىنى «يۈسۈپ!» دەپ چاقىرىدۇ. ھەتتا ئۇ يۈسۈپكە بولغان چەكسىز ئىشقى تۈپەيلىدىن «يۈسۈپ» كەلىمىسىدىن باشقا ھەممە سۆزلەرنى ئۇنتۇغانىدى. باش كۆتۈرۈپ كۆككە قارىسىمۇ يۇلتۇزلار مارجانىدەك تىزىلىپ، «يۈسۈپ» دېگەن ئىسىمنى گەۋدىلەندۈرگەنىدەك بىلىنەتتى ...

ئۇنىڭدىن باشقا يەنە مەشھۇر بولغان لەيلى بىلەن مەجنۇننىڭ ھېكايىسىمۇ بۇ ھەقتە سۆيگۈ ـ مۇھەببەتنىڭ يارقىن نەمۇنىلىرىدىن بىرىدۇر.

مەجنۇندىن سوراپتۇ:

ـــ ئىسمىڭ نېمە؟

ـــ لەيلى!

ـــ لەيلى ئۆلمىدىمۇ؟

—ياق، ئۇ ئۆلمىدى. لەيلى مېنىڭ قەلبىمدە، شۇڭا مەن لەيلىمەن.

مەجنۇن بىر كۈنى كەچقۇرۇن لەيلىنىڭ ئۆيى ئالدىغا كەپتۇ ۋە ئاسمانغا تەلمۈرۈشكە باشلاپتۇ. شۇ چاغدا كىشىلەر ئۇنىڭغا دەپتۇ:

—ھەي مەجنۇن، ئاسمانغا قارىماي، لەيلىنىڭ دېرىزىسىگە قارا! بەلكىم، ئۇنى كۆرۈپ قالارسەن!

—نۇرى لەيلىنىڭ ئۆيىگە چۈشكەن يۇلتۇز ماڭا كۆپايە!

مەنسۇر ھەللاجى (مەنسۇر ھەللاجى— ۋاپاتى 951 ـ يىل. تەسەۋۋۇپ تارىخىنىڭ ئەڭ مەشھۇر سوپىلىرىدىن بىرىدۇر. ئىراندا تۇغۇلغان. بەسرە، باغداد قاتارلىق جايلاردا ئىلىم ئالغان. خۇراسان، ماۋەرائۇننەھر ۋە ھىندىستانغا سایاھەت قىلغان. ئۇنىڭ «كىتابۇت ـ تەۋاسىن» ناملىق كىتابى مەشھۇر دۇر. ئۇ «ئەنەلھەق» دېگەن سۆزى تۈپەيلىدىن ئۆلتۈرۈلگەن) نى ئون سەككىز كۈن قاماپ قويۇشىدۇ. بىر چاغدا شەيخ شىبلىي ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ سورايدۇ:

—ئەي مەنسۇر، سۆيگۇ ـ مۇھەببەت دېگەن نېمە؟

بۇ ۋاقىتتا مەنسۇر ھەللاجى:

—بۇنى بۇگۈن سورىما، ئەتە سورا، —دەيدۇ.

ئەتىسى ھەللاجىنى قەتلى قىلىش ئۈچۈن زىندانىدىن چىقىرىپ، جازا مەيدانىغا كەلتۈرىدۇ.

مەنسۇر دەل شۇ چاغدا يېتىپ كەلگەن شىبلىيغا ھېلىقى سوئالنىڭ جاۋابىنى بېرىدۇ:

—ئەي شىبلىي، سۆيگۇ ـ مۇھەببەتنىڭ بېشى كۆيمەك، ئايىغى ئۆلمەكتۇر.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ھەقىقىي سۆيگۈ ـ مۇھەببەت ئۇچ ئىشتا بىلىنىدۇ:

1. سۆيگۈچى سۆيگىنىنىڭ سۆزىنى باشقىلارنىڭ سۆزىدىن ئۈستۈن قويىدۇ؛

2. سۆيگۈچى سۆيگىنىنىڭ سۆھبىتىنى باشقىلارنىڭ سۆھبىتىدىن ئۈستۈن قويىدۇ؛

3. سۆيگۈچى سۆيگىنىنى مەنمۇن قىلىشنى باشقىلارنى مەنمۇن قىلىشتىن ئۈستۈن قويىدۇ.

بىر ئالىمدىن سورىدى:

ـــئاشىق دەپ كىمگە ئېيتىلىدۇ ۋە ئۇنىڭ ھالى قانداق بولىدۇ؟

ئالىم جاۋاب بەردى:

ـــئىنسانلار بىلەن ئاز ئالاقىدە بولىدۇ. كۆرۈنۈشى جىمجىت ـ ساداسىز، لېكىن ئۈزلۈكسىز تەپەككۇر ھالىتىدە بولىدۇ. قارىغاندا كۆرمەيدۇ، چاقىرغاندا ئاڭلىمايدۇ، سۆھبەت ۋاقتىدا ھېچ نەرسىنى چۈشەنمەيدۇ. بېشىغا بىر پالاكەت چۈشسە، پەرۋا قىلمايدۇ. ئاچ قالسا، ئاچلىقىنى ھېس قىلمايدۇ. ئەتراپىدىكىلەر بىلەن ئارىلاشمايدۇ.

مەنسۇر ئىبن ئەممار (مەنسۇر ئىبن ئەممار ـــ خۇراسان ۋە ئىراقتا مەشھۇر بولغان شەيخىلەرنىڭ ھۆكۈمۇ ۋە ئۆلىمالىرىدىن بىرى. ھىجازغا كېتىۋاتقاندا بىر جايدا ۋاپات قىلغانلىقى فەرىدۇددىن ئەتتارنىڭ «تەزكىرەتۇل ئەۋلىيا» ناملىق ئەسىرىدە ھېكايە قىلىنىدۇ) بىر ياشقا نەسىھەت قىلىپ، شۇنداق دەيدۇ:

ـــئەي ئەزىمەت، ياشلىقىڭ سېنى ئالداپ قويمىسۇن! قانچىلىغان ياشلار بارکى، يامان قىلىقلىرىنى ياخشى

ئەخلاقلارغا ئايلاندۇرمايدۇ، ھاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلمىدۇ؛ ماڭغان يولىنىڭ توغرا ـ خاتالىقى ھەققىدە ئويلىنىپ كۆرمەيدۇ. ئەنە شۇ ھالەتتە بۇ دۇنيادىن كېتىدۇ. سەن بۇنداق بولۇشتىن ساقلانغىن!

پۈزەيل ئىبن ئىياздىن سورىشىپتۇ:

ـــ كىشى قانداق ۋاقىتتا ياخشى بولىدۇ؟

پۈزەيل شۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ:

ـــ قەلبىدە قورقۇش، تىلىدا توغرىلىق، ئەزاسىدا ياخشى ئىش ۋە نىيىتىدە نەسىھەت بولغاندا...

ئامانەت ۋە خيانەت

ئامانەتنى ياخشى ساقلىمىغانلىقنىڭ ئېتىقادى يوقتۇر. ۋەدىدە تۇرمىغانلىقنىڭ تايىنى يوقتۇر.

ئامانەتكە خيانەت قىلىش دېگەندە بىراۋنىڭ ئىشىنىپ ئېيتقان سىرىنى پاش قىلىش، ئۆزىگە تاپشۇرۇلغان نەرسىنى ئىنكار قىلىش، تېنىۋېلىش ياكى ئېھتىياتسىزلىق قىلىپ يوقىتىپ، بۇزۇپ قويۇش ۋەياكى رۇخسەتسىز پايدىلىنىش يولى بىلەن خيانەت قىلىش قاتارلىقلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

بىر شائىر دەيدۇ:

خيانەتنى قورقماي قىلغان ھالاك بولغاي،
ئامانەتنى ئاسرىمىغان خەستەك سولغاي.
ئادەمىيلىك ـــ ئىنسانلىقى تاشلاپ كەتكەي،
ئۇنى بىر ـ بىر مۇسىبەتلەر تەقىب ئەتكەي.

ئىنسان خيانەتسىزلىك ۋە يالغانسىزلىق بىلەن گۈزەل

ئەخلاققا ئىگە بولىدۇ. شۇڭا سىزگە ئامانەتكە بېرىلگەن ئامانەتنى قايتۇرۇپ بېرىڭ. خىيانەت قىلغانغا خىيانەت قىلماڭ. ئامانەتكە خىيانەت — مۇناپىقنىڭ ئىشىدۇر.

ئاۋام ـ خەلقنىڭ بىلىمگەن ئىلىملىرىنى چۈشەندۈرۈش، بىلدۈرۈش ئالىم ـ ئەللامىلەر ئۈچۈن ئامانەتتۇر. بۇ ئامانەتنى كۆز قارىچۇقىدەك ئاسراش ئالىملارنىڭ زىممىسىدىكى مەجبۇرىيەتتۇر. بالىلىرىنى گۈزەل ئەخلاقلىق قىلىپ تەربىيەلەش ۋە چوڭ قىلىش ئاتا ـ ئانىلارنىڭ زىممىسىدىكى مەجبۇرىيەتتۇر، چۈنكى ئەۋلاد ئاتا ـ ئانىغا بېرىلگەن ئامانەتتۇر. بۇ ئامانەتنى جايىدا ساقلاش — ئۇنىڭغا گۈزەل تەربىيە بېرىش دېگەنلىكتۇر.

ئامانەتكە رىئايە قىلىنغان جايدا بىراۋنىڭ ھەققى ئۆتكەنلىكى توغرىسىدا ئەندىشىگە چۈمۈلمەيدۇ.

ئامانەتنىڭ ئەكسى خىيانەتتۇر.

كىمكى باشقىلار بىلەن قىلغان ئالدى ـ بەردىسىدە ۋە مۇئامىلىسىدە ئۇلارغا ناھەقچىلىق قىلمىسا، گەپلەشكەن پەيتىدە يالغان سۆزلىمىسە ئۇنىڭ ئىنسانلىقى كامال تاپىدۇ، ئادالەت رويابقا چىقىدۇ ۋە بۇرادەرلىك بۇرچى ئىجرا قىلىنغان بولىدۇ.

تاغلىق بىر ئەرەب بىر قەبىلىنى ماختاپ شۇنداق دەيدۇ:

— ئۇلار ئامانەتنى ئېھتىيات بىلەن ساقلاشنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدۇ. ئۆزلىرىگە قالدۇرۇلغان ئامانەتكە ھەرگىز قول تەگكۈزمەيدۇ، خىيانەت قىلمايدۇ، ئۆز بۇرچىدىن چەتنىمەيدۇ. باشقىلارنى ھۆرمەت قىلىشتا قۇسۇرغا يول قويمايدۇ. ئۇلارغا قالدۇرۇلغان ئامانەت ئەسلا زايە بولمايدۇ...

مەن (غەززالىي) دەيمەنكى:

—بۇ تاغلىق ئەرەب ماختىغان ئىنسانلار ھازىر يوقىلىپ كېتىشتى. بىز بۇ زامانىدا پەقەتلا كىيىم كىيگەن بۇرىلەرنى كۆرىمىز.

شۇ سەۋەبلىك بىر شائىر شۇنداق يازىدۇ:

ئىنسان كىمگە ئېيتسۇن، ئاخىر، ئوغرىلەرنى،
قايدىن تاپسۇن خالىس دوستنى، توغرىلەرنى؟!
تۆت يان بېقىپ ئىنسان زاتىن تاپالمايدۇ،
كۆرەر پەقەت كىيىم كىيگەن بۇرىلەرنى!

ياخشىلىق ۋە يامانلىق

بەزى ئالىملىرىمىز شۇنداق دەيدۇ:

—يامانلىققا قول تەھدىتى بىلەن قارشى تۇرماق ئەمەلدارلارغا، تىل بىلەن قارشى تۇرماق، يەنى شۇ ئىش — ھەركەتنىڭ يامانلىقىنى تىل بىلەن چۈشەندۈرمەك ئالىملارغا، قەلبىدە توغرا تاپمىغانلىقىنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزمەك بولسا ئاۋام — پۇقراغا ئائىتتۇر.

بەزى ئالىملىرىمىز بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

—كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، بىر يامانلىقنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا قولىدىن كەلگىنىچە ھەركەت قىلىش ھەر بىر ئىنسان ئۈچۈن ۋاجىپ. ياخشىلىقنى تەشۋىق قىلماق، خەيرلىك ئىشلارنى قىلىشنى ئاسانلاشتۇرماق ۋە ئىمكان يار بەرگەن دەرىجىدە يامانلىق ۋە دۈشمەنلىك يوللىرىنى تاقەۋەتمەك «ياخشىلىق يولىدا ھەمكارلىق» جۇملىسىگە

كىرىدۇ.

ياخشىلىققا يېتەكلەشنى بىلىش ۋە يامانلىقتىن قايتۇرۇش ياخشى ئىش، لېكىن ياخشىلىقنى تەشەببۇس قىلىۋاتقان ئادەم چوقۇم ئۆزىمۇ ئەخلاقىي جەھەتتىن شۇ ئاساستا ئىش كۆرگۈچى بولمىقى كېرەك. شۇڭا «ئۆزىمىز ياخشىلىق قىلماي تۇرۇپ، بىراۋنى ياخشىلىققا ئۈندىمەيلى، ھەممە يامانلىقلىرىمىزنى تەرك قىلمىغۇچە باشقىلارغا يامانلىق قىلماڭ، دېمەيلى. چۈنكى، ياخشىلىقنىڭ تېگى مول، ھەر قانداق چاغدا ياخشىلىق قىلىشقا ئۇلگۈرمەيمىز، ئومۇمەن، ئىشقىلىپ ياخشىلىق قىلىۋاتقان بولساقلا، بەس، باشقىلارنى ياخشىلىققا ئۈندەۋېرەيلى؛ ئۆزىمىز يامانلىقلارنىڭ ھەممىسىدىن قۇتۇلمىغان بولساقمۇ، باشقىلارنى يامانلىقتىن قايتۇرۇشقا ئۇرۇنايلى» دېگەن گەپنى ھەر ۋاقىت ئەستە ساقلىماق زۆرۈر.

مىننەت ياخشىلىقنىڭ ئاپىتىدۇر. ياخشىلىق قىلغان كىشى بۇ ياخشىلىقىنى يوشۇرۇشى ۋە ئۇنتۇشى كېرەك. بىراۋلار ئۆزىگە ياخشىلىق قىلغاندا بولسا، بۇ ياخشىلىقنى سۆزلەپ يۈرۈشى ۋە ياخشىلىق قىلغانغا تەشەككۇر ئېيتىشى لازىم.

يۈرەكنى ۋەسۋەسىدىن ئاسراش

بۇرادىرىم، بىلىپ قويغىنكى، يۈرەك بىر قەلئەگە ئوخشايدۇ. شەيتان بولسا بۇ قەلئەگە كىرىپ، ئۇنى ئىشغال قىلىپ، ئۇنىڭغا ئىگە بولۇشنى خالايدىغان بىر دۇشمەندۇر.

قەلئە پەقەت دەرۋازىلا قوغدىلىپ، بۇزۇلغان جايلىرى ئوڭ-شالغاندىلا دۇشمەندىن مۇھاپىزەت قىلىنغان بولىدۇ. دۇشمەن كىرىدىغان ئىشىكلەرنى قانداق قوغداشنى بىلمىگەنلەر دۇشمەن قولىغا چۈشۈشكە مەھكۇمدۇر.

يۇرەكنى شەيتانىنىڭ ۋەسۋەسلىرىدىن مۇھاپىزەت قىلىش ھەر بىر ئىنسانىنىڭ زىممىسىگە يۈكلەنگەن ۋەزىپىدۇر، ھەر بىر ئىنسان ئۇچۇن پەرزدۇر. بۇ مەجبۇرىيەتنى بەجىرىمەك ئۇچۇن نېمىلەرنى بىلىش لازىم بولسا، ئاشۇلارنى ئۆگىنىشمۇ كېرەكتۇر. پەقەت شەيتانىنىڭ كىرىش يوللىرىنى بىلگەن ئادەملا ئۇنىڭ ۋەسۋەسلىرىنى يوقىتالايدۇ. شەيتانىنىڭ كىرىش يوللىرى ۋە ئىشىكلىرى كىشىنىڭ سۈپەتلىرى ۋە يامان ئىش ـ ھەرىكەتلىرى ئوستىگە قۇرۇلىدۇ. بۇلار بولسا بېھىسابتۇر. تۆۋەندە ئەنە شۇلارنىڭ مۇھىملىرىنى يېزىپ ئۆتىمىز:

غەزەپ ۋە ھاۋايى نەپس: غەزەپ بىر دەقىقە ئىچىدىلا ئەقىلنى كاردىن چىقىرىدۇ، يەنى ئاچچىق كەلگەندە ئەقىل كېسىلىدۇ ۋە ئىنسان توغرا گەپنى چۈشىنىش قابىلىيىتىنى يوقىتىدۇ. ئەنە شۇنداق پەيتتە شەيتان ئۆز ۋەسۋەسلىرى بىلەن ھۇجۇمغا ئۆتىدۇ. ئىنسان ئاچچىقلانغان پەيتتە، ياش بالا بىمالال توپ ئويىنىغاندەك شەيتانمۇ ئۇنى بىمالال ئويۇنچۇق قىلىپ ئويىنايدۇ.

بىر كۈنى شەيتاندىن سورىشىپتۇ:

ـــ سەن ئىنسانلارنى قانداق مەغلۇپ قىلىپ، يولدىن ئازدۇرىسەن؟

شەيتان شۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ:

— مەن ئىنسان غەزەپلەنگەندە ۋە ھاۋايى — نەپسىگە بېرىلگەندە ئۇنىڭ ياقىسىدىن ئالىمەن.

ھەسەت ۋە ھېرىس : خەسىس ئادەم كوردۇر، گاستۇر. ئىچىدە قىمىرلاۋاتقان ھېرىس ئۇنى كور ۋە گاس قىلىدۇ. شەيتان بولسا ئەنە شۇ ھېرىسلىق كىشىنى ۋەسۋەسىگە سېلىش ئۈچۈن پەيت كۈتىدۇ. ھېرىسلىق كىشىنىڭ نەپسى خالاۋاتقان نەرسە ھارام، تەقىقلەنگەن ۋە ياماق ئىش بولۇشىغا قارىماي، ھەممىسىنى ئۇنىڭغا چىرايلىق ۋە يېقىملىق قىلىپ كۆرسىتىدۇ. شۇ تەرىقىدە ھېرىسلىك كىشىنىڭ ئەقلىدىن ھالال ـ ھارام چۈشەنچىسى غايىب بولىدۇ.

شۇنداق كىيىن ئۇ (ھېرىسلىق كىشى) ھەر ياقتا تەلەپۈنۈشكە باشلايدۇ. ھەممە نەرسىنى قولغا كىرگۈزمەكچى بولۇۋېرىدۇ.

توقلۇق ۋە يەپ تويماسلىق: ئېلىنغان ئوزۇق ـ تاماقلار پۈتۈنلەي ھالال بولسىمۇ، ئۇزلۇكسىز تاماق يەۋېرىش ئاشقازاننى تېز قېرىتىدۇ، ئۇنىڭغا زەرەر يەتكۈزىدۇ. چۈنكى بەك توقلۇق شەھۋانىي ۋە ھاۋايى ـ ھەۋەسلەرنى كۈچەيتىدۇ. شەھۋانىي ۋە ھاۋايى ـ ھەۋەسلەر بولسا شەيتانىنىڭ قوراللىرى جۈملىسىدىندۇر. شەھۋانىي ۋە ھاۋايى ئىستەكلەر تۈپەيلى كۆزى كورلاشقان ئىنسانىنى شەيتان ئاسانلا قولغا چۈشۈرىدۇ ۋە توغرا يولدىن چىقىرىدۇ.

بىر كۈنى يەھيا پەيغەمبەر ئىبلىس بىلەن ئۇچرىشىپ

قاپتۇ. ئىبلىسنىڭ قولىدا ئۇچى چاڭگاكلىق بىر باغلام تاياقلىرى بار ئىكەن. يەھيا سوراپتۇ:

—بۇلار نېمە؟

ئىبلىس:

—ئادەملەرنى توغرا يولدىن ئازدۇرىدىغان بەزى شەھۋانىي ۋە ھاۋايى ـ ھەۋەسلەر.

يەھيا:

—ماڭا ئائىتلىرى بارمۇ ئۇلارنىڭ ئارىسىدا؟

ئىبلىس:

—يوق، لېكىن بىر قېتىم بەك كۆپ تاماق يەۋالدىڭ، تائەت قىلىش جەريانىدا سېنى ئېغىرلىق باستى ...

يەھيا:

—باشقا بىرەر ئىش يوقمۇ؟

ئىبلىس:

—يوق.

يەھيا:

—قەسەم قىلىپ ئېيتىمەنكى، بۇنىڭدىن كېيىن ھەر قانداق چاغدا تاماقنى كېرىكىدىن ئارتۇق يېمەيمەن.

ئىبلىس:

—مەنمۇ قەسەم قىلىپ ئېيتىمەنكى، بۇنى ھەرگىز باشقا بىرەر ئادەمگە ئېيتمايمەن.

ئۆي، جاھاز ۋە كىيىمپەرەسلىك: كىمنىڭ مىجەزىدە ئۆي، جاھاز ۋە كىيىمگە ھېرىسمەنلىك بولسا، شەيتان ئۇنىڭ بۇ زەئىپلىكىدىن پايدىلىنىدۇ. ئۇنى ئۆيىنى ھەشەمەتلەشتۇ-

رۇشكە، تام ـ تورۇسلىرىنى نەقىشلەشكە، خانىلىرىنى كۆكـ
كۆيتىشكە چاقىرىدۇ. گۈزەل كىيىملەر ۋە بېزەكلەر بىلەن
كۆزىنى ئويىنىتىدۇ.

نەتىجىدە بۇنداق ئەھۋالغا چۈشكەن ئادەم ھاۋايى ـ ھەۋەسلەرگە بېرىلىدۇ. ھېچقاچان ئۆلمەيدىغاندەك ھەرىكەت قىلىدۇ. شەيتان ئۇنى شۇ يولغا سالدىمۇ، ۋەسسالام، ھېچقاچان بۇ ئەھۋالدىن قۇتۇلالمايدۇ. چۈنكى بۇ ئەھۋالدىكى ئادەمنىڭ ھەۋەسلىرى ھەرگىز پۈتمەيدۇ. شۇنداق بىر پەيت كېلىدۇكى، ئۇ، شۇ تەرىقىدە شەيتانىنىڭ يولىدا، ھاۋايىۋ ـ ھەۋەسنىڭ كەينىدە ئۆمۈر ئۆتكۈزۈپ، ئەجەلنىڭ يېتىپ كەلگىنىنىمۇ بىلمەي قالىدۇ. شۇ چاغدا، ئويلىسا، ھېچ بىر ئىش قىلمىغان! ئالەمدىن بۇنداق ئۆتۈشتىن قورقماق لازىم...

مال ـ مۇلۇك ۋە پۇل: ئېھتىياجىدىن ئارتۇقچە ھەر قانداق مال ـ مۇلۇك ئىنسانىنىڭ توغرا يولدىن ئېزىشىغا ۋە ئېزىپ كېتىشىگە ئېلىپ بارىدۇ. كىشىنىڭ ھەر تۇرلۇك مەمۇرچىلىق ئىچىدە ياشىشى ئۇنى شەيتانىي ھەرىكەتلەرگە باشلايدۇ. بايلىققا بېرىلگەن، ئۇنى توپلاپ كېرىلگەن كىشى ھەر تەرەپلىمە توغرا يولدىن چىقىدۇ.

نامراتلىشىپ قېلىشتىن قورقۇش: نامرات بولۇپ قېلىشتىن قورقۇپ، ئىزچىل غەم يەپ ياشىغۇچى ئادەملەر موھتاجلارغا ياردەم بەرمەيدۇ. مال ـ مۇلكىنى ۋە پۇلىنى ناھايىتى ئېھتىيات قىلىدۇ، كۆپرەك مال ـ مۇلۇك توپلاش ئۈچۈن ھېرىس بىلەن ئۆزىنى تۆت تەرەپكە ئۇرىدۇ، كۈن بويى

تۇرلۇك يەرلەردە ۋە كوچىلاردا تىمسىقىلاپ يۇرىدۇ. كوچىلار بولسا شەيتانلار ئۇۋا سالغان جايلاردۇر.

پېتىشماسلىق: بىر گۈرۇھ ئىنسانلار بولىدۇكى، ئۇلار ئۆز قارىشىدىن ئۆزگىچە قاراشتا بولغان ياكى پىكىر قىلىش تەرزى ئۆز پىكرىگە ئۇيغۇنلاشمايدىغان كىشىلەرگە دۇشمەن قىلىدۇ. ئۇلارنى تۆۋەن كۆرىدۇ. بۇنداق ھال ۋە بۇنداق ئىش ـ ھەرىكەت جەمئىيەتنى يىمىرگۈچى، ئاقىۋەتتە ئۆل-تۈرگۈچى ناھايىتى يامان بىر كېسەللىكتۇر. چوڭ ياشلىق شەخسلىرى شۇنداق ئىشقا دۇچار بولغان كۆپتىن ـ كۆپ جامائەلەر بىر ـ بىرلىرىگە غۇم ساقلايدۇ ۋە دۇشمەنلىك قىلىدۇ. ئۇلار ئىبلىسنىڭ «مەن ئىنسانلارنى ئالداپ، بىر تالاي خاتا ئىشلارنى قىلدۇردۇم. لېكىن ئۇلار كېيىن توۋا قىلىپ، بۇ گۇناھنى قىلماسلىق يولى بىلەن مېنىڭ بېلىمنى سۇندۇردى. مەنمۇ بۇ قېتىم ئۇلارنى توۋا قىلمايدىغان گۇناھلار بىلەن ئالدىدىم. بۇلار ئاساسسىز ۋە بۇزۇق ئېتىقادلار، بىر ـ بىرىنى كۆرەلمەسلىك ۋە ئۆزئارا پاتقۇزماسلىق قاتارلىقلار-دۇر» دېگەنلىرىنى ئۇنتۇپ، بىر ـ بىرلىرىگە ھاقارەتلىك نە-زەر بىلەن قارايدۇ...

گۇمانخورلۇق، ئىشەنچسىزلىك: ئىنسانلارغا يامان گۇ-مانسىراشتىن ئۆزىنى تارتىش ۋاجىپدۇر. قاچان بولمىسۇن، بىر ئادەم ئىككىنچىسىدىن گۇمانلىنىپ، ئەيىبلىرىنى كو-لاشتۇرۇۋاتقىنىنى كۆرسەڭ، بىلگىنكى، بۇ ئادەمنىڭ ئىچى قارىدۇر، يۇرىكى كىردۇر. ئۇنىڭ بۇنداق ئۆتكەن ـ كەچكەنلىگ

ئەيىبىنى چۈخچىلىشىدىن ئەتراپقا تارقىلىۋاتقان سېسىق ھىد ئىپلاسلىقتىن ئىبارەتتۇر.

غەيۋەت ـ شىكايەت، پىتنە ـ پاسات، ئىغۋا ـ تۆھمەت

ئەي بۇرادىرىم، بىلىپ قويغىنكى، غەيۋەتنىڭ يامانلىقى سەۋەبلىك غەيۋەت قىلغۇچىنى ئۆلۈكنىڭ تېنىنى يېگەنگە ئوخشاتقاندۇر.

غەيۋەت بۇرادىرىڭنىڭ كەينىدىن ئۆزى ئاڭلاپ قالسا خاپا بولىدىغان ئەيىب ـ نۇقسانىنى ئېيتىشىڭدۇر. شۇنداقلا كىشىنىڭ جىسمانىي كەمچىلىكىنى، زاتى، ئىش ـ ھەرىكەتلىرى، سۆزى، ئېتىقادى ۋە دۇنياۋى تەرەپلىرى، ھەتتا كىيىمىنىڭ قۇسۇرىنى ئېيتماق، ئۇنى ئاختۇرماق دېمەكتۇر.

ھېكايە قىلىنىشىچە، ئەبۇللەيس بۇخارىي يىراق سەپەرگە چىقىش ئالدىدا يانچۇقىغا ئىككى ئالتۇن تەڭگىنى ئايرىم سېلىۋاپتۇ ۋە ئۆزىگە ئۆزى شۇنداق دەپتۇ: «ئەگەر سەپەرگە كېتىۋاتقىنىمدا ياكى قايتىپ كېلىۋاتقىنىمدا، بىراۋنىڭ كەينىدىن غەيۋەت قىلسام، بۇ ئىككى تەڭگىنى سەدىقە قىلىمەن.»

شۇنداق قىلىپ ئۇ سەپەرگە بېرىپ كەپتۇ، لېكىن ئىككى تەڭگىسى يانچۇقىدا قاپتۇ. سورىغانلارغا شۇنداق جاۋابنى بېرىپتۇ:

— يۈز قېتىم زىنا قىلغىنىمدىن بىر قېتىم غەيۋەت قىلغىنىمنىڭ گۇناھى يامانراقتۇر! شۇڭا مەن قوش پايدا ئالدىم. ھەم گۇناھ قىلمىدىم ھەم پۇلۇمنى ساقلاپ قالدىم!

زىنا

يامانلىقنىڭ ئەڭ ئېغىرى بار: زىنا دەيدىغان، كىچىكى بار: سۆيۈش، تۇتۇش ۋە قاراش دەيدىغان. شۇڭا زىنادىن ساقلىنىڭ! چۈنكى ئۇنىڭدا زەھەرلىك ئۈچ خۇسۇسىيەت بار. بۇلار:

1. قۇۋۋەت يېتىشمەسلىك كىلىپ چىقىدۇ.
2. زىناخورنىڭ ھاياتىغا ۋاقىتسىز ئەجەل ئارىلىشىدۇ.
3. يۈزى تېز سولغۇنلىشىدۇ (تېز قېرىيدۇ).

رەھىم ـ شەپقەت، ئاتا ـ ئانا ھوقۇق، ھۆرمىتى

ئىبن ھاببان (ئىبن ھاببان ـــ ئۇنىنچى ئەسىردە ياشىغان ئۆز دەۋرىنىڭ مەشھۇر ئالىملىرىدىن بىرى) ۋە باشقىلار قەيت قىلىدۇ:

ئۈچ تائىپە كىشىلەرنىڭ كەلگۈسى خەيرلىك بولمايدۇ:

1. مەيىپەرەسلەر؛
2. قان ـ قېرىنداشلىق ئالاقىلىرىنى ئۈزگەنلەر؛
3. تەكەببۇر، مۇتتەھەم كىشىلەر؛

تەبەرانىي (تەبەرانىي ـــ ئىمام تەبەرىيمۇ دېيىلىدۇ. توقۇزىنچى ئەسىردە ياشىغان ئىسلام تارىخچىسى ۋە تەپسىرچىسى) «ئەۋسات»تا شۇنداق دەيدۇ: «ئەي، ئىنسانلار، يامان ئىش ـ ھەربىكىتىڭلارنى ياخشى ئىش ـ ھەربىكەتلەرگە ئايلاندۇرۇڭلار، قان ـ قېرىنداشلىق ئالاقىلىرىنى داۋام

ئەتتۇرۇڭلار، قېرىنداشلار ئارا رەھىم ـ شەپقەت قىلىڭلار. چۈنكى، دۇنيادىكى ئەڭ تېز ساۋاب ئېلىپ كېلىدىغان ئىش رەھىم ـ شەپقەتتۇر. ئاتا ـ ئانا ھەققىگە تاجاۋۇز قىلىشتىن ساقلىنىڭلار، چۈنكى، ئاتا ـ ئانىسىنى رەنجىتكەن، قان ـ قېرىنداشلىق ئالاقىلىرىنى ئۈزگەن، يېشى بىر يەرگە بېرىپ قالغان تۇرۇقلۇق زىناخورلۇق قىلغان ۋە قوشنىسىغا تەكەبـ بۇرلۇق قىلغان ئادەملەر مەڭگۈ ياخشى كۈن كۆرمەيدۇ.

جەزمەن ئەڭ يامانى ھەقسىزلىك بىلەن بىر مۇسۇلماننىڭ ئىپپىتى ۋە نومۇسىغا قول سوزماقتۇر.

ئۇلۇغ زاتلارنىڭ نەسىھەتلىرىدە شۇنداق دېيىلىدۇ:

ـــ كەمبەغەللەرنى سۆي، ئۇلارنىڭ ئەڭ كەمبەغەللىرىنى!...

ـــ قېرىنداشلىرىڭ سېنى كەم ئەسلىسىمۇ، سەن ئۇلار بىلەن قېرىنداشلىق رىشتىلىرىنى ئۈزمە.

ـــ سەن بىلەن مەسخىرە ئاھاڭدا سۆزلەشكۈچىلەردىن قورقما.

ـــ ئاچچىق بولسىمۇ توغرا سۆزلە، توغرىسىنى ئېيت.

تەبەرانىي قەيت قىلىدۇ:

ـــ ئاتا ـ ئانىلىرىڭنى ياخشىلىق قىلىڭكى، پەرزەنتلىرىڭنىڭ سىلەرگە ياخشىلىق قىلىدۇ. ئىپپىتىڭنى ئاسراڭكى، خوتۇنلىرىڭنىڭ ئىپپەتلىك بولىدۇ!

خەسسىلىك

مۆمىن ئادەمدە ئىككى خۇسۇسىيەت بولماسلىقى

كىرەك:

1. خەسىلىك؛

2. يامان پېئىل.

خەسىلىكتىن ساقلىنىڭ! چۈنكى خەسىلىك ئىنسانلارنى جەنايەتكە، بىر - بىرلىرىنىڭ قېنىنى تۆكۈشكە ئۈندەيدۇ.

ھەسەن بەسرىيدىن خەسىلىك ھەققىدە سورىغاندا، ئۇ مۇنۇ جاۋابنى بەردى:

خەسىلىك — كىشىنىڭ يارەمسۈپىتىدە بېرىشى كىرەك بولغان ئۆز نەرسىلىرىنى ئېتىبارسىز قالدۇرۇشى، مال - مۈلكىنى قانتىق سىقىپ ئىچىپ، بىرەر ئادەمگە ئىس - بۇسىنى كۆرسەتمەسلىكنى شەرەپ دەپ بىلىشتۇر. مال - دۇنياغا بېرىلىش، ھاۋايى - ھەۋەس، كەمبەغەل بولۇپ قېلىشتىن قورقۇش ۋە بالا - چاقىسىغا ئارتۇقچە مېھىر قويۇش (بالامنىڭ ھەممە نەرسىسى تەل بولسۇن، كەمبەغەل-لىكنى كۆرمىسۇن دېگەننى ئۆزىگە بانە - سەۋەب قىلىپ، سىقىپ يالاش) ...قاتارلىقلار خەسىلىككە باشلىغۇچى نەرسىلەردۇر.

شۇنداق. بالىنى قانتىق سۆيۈش خەسىلىككە يېتەكلەيدۇ. ئىنسانلارنىڭ بەزىلىرى بارکى، نە مېلىدىن باشقىلارغا يارەمسۇن، نە ئۆزى يېسۇن، نە بالا - چاقىسىغا يېگۈزسۇن؟ بۇنداق ئادەمنىڭ پۇتۇن زوق - شوقى پۇللىرىنى تاماشا قىلىش ۋە بۇ پۇللارنى ئۆز قولىدا تۇتۇشتىن ئىبارەتتۇر. ھالبۇكى، ئۇ ئۆلۈشىنمۇ بىلمەيدۇ!...

شۇنىڭ ئۈچۈن شائىرلار بۇ ماۋزۇدا شۇنداق دەيدۇ:

ئەي قېرىنداش، بىلىپ قويكى، ئىنسانلار بار ھايۋاندەك،
نەزەر سالساڭ: كۆزى ئوچۇق، ئەس ـ ھوشى بار ئىنساندەك...

مال ـ دۇنياسى زەرەر كۆرسە بولۇپ كېتەر بىداۋا،
ئەمما ۋىجدانى يوق قىلىنسا يۇرۇڭزەرە بىپەرۋا.
خەسىسلىك بىر كېسەللىكتۇر، ئىنسانغا ھېچ ياراشماس،

ۋىجدانى بار ئەقىللىقلەر خەسىسلەرگە قاراشماس.
خەسىسلەرنىڭ كۆزى كۆرمەس مال ـ دۇنيادىن باشقىنى،
ئۇنداق ئادەم بايمەن، دەپ خام سانار چۆچۇرىنى.
دوستلار! مالدىن نەپ كۆرمىسە بىر غېرىبنى ناتۇۋان،
«مال مېنىڭ!» دەپ ئويلىماڭ ھېچ، سىزگە قالماس ھېچقاچان.

ئۆتۈپ كېتەر ۋاراسلارغا ئۇ مال ئاخىر ـ ئاقىۋەت،
خەسىس ئۇچۇن ئاخىرىدا ئاجرالماس دوست ـــ نادامەت.
بەشىر دەيدۇكى:
ـــ خەسىس بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىش كىشىگە غەمكىنلىك ئېلىپ كېلىدۇ. ئۇنىڭغا نەزەر سالغان كىشىنىڭ كۆڭلى غەش بولىدۇ. قەدىم ـ قەدىمدىن ئالىيجاناب قەۋملەر خەسىسلىكتىن ۋە قورقۇنچاقلىقتىن نومۇس قىلاتتى.

ئاچ ـ يالىڭاچ قالسەن دەپ قورقما ئەسلا، بېرىۋەر!
رىزىق ئەزەلدىن بۆلۈنگەندۇر، ئويناپ ـــ كۈلۈپ يۇرۇۋەر!
خەسىسلىكتىن پايدا كەمدۇر بۇ ۋاپاسىز دۇنيادا،
بەرگەن بىلەن كەم بولماسسەن، بەختىڭ بولۇر زىيادە.
كۆردۇم ناھايىتى كۆپ ئىنسانىنى، سېخىيلارغا دوست

ئۇلار،

ھېچ كۆرمىدىم، ئويلا ئاخىر، كىم خەسىسكە دوست بو-لار؟!

خەسىسلىكتىن زەرەر كۆرگەن بېخىللارنى كۆردۇم كۆپ،

نەپسىم خەسىس بولمىسۇن، دەپ ئىززەت - ئىكرام قىلدىم خوپ.

باشقا بىراۋلارغا زەخمەت يەتكۈزۈپ، تاپقان نەرسىسىنىڭ زوقىنىمۇ، مەززىسىنىمۇ ھېس قىلالماسلىق ۋە ياخشىلىقنى كۆرەلمەسلىك كەبى پەس خۇسۇسىيەتلەر خەسىسلەرگە خاستۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن شائىر بۇ ھەقىقەتنى ئىپادىلىگەن شېئىرىدا شۇنداق دەيدۇ:

مالغا پەقەت ئاچ كۆزلۈكلا مال قوشىدۇ پات،
ۋاربىسىغا قالار مالنى قىلار ئېھتىيات.

ھاۋايى - ھەۋەسلەرنىڭ تۈگمەسلىكى

ھاۋايى نەپسكە بېرىلىش كىشىنى توغرا يولدىن ئاداشتۇرىدۇ.

مەن ئۈچ نەرسىنىڭ كىشىنى شەك - شۈبھىسىز ئۈچ ئىشقا مۇپتىلا قىلىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن:

1. پۇتۇن ۋۇجۇدى بىلەن مال - دۇنياغا بېرىلمەك. بۇنداق ئادەم قانچىلىك بايلىق توپلىغان بولمىسۇن، ئۆزىنى باي بولغاندەك سەزمەيدۇ (يەنى، ئۇنى بەختسىزلىك ئىز قوغلاپ يۈرىدۇ).

2. ئاچ كۆز بولماق. بۇ ئادەمنى بىر ئىشقا شۇنداق باغلاپ تاشلايدۇكى، ئۇنىڭدا ھېچ بىر خەيرلىك ئىش ئۈچۈن بوش ۋاقىت قالمايدۇ. دېمىسىمۇ دۇنياغا تويمايدىغان ئادەمنىڭ خەيرلىك ئىشلار ئۈچۈن بوش ۋاقتى يوقتۇر.

3. مال ـ دۇنياسىغا خەسىلىك. بۇ شۇنداق بىر قايغۇ، شۇنداق بىر تەشۋىش ئېلىپ كېلىدۇكى، بۇنداق ئادەمدە سۆيۈنۈش ۋە پاراغەتتىن ئەسەر قالمايدۇ. ھەم ئۆزىگە، ھەم ئۆزگىگە خەسىلىك قىلغۇچى ئادەم مال ـ دۇنياسىغا كۆپ مال قوشالمايۋاتقىنىدىن سىقىلىپ يۈرىدۇ.

بەزى بۈيۈكلىرىمىزنىڭ بۇ ماۋزۇدىكى سۆزلىرى:

ئەبۇ ئەددەردا دەيدۇ:

ـــ ئەي ئىنسانلار، ئۆيالمامسىز؟ بىنا قۇرىسىزيۇ، ئىچىدە مەڭگۈ ئولتۇرالمايسىز. يەنە ئارزۇ ـ ھەۋەسلەر بىلەن مەشغۇل بولىسىز، ئاخىرىغا يېتەلمەيسىز. مال ـ دۇنيانى توپلايسىزيۇ، قانائەت قىلالمايسىز. سىزدىن بۇرۇنقى كىشىلەرمۇ سىزدىن كۆپرەك مال ـ دۇنيا توپلىغان ۋە سىزدەك ھاۋايى ـ ھەۋەسلەر بىلەن ئاۋارە بولغان. لېكىن، شۇنداق كۈن كەلدىكى، دەبدەبىلىك بىنالىرى مازارلىققا ئايلاندى؛ ئارزۇ ـ ھەۋەسلىرى ئۇلارنى ئالدىدى؛ توپلىغان دۇنيا ـ دەپپىسى غايىب بولدى.

ئادەم ئوغلى شىسقا تۆۋەندىكى بەش نەرسىنى نەسىھەت قىلغان ۋە ئۇنىمۇ ئۆلمەستىن بۇرۇن ئوغۇللىرىغا نەسىھەت قىلىشىنى بۇيرۇغان ئىدى:

1. ئوغۇللىرىڭغا ئېيىت: دۇنياغا ئاچ كۆزلۈك قىلمىسۇن، ئۇنىڭدىن ئۆزلىرىنى خالاس تۇتسۇن. مەن جەننەتتە ئاچ

كۆزلۈككە بېرىلدىم. شۇ تۈپەيلى جەننەتتىن قوغلاندىم.

2. ئوغۇللىرىڭغا ئېيىت: خوتۇنلارنىڭ ھاۋايى نەپسىگە ئەسىر بولمىسۇن. مەن ئۆز خوتۇنۇمنىڭ ھاۋايى نەپسىگە ئەسىر بولىكىم تۈپەيلىدىن چەكلەنگەن مېۋىدىن يېدىم. كېيىن پۇشايمانغا قالدىم.

3. ئوغۇللىرىڭغا ئېيىت: قىلىدىغان ئىشلىرىنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويلىسۇن. ئەگەر مەن قىلمۇاتقان ئىشمنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويلىغان بولسام، بۇنداق ئېغىر جۇدالىققا دۇچار بولماس ئىدىم.

4. ئوغۇللىرىڭغا ئېيىت: قەلبىلىرى بىرەر نەرسىدىن خۇدۇكسىرىسە، ئۇنىڭدىن يىراقلاشسۇن. مەن چەكلەنگەن مېۋىدىن يېيىشكە باشلىغان پەيتىمدە، يۈرىكىم قاتتىق بىر دۇپۇلدىگەن ۋە خۇدۇكسىرىگەن ئىدى، لېكىن مەن ئارقىغا قايتمىدىم ۋە يىراقلاشمىدىم. كېيىن نادامەت مېنى ئۆزۈلمەي باغلاۋەردى.

5. ئوغۇللىرىڭغا نەسىھەت قىلغىنكى، كېڭەش بىلەن ئىش قىلسۇن.

ھارامدىن قېچىش

كىشىنىڭ ياخشىلىقى ئۇچ نەرسىدە مەلۇم بولىدۇ:

1. سۆھبەتتە؛

2. قاراشتا؛

3. سۈكۈتتە.

كىمكى سۆزلەشكەندە ئەخلاق ئۆلچەملىرىدىن تاشقىرىدا

بولسا، قىلغان ئىشلىرى بىھۇدەدۇر.

كىمكى قاراشلىرى جايىدا بولمىسا، كېرەكسىز يەرلەردە يۈرسە، قارىمايدىغانغىمۇ قاراشتىن ئۆزىنى تارتمىسا، خاتالاردىن قۇتۇلالمايدۇ.

كىمكى سۈكۈت قىلغان بولسىمۇ، ئەمما، شۇ سۈكۈتىنى تەپەككۇر يولىدا ئىشلەتمىسە، دېۋىگىلىك قىلغان بولۇشى مۇقەررەردۇر. كەيپ ـ ساپادا ياشاشنى تەرك قىلىش ـــ دۇنيا ـ ۋى پىكىرلەرنى ۋە دۇنيا كەيپ ـ ساپالىرىنى قەلبىتىن ھەيدەش دېمەكتۇر. ھالال بولمىغان نەرسىلەرگە نەزەر تاشلاشتىن ساقلىنىش كېرەك. چۈنكى، ھالال بولمىغان نەرسىلەرگە قاراش قەلبىنى ئۆلتۈرگۈچى بىر ئوق، ئۇنىڭغا زۇلۇم قىلغۇچى سۈلتاندۇر.

ھېكمەت ئەھلىنىڭ بۇ خۇسۇستىكى بەزى سۆزلىرى:

ـــ ئوڭدا ـ سولدا دۇچ كۆرۈنگەنگە نەزەر تاشلاۋېرىشنىڭ ئاخىرىدا قانتتىق ئەپسۇسلىنىشلار كۆپ بولىدۇ.

ـــ ئوڭ ـ سولغا قاراۋېرىش ئەخلاققا يات بولغان ھادىسىلەرنى بارلىققا كەلتۈرىدۇ، ئىنسانىنى رەزىل قىلىدۇ. شۇڭا كۆزلىرىڭگە ئىگە بول. ئەگەر ئۇلارنى ئەركىن قويۇپ بەرسەڭ، ئاخىر بىر كۈن سېنى يامانلىققا ئېلىپ بارىدۇ. ھالبۇكى، ئۇلارغا ئىگە بولساڭ، باشقا بارچە ئەزالىرىڭغىمۇ ئىگە بولالايسەن.

ئەپلاتۇندىن سورايدۇ:

ـــ قەلب ئۇچۇن قايسى بىر ئىش زەھەرلىكراق: قۇلاقمۇ (ئاڭلانغان ئىشلارمۇ) ياكى كۆزمۇ (قاراشلارمۇ)؟

ئەپلاتۇننىڭ جاۋابى:

ـــ كۆز بىلەن قۇلاق قەلب ئۇچۇن بىر قۇشنىڭ ئىككى قانىتى ئوخشىدۇر. قۇش پەقەت قوش قانات بىلەن ئۇچالايدۇ، قوش قانات بىلەن ئاياغتا تۇرالايدۇ. بەزەن قاناتلاردىن بىرىنىڭ پەيلىرى يۇلۇنىدۇ، مۇۋازىنەت بۇزۇلىدۇ. شۇ تۇپەيلىدىن مەجبۇرىي ئاياغقا تۇرىدۇ. قۇلاق ئاڭلىغان يەرگىمسىز، ھارام ئىشلار ۋە كۆز كۆرگەن يەرگىمسىز، ھارام نەرسىلەر قەلبكە ئوخشاش دەرىجىدە زەرەرلىكتۇر.

قازى ئىرجانىي (قازى ئىرجانىي ـــ ئوتتۇرا ئەسىر تۇرك ـ ئەرەب شائىرلىرىدىن بىرى) شۇنداق دەيدۇ:

ئەي كۆزلىرىم، بىر بەرگىلا كۆردىڭىز نە نەرە،
غۇلاتتىڭىز ئەيىب قەھرىگە قەلبىمنى ئەجەب.
ئەي كۆزلىرىم، يۇرىكىمدىن تارتىڭ قولىڭىز،
ئىككىڭىز بىر بوپ بىر كىشىگە ھۇجۇم قىلدىڭىز.

خەلىپە ئەلىنىڭ بىر سۆزى بولسا مۇنداقتۇر:

ـــ كۆزلەر شەيتانىنىڭ تۇزاقلىرىدۇر. ۋۇجۇدقا ئەڭ ساپ ۋە ئەڭ شىددەتلىك تەسىر ئۆتكۈزگۈچى ئەزا كۆزدۇر. كىم ئەزاسىنى نەپسىنىڭ ئېتىبارىدىن قالدۇرسا، نىيەت قىلغان مەقسىتىگە يېتىدۇ. كىم دۇنيا مەئىشەتلىرىگە قەرىش ئۇچۇن، ئەزاسىنى نەپسىنىڭ قورشاۋىدا قالدۇرسا، نىيىتىدىكى ئەمەللىرىنى ئۆزى بىكار قىلغان بولىدۇ.

ئىبن مۇبارەك شۇنداق دەيدۇ:

ـــ ھارامدىن قاچقان كىشى توۋا قىلىدۇ، يامان قىلىقلىرىنى تەرك ئېتىدۇ ۋە گۇزەل ئەخلاقلىق بولىدۇ. ھالالدىن

تاپقان كىشى ئىلىم ساھىبى بولىدۇ. تىلى گۈزەل بولغان ئادەمنىڭ كۆڭلى روشەن بولىدۇ. مەزلۇمنىڭ ھەققىنى يەپ-مىگەن ئادەمدە قىساستىن قورقۇش بولمايدۇ.

كىبىرلىنىشنىڭ يامانلىقى

ھېكمەت ئەھلى دەيدۇ:

—كىبىر بىلەن بايلىق دائىم بولماس.

ئۇچ نەرسە ئۆلتۈرۈش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە:

1. خەسىسلىك؛

2. ھاۋايى ـ نەپسكە بېرىلىشچانلىق؛

3. كىبىر، غادىيىش.

ئىش قىلىشتا كىبىرلىنىشتىن ساقلىنىش كېرەك. چۈنكى كىبىر (قىلمۇاتقان ئىشىدىن، مال ـ دۇنياسىدىن كىبىرلىنىش، مەغرۇرلىنىش) ئاپەتلەرنىڭ ئەڭ چوڭىدۇر، ئىشلارنى ئەڭ كۆپ بۇزۇقچىلىق ۋە تەرتىپسىزلىككە دۇچار قىلغۇچى يامان بىر پېئىلدۇر. قىلغان ئىشلىرى بىلەن كىبىرلەنگەن ئادەم مىننەت قىلىشقا ھەقلىق بولۇشنى خالاۋاتقان بولىدۇ. قىلغان ئىشىنىڭ قوبۇل بولۇشى ياكى رەت قىلىنىشى توغرىسىدا ئويلىمايدۇ. ئىگىسىنى خارلىق ۋە ئۇمىدسىزلىككە سۆرەيدىغان نى ـ نى ئىتائەتسىزلىكلەر بارىكى، ھەتتا ئاشۇلارمۇ ئەزىزلىككە ۋە كىبىرلىنىشكە دەۋا-گەر بولغان ئەمەل ـ ئىبادەتلەردىن خەيرلىكراقتۇر.

ئۇچ تائىپە كىشىنىڭ كەلگۈسى خەيرلىك بولمايدۇ:

1. خەسىس؛

2.تەكەببۇر ـ زالىم؛
3.ئەخلاقسىز.
كىمنىڭكى روھى تېنىدىن ئايرىلغان ۋاقىتتا ئۇنىڭدا ئۈچ نەرسە بولمىسا، ئۇ ھەقىقىي ئىنسانەك ياشىغان بولىدۇ:
1. كىبىرلىنىش؛
2. قەرز؛
3. خىيانەت.
كىبىر ھەققىدە بەزى بۈيۈكلەرنىڭ ئېيتقانلىرى:
مۇھەممەد ئىبن ھۇسەين دەيدۇ:
ـــ ئىنسانىنىڭ قەلبىدىن ئورۇن ئالغان كىبىر قانچىلىك بولسا، ئەقلىمۇ شۇنچىلىكك كەمچىلىككە ئىگە بولىدۇ.
سۇلايمان ھەۋۋاستىن سورىدى:
ـــ ئادەمدە يامان خىسلەتنىڭ قايسىبىرى بولغان ۋاقىتتا ئۇ قىلغان ياخشىلىقتىن پايدا چىقمايدۇ؟
جاۋاب بەردى:
ـــ كىبىر!
نوئمان ئىبن بەشرى مۇنبەردە تۇرۇپ شۇنداق دېگەن ئىدى:
ـــ شەيتاننىڭ بىر تالاي تۇزاقلىرى بار. گىدەيمەك، ماختانماق، كىبىرلەنمەك، ئەخلاق ئۆلچەملىرىدىن چىقىپ، ھاۋايى ـ نەپسكە بېرىلمەك ...قاتارلىقلار ئەنە شۇنداق تۇزاقلار جۇملىسىدىندۇر.
بىر كۈنى مۇتەررىپ ئىبن ئابدۇللا مۇھەللەب ئىسىملىك بىرسىنى كۆرۈپ قاپتۇ. ئۇ يېڭى ۋە چىرايلىق تونىنى كىيىپ، خۇددى بۇ جاھانغا سىغماي قالغاندەك غادىيىپ

كېتىۋاتقۇدەك.

مۇتەررىپ ئۇنىڭغا قاراپ دەپتۇ:

ــــ ئەي بەندە، بۇ قانداق يۈرۈش؟ بۇ قەدەر غادىيىشىش نومۇس قىلمامسەن؟

مۇھەللەب توختاپ زەردە بىلەن دەپتۇ:

ــــ مېنى تونۇمايۋاتامسەن؟

بۇ سوئالغا مۇتەررىپ شۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ:

ــــ ھەئە، تونۇيمەن. سەن ئەڭ دەسلەپ ئىپلاس بىر مەنىي ئىدىڭ، كېيىن يەنىمۇ ئىپلاسراق ئەخلەت يىغىندىسى بولۇدۇڭ! ئەمدى بۇ ئىككىسىنىڭ ئارىسىدا ئەخلەت توشۇغۇچى بىر ھامالسەن، باشقا نەرسە ئەمەسسەن!

مۇھەللەب بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئۇندىمەي ئۆتۈپ كېتىپتۇ ۋە شۇنىڭدىن كېيىن ھېچكىم ئۇنىڭ غادىيىپ ماڭغىنىنى كۆرمەپتۇ.

بۇ ماۋزۇدىكى بەزى گۈزەل مىسرالار:

بىر دوستۇم بار ئەمەلپەرەس، كىرىلىدۇ قىشۇ ياز،
گۈناھلىرى ئالەم ـ ئالەم، ساۋابلىرى بەكمۇ ئاز.
بەكمۇ قەيسەر، پەرۋانىدەك ئۆزىن ھەر يان ئۇرىدۇ،
كىمنى كۆرسە، سالام بەرمەي، گىدەيگەنچە تۇرىدۇ.
«تېڭىم يوق!» دەپ گىدەيگەچكە، بىر قېتىم مەن دېدىمكى:
«ئەدەپ ساقلا، باشقىلاردىن نەرىڭ ئارتۇق سېنىڭكى!»

رىزىق ئىزدەش

شەقىق بەلخىي ئۆز رىزقىنى تېپىش ئۈچۈن

ئىشلىمەيتتى، رىزىق تېپىشقا باھانە ئىزلىمەيتتى. بىر قېتىم ئۇ بىر سەپەر سەۋەبلىك مەككىدە ئىبراھىم ئىبن ئەدھەم (ئىبراھىم ئىبن ئەدھەم ــ بەلخ پادىشاھىنىڭ ئوغلى. ئۇ شاھزادىلىكىنى، سەلتەنەتنى تاشلاپ، دەرۋىشلىكنى لايىق كۆرگەن. ئۇنىڭ ئىشلىرى تىللاردا داستاندۇر. جۈنەيد باغدادىي ئۇ ھەقتە «ئىبراھىم ــ ئىلىملەرنىڭ ئاچقۇچى» دېگەن ئىدى) بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى.

ئىبراھىم ئىبن ئەدھەم ئۇنىڭدىن:

ــ رىزىق تېپىش ئۇچۇن بۇنداق ھەرىكەت قىلماسلىقىڭىز سەۋەب نېمە؟ ــ دەپ سورىدى. شەقىق بەلخىي ھېكايە قىلدى:

ــ قاچانلاردۇر بىر قېتىم چۆل تەرەپكە يولغا چىققانىدىم. چۆل ئوتتۇرىسىدا قانىتى سۇنۇق بىر قۇشنى كۆردۇم. ئۇ ھەرىكەت قىلماس، ئۇچالماس ئىدى. ئۆزۈم ــ ئۆزۈمگە: «قېنى، كۆرەيچۇ، بۇ قۇش قەيەردىن ۋە قانداق ئوزۇقلىنارىكىن!» دېدىم ۋە بىر ئاز نېرىراقتا مۆكۈنۈپ، كۇتۇشكە باشلىدىم. ئارىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن، بىر چاغدا ئاغزىدا چېكەتكە چىشلىۋالغان بىر قۇش ئۇچۇپ كەلدى ۋە چېكەتكىنى قانىتى سۇنۇق قۇشنىڭ ئاغزىغا سالدى. شۇنىڭدىن كېيىن مەنمۇ ئۆز ــ ئۆزۈمگە دېدىم: «بۇ ساغلام قۇش بىلەن بۇ قانىتى سۇنۇق قۇشنى تەمىنلەتكەن تەقدىر مېنىمۇ تەمىنلىگەي!» مانا شۇنىڭدىن باشلاپ مەن ئىشلەشنى تاشلىدىم...

شۇ چاغدا ئىبراھىم ئەدھەم دېدى:

ــ نېمىشقا سەن مېيىپ قۇشنى تەمىنلىگۈچى ساغلام قۇش بولمايسەن؟ ھەرىكەت قىلغۇچى قۇش بولساڭ يەنىمۇ

پەزىلەتلىك ۋە يەنىمۇ شەرەپلىكرەك بولاتتىڭ!

ئىبراھىم ئىبن ئەدھەمنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان شەقىق بەلخىي ئۆزىنىڭ يېڭىلىشىش يولىدا يۈرگەنلىكىنى چۈشىنىپ يېتىدۇ ۋە ئىبراھىم ئەدھەمنىڭ قولىنى سىقىپ تۇرۇپ:

—سەن مېنىڭ ئۇستازىمسەن! —دەيدۇ.

دۇنيا هاياتى ۋە مال ـ بايلىق هەققىده

دۇنيا هاياتى شېرىن بىر هالۋىدۇر. قانداق ياشاپ، قانداق ئەمەل قىلىشىڭىز ئۆزىڭىزگە باغلىق.

ئىسا ئەلەيهىسسالام شۇنداق دەيدۇ:

—مال ـ دۇنياغا چېكىدىن ئارتۇق بېرىلمەڭ، ئۇ سىزنى قۇل قىلىۋالمىسۇن! گۈزەل ئەخلاقلىق بولۇش ۋە گۈزەل ئىشلارنى قىلىش يولى بىلەن هاياتىڭىزنى ياخشىلىقلار خەزىنىسىگە ئايلاندۇرۇڭ.

ئۇ يەنە شۇنداق دەيدۇ:

— بۇ دۇنيادىكى هايات كۆۋرۈكىدىن توغرا ئەخلاق ئا-ساسلىرىغا ماسلاشقان هالدا ئۆتۈڭ. ئەمەل قىلىش زۆرۈر قانۇنلاردىن چەتنىمەڭ، كەيپىياتقا قاراپ هايات كەچۈرمەڭ. دۇنيا سىز ئۈچۈن يېيىپ قويۇلدى، سىز بولسىڭىز ئۇنىڭ ئۈستىگە ئولتۇردىڭىز. دۇنيا شۇنداق بىر نەرسىكى، سىز ئۇنى ئىزدەيسىز، ئۇمۇ سىزنى ئىزدەيدۇ. مال ـ دۇنياغا دۇم چۈشكەن ئادەمنى جەهەننەم ئىزدەپ يۈرىدۇكى، ئۆلۈم كېلىپ، تىزراق ياقىسىدىن ئالغاي!

دۇنيا ـــ ئۆيى يوقنىڭ ئۆيىدۇر، مېلى يوقنىڭ مېلىدۇر. دۇنيادا پەقەت ئەقىلسىزلەرلا مەسئۇلىيەتنى ئۇنتۇغان ھالدا مال ـ بايلىق توپلايدۇ. دۇنيادا پەقەت ئىچى قارا جاھىللارلا بۇرادىرىگە دۇشمەنلىك قىلىدۇ! دۇنيادا پەقەت ھەق ـ ھوقۇق قايغۇسىدىن بىخەۋەرلەرلا بۇرادىرىگە ھەسەت قىلىدۇ. پەقەت مال ـ دۇنياغا دۇم چۇشكەن كىشىلەرلا ئاچ كۆزلەرچە ئۆلۈپ ـ تىرىلىپ ھالال ـ ھارام دېمەي چاپىدۇ.

ئىسا يەنە دەيدۇ:

ـــئۇيات، مال ـ دۇنياغا دۇم چۇشكۇچىلەرگە! ئەمدى ئۇلار قانداق ئۆلىدۇ، دۇنياسىنى قانداق تاشلاپ كېتىدۇ؟! دۇنيا ھاياتى ئۇلارنى ئالدايدۇ، شەرمەندىگى ـ شەرمىسار قىلىدۇ. ئۇلار بولسا دۇنياسىغا ئىشىنىپ، ئۇنىڭغا سۆيۈنۈپ، كېرەلىپ يۇرىدۇ. ئۇيات، دۇنيا ھاياتىغا مەغرۇر بولغانلارغا! دۇنيا ئۇلارنى سۆيمىگەنلىرى بىلەن ئۇچراشتۇرىدۇ، سۆيگەنلىرەدىن ئايرىيدۇ. ۋەدە قىلىنغان نەرسىلەرنى كۆرسىتىدۇ. جان ـ جەھلى بىلەن مال ـ دۇنيا ئارقىسىدىن قوغلاپ ئەگىشىپ يۇرگەن ۋە بارچە ئىشلىرى خاتالار بىلەن تولغان ئادەملەرگە ئۇيات! ئۇلار ھامان شۇ گۇناھلىرى تۇپەيلىدىن شەرمەندە بولىدۇ!

ئۇ يەنە شۇنداق دەيدۇ:

ـــدېگىز دولقۇنى ئۇستىگە كىم ئۆي قۇرالايدۇ؟ مانا، دۇنيا ھاياتى شۇدۇر. ئۇنى ئەبەدىي قارارگاھ قىلىمەن دەپ ئويلىماڭ.

لوقمان ھېكىم ئوغلىغا نەسىھەت قىلىپ دېدى:

ـــئەي ئوغلۇم، دۇنيا ھاياتى ئىنتايىن چوڭقۇر بىر

دېگىزدۇر. ئۇ يەردە كۆپ كىشىلەر چۆكۈپ كەتتى. بۇ ھايات دېگىزىدە كېمەڭ چۆكمەيدىغان بولسۇن. كېمەڭنىڭ ئەشيا-لىرى ئەخلاقتىن پۈتسۇن. يەلكىنى ئەقىلىڭ بولسۇن. شۇنداق بولسىلا، ئىشىنىمەنكى، بۇ ھايات دېگىزىدا چۆكمەستىن ئامان قالىسەن. بولمىسا، سەن ئۇچۇن باشقا قۇتۇلۇش يولى يوقتۇر.

بەزى ھېكمەت ئەھلىلىرى دەيدۇ:

— دۇنيادا سەندىن ئىلگىرى ئىگىسى بولمىغان ھېچ-نەرسە يوقتۇر. شۇنداقلا يەنە سەندىن كېيىن ئىگىسى بول-مايدىغانمۇ ھېچنەرسە يوق. شۇنداق بولغاچقا، بۇ قەدەر قىسقا ھاياتنى دەپ ھاۋايى ـ نەپسىڭ ئۇچۇن ئۆزۈڭنى ھالاك قىلما.

ئەبۇ سۇلايمان دارانىي (ئۆز دەۋرىدە «قەلبلەرنىڭ رەيھا-نى» دېگەن نام بىلەن مەشھۇر بولغان شەيخلەردىن بىرى) مۇنداق دېگەن ئىدى:

— كىم دۇنيالىقنى قاتتىق ئىزدىسە، ئۇنىڭغا پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلسە، بېرىلگىنىگە ھېچقاچان قانائەت قىلمايدۇ، يەنە ئىزدەيدۇ. بۇنداق ئىزدەش ئۇلارنىڭ كۆزلىرىنى كور، قۇلىقىنى گاس قىلىپ قويىدۇ. شۇڭا، بۇنداق مەسئۇ-لىيەتسىز ياشاپ ئۆتكۈزۈلىدىغان دۇنيا ھاياتىدىن ساقلىنىڭ.

بىر ئادەم ئەبۇ ھازىمغا دەپتۇ:

— ساڭا دۇنيا سۆيگۈسى ئۇستىدىن شىكايەت قىلىمەن. دۇنيا مېنىڭ ئۆيۈم بولمىسىمۇ ئۇنى قاتتىق سۆيىمەن.

ئەبۇ ھازىم ئۇنىڭغا شۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ:

— توغرا يول بىلەن تاپقانلىرىڭغا قانائەت قىل. ھالال

بولمىغان بىرەر نەرسىنى ئۆزۈڭگە بايلىق دەپ بىلمە. ھالال مېلىڭنى ۋە ھالال تاپقىنىڭنى ئۆز جايىدا سەرپلە. شۇ چاغدا دۇنيا سۆيگۈسى ساڭا زەرەر بەرمەيدۇ.

يەھيا ئىبن مۇئاز ئېيتىدۇ:

—دۇنيا شەيتانىنىڭ دۇكىنىدۇر، ئۇنىڭدىن بىرەر نەرسە ئوغرىلىماڭ، شەيتان ئۇنى قايتۇرۇۋېلىشقا كېلىپ، سىزنىڭ ئەدىپىڭىزنى بەرمىسۇن.

ئىبن مەسئۇد دەيدۇ:

—بۇ دۇنيادا مېلى ئامانەت، ئۆزى مېھمان بولمىغان بەرەمۇ ئادەم يوق. مېھمان دېگەن ھەر دائىم كېلىدۇ ۋە كېتىدۇ، ئامانەت بولسا ئىگىسىگە بېرىلىشى كېرەك.

ئىبراھىم ئىبن ئەدھەمدىن:

—ئەھۋالىڭ قانداق؟ —دەپ سوراشتى. بۇ سوئالغا ئەدھەم مۇنداق جاۋاب بەردى:

ئەقلىمىزدىن ئۆزۈپ ئېلىپ، دۇنيايىمىزنى يامىدۇق،
ھەئە، ئەقلىنىمۇ، دۇنيانىمۇ قولدىن بەرمەككە يارىدۇق.
كىم ۋاز كەچسە ھېرىس ـ ھەۋەستىن، دۇنياسىغا ئاچسا جەڭ،
توغرا يولنى تاللىۋالسا، ئاشۇ زاتنى ئاقىل دەڭ.

بۇ ماۋزۇدا ئېيتىلغان باشقا شېئىرلاردا مۇنداق دېيىلىدۇ:

بۇ شۇنداق بىر ھالكى، يەنى، قەسىر قۇرىدۇ ئىنسان،
لېكىن ئۇنىڭغا كىرگەن چاغدا قەسىر بولىدۇ ۋەيران.
دۇنيادا ھەر بىر مۇرادىڭ كامال تېپىشىن ئويلا،
ۋەلېكىن بىر كۈن بار بىساتىڭ زاۋال تېپىشىن ئويلا.

دۇنيا ھاياتى، گەر بىلسەڭ، پەقەتكىنە سايەدۇر،
سايە دېگەن كېيىن بىردىن غايىب بولار قايغىدۇر.

مالىك ئىبن دىنار دەيدۇ:

—دۇنيا ھايانىدا قولغا كىرگۈزەلمىگەن نەرسىلىرىڭ ئۈچۈن قانچىلىك ئېچىنساڭ، ھەقىقەت چۈشەنچىسى قەلبىڭدىن شۇنچىلىك ئۆچۈرۈلىدۇ.

ھەسەن بەسرى مۇنبەردە شۇنداق دەيدۇ:

—مەن شۇنداق ئىنسانلارنى كۆردۈمكى، ئۇلار ئۇچۇن دۇنيا ھاياتى سىلەر كېزىپ يۈرگەن تۈپراقتىنمۇ پەستۇر. دۇنيا كۆپەيدىمۇ ياكى يوق بولدىمۇ، ئۇنىڭغا كۆلۈپ باقتىمۇ، بۇنىڭغا كۆلۈپ باقتىمۇ، قىلچە ئەھمىيەت بەرمەيدۇ. شۇڭا دەيمەن، ھوشيار بولۇڭ، ئەي ئىنسانلار، دۇنيا ھاياتىنىڭ ئالدامچىلىقىدىن ھوشيار بولۇڭ ! دۇنيا ھاياتىنىڭ ئالدامچىلىق ھۇنەرلىرى كۆپ. بىر ئادەم بىر ھۇنەرگە ئۆگەنسە، بۇ ھۇنەر ئۇنى يەنە باشقا بىر ھۇنەرگە ئۆگىتىدۇ...

پۇزەيل ئىبن ئىياز ئېيتىدۇ:

—دۇنيا ھاياتىنىڭ مەسئۇلىيەتسىز، ئىپلاس ۋە ئەخلاققا يات بولغان قوينىغا كىرىش ئاسان، لېكىن چىقىش قىيىن. بىر كۈنى مۇئاۋىيەنىڭ ھۇزۇرىغا ئىككى يۈز ياشلىق بىر ئادەم كەپتۇ. مۇئاۋىيە ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

—دۇنيا ھاياتى نەزىرىڭىزدە قانداق كۆرۈندى؟

كەلگەن ئادەمنىڭ جاۋابى:

—ئاپەتلىك يىللار، پاراۋان يىللار!.. كۈن ئۆتىدۇ، تۈن ئۆتىدۇ، تۇغقان تۇغىدۇ، ئۆلگەن ئۆلىدۇ. تۇغقان تۇغمىسا

ئىدى، مەۋجۇدات تۈگىگەن بولاتتى؛ ئۆلگەن ئۆلمىسە ئىدى، يەر يۈزى تار كېلىپ قالغان بولاتتى.

مۇئاۋىيە:

— تىلە، مەندىن نېمە تىلىسەڭ بېرىمەن!

كەلگۈچى ئادەم:

— ئۆتكەن ئۆمرۈمنى ئارقىغا قايتۇر ۋە ياكى يېقىنلىرىم كېلىۋاتقان ئەجىلىمنى يوقات!

مۇئاۋىيە:

— مېنىڭ بۇنىڭغا قۇدرىتىم يەتمەيدۇ.

كەلگۈچى ئادەم:

— ئۇنداق بولسا مېنىڭ سەندىن تىلىكىم يوق!

ئابدۇللا ئىبن مۇبارەك:

— مەسئۇلىيەتسىز، كەيپ - ساپا بىلەن ياشاش ئىشتىياقى ۋە گۇناھلار قەلبىنى پۈتۈنلەي ئورىۋالسا، ياخشىلىق ۋە ھەقىقەت تۇيغۇلىرى قەلبىكە قانداق قىلىپ كىرسۇن؟

ئىسمائىل ئىبن ئىياش (ئىسمائىل ئىبن ئىياش — ئوتتۇرا ئەسىر تەپسىرچىلىرىدىن) ئېيتىدۇ:

— تالانتلىق دوستلىرىمىز ھاۋايى - نەپسىكە ماسلىشىپ ياشالغان دۇنيا ھاياتىنى «توڭگۇز ھاياتى» دەپ ئاتايتتى ۋە شۇنداق ھايات كەچۈرگۈچى كىشىلەرگە: «بىزدىن نېرىراق تۇر، ئەي، توڭگۇز» دەيتتى. ئۇلار ئەگەر بۇنىڭدىنمۇ خۇنۇكراق بىرەر كەلىمە تاپالىغان سۆز بولسا، شۇبھىسىزكى، ئاشۇ سۆزنى لەقەم قىلىپ تارقىتاتتى.

قانائەتنىڭ پەزىلىتى

ئەزىز بۇرادىرىم، بىلىپ قويغىنكى، ئادەم قانائەتلىك

بولۇشى، تەمەخور بولماسلىقى، كۆزى باشقىلارنىڭ مال ـ مۈلكىگە قىزارماسلىقى ۋە غەيرىي يول بىلەن پايدا تېپىشقا باشچىلاپ كىرىپ كەتمەسلىكى كېرەك. ئادەم بۇنداق سۈپەتلەرگە پەقەت يېيىشتە، كىيىشتە ۋە ئۆي ـ ماكان توغرىسىدا قانائەتلىك بولۇشى، ھەشەمەتخورلۇققا بېرىلمەسلىك ۋە ئار ـ تۇقچە ھاۋايى ـ ھەۋەسلەردىن قېچىش ئارقىلىق ئىگە بولۇشى مۇمكىن. ئەگەر كىشى پۈتۈنلەي مال ـ بايلىققا دۇم چۈشسە، ئىنساب ـ دىيانەتنى ئۇنتۇسا، قانائەتلىك بولالمايدۇ ۋە ئۆز نامىغا داغ چۈشۈرىدۇ. ئاچ كۆزلۈك ئادەمنى يامان ئەخلاق ۋە ھارام پايدا يوللىرىغا باشلايدۇ. چۈنكى، ئادەمزاتنىڭ تەبىئىتى ھېرىس، ئاچ كۆزلۈك ۋە قانائەتسىزلىككە مايىلدۇر.

ئىككى ھېرىسمەن ئەسلا تويمايدۇ.

1. ئىلىمگە ھېرىس قويغانلار؛

2. مال ـ مۈلۈك، بايلىققا ھېرىس قويغانلار.

ئادەمزات قېرىيدۇ، لېكىن ئۇنىڭدا ئىككى نەرسە ياشـ ـرىپ باردۇ:

1. ئارزۇ ـ ھەۋەسلەر؛

2. مال ـ بايلىق ئىشتىياقى.

بايلىق ـــ مال ـ مۈلۈكنىڭ كۆپلۈكى دېگەنلىك ئەمەس، بەلكى، كۆڭۈلنىڭ بايلىقى دېگەنلىكتۇر. يەنە بىر جەھەتتىن ئاچ كۆزلۈك ـــ كەمبەغەللىك، قانائەت ـــ بايلىقتۇر. كىمنىڭ كۆزى باشقىلارنىڭ مال ـ مۈلكىگە قىزارمىسا، ئۇلارغا موھتاج بولمىغاي.

بىر ھېكمەت ئەھلىدىن سورىدى:

ـــبايلىق نېمە؟

جاۋاب بەردى:

ـــئاچ كۆز بولماسلىق ۋە ئېھتىياج مىقدارىغا رازى بولماقلىقتۇر.

بۇ ماۋزۇ بىلەن ئالاقىدار بەزى سەترلەر

كەيپ ـ ساپا ئۆتەر ـ كېتەر،
بۇيۇككىمۇ زاۋال يېتەر.
قانائەت قىل، بولارسەن شاد،
نەپسىڭ يىغساڭ، روھىڭ ئازاد.
ئالتۇن، ياقۇت ھەمدە مارجان،
نى ـ نى ئۆلۈم شۇندىن بولغان.

مۇھەممەد ئىبن ۋاسىي قېتىم كەتكەن نانىنى سۇغا چىلاپ يەۋېتىم شۇنداق دەپ قويياتتى:

ـــ بۇنداق ھالال پايدا بىلەن قانائەتلەنگەن ئادەم ھېچكىمگە موھتاج بولمايدۇ.

سۇفيان سەۋرى بولسا شۇنداق دەيدۇ:

ـــ دۇنيادا ئەڭ ياخشى نەرسە سىز مۇپتىلا بولمىغان نەرسىدۇر. سىز مۇپتىلا بولغان نەرسىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى قولدىن چىقارغان نەرسىلىرىڭىزدۇر (بىراۋغا بىر نەرسە بېرىش ۋە پاردەملىشىش مۇپتىلالىقى كۆزدە تۇتۇلغان).

بىرى ھېكمەت ئەھلىدىن سورىدى:

ـــئەقىللىق ئادەم ئۆچۈن ئەڭ خۇشاللىنارلىق ئىش

نېمە؟ غەمكىنلىكتىن ئەڭ كۆپ قۇنقۇزىدىغىنىڭىز؟

جاۋاب بەردى:

ـــ ئەقىللىق كىشى ئۆچۈن ئەڭ خۇشاللىنارلىق ئىش ھايانتىدا قىلغان گۈزەل ئىش ـ ھەربىكەتلىرىدۇر. غەمكىنلىكتىن ئەڭ كۆپ قۇنقۇزىدىغان ئىش بولسا، ئۆزىنىڭ ئېرىشكەنلىرىگە رازى بولماقلىقتۇر.

ھېكمەت ئەھلىدىن يەنە بىرى سۆلارنى ئېيتىتىدۇ:

ـــ ئىنسانلارنىڭ ئەڭ غەمكىنى ھەسەتخورلار، ئەڭ قابىلى قانائەتلىكلەر، ئەڭ كۆپ ئازار كۆرگۈچىلىرى ئاچ كۆزلەر، تىرىكچىلىكتىن قىينالمايدىغانلىرى ھاۋايى ـ نەپسىنى چەكلىيەلىگەنلەر ۋە مال ـ دۇنياغا دۇم چۈشمىگەنلەر، ئەڭ كۆپ ئەپسۇسلانغۇچىلىرى گۇناھكار ئالىملاردۇر.

بۇ ماۋزۇ بىلەن ئالاقىدار مىسرالار:

كىمكى ساپ نامىغا داغ يۇقتۇرمىسا،
تەنە قىلالماس ھېچ نامەرد ئاڭا.
ئەگەر قانائەتلىك بولساڭ ھەر قاچان،
سالالماس ساڭا ھېچ نەرسە زىيان.

شافىي (ھەمەدانلىق ئالىمدۇر. ھىجرىيە103 ـ يىلى 70يېشىدا ۋاپات بولغان) مۇنداق بىر تەمسىلنى ھېكايە قىلغان ئىدى:

بىر كۈنى بىر ئادەم بىر تورغاينى تۇتۇۋاپتۇ. بۇ ۋاقىتتا تورغاي تىلغا كىرىپ، ئۇۋچىغا:

ـــ مەندىن نېمىگە ئېرىشمەكنى خالايسەن؟ ـــ دەپ سوراپتۇ. ئۇۋچى:

—سېنى سويۇپ، گۆشۈڭنى يەيمەن! —دەپتۇ. بۇ چاغدا قۇش شۇنداق دەپتۇ:

—مېنىڭ گۆشۈم مەززىلىك ئەمەس ھەمدە سېنى تويدۇرىدىغان دەرىجىدىمۇ ئەمەس. ساڭا ئۇچ ھېكمەتلىك سۆز ئۆگىتەي، بۇلار سەن ئۇچۇن مېنى يېيىشكە قارىغاندا ياخشى ۋە پايدىلىقتۇر. لېكىن بىرىنچىسىنى قولۇڭدا تۇرۇپ ئېيتىمەن، ئىككىنچىسىنى قولۇڭدىن چىقىپ دەرەخكە قوندۇرغاندا، ئۈچىنچىسىنى بولسا، ئۇچۇپ ئۇدۇلۇڭدىكى ئاۋۇ ئېگىزلىككە چىققاندا ئېيتىمەن.

ئوۋچى شەرتنى قوبۇل قىلىپ دەپتۇ:

—بولىدۇ، قېنى ئەمىسە ئېيتقىن، بىرىنچىسى نېمە؟

قۇش دەپتۇ:

—قولۇڭدىن كەتكەن ھەرقانداق بىر نەرسىگە ئەپسۇسلانما!

ئوۋچى قۇشنى قويۇپ بېرىپتۇ. قۇش ئۇچۇپ بېرىپ دەرەخكە قونغاندا:

—ئىككىنچىسى نېمە؟ —دەپ سوراپتۇ. قۇش:

—بولمايدىغان ئىشنى بولىدۇ دەپ خىيال قىلما!— دەپتۇ. كېيىن يىراقتىكى ئېگىزلىككە ئۇچۇپ بېرىپتۇ ۋە شۇ يەردە تۇرۇپ يەنە شۇنداق دەپتۇ:

—ھەي ئەخمەق! ئەگەر مېنى سويغان بولساڭ، قېرىنمدىن ھەر بىرى تۆت مىسقال كېلىدىغان ئىككى ئالتۇن چىققان بولاتتى!

ئوۋچى بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئەپسۇسلىنىشتىن لەۋلىرىنى، بارماقلىرىنى چىشلەپتۇ. قۇشنى قويۇۋەتكىنىگە قاتتىق پۇ-

شايمان قىپتۇ ۋە قۇشقا:

—ئۇچىنچىسىنى ئېيتمىدىڭغۇ؟! —دەپتۇ. قۇش شۇدا-
داق جاۋاب بېرىپتۇ:

—سەن بۇرۇن ئېيتقان ئىككى گېپىمنى ئۇنۇتتۇڭ، قانداق قىلىپ ئۇچىنچىسىنى ئېيتاي؟ مەن سائا: « قولۇڭ-دىن كەتكەن ھەرقانداق بىر نەرسىگە ئەپسۇسلانما!» دېگەن-دىم، ئەپسۇسلاندىڭ. «بولمايدىغان ئىشنى بولدۇ دەپ خىيال قىلما!» دېگەنىدىم، خىيال قىلدىڭ. مەن گۆشۈم، قېنىم ۋە پەيلىرىم، يەنى پۈتۈن ۋۇجۇدۇم بىلەن تۆت مىسقالمۇ كەل-مەيمەن. شۇنداق ئىكەن، قانداقلارچە مېنىڭ قېرىنىمدا تۆت مىسقاللىق ئالتۇندىن ئىككىسى بولسۇن؟

قۇش شۇلارنى ئېيتقاندىن كېيىن ئۇچۇپ، كۆزدىن غا-يىب بولۇپ كېتىپتۇ.

بۇ ئادەمزاتنىڭ ئاچ كۆزلۈكىنىڭ يارقىن مىسالىدۇر ۋە ئۇ ھەقىقەتنى بايان قىلغان. بۇنىڭدىن «ئاچ كۆزلۈك ئادەم-زاتنى پۈتۈنلەي كور قىلىپ قويىدۇ. ئاددىي ھەقىقەتنىمۇ چۈشىنەلمەيدۇ ۋە بولمايدىغان ئىشلارنى بولدۇ، دەپ خىيال قىلىدۇ» دېگەن خۇلاسىنى چىقىرىش مۇمكىن.

ئەبۇ مۇھەممەد يەزىدىي (ھارۇن رەشىد دەۋرىدىكى تارىخ-چىلاردىن بىرى) شۇنداق ھېكايە قىلىدۇ:

—بىر كۈن ھارۇن رەشىد (ئابباسىيە خەلىپىلىرىدىن ئەڭ مەشھۇرى، مىلادىيە 766 ـ يىلى تۇغۇلۇپ، 809 ـ يىلى ۋاپات بولغان. 20 يېشىدا تەختكە ئولتۇرغان، 29 يىل ھۆ-كۈمرانلىق قىلغان)نىڭ ھۇزۇرىغا بارغانىدىم. قولىدا ئۈس-تىگە نەقىشلىك يېزىقلار يېزىلغان بىر ۋاراق بار ئىدى. ھا-

رۇن رەشىد ئۇنىڭغا تىكىلگىنىچە ئولتۇراتتى. ئۇ مېنى كۆرۈپ كۈلۈمسىرىدى. مەن:

—ئەي مۆمىنلەرنىڭ ئەمىرى، بۇ نېمە، پايدىلىق نەرسىمۇ؟ —دەپ سورىدىم.

—ھەئە، —دېدى ئۇ، —مانا بۇ ئىككى بېيىتنى ئوماۋۇلەردىن بىرىنىڭ كاسىسىدا ئوقۇپ قالدىم، كۆڭلۈمگە ئورناپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن مەنمۇ ئۇنىڭغا بىر بېيىت قوشتۇم:

مۇرادىڭغا يەتمەي تۇرۇپ يېپىلسا ئۇ يان ئىشىك،
كەچكىن ئۇندىن، چوقۇم ساڭا ئېچىلار بۇ يان ئىشىك.
چۈنكى، ساڭا كۆپايىدۇر بىر قېرىنىنى تولدۇرماق،
ۋە قەلبىڭدە پېئىللىرىڭدىن يامىنىنى ئۆلتۈرمەك.
ۋىجدانىڭنى يوقاتما ھېچ، نەپس ـ ھاۋانى ئەيلە كۈل،
كەلگۈسىدە ئازابلاردىن خالاس بولغايسەن پۈتكۈل.

ئابدۇللاھ ئىبن سەلەم كەب ئەخبارىدىن سورايدۇ:

—ئالىملار ئىلىم ئۆگىنىپ، قەلبىگە جايلاشتۇرغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ قەلبىدىكى ئىلىمنى سۈندۇرۇپ تاشلايدىغان نەرسە بارمۇ؟

كەب جاۋاب بېرىدۇ:

—بار. ئۇ بولسىمۇ ئاچ كۆزلۈك، ناتوغرا ھېرىس ۋە مال ـ دۇنيا تەشۋىشلىرىدۇر.

بىر كىشى پۈزەيل ئىبن ئىيازدىن:

—كەبنىڭ بۇ سۆزىنى قانداق چۈشىنىش مۇمكىن؟— دەپ سورايدۇ. پۈزەيل شۇنداق جاۋاب بېرىدۇ:

—ئادەم بىر نەرسىگە ئاچ كۆزلۈك قىلغاندا، ئۇنى قولغا

كىرگۈزۈشكە ھەرىكەت قىلىدۇ، بۇ جەريانداۋ يولىنىڭ توغرا-سىنىمۇ تاللاشتىن يانمايدۇ. نەپسى ئۇنىڭغا يا بۇنىڭغا ھەر-رىس بولىدۇ، ھەۋىسىنى كەلتۈرگەن ھەر نەرسىنى ئالغۇسى كېلىۋېرىدۇ. شۇ تەرىقىدە بىر قاتار كىشىلەرگە ھاجىتى چۈشىدۇ. ئۇلارمۇ بۇنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرغاندىن كېيىن، ئەمدى ئۇنىڭ بۇرنىغا ھالقا ئۆتكۈزۈۋالىدۇ ۋە خالىغان ئىش-لىرىنى قىلدۇرىدۇ، خالىغان يەرلىرىگە ئېلىپ بارىدۇ، ئۆز-لىرى ئۈچۈن ئىتتىك ئىشلىتىدۇ. ئۇمۇ ئۇلارغا ئىللىق مۇ-ئامىلىدە بولۇشقا مەجبۇر بولىدۇ. دۇنيالىق مەنپەئەت يۈزە-سىدىن دوستلاشقان بۇ كىشىلەر بىلەن ئۇچراشقاندا يەتتە پۈكلىنىپ تەزىم قىلىدۇ، كېسەل بولۇپ قالسا كۆرگىلى بارىدۇ، زىياپەتلىرىگە قاتنىشىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىنى پەقەت دۇنياۋى مەنپەئەت ئۈچۈن قىلىدۇ. ئەسلىدە ئۇلارغا ھاجىتى چۈشمىگەن بولسا، ئۆزى ئۈچۈن ياخشىراق بولماسمىدى؟

تەپەككۇر (پىكىر قىلىش)

بىر شائىرنىڭ گۈزەل سەترلىرىدىن نەمۇنىلەر:

ئەي، ئاخشامدىن بىر تاتلىق ئۇخلىغان ئىنسان،
ھادىسىلەر قورشىماقتا تاڭلارنى، ئويغان!
تۇنلەر بېشى ساز بولدى دەپ، قۇۋانما دەرھال،
نى ـ نى تۇنلەر ئاخىردا كەلتۈرەر مالال!
بۇ كېچىلەر ئىنسانلارنىڭ مېھمانلىرىدۇر،
ئۇندا پۈتەر ۋە باشلىنار ساناقسىز ئۆمۈر.

ھەسەن بەسرى دەيدۇ:

—بىر سائەتلىك تەپەككۇر بىر كىچە جەريانىدا قىلىنغان ئىبادەتتىن خەيرلىكراقتۇر.

پۈزەيل بولسا شۇنداق دەيدۇ:

—پىكىر قىلماق بىر ئەينەكتۇر، ساڭا ياخشى ۋە يامان ئەمەللىرىڭنى كۆرسىتىدۇ.

ئىبراھىم ئىبن ئەدھەمدىن:

—سەن نېمىشقا دائىملا ئۇزۇن ئويلارغا پاتىسەن؟ —دەپ سوراشتى.

ئىبراھىم ئەدھەم شۇ جاۋابنى بەردى:

—تەپەككۇر قىلماق ئەقىلنىڭ يىلىكىدۇر!

سۇفيان ئىبن ئۇبەينە بۇ توغرىدا كۆپمۇنچە مۇنۇ بەيىتنى ئېيتاتتى:

ئادەمزاتتا بولسا قاچانكى پىكىر،

ھەر نەرسىدىن ئىبرەت ئەيلىگەي زىكىر.

ھەسەن بەسرى شۇنداق دەيدۇ:

—كىمنىڭ سۆزى ھېكمەتسىز بولسا، ئۇ سۆز زىياندۇر. كىمنىڭ سۈكۈتى تەپەككۇرسىز بولسا، ئۇ سۈكۈتتە خاتالىق باردۇر. كىمنىڭ قارىشى ئىبرەت ئېلىش ئۈچۈن بولمىسا، ئۇ بىر خۇرسەنچىلىكتۇر.

لوقمان ھېكىمنىڭ ئادەملەرگە ئارىلاشماي دائىملا يالغۇز ئولتۇرىدىغانلىقىنى بىلىدىغان بىر قوشنىسى ئۇنىڭغا ئۇچراشقاندا دېدى:

—ئەي لوقمان، سەن يالغۇز ئولتۇرۇشنى بەك كۆپەيتىپ

كېتىۋاتىسەن. ئەگەر ئادەملەر بىلەن ئولتۇرساڭ، سېنىڭ بىلەن دوست بولغۇچى كىشى تېپىلىپ قالاتتى.

لوقمان ھېكىم شۇنداق جاۋاب بەردى:

— ئۇزۇن مۇددەت يالغۇز قېلىش — پىكىرگە كاملىق بېرىدۇ، كامىل پىكىر بولسا كامالەتكە باشلاپ بارغۇچى يول كۆرسەتكۈچتۇر.

بەزى بۇيۇكلىرىمىزنىڭ سۆزلىرى:

ۋەھاب ئىبن مۇنەببىھ:

— كىشىنىڭ تەپەككۇرى ئۇزارسا — بىلىدۇ، بىلسە — ئەمەل قىلىدۇ.

ئىبن ئابباس:

— ياخشى تېمىدىكى تەپەككۇر ئاشۇ ياخشىلىقنى قىلىشقا ئۇندەيدۇ. يامانلىقتىن ئېپسۇس نادامەت قىلماق ئاشۇنداق يامانلىقتىن قېچىشقا ئۇندەيدۇ.

ھەسەن بەسرى:

— ئاقىللار تەلقىندىن تەپەككۇرغا، تەپەككۇردىن تەلقىنغا ئۆتىدۇ. قەلبىنىڭ سۆزلىشىنى تىلەپ قىلىدۇ ۋە ناھايەت قەلبى ھېكمەتلىك سۆزلەرنى ئېيتىشقا باشلايدۇ.

مەشھۇر ئالىم ئىسھاق ئىبن ھالەپ ھېكايە قىلىدۇ:

داۋۇد تائىي ئايدىڭ كېچىدە بىر تام ئۇستىدە تۇرىدۇ ۋە ئاسمانىنىڭ ۋە يەرنىڭ سىرلىرى توغرىسىدا ئويغا چۆمىدۇ، بۇ ئارىدا ساماغا قارايدۇ ۋە يۇم ـ يۇم يىغلاشقا باشلايدۇ. ئۇ ئەنە شۇنداق يىغلاۋېتىپ بىر مەھەلدە قوشنىسىنىڭ ئۆيىگە چۈشۈپ كېتىدۇ. ئۆي ئىگىسى ئۇنى ئوغرى دەپ ئويلاپ، ئورنىدىن تۇرۇپ، قولىغا قىلىچىنى ئالىدۇ ـ دە، ئۇنىڭغا قاراپ

ماڭىدۇ. لېكىن يېقىن كەلگەندە ئۇنىڭ داۋۇد تائىي ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ ئارقىسىغا قايتىدۇ، قىلىچىنى جايىغا قويۇپ كېلىدۇ ۋە داۋۇد تائىيدىن سورايدۇ:

—سېنى تامدىن بۇ يەرگە كىم ئاتتى؟

ئۇنىڭ بەرگەن جاۋابى شۇ بولىدۇ:

—بىلمىدىم، بۇنى چۈشەنگىنىم يوق!

ئىمام شافىي ئېيتىدۇ:

—سۈكۈت ساقلىغان ھالدا سۆزلەشمەككە، تەپەككۇر بىلەن مەسىلە ھەل قىلماقتا تىرىشىڭ.

ھادىسىلەرگە ساغلام نەزەر بىلەن قاراش مەغرۇرلۇقتىن قۇتۇلۇشتۇر. قۇدرەتلىك پىكىر خاتادىن ۋە نادامەتتىن خالىدۇر. كۆزىتىش ۋە پىكىر قىلىش پاراسەتىنى ئاچىدۇ، ھېكمەت ئەھلى بىلەن سۆھبەتلەشمەك نەپسىكە ساۋاق بېرىدۇ. بىر قارارغا كېلىشتىن بۇرۇن ئويلا، ھۈجۈمغا ئۆتۈشتىن بۇرۇن تەدبىر قىل، ھەر نەرسىنىڭ دەسلىپىدە كېچىكىن.

يامان ئىشلاردىن پۈشايمان قىلىش

توغرا سۆزلۈك بول، ئەھدىگە ۋاپا قىل، ئامانەتنى تەلەپ قىلىشلىك جايىغا تاپشۇر، خىيانەت قىلما، يېتىمغا مەرھەمەتلىك بول، قوشنىلىق ھەققىگە رىئايە قىل، غەزىپىڭنى يوت، مۇلايىم سۆزلۈك بول، ھەر كىمگە ئامانلىق تىلە، دۆلەت باشلىقىنىڭ ئېھتىياجلىرىغا يارا، ھاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلمە، ياخشى ئەمەللەر يولدىشىڭ بولسۇن. يوشۇرۇن گۇناھىڭغا يوشۇرۇنچە، ئوچۇق گۇناھىڭغا ئوچۇقچە توۋا قىل!

تەبەرانىي ئېيتىدۇ:

ـــقىلغان يامان ئىشلىرىغا توۋا قىلىپ، ئۇنى تەكرار-لىماسلىق يولىغا ماڭغان ئادەم گۇناھسىز ئادەم كەبىدۇر.

ئىبن ھەببان ۋە ھېكىم ئىككىسى ئوخشاشلا مۇنداق دېگەن ئىدى:

ـــنادامەت ـــ توۋىدۇر.

كەمتەرلىك، ئەدەپ ۋە قانائەتنىڭ پەزىلىتى

تەكەببۇرلارنى كۆرگەندە سىزمۇ ئۇلارغا تەكەببۇر بولۇڭ. مانا شۇ ئىشلا ئۇلار (تەكەببۇرلار) نى خار ۋە زەبۇن قىلىشقا يېتىدۇ.

بۇ ماۋزۇدا شېئىرىي ئۇسۇل بىلەن ئېيتىلغان گۈزەل پىكىرلەردىن بىرى مانا شۇدۇر:

قانائەتلىك بولغىن ـــيۇلتۇز بولۇرسەن،
يۇلتۇز سامالاردا ـــيۇكسەكتە.
ئەمما پەسلەشسەڭ، يەنە كۆرەرسەن:
ئەكسىڭ سۇ يۈزىدە تىترەكتە.

بۇ ھەقتە ئەل ئاغزىدا شۇنداق گەپلەر تارقىلىپ يۈر-مەكتە:

ـــكىمنىڭ مىننەتلىك نەرسىسىنى ئالمىساڭ، ئۇ-نىڭغا تەڭ بولارسەن. خالىغان كىشىگە موھتاج بول ـــئۇ-نىڭ ئەسىرى بولارسەن. خالىغان كىشىگە ئېھسان قىل ـــ ئۇنىڭ ئەمىرى بولارسەن. كۈپايە مىقدارى ئاز نەرسە، لېكىن ئۇ سېنى يولدىن ئازدۇرغۇچى كۆپ نەرسىدىن ياخشىراقتۇر.

بەزىلەر شۇنداق دەيدۇ:

ـــقانائەتتەك پەزىلەتلىك بايلىقنى، تەمەدەك ئەزگۈچى نامراتلىقنى كۆرمىدۇق.

رىزىق سەندىن قاچقان پەيتلەردە قىينىچىلىققا چىدا. قولۇڭدا بارغا قانائەت قىل. «ئۆلسەممۇ، تىرىلسەممۇ قولغا كەلتۈرىمەن» دەپ مۇشەققەتكە پاتما. ئەگەر نېسىپ بولسا، قولغا كىرىدۇ. شۇنداق بىر ئىنسان بولغىنكى، ئايىغاك يەردە، غەيرەت ۋە شىجائىتىك يۈلتۈزلاردا بولسۇن.

دۇنيا ھەققىدە

بۇ ھەقتە ئىبرەتلىك بىر ھېكايەت بار:

زۇلقەرنەين بىر قېتىملىق سىياھىتىدە بىرقوۋمغا دۇچ كېلىدۇ. قارىسا، بۇ يەردىكى خەلقنىڭ قولىدا يەيدىغان ھېچ نەرسە يوق. ئىنسانلار تاڭ سەھەردىلا تۇرۇپ، قېزىلغان قەبرىلىرى يېنىغا بارىدۇ، ئولارغا قارايدۇ، سۈپۈرىدۇ، تازىلايدۇ ۋە قورسىقى ئاچقاندا ھايۋانلارغا ئوخشاش ئوت ـ چۆپ يەيدۇ ...

زۇلقەرنەين بۇ قوۋمنىڭ ھۆكۈمدارىنى چاقىرتتۇرۇپ بىر ئادەم ئەۋەتىدۇ. بۇ ئەلچى بېرىپ، زۇلقەرنەينىنىڭ چاقىرىقىنى ھۆكۈمدارغا يەتكۈزىدۇ. لېكىن ھۆكۈمدار: «مېنىڭ ئۇنىڭغا موھتاجلىقىم يوق. ئەگەر ئۇنىڭ بىرەر نەرسىگە موھتاجلىقى بولسا، مېنىڭ ئالدىمغا ئۆزى كەلسۇن!» دەيدۇ. خەۋەرچى قايتىپ كېلىدۇ ۋە ئەھۋالنى چۈشەندۈرىدۇ. زۇلقەرنەين «توغرا ئېيتىپتۇ!» دەيدۇ ۋە ھۆكۈمدارنىڭ ئالدىغا بارىدۇ ۋە شۇنداق دەيدۇ:

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى

— ئالدىمغا بېرىشىڭىز ئۈچۈن خەۋەر يوللىغانىدىم، بارمىدىڭىز. شۇڭا مانا ئۆزۈم كەلدىم! — دەيدۇ.

ھۆكۈمدار:

— ئەگەر ساڭا ئېھتىياجىم بولسا ئىدى، چوقۇم بارات-تىم! — دەپ جاۋاب بېرىدۇ.

كېيىن ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا شۇنداق سوئال-جاۋابلار بولۇپ ئۆتىدۇ:

زۇلقەرنەين:

— سىلەرنى شۇنداق بىر ھالدا ۋە شۇنداق تەرزدە كۆرۈ-ۋاتىمەنكى، بۇ ھالنى ھېچ بىر قوۋمدا كۆرگەن ئەمەسمەن!

ھۆكۈمدار:

— قانداق ھال ئىكەن بىزنىڭ ھالىمىز؟

زۇلقەرنەين:

— نە مېلىڭلار بولسۇن، نە مۈلكۈڭلار ! ... كۈمۈش ۋە ئالتۇن تاپسىڭلار بولمامدۇ، ئۇنىڭدىن پايدىلىنالمىڭلار!...

ھۆكۈمدار:

— كىمدە ئالتۇن ۋە كۈمۈش بولسا، شۇنىڭ نەپسىنى قىينىچىلىققا تاشلايدۇ.

زۇلقەرنەين:

— بۇ قەبرىلەر نېمە بولىدۇ؟ قېزىپ قويۇپسىلەر. تاڭ سەھەردە ئورنۇڭلاردىن تۇرغاندىن باشلاپ ئۇلارغا قارايسىلەر، تازىلايسىلەر!...

ھۆكۈمدار:

— بىز بۇنى دۇنيادا چەكسىز ئارزۇ - ھەۋەسلەرگە كۆ-مۈلۈپ كەتمەيلى ۋە يامانلىق قىلمايلى، دەپ ئۆزىمىزنى ئا-

گاھلاندۇرۇپ تۇرۇش ئۈچۈن قىلىۋاتىمىز.

زۇلقەرنەين:

— قاراپ تۇرسام، گىياھتىن ۋە ئوت - چۆپتىن باشقا يەيدىغان نەرسىلىرىڭلار يوق. جانلىق ھايۋان باقساڭلار بولمامدۇ؟ ئەقەللىيسى، سۈتىدىن پايدىلانساڭلار، مىنىپ پايدىلانساڭلار بولمىدۇ ئەمەسمۇ؟!...

ھۆكۈمدار:

— بىز قەبرىلىرىمىزنى ھايۋانات مازىرى قىلىشتىن نەپرەتلىنىمىز. ئوت ۋە گۈل - گىياھ بىز ئۈچۈن كۈپايە. ئازغىنە يېگۈلۈك ئادەمزاتقا يېتەرلىك بولمىدۇ!...

شۇ سوئال - جاۋابلاردىن كېيىن ھۆكۈمدار قولىنى زۇلقەرنەينىڭ يەلكىسىگە قويۇپ، ئۇنىڭغا بىر باش سۆڭەكنى ئۇزىتىدۇ.

ھۆكۈمدار:

— بىلەمسەن، بۇ كىم؟

زۇلقەرنەين:

— ياق! ...كىم ئىكەن؟

ھۆكۈمدار:

— يەر يۈزىگە ھۆكۈمران بولغان بىر ھۆكۈمدار ئىدى. تەقدىر ئۇنىڭغا قۇۋۋەت، قۇدرەت ۋە سەلتەنەت ئاتا قىلغان ئىدى. لېكىن ئۇ پۇقراسىغا ۋە جانلىقلارغا ۋەھشىيلىك قىلىپ، جاندىن بىزار قىلدى. ئاخىر، ئۆلۈم بىلەن ئۇنىڭ ۋۇجۇدى جىم بولدى. ئەمدى يەردىكى ئاددىي بىر تاش نېمە بولسا، بۇمۇ شۇ!...

ھۆكۈمدار شۇنىڭدىن كېيىن باشقا بىر چىرىگەن باش

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

سۆڭىكىنى ئۇزاتتى ۋە يەنە سورىدى:

—ئەي زۇلقەرنەين، بىلەمسەن، بۇ كىم؟

زۇلقەرنەين:

—ياق! كىم ئىكەن!

ھۆكۈمدار:

—بۇمۇ ھازىرقى ئىنسانلاردىن كېيىن ھۆكۈم سۈرگەن ھۆكۈمدار. ئۇزىدىن ئالدىنقى ھۆكۈمدارنىڭ ئۆز پۇقرالىرىغا ۋە جانلىقلارغا قىلغان ۋەھشىيلىكلىرىنى كۆرگەن. بۇنداق قىلمىشتىن يىرگەنگەن. شۇڭا يۇرتىدا ئادالەت بىلەن ئىش ئىلىپ بارغان. ھېچبىر ئادەمگە زۇلۇم قىلمىغان. كېيىن بولسا شۇ كۆرۈپ تۇرغىنىڭدەك ھالغا كەلگەن!...

ھۆكۈمدار شۇلارنى ئىنتقاندىن كېيىن زۇلقەرنەينىنىڭ كاللىسىغا ئىشارە قىلىپ:

—بۇ كاللىمۇ شۇ ئىككى كاللىدىن بىرى كەبى بولىدۇ. دىققەت قىل، ئەي زۇلقەرنەين، نېمە ئىشلارنى قىلىۋاتقىنىڭغا!...—دەيدۇ.

شۇ چاغدا زۇلقەرنەين ھۆكۈمدارغا:

—مەن بىلەن ھەر دائىم ھەمسۆھبەت بولۇشنى خالامسەن؟ ئىككىلىمىز ئاكا-ئۇكا بولىمىز، سېنى ۋەزىر قىلىۋالىمەن، تەقدىر ماڭا نېمىنى راۋا كۆرسە، سەن بىلەن تەڭ بۆلۈشۈپ، تەڭ كۆرىمىز ! —دەيدۇ.

ھۆكۈمدار:

—مېنىڭ ۋە سېنىڭ بىر يەردە بولۇشىمىز ياخشى ئەمەس! —دەپ جاۋاب بېرىدۇ.

زۇلقەرنەين بۇ ھادىسىدىن ھەيرەتكە چۈشۈپ ۋە ئۆزىمۇ

ساۋاق ئېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىدۇ.

ئەي بۇرادەر، ئويغان! ھەر بىر ئىنسان ئۈستىدە ھەر دائىم دۇنيانىڭ مۇسىبەتلىرى بار. دۇنيانىڭ ئىقبالى ئېچىلسىمۇ، يېپىلسىمۇ — شۇ! ...ئەگەر بەختىڭ ئېچىلغىنىنى كۆر-سەڭ، ھەرقاچان شۈكۈر قىلىپ كۈتۈۋال، بەختىڭ ھەمراھىڭ بولمىسا قانائەتچان بول، چىدا!...

بۇرادەرلەرگە يارەدەم بېرىش

ئىنسانىنىڭ بېشىغا بىرەر مۇسىبەت چۈشسە، مانا شۇ بۇرادەردىن كەلگەن لۈتپى سۈ كەبى ئۇ ئادەمنىڭ قەلبىگە ئېقىپ كىرىدۇ ۋە ئۇ يەردىن قايغۇنى ھەيدەپ چىقىرىدۇ.

كىمنىڭ ھاجىتى ئورۇنلانمىسا، سەۋەبىنى ئۆزىنىڭ قاچاندۇر بىر چاغلاردا بىراۋنىڭ ھاجىتىنى بېجىرمىگىنىدىن ئىزدىگىنى توغرىراق بولىدۇ.

شائىرنىڭ مانا بۇ سۆزلىرى نېمە دېگەن گۈزەل:

جانكۆيەرلىك ئادىتىڭنى ھېچ ئادەمدىن ئايىما،
كۈنلەر ئۆتۈپ كەتتى ھازىر، بولدى ئەمدى، بەس، دېمە.
ئىمكانقەدەر ياخشىلىق قىل، ياخشىلىقنىڭ يولى كەڭ،
بىراۋ ئۈچۈن بولغىن ياقا، بىراۋ ئۈچۈن مەيلى يەڭ.
كۈچۈڭ يەتسە ھاجەت چىقار، دوستلىرىڭغا مادار بول،
دەردىنى ئال، غەمدىن قۇتقاز، غەم يولىغا تام بول.
كەڭلىك ـ زورلىق پەيتلىرىڭدە ياخشىلىق قىل، ئەي شۇڭقار!

سېنىڭمۇ ھەم بىر كۈنۈڭ كېلەر ھاجەتلەرگە ئىنتىزار.

يەنە ئۇلۇغ زاتلىرىمىزدىن بىرى ئېيتقان:

تەھسىنلەر بولسۇن قولىدىن ياخشىلىق كەلگەن كىشىگە!...
لەنەتلەر بولسۇن قولىدىن ياۋۇزلۇق كەلگەن كىشىگە!...

ھارام يېيىش

ئومۇمەن، تەر تۆكمەي، ھەر خىل غەيرىي يوللار بىلەن ھەقسىز يوسۇندا قولغا كەلگەن ھەرقانداق نەرسە ھارام بولىدۇ. مەيلى بۇلاڭ ـ تالاڭ، ئالدامچىلىق ـ ئوغرىلىق بىلەن ئېلىنغان بولسۇن، مەيلى قىمار ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئىشلار بىلەن قولغا كەلگەن بولسۇن ۋە مەيلى ھىيلە ـ نەيرەڭ يوللىرى بىلەن قولغا كەلگەن بولسۇن، بۇلار ئىنسانغا نىسبەتەن ھارامدۇر.

ئىمام ئەھمەد ۋە باشقىلار قەيت قىلىدۇ:

ـــ تۆت نەرسە سەندە بولسا بەختىيارسەن:

1. ئامانەتنى ئېھتىيات قىلغان بولساڭ؛
2. سۆزۈڭگە يالغان قوشمىغان بولساڭ؛
3. گۈزەل ئەخلاقلىق بولغان بولساڭ؛
4. يېگىنىڭنى ھالال يول بىلەن تاپقان بولساڭ!...

بەيھەقى ئېيتىدۇ:

ـــ كىم ئوغرىلانغان مالنى ـــ ئوغرىلانغىنىنى بىلىپ تۇرۇپ، سېتىۋالسا، ئۇ ئوغرىنىڭ قىلمىشىغا ئىشتىراك قىلغان بولىدۇ.

سورالدى:

—دۇشمەنلىك قىلىش نېمىدە كۆرۈنىدۇ؟

دېدى:

—قوشۇنىسىغا قىلغان ھىيلە ۋە زۇلۇمدا!

ھېكىم قەيت قىلىدۇ:

—تۆت تائىپە بارکى، ئۆمرىنىڭ ئاخىرى خەيرلىك بولمىغاي:

1. ھاراق ـ شارابتىن ئۆزىنى تارتالمىغانلار؛

2. جەزخورلۇق قىلغانلار؛

3. يېتىمنىڭ ھەققىنى يېگەنلەر؛

4. ئاتا ـ ئانىسىغا قارشى چىققانلار.

يەنە ھېكىم قەيت قىلىدۇ:

—جەزخورلۇقنىڭ يەتمىش ئۈچ دەرىجىسى باردۇر. ئەڭ يەڭگىلى ئادەم ئۆز ئانىسى بىلەن نىكاھلانغانغا ئوخشاش بىر گەپتۇر.

تەبەرانىي قەيت قىلىدۇ:

—ئېھتىيات قىلىڭ، كەچۈرۈلمەيدىغان گۇناھلاردىن ئېھتىيات قىلىڭ.

بۇلار:

1. خىيانەت قىلماق ۋە ئوغرىلىماق؛

2. جەزخور بولماق.

بۇرچ ھەققىدە

سېنىڭ ھەر بىر قېرىندىشىڭغا كېپىللىك قىلىش

ۋەزىپىلىرىڭ، يەنى ئۇنىڭ سېنىڭ زىممەڭدە ھەقلىرى بار. ئۇلاردىن بەزىلىرى تۆۋەندىكىلەردۇر:

1. يۈزمۈيۈز كەلگەن پەيتىڭدە سالام بېرىشىڭ، ئۇنىڭغا ساق ـ ئامانلىق تىلىشىڭ؛

2. چاقىرسا بېرىشىڭ؛

3. كېسەل بولۇپ قالغاندا كۆرگىلى بېرىشىڭ؛

4. سەندىن بۇرۇن ۋاپات بولسا، نامىزىغا بېرىشىڭ؛

5. سەندىن مەسلىھەت سورىغاندا توغرا يول كۆرسىتىشىڭ؛

6. سورۇنلاردا ئۇ يوق بولۇپ قالسا، ئۇ ھەقتە غەيۋەت قىلدۇرماسلىقىڭ؛

7. ئۆزۈڭ ئېرىشىشنى خالىغان نەرسەڭگە ئۇنىڭمۇ ئېرىشىشنى خالىشىڭ.

بىر قىسىم ئادەملەرنىڭ باشقا بىر قىسىم ئادەملەر ھەققىدە تارقىتىۋاتقان مىش ـ مىشلىرىنى ئاڭلىماسلىق ۋە بىرىدىن ئاڭلىغىنىنى باشقىسىغا يەتكۈزمەسلىكمۇ ئىنسانىڭ مۇھىم بۇرچلىرىدىن بىرى ھېسابلىنىدۇ.

خەلىل ئىبن ئەھمەد دەيدۇ:

ـــ سېنىڭ يېنىڭدا بىراۋنىڭ غەيۋىتىنى قىلغان ئادەم سېنىمۇ باشقا بىراۋنىڭ يېنىدا يامانلايدۇ. باشقا بىراۋ ھەققىدە ساڭا گەپ توشۇغان ئادەم سەن ھەققىڭدىمۇ كىمگىدۇر گەپ يەتكۈزىدۇ. مانا بۇنداق قىلىقتىن ساقلىنىشىمۇ ئىنسانىڭ بۇرچىدۇر.

نەپس ۋە نەپسانىيەت

ئۇچ نەرسە ھالاكەتلىك، يامان خىسلەتتۇر.

1. ھاۋايى نەپسكە بېرىلىش؛

2. ئاچ كۆزلۈك؛

3. كىشىنىڭ ئۆزىنى ئۆزى چوڭ بىلىشى. ھاۋايى ـ ھەۋەس ھالاكەتلىك، يامان خىسلەتتۇر. چۈنكى بارچە پېشـ كەللىكلەر ھاۋايى ـ ھەۋەسكە ئەگىشىش ئاقىۋىتىدە بارلىققا كېلىدۇ.

لوقمان ھېكىم ئۆز ئوغلىغا نەسىھەت قىلىدۇ:

ـــ ئەي ئوغلۇم، سېنى تۇنجى قېتىم نەپسىڭدىن ئېھـ تىيات قىلدىم. چۈنكى ھەر نەپسىنىڭ بىر ھەۋىسى، بىر نەپـ سانىي ئىستىكى بار. ئەگەر نەپسكە نەپسانىي ئىستىكىنى بەرسەڭ، ئۇ يولدىن ئازىدۇ ۋە يەنە باشقا ئىشلارنى خالايدۇ. چاقماقتاشتا ئوت ئۇچقۇنى يوشۇرۇن بولغىنىدەك، نەپس (قەلب)تىمۇ نەپسانىي ئارزۇلىرى يوشۇرۇنۇپ ياتىدۇ. بىر ـ بىرىگە ئۇرۇلسا، چاقماق چاقىدۇ ۋە ئوت ئالىدۇ، ئۆز ھالىغا تاشلاپ قويۇلسا، يوشۇرۇنچە قېلىۋېرىدۇ.

نەپس ۋە نەپسانىي ئارزۇلار توغرىسىدا ئېيتىلغا بەزى سۆزلەر:

سەن ھاۋاي ـ نەپسكە قارشى چىقمىساڭ، ئۇ سېنى تۇـ تۇپ، ھارام ئىشقا ئېلىپ بارىدۇ.

بىلىپ قويغىنكى، سەن ھاۋايى ـ نەپسكە بېرىلگەن دەۋرىڭدە، ھەقىقەتكە يېتىشەلمەيسەن ۋە توغرا يولنى كۆرەلـ

مەيسەن.

ھاۋايى ـ نەپس ئەڭ قورقۇنچلۇق دۈشمەن. پۈتۈن بەدەن نىلەرنىڭ ئەڭ چوڭى شۇنىڭدىدۇر. ئەگەر ئەقلىڭ بار بولسا، ھاۋايى ـ نەپسىڭگە قارشىلىق قىل، ئۇنىڭ ئارزۇسىغا خىلاپ بولغان ئىشلارغا ئىتائەت قىل.

بەزىدە زامان جاھىللارنى يوكسەككە كۆتۈرىدۇ. بەزىدە ھاۋايى ـ نەپس ئەقىللىق كىشىنى گۇمران قىلىدۇ.

دىلىڭنىڭ ئەڭ ياخشى تەرىپى ئىپپەتتۇر.

غەيۋەت، چېقىمچىلىق

ئەي بۇرادەرلەر، بىر ـ بىرىڭىزگە ھەسەت قىلماڭ. بىر ـ بىرىڭىزنىڭ پېيىڭىزنى قىرقماڭ. مال ئالماقچى بولمىسىڭىز، مال ئىگىسىنى بىئارام قىلماڭ: نەرخ ـ ھاۋانى قىزىتماڭ (تەبئىي نەرخ ـ ھاۋانى ئاشۇرۇشقا ياكى چۈشۈرۈشكە ھەرىكەت قىلماڭ). بىر ـ بىرىڭىزنىڭ ئارقىدىن غەيۋەت قىلماڭ. بىراۋ بىلەن كۆرۈشمىسىڭىز، ئۇ كەتكەندىن كېيىن كەينىدىن غەيۋەت قىلماڭ. چۈنكى، غەيۋەت نومۇسنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

چېقىمچىلىق، گەپ توشۇش ھېچكىم ياقتۇرمايدىغان، ئەيىب ھېسابلىنىدىغان بىر خۇسۇسىيەتتۇر.

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، بىر ئادەم ھېكمەت ئەھلىدىن بىر كىشىنىڭ يەتتە مەسىلە ھەققىدىكى پىكرىنى ئېلىش ئۈچۈن يەتتە يۈز پەرسەخ يول يۈرۈپ، ئۇنىڭ ئالدىغا كەپتۇ.

ھېكمەت ئىگىسى بولغان زات مەقسىتىنى سۈرۈشتۈرگەندە، ئۇ ئادەم مۇنداق دەپتۇ:

— سىز بولسىڭىز بىر ئىلىم ئەھلى. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن سىزنىڭ ئالدىڭىزغا كەلدىم. ئەمدى ماڭا جاۋاب بېرىڭچۇ:

1. ئاسماندىنمۇ چوڭراق ۋە ئېغىررراق نەرسە بارمۇ، بولسا ئۇ نېمە؟

2. يەردىن كەڭراق نەرسە بارمۇ، بولسا ئۇ نېمە؟

3. تاشتىن قاتتىقراق نەرسە بارمۇ، بولسا ئۇ نېمە ؟

4. ئوتتىن قىزىقراق نەرسە بارمۇ، بولسا ئۇ نېمە ؟

5. زىمىستاندىن سوغۇقراق نەرسە بارمۇ، بولسا ئۇ نېمە ؟

6. دېڭىزدىنمۇ غەنىيراق نەرسە بارمۇ، بولسا ئۇ نېمە ؟

7. يېتىمدىنمۇ خارراق زات بارمۇ، بولسا ئۇ كىم؟

دانىشمەن جاۋاب بۇ سوئاللارغا نۆۋەت بىلەن شۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ:

1. ئار ـ نومۇسلۇق كىشىگە تۆھمەت قىلماق ئاسماندىنمۇ چوڭراق ۋە ئېغىررراق.

2. ھەقىقەت يەردىنمۇ كەڭراق.

3. ئېتىقادسىزنىڭ قەلبى تاشتىنمۇ قاتتىقراق.

4. ھېرىس بىلەن ھەسەت ئوتتىنمۇ قىزىقراق.

5. يامان كۈندە قېلىپ قان ـ قېرىنداشلىرىغا باش ئۇرۇپ بارماق زىمىستاندىنمۇ سوغۇقراق.

6. قانائەتلىك قەلب دېڭىزدىنمۇ غەنىيراق.

7. تۆھمەتچى، چېقىمچىلار پاش بولغاندا، يېتىمدىنمۇ خارراق بولىدۇ.

كىم ئىنسانلار ئارىسىدا ئۆز دوستىغا قارشى گەپ تار-

قاتسا، بىلىككى، ئۇنىڭ ئىچىدە يىلانلىرى ۋە چايانلىرى بار. ئۇ تارقاتقان گەپلەر كىچىسى باسقان سەل كەبى، قەيەردىن كېلىپ، قەيەرگە كەتكىنىنى بىلگىلى بولمايدۇ. ئۇ سۆزىدە مۇ تۇرمايدۇ. ۋەدىسىنىمۇ قايتا ـ قايتا بۇزۇۋېرىدۇ. دوستلۇقىغىمۇ ئىشەنگىلى بولمايدۇ.

بەلكىم، سېنىڭ پايدىڭغا ئىشلىگەن ئادەم زىيىنىڭغىمۇ ئىشلىشى مۇمكىن. ئىككى يۈزلۈك ھېيلىگەرنىڭ ئويۇنلىرىدىن ھېچقاچان خاتىرجەم بولما.

مۇھەببەت بىلەن نەپسنىڭ ھېسابى ـ كىتابى

جۇنەيد باغدادىي دەيدۇكى:

ـــ ھەر مۇھەببەت بىر ئىشنىڭ جاۋابىدۇر. شۇ ئىش رويابقا چىققاندا مۇھەببەتمۇ بارلىققا كېلىدۇ.

رابىيە ئەدۋىييە بىر كۈنى شۇنداق دېدى:

ـــ بىزنى سۆيگىنىمىزگە كىم يەتكۈزىدۇ؟

چۆرىسى ئۇنىڭغا شۇ جاۋابنى بەردى:

ـــ سۆيگىنىمىز ئۆزىمىز بىلەن بىرگە. لېكىن دۇنيا بىزنى ئۇنىڭدىن ئايرىدى.

يامان ئالىملارنىڭ جازاسى

«يامان ئالىملار» دېگەندە «دۇنيا نېمەتلىرىدىن زوقلىنىش، دۇنيا ئەھلى ئارىسىدا يۇقىرىراق مەرتىۋە ۋە مەنسەپكە ئېرىشىش» تەمەسىدە ئىلىم ئالغان كىشىلەرنى نەزەردە

تۇتمىز.

ئىككى ئىلىم بار:

1. تىلدىكى ئىلىم؛

2. قەلبتىكى ئىلىم.

پايدىلىق ئىلىم مانا شۇ قەلبتىكى ئىلىمدۇر.

ئىلىمگە ئەمەل قىلمىغان كىشى ئالىم بولالمايدۇ.

ماختىنىش، كېرىلىش ۋە جاھىللار بىلەن مۇنازىرىلەشىش ۋە ئابرۇي ـ ئېتىبار قازىنىش ئۈچۈن ئىلىم ئالماڭ. كىم شۇنداق نىيەتتە ئىلىم ئالسا، ئۇنىڭ جايى جەھەننەمدۇر.

ئىيسا ئەلەيھىسسالام شۇنداق دەيدۇ:

ـــتۇن قاراڭغۇلۇقىدا ئۆزىڭىزمۇ يولنى ئېنىق كۆرەمەيۋاتقان بولسىڭىز، كېتىۋاتقانلارغا ئۇنى قانداق تەرىپلەيسىز؟

بۇ ۋە بۇنىڭغا ئوخشاش خەۋەرلەر ئىلىمدىن كېلىدىغان ئىلىم مەسئۇلىيىتىنىڭ چوڭلۇقىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى ئالىم يا ئەبەدىي پالاكەتكە، يا ئەبەدىي سائادەتكە ئېرىشىدۇ. يەنى ئىلمى بىلەن يا ئەبەدىي سائادەتكە ئېرىشىدۇ يا ئەبەدىي پالاكەت ئاستىدا قالىدۇ. ئەگەر ئالىم ئىلمىنى چوڭقۇر ئىگىلەش بىلەن سائادەتكە ئېرىشەلمىسە، ئۇ ئۆزىگە ئۆزى تېنىنىڭ ساقلىقىنى ـــخاتىرجەملىكىنى ھارام قىلغان بولىدۇ.

بىر قېتىم خەلىپە ئۆمەر شۇنداق دەيدۇ:

ـــمەن ھەممىدىن بەكراق بۇ خەلقنىڭ بېشىغا مۇناپىق ئالىم كېلىشىدىن قورقىمەن.

يىغىلغانلار سورىشىدۇ:

ـــمۇناپىق ئالىم قانداق بولىدۇ؟

ئۇ شۇنداق جاۋاب بېرىدۇ:

—تىلى ئالىم، قەلبى جاھىل؛ ئىلمىگە ئەمەل قىلمايدۇ!

بۇ ماۋزۇدا بەزى ئالىملارنىڭ سۆزلىرى:

ھەسەن بەسرى:

—ئالىملارنىڭ ئىلمىنى، پەيلاسوپلارنىڭ نەزەريىلىرى نى توپلاپ، ئەمەلدە نادانلار دەرىجىسىدە ئىش كۆرگۈچىلەردىن بولما!

شەيخ ئىبراھىم ئىبن ئۇبەيدەدىن سورىدى:

—ئەڭ كۆپ پۇشايمان يەيدىغان ئادەم كىم؟

ئۇ جاۋاب بەردى:

—بۇ دۇنيادا ئىلىم ئېلىپ، ئەمما ئىلمىگە ئەمەل قىلمىغان ئالىملار.

مەشھۇر ئالىم خىلىل ئىبن ئەھمەد مۇنداق دەيدۇ:

ئىنسانلار تۆتكە بۆلۈنىدۇ:

بىرىنچىسى: بىلىدۇ. بىلىشىنىمۇ بىلىدۇ. بۇ —ئالىم. ئۇنىڭغا ئەگىشىڭ.

ئىككىنچىسى: بىلىدۇ. لېكىن بىلىشىنى بىلمەيدۇ، بىلگىنىدىن خەۋىرى يوق. بۇ ئۇيقۇدا. ئۇنى ئويغىتىڭ.

ئۈچىنچىسى: بىلمەيدۇ. لېكىن بىلمەسلىكىنى بىلىدۇ. بىلمەسلىكىنى پەرق قىلالايدۇ. بۇ يېتەكلەشكە موھتاج. ئۇنى يېتەكلەڭ.

تۆتىنچىسى: بىلمەيدۇ. بىلمەسلىكىنىمۇ بىلمەيدۇ. ئۆزىنى ئەللامە ھېسابلايدۇ. بۇ —جاھىل. ئۇنىڭدىن قېچىڭ.

ئىبن مۇبارەك دەيدۇ:

—كىشى ئىلىم ئۆگىنىشنى داۋام قىلمۇاتقان ھالەتتە

ئالىمدۇر. ئەگەر ئالىم بولدۇم، ئەمدى بەس، دەپ خۇلاسە چىقارسا، مانا شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ جاھىلدۇر.

پۈزەيل ئىبن ئىياز دەيدۇ:

كىشىلەر ئارىسىدىن ئۇچ خىلىغا كۆپرەك ئېچىنىمەن:

1. بۇرۇن خەلقىنىڭ يولباشچىسى بولۇپ، كېيىن خار بولغان كىشىگە؛

2. ئىلگىرى باي، كېيىن پېقىر بولغان كىشىگە؛

3. دۇنيانى ئويۇنچۇق قىلىپ ئوينىغان ئالىمغا.

گۈزەل ئەخلاق

گۈزەل ئەخلاق — سەن بىلەن قېرىنداشلىق رىشتىلىرىنى ئۈزگەنلەرگە كۆڭۈل - كۆڭسى كەڭ ۋە رەھى - شەپقەتلىكرەك بولۇشۇڭ، سەندىن ياخشىلىقنى ئايىغانلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭ ۋە ساڭا زىيانكەشلىك قىلغانلارنى ئەپۇ قىلىشنى بىلىشىڭدۇر!

يامانلىقتىن كېيىن شۇنداق بىر ياخشىلىق قىلىكى، بۇ ياخشىلىق يامانلىقنىڭ دېغىنى يۇيۇپ كەتسۇن.

مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامدىن سورالدى:

— ئەمەللەرنىڭ قايسى بىرىدە پەزىلەت كۆپرەك؟

جاۋاب بەردى:

— گۈزەل ئەخلاقتا!

سورالدى:

— ئادەملەرنىڭ قايسىسى پەزىلەتكە بايراق؟

جاۋاب بەردى:

—ئەخلاقىي جەھەتتىن ئەڭ گۈزەل بولغانلىرى!

ئۇ يەنە دېدى:

—سىركە ھەسەلنى بۇزغىنىدەك، يامان ئەخلاقمۇ ئەمەللەرنى بۇزىدۇ.

ئۇنىڭدىن يەنە:

—ئىنسانغا ئاتا قىلىنغان ئەڭ ياخشى خۇسۇسىيەت نېمە؟ —دەپ سورالغان ئىدى، ئۇ:

—گۈزەل ئەخلاق! — دەپ جاۋاب بەردى.

كۈلمەك ۋە يىغلماق

كۆپ كۈلمە —قەلبنى ئۆلتۈرىدۇ.

ياشلىقىدا كۈلگەن قېرىغاندا يىغلار.

بايلىقىدا كۈلگەن پېقىرلىقىدا يىغلار.

خىزىر ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر مۇسادىن ئايرىلىپ كېتىۋاتقاندا، مۇسا ئۇنىڭغا يالۋۇردى:

—ماڭا نەسىھەت قىلىڭ!

خىزىر ئەلەيھىسسالام شۇلارنى ئېيتتى:

—ئەي مۇسا، گىنە ـ ئاداۋەت قىلما، زۆرۈرىيەت بولمىسا، بىرەر جايغا بارما. ھەقىقەتەن كۈلكىلىك بولمىغان نەرسىگە كۈلمە. يېڭىلىشقانلارنى خاتالىرى ئۈچۈن ئەيىبلىمە. ئۆز خاتالىرىڭغا يىغلا.

ئېيتىلىدۇ: ئۇچ نەرسە قەلبنى غەم ـ غۇسسە بىلەن تولدۇرىدۇ:

1. كۆلكىلىك بولمىغان نەرسىدىن كۆلمەك؛
2. قورسىقى ئاچماي تۇرۇپ تاماق يېمەك؛
3. كېرەكسىز يەردە سۆز ئىسراپ قىلماق.

ئىلىمنىڭ ۋە ئالىملارنىڭ پەزىلىتى

پۈتۈن بىر قوۋمنىڭ ئۆلۈمى بىر ئالىمنىڭ ئۆلۈمىدىن كىچىكراق ئىشتۇر.

جاھالەتتىن ئېچىنارلىقراق نامراتلىق يوق.

ئىلىمنىڭ ئاپىتى كىبىر ۋە مەنمەنلىكتۇر.

ئەمەلگە ربيا ئارىلاشسا، بۇنىڭ ئۆزى بىر بەختسىزلىكتۇر.

ئىنسانلارنىڭ ئەڭ پەزىلەتلىكى ئالىملاردۇر. ئۇلار جەمئىيەتتە بىرەر نەرسىگە ئېھتىياج تۇغۇلسا، بۇلارنى قاندۇرۇشتا پايدا كەلتۈرىدۇ، ئېھتىياج بولمىغاندىمۇ روھىڭنى بېيىتىدۇ.

خەلق ئىككى نەرسىدىن ھالاك بولۇشى مۇمكىن:

1. ئىلىمنى تەرك قىلىشتىن؛
2. قارىقۇيۇق مال ـ دۇنيا توپلاشقا دۇم چۈشۈشتىن.

يا ئالىم بول، يا ئىلىم ئۆگەنگۈچى، يا ئاڭلىغۇچى، يا ئىلىمنى سۆيگۈچى بول! بەشىنچىسى بولما، گۇمران بولۇرسەن!

ئىمام ھەسەن شۇنداق دەيدۇ:

ـــ كىمكى ئالىملار بىلەن بىرگە يۈرۈپ، بىرگە ئول-

تۇرسا، تىلى لەرزىلىشىدۇ، زېھنى ئېچىلىدۇ، بىلگەنلىرىدىن پايدىلىنىشتا كۆچلۈك بولىدۇ، بىلگەنلىرىنى باشقىلارغا ئىپادىلەپ بېرەلەيدۇ.

ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق ۋە پەرزەنتلىك بۇرچى

قان ـ قېرىنداشلارنىڭ بىر ـ بىرلىرىدە ھەقلىرى بار. لېكى توغرىسىدا بۇرۇن ئېيتىپ ئۆتۈلگەن ئىدى. قېرىنداشلار ئارىسىدا ئەڭ يېقىنى ئاتا ـ ئانا ۋە پەرزەنتلەر بولغانلىقى ئۈچۈن باشقا قان ـ قېرىنداشلارغا نىسبەتەن بۇلارنىڭ ھەقلىرى ۋە بۇرچلىرىغا ئائىت پىكىرلەر كۆپراقتۇر.

ئاتا ـ ئانىغا ياردەم بەرمەك ۋە ئىززەت ـ ئىكرام كۆرسەتمەك ئەڭ ياخشى ئىشلارنىڭمۇ ئەڭ ياخشىسىدۇر. شۇڭا «ئالدى بىلەن ئاتا ـ ئاناڭغا، ئاندىن ئاچاڭغا، سىڭلىڭغا، ئاكاڭغا، ئۇكاڭغا، كېيىن باشقا يېقىن قېرىنداشلىرىڭنىڭ ھەممىسىگە ياخشىلىق قىل» دەپ بۇيرۇلغاندۇر.

بىراۋنىڭ ئاتىسى ئۆلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ دوستلىرى ۋە يېقىنلىرىغا ياخشىلىق قىلىشمۇ ئاتىسىغا ياخشىلىق قىلغان بىلەن باراۋەردۇر.

پەرزەنتتە ئانىنىڭ ھەققى ئاتىسىنىڭكىگە قارىغاندا ئىككى باراۋەر كۆپراقتۇر.

ئابدۇللا ئىبن مۇبارەكنىڭ ھۇزۇرىغا بىر ئادەم كەلدى ۋە بالىسىنىڭ ئىتائەتسىزلىكىدىن شىكايەت قىلدى. ئىبن مۇبارەك ئۇنىڭدىن سورىدى:

ـــئۇنى قارىغانمىدىڭ؟

—ھەئە! —دېدى ئۇ ئادەم.

ئىبن مۇبارەك:

—ئۇنى سەن يولدىن چىقىرىپسەن! بالىغا مېھىر بىلەن يۇمشاق مۇئامىلە قىلىش كېرەك، —دېدى.

قوشنىدارچىلىق ھەققى ۋە يوقسۇللارغا ياردەم

قوشنىغا ياخشىلىق قىل، تىنچ ـ خاتىرجەم بولىسەن.

قوشنىنىڭ ئىتىنى رەنجىتكەن بولساڭ، قوشنىغا ئازار بەرگەن بولىسەن.

قوشنىلار ئۈچكە بۆلۈنىدۇ:

1. بىر ھەققى بولغان قوشنا؛

2. ئىككى ھەققى بولغان قوشنا؛

3. ئۈچ ھەققى بولغان قوشنا.

ئۈچ ھەققى بولغان قوشنا قوۋۇم ـ قېرىنداش بولغان قوشنىدۇر. ئۈچ ھەققىڭ بىرى، قوشنىلىق ھەققى، ئىسلام كىنچىسى، بۇرادەرلىك ھەققى، ئۇچىنچىسى، قېرىنداشلىق ھەققىدۇر.

ئىككى ھەققى بولغىنى — قېرىنداش بولمىغان قوشنىدۇر. بۇنىسىنىڭ قوشنىلىق ھەققى بىلەن بۇرادەرلىك ھەققى بار.

بىر ھەققى بولغان قوشنا غەيرىي مەسلەكتىكى قوشنىدۇر. بۇنىڭ پەقەتلا قوشنىلىق ھەققى بار، خالاس.

بەرىكەت ۋە بەرىكەتسىزلىك خوتۇندا، ماكاندا ۋە ئاتا بولىدۇ. خوتۇننىڭ بەرىكىتى ئاقىللىقى ۋە ئەخلاقىنىڭ گۈ-

زەللىكىدۇر.

ماكانىڭ بەرىكىتى تۇرار جايىنىڭ كەڭ ـ كۇشادىلىقى ۋە قوشنىلىرىنىڭ ياخشى ئىنسانلار بولۇشىدۇر.

ئاتنىڭ بەرىكىتى ئۇنىڭ يۈمشاق ۋە ياخشى تەبىئەتلىك بولۇشىدۇر.

قوشنىدارچىلىق بۇرچى پەقەتلا قوشنىغا ئازار بەرمەسلىكتىن ئىبارەت ئەمەس. قوشنا ئۇچۇن قانداقتۇر قىيىنچىلىقنى زىممىگە ئېلىشمۇ كېرەك بولىدۇ. چۇنكى قوشنىغا ئازار بەرمەسلىكنىڭ ئۆزى تېخى بۇرچ ئادا قىلىندى، دېگەنلىك ئەمەس. بۇنىڭ ئۇچۇن ھەتتا مەلۇم بىر قىيىنچىلىق يا قۇلايسىز ئەھۋالغا چىداشمۇ كېرەك قىلىدۇ. چۇنكى شۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە قوشنىغا مېھىر بىلەن ۋە مۇلايىم مۇئامىلە قىلىش، ئۇنىڭغا ياردەم قولىنى سۇنۇشمۇ كېرەك.

تۆۋەندىكىلەر قوشنىدارچىلىق بۇرچلىرى جۇملىسىگە كىرىدۇ:

قوشنا بىلەن ئۇچراشقاندا سالام بىلەن سۆز باشلىماق، گەپلەشكەندە گەپنى سوزماسلىق، كۆپ سوئال سورىماسلىق، كېسەل بولۇپ قالغاندا يوقلاپ تۇرۇش، بېشىغا مۇسىبەت چۇشكەندە تەزىيەسىدە بولۇش، ئۇنىڭ بىلەن بىرگە سەۋرلىك بولۇش، خۇشال ۋاقىتلىرىدا قۇتلۇقلاش، ئۇنىڭ خۇشاللىقى بىلەن سۆيۈنۈش، خاتالىرىنى كۆرمەسلىككە ئېلىش، ئۆيىنى جاسۇسلارچە كۆزەتمەسلىك، تېمىغا بىر نەرسىلەرنى قويۇپ ياكى ئېسىپ كۆڭۈل غەشلىكىنى كەلتۈرمەسلىك، ئۇنىڭغا

تېگىشلىك جايدىن سۇ تۇتماسلىق، ئۆيىنىڭ ئالدىغا ئەخلەت ۋە سۇپۇرۇندە تۆكمەسلىك، مېڭىش يوللىرىنى تارايتماسلىق، تايىنى يوق بىرەر باھانە بىلەن ئۆيگە قارىماسلىق، قۇلاققا ئاڭلىنىپ قالغان ئائىلىۋى سىرلىرىنى يايماسلىق، ۋاقتى كەلگەندە ئۇنىڭ نامىغا داغ تەگكۈزۈۋاتقانلارنىڭ سۆزىنى بۆ-لۈش، ئۆزى يوق بولماي قالسا، ئۆيىنى مۇھاپىزەت قىلىپ قويۇش، ئۇنىڭغا قارشى ئېيتىلغان سۆزگە قۇلاق سالماسلىق، ئائىلىسىدىكى قىز ـ ئاياللارغا يامان كۆزدە قارىماسلىق، با-لىسىغا شېرىن سۆزلەرنى ئېيتىش، ھەر خىل ئىشلاردا بىلمىگەنلىرىنى بىلىشىگە ھەمكارلىشىش...

بۇلار مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆۋەندىكى سۆزلە-رىنى ئەسكە سالىدۇ: «بىلەمسىز، قوشنىنىڭ ھەققى نېمە ؟ ياردەم خالىسا، ياردەم بېرىسىز، قەرز سورىسا قەرز بېرىسىز. كەمبەغەللەشسە ئائىلىسىگە مەدەت بېرىپ تۇرىسىز. كې-سەلگە مۇپتىلا بولۇپ قالسا، يوقلاشقا بارىسىز. ئامەت كۇلۇپ باقسا، ئۇنى قۇتلۇقلاڭ. بېشىغا مۇسىبەت چۈشسە تەزىيەسىدە بىرگە بولۇڭ. ئۇنىڭدىن رۇخسەت بولمىسا ئۆيە-ڭىزنى ئۇنىڭ ئۆيىدىن ئېگىز قىلىپ سالماڭ. چۈنكى ئۆيە-ڭىزنى ئېگىز قىلىپ سالسىڭىز ئۇنىڭ نېمىسىگىدۇر توسقۇنلۇق قىلغان بولىسىز. ئۇنىڭغا ئازار بەرمەڭ. بىرەر مېۋە ـ چېۋە ئالغان پەيتىڭىزدە ئۇنىڭغىمۇ بېرىڭ. ئەگەر بەرمەكچى بولمىسىڭىز، ئۆيگە ئېلىپ كەلگىنىڭىزنى كۆر-مىسۇن. بالىڭىزنىڭ قولىغا بىرەر مېۋە بېرىپ تاشقىرىغا چىقىرىۋەتمەڭ، قوشنىنىڭ بالىسى شۇنداق نەرسىگە ئىگە بولمىغۇچە بۇنىڭدىن تەمە قىلىپ يۈرمىسۇن. قازىنىڭىزدا

قاينىناتقان گۆش ھىدى بىلەن ئۇلارنى ناتىنچ قىلماقتا. ئەگەر كەلتۈرگەن گۆشىڭىزدىن بىرەر پارچىسىنى ئۇنتۇغىلا كەپسىز بەرگەن بولسىڭىز، بۇ باشقا گەپ».

ئىچىملىك ھەققىدە

مەست قىلغۇچى ئىچىملىك — يامانلىقلارنىڭ ئانىسىدۇر.

بۇرۇنقى زاماندا بىر ئادەم ئۆتكەن بولۇپ، ئۇ ناھايىتى تەقۋادار ئادەم ئىكەن. ئۇ كىشىلەرگە ئارتۇقچە ئارىلاشماي، ئۆز ئىشى بىلەن مەشغۇل بولىدىكەن.

بىر كۈنى بىر دەججال خوتۇن ئۇنى يولدىن چىقارماقچى بولۇپ ئۇنىڭ ئارقىسىغا كىرىپتۇ. ئۇنىڭ ئۆيىنى بىلىۋالغاندىن كېيىن خىزمەتچىسىگە «بىزگە بىر ئىشتا گۇۋاھلىق بەرگەن بولسىڭىز» دېگەن ئۆتۈنۈش بىلەن خىزمەتچىسىنى ئەۋەتىپتۇ.

ئۇ كېلىپ خوتۇننىڭ ئۆيىگە كىرىشى بىلەنلا خوتۇن ئىشىكنى قۇلۇپلىۋاپتۇ ۋە بىر ئوغۇل بالىنى ھەمدە بىر تاۋاق ئىچىملىكنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ دەپتۇ:

— مەن سېنى بۇ يەرگە گۇۋاھلىق ئۈچۈن چاقىرمىدىم. مانا بۇ بالىنى ئۆلتۈرۈپ، مەن بىلەن ئالاقە قىلىشىڭ ياكى شۇ ئىچىملىكتىن ئىچىشىڭ ئۈچۈن چاقىردىم. ئەگەر شۇ شەرتلەردىن بىرىنى قوبۇل قىلمىساڭ، ساڭا بولمىغۇر گەپ-لەر بىلەن بوھتان چاپلايمەن!

ئۇ ئادەم كۆپ ئويلاپتۇ. ئەمما، قۇتۇلۇشنىڭ يولىنى تاپالماپتۇ. ئاخىر:

—ماڭا ساپال كاسىدىكى ئىچىملىكنى بېرىڭ! —دەپتۇ ئۇ. خوتۇن بېرىپتۇ. كېيىن يەنە بىر كاسا ئىچىشنى خالاپتۇ، يەنە بېرىپتۇ. ناھايەت، ئىچىملىكنىڭ تەسىرى بىلەن خوتۇن بىلەن ئالاقىدە بوپتۇ ھەمدە بالىنىمۇ ئۆلتۈرۈپتۇ...

خوتۇننىڭ ئېرىدىكى ھەققى

ئەڭ ياخشى ئادەملەر خوتۇنىغا ياخشى مۇناسىۋەتتە بولىدۇ. خوتۇنلارنىڭ ئەرلىرىدە ھەقلىرى ناھايىتى كۆپ. ئەرلەر ئۇلارغا نىسبەتەن ناھايىتى ياخشى مەجبۇرىيەتچان بولۇشى؛ خوتۇنلارنىڭ يارىتىلىش جەھەتتىن ئەرلەرگە نىسبەتەن زەئىپراقلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ، رەھىم قىلىپ، ئۇلارنىڭ يەتكۈزگەن ئازابلىرىغا چىدىشى ئەنە شۇنداق ھەقلەر جۈملىسىدىندۇر.

خوتۇن بىلەن ياخشى ياشاش پەقەتلا ئۇنىڭغا ئازاب بېرىدىغان ئىبارەت ئەمەس. ئۇنىڭدىن كېلىدىغان ھەر قانداق ئازابلارغا چىداش، ئۇ ئاچچىقلانغاندا ئۇنىڭغا مۇلايىم مۇئامىلە قىلىشىمۇ لازىمدۇر.

خوتۇن كىشىنىڭ ئېرىدىن ئۆزى بىلەن چاقچاقلىشىپ- كۈلۈشۈپ ئولتۇرۇشنى تەلەپ قىلىشىمۇ ئۇنىڭ ھەقلىرى جۈملىسىدىندۇر. چۈنكى، خوتۇنلارنىڭ بۇنداق ئىشتىن كۆڭلى كۆتۈرۈلىدۇ.

ئەر خوتۇنغا مۇلايىم ۋە چىرايلىق خۇلقلار بىلەن مۇئا-

مىلە قىلىشتا سالاپەتلىك بولۇشى ۋە ئابرۇيىنى يوقاتماسلىقىمۇ خوتۇننىڭ ئەردىن تەلەپ قىلىشى مۇمكىن بولغان ھەقلىرى جۈملىسىگە كىرىدۇ. چۈنكى ئەر خوتۇنى ئالدىدا ئابرۇيىنى يوقاتسا، خوتۇن ھاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلىشكە باشلايدۇ. شۇ تەرىقىدە خوتۇننىڭ ئەخلاقى ئىزدىن چىقىدۇ. ئەرنى مەنسىتمەي قويىدۇ. ئەنە شۇنىڭ ئۈچۈن ئەر خوتۇنىغا نىسبەتەن چىرايلىق مۇئامىلىدە بولۇپ، مۇۋازىنەتنى يوقاتماسلىقى، ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆز غۇرۇرى ۋە سۈلتىنى ساقلاپ تۇرۇشى كېرەك. خوتۇننىڭ ھەر بىر ئەخلاقسىزلىقىغا ياتقىدەك دەرھال چەكلىمىلىشى، ئىش ـ ھەرىكەتلىرى ۋە مىجەز ـ خاراكتېرىدىكى نۇقسانلارنى تېز بىرتەرەپ قىلىپ، ئۇنى توغرا يولغا باشلىشى، ئىنسانىي ئەخلاق ئۆلچەملىرىگە زىت ھالنى كۆرسە، ھېچ ئىككىلەنمەي، ئۇنىڭغا قارشى قەتئىي كۈرەش قىلىشى كېرەك.

خەلىپە ئۆمەر شۇنداق دەيدۇ:

ـــ خوتۇنلارغا ئىتائەت قىلماڭ. ئۇلارغا قارشىلىق قىلىپ تۇرمىسىڭىز ئۆيدىن بەرىكەت كېتىدۇ.

يەنە «خوتۇنغا قۇل بولغاننى يۇزىنى تۆۋەن قىلىپ سۆرەشمۇ ئاز» دېگەن سۆز بار. بۇنىڭ سەۋەبى تۆۋەندىكىچە:

خوتۇننىڭ نەپسانىي ئارزۇلىرىغا ئىتائەت قىلغان ئەر ئۇنىڭ قۇلى دېمەكتۇر. دېمىسىمۇ بۇنداق ئەر لەنەتكە لايىقتۇر. چۈنكى ئەر ئەسلىي خوتۇنغا خوجايىن قىلىپ يارىتىلغان. ئۇ بولسا خوتۇننىڭ نەپسانىي ئارزۇلىرىغا ئىتائەت قىلىپ، ئۇنىڭ ئەمرىگە كىرىش بىلەن قانۇنىيەتكە قارشى يول تۇتقان ...

خوتۇننىڭ نەپسىمۇ سېنىڭ نەپسىڭگە ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ تىزگىنىنى ئازراقلا قويۇپ بەرسەڭ، سەن خالىمىغان ئىشلار يۈز بېرىدۇ. ئەگەر تىزگىنىنى بىر غېرىچ بوشاتساڭ، ئۇ سېنى بىر يەرنىڭ قەھرىگە قارىتىپ سۆرەشكە باشلايدۇ...

ئەرنىڭ خوتۇنىدىكى ھەققى

ئەرنىڭ خوتۇنىدىكى ھەققى ماۋزۇسىدا ھەممىگە ياقىدىغان گەپ شۇكى:

خوتۇن ئېرىنىڭ ئالدىدا چوقۇم ئىتائەتكار بولۇشى كېرەك. بۇ ھەقتىكى قەتئىي ھۆكۈم تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەتتۇر:

خوتۇن گۇناھ بولمايدىغان ھەر قانداق مەسىلىدە ئېرىنىڭ خاھىشلىرىغا سۆزسىز ئىتائەت قىلىشى كېرەك.

خوتۇن تۆگىنىڭ ئۈستىدە سەپەرگە ئاتلىنىپ تۇرغان بولسىمۇ، ئەمما، شۇ پەيتتە ئەر خالاپ قالسا، ئۇنىڭ نەپسىنى قاندۇرۇشىمۇ ئەرنىڭ خوتۇنىدىكى ھەقلىرى جۈملىسىدىندۇر.

يەنە ئەڭ مۇھىملىرى تۆۋەندىكى ئىككى ئىشتۇر:

1. خوتۇننىڭ كىيىم بىلەن يۆگىلىپ يۇرۇشى، ئائىلە سىرلىرىنى ساقلىشى، ئار ـ نومۇسى ۋە شەنىنى پاك تۇتۇشى؛

2. ئېرىدىن زۆرۈر بولمىغان نەرسىنى تەلەپ قىلماسلىقى، ئېرىنىڭ غەيرىي يوللار بىلەن تېپىش ـ تۇتۇشىغا سەۋەب بولماسلىقى.

قەدىمدىن باشلاپ ئەقىللىق ۋە ياخشى ئاياللار شۇنداق ئىدى. ئېرى تىجارەت مەقسىتى بىلەن يولغا چىققان چېغىدا

خوتۇنى شۇنداق دەيتتى:

— ئاتىسى، هارام تېپىش ـ تۇتۇشتىن ساقلىنىڭ! بىر ئاچلىققىمۇ، باشقا كەم ـ كوتىلارغىمۇ چىدايمىز. لېكىن، هارامنىڭ جازاسىغا چىدىيالمايمىز!

ئەرنىڭ مېلى ۋە بايلىقىنى ئىسراپ قىلماسلىق، ئۇلارنى ياخشى ئاسراشىمۇ خوتۇن ئۇچۇن ۋاجىپتۇر.

ئۇزىتىلىدىغان قىزنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا چۈشىدىغان ۋەزىپىلىرىمۇ بار. ئۇلار قىزلىرىغا ئەرگە تەگكەندىن كېيىن ئېرى بىلەن ياخشى ياشاش، ئۇنىڭغا گۇزەل ئەخلاق بىلەن مۇئامىلە قىلىش يوللىرىنى ئۆگىتىشلىرى لازىم. پەزارىي قىزى ئەسما قىزىنى ئەرگە ئۇزىتىۋاتقاندا، ئۇنىڭغا شۇنداق نەسىھەتلەرنى قىلغان ئىكەن:

— قىزىم، شۇ كۇنگىچە ياشىغان ئۆيۈڭدىن چىقىپ، ناتونۇش بىر ئۆيگە، بىلمىگەن ـ تونۇمىغان، هېچقاچان هەمـ سۆھبەت بولمىغان بىر ئادەم بىلەن بىرگە ياشاشقا كېتىۋاتىسەن. سەن ئۇ ئادەمگە دوست بول، يەر (تۇپراق) بول، ئۇ ئادەم ساڭا ئاسمان بولسۇن، سېنى هىمايىسىگە ئالسۇن. سەن ئۇنىڭغا تۆشەك بول، ئۇ ساڭا يېپىنچا بولسۇن. سەن ئۇنىڭغا چۆرە بول، ئۇ ساڭا سۇلتان بولسۇن. ئۇنى هېچقاچان خاپا قىلما، ئۇمۇ سېنى خاپا قىلمىغاي. ئۇنىڭدىن يىراقلاشما، سېنى ئۇنتۇمسۇن. ئەگەر ساڭا يېقىنلاشماقچى بولسا، سەنمۇ ئۇنىڭغا يېقىنلاش. ئەگەر سەندىن يىراق تۇرۇشنى خالىسا (يېقىنلىشىشنى خالىمىسا)، سەنمۇ يىراق تۇر. ئۇنىڭ بۇرنىنى، قۇلىقىنى ۋە كۆزىنى هۆرمەت قىلىپ ئاسرا. سەندىن دائىما مۇئەتتەر هىدلار تارقىلىپ تۇرسۇن. ئېـ

غەز - بۇرنۇڭدىن يېقىمسىز ھىدلار كەلمەسۇن. سەندىن دا- ئىما شېرىن ۋە گۈزەل سۆزلەرنى ئاڭلىسۇن، قۇلىقىغا نابا- سۆزلەر كىرمەسۇن. سېنى دائىما گۈزەل كۆرسۇن. سەندىن سۈيۈملىسۇن، يىرگەنمەسۇن!...

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

«ئەر رىسالەت، ئەل قۇدسىيە»دىن

غەززالىينىڭ «ئەر رىسالەت، ئەل قۇدسىيە» ناملىق بۇ كىتابى ناھايىتى كىچىك ھەجمىدە بولسىمۇ، ئەمما، ئۆز ئىچىگە ئالغان نەسىھەتلىرىنىڭ ئىخچام ھەم مېغىزلىقى، شۇكۇر ـ قانائەت، خۇش مۇئامىلىلىك، قوشنىدارچىلىق، مېھرى ـ شەپقەت، ۋەدىگە ۋاپا ...قاتارلىق ئىنسان ھاياتىغا زۆرۈر بولغان ھەممە تەرەپلەرگە چېتىلغانلىقى بىلەن «مۆجىزىۋى ئەسەرلەرنىڭ بەرى» دەپ ھېسابلانغان. تۆۋەندە بۇ ئەسەرنىڭ ئەرەب تىلىدىن رەشىد زاھىد ئۆزبېكچىغا تەرجىمە قىلغان،2008 ـ يىلى تاشكەنتتە نەشر قىلىنغان نۇسخىسىغا ئاساسەن قىسقارتىپ ئۇيغۇرچىلاشتۇرۇپ كىتابخانلارنىڭ دىققىتىگە سۇندۇق.

ھەيرەت

ئەي ئادەم پەرزەنتى! تىلىدا ئالىم، قەلبىدە جاھىل كىشىدىن ئەجەبلەندىم. سۇ بىلەن ئۆزىنى پاكلىسىمۇ، قەلبى پاكلانمىغان كىشىدىن ئەجەبلەندىم. ئادەملەرنىڭ ئەيىبلىرىنى كوچىلاش بىلەن مەشغۇل بولۇپ، ئۆزىنىڭ ئەيىبلىرىدىن غاپىل قالغان كىشىدىن ئەجەبلەندىم...

قانائەتلىك بول، بەھاجەت بولسەن

ئەي ئادەم پەرزەنتى! قانائەتلىك بول، بەھاجەت بولسەن. ھەسەتنى تەرك قىل، راھەتتە ياشايسەن. ھارامدىن ساقلان، قەلبىڭنى يورۇق قىلىسەن.

كىم غەيۋەتنى تەرك قىلسا، ئۇنىڭغا خەيرلىك بەخت يار بولىدۇ. كىمنىڭ سۆزى ئاز بولسا، ئەقلى كامىل بولىدۇ.

ئەي ئادەم پەرزەنتى! سەن ئەمەل قىلمايدىغان ئىشىڭنى بىلىسەنۇ، نېچۈك بىلمىگەن نەرسەڭنى بىلىشنى تەلەپ قىلىۋېرىسەن؟

ئەي ئادەم پەرزەنتى! خۇددى دۇنيادىن كەتمەيدىغاندەك، يەنى ئۆلمەيدىغاندەك ھەرىكەت قىلىسەن. گويا ئەبەدىي ياشايدىغاندەك مال ـ دۇنيا توپلايسەن.

ئەي دۇنيا، ساڭا ھېرىسمەنلىك قىلىپ، ئاچ كۆزلۈك بىلەن تاشلانغان ھەرقانداق ئادەمدىن يۈز ئۆرۈگەن. سەندىن يۈز ئۆرۈگەن ئادەمگە ئىنتىلگەن. ساڭا نەزەر سالغۇچىلارنىڭ كۆزىدىن خالىي بول...

تىلىڭ بىلەن دىلىڭ بىر بولسۇن

ئەي ئادەم پەرزەنتى! تۇڭىسى نۇقسانلىق، ئارزۇ ـ ھەۋىسى غەيرىي ھەم ئۇزۇن كىشىلەر جۇملىسىدىن بولما.

بەختىنى ئەمەلسىز ئۈمىد قىلىدىغانلاردىن بولما. ياخشىلارنىڭ گېپىنى سۆزلەپ، مۇناپىقلارنىڭ ئەمىلىنى قىلغۇچىلاردىن بولما. ئەگەر بەرسە قانائەت قىلمايدىغان، بەرمىسە سەۋر قىلمايدىغانلاردىن بولما. باشقىلارنى ياخشىلىقىغا بۇيرۇپ، ئۆزى ئۇنى قىلمايدىغان، يامانلىقتىن قايتۇرۇشقا ئۇندەپ، ئۆزى ئۇنىڭدىن قايتمايدىغانلار جۇملىسىدىن بولما. ياخشىلارنى ياخشى كۆرۈپ، ئۆزى ياخشى بولمايدىغان، مۇناپىقلارنى ياماں كۆرۈپ، ئۆزى مۇناپىق بولىدىغانلار جۇملىسىدىن بولما. بېجىرەلمەيدىغان نەرسىنى سۆزلىگۈچى، بۇيرۇلمىغان ئىشنى بېجىرگۈچى، ۋاپادارلىقنى تەلەپ قىلىپ، ئۆزى ۋاپا قىلالمايدىغان كىشىلەر جۇملىسىدىن بولما.

ئەي ئادەم پەرزەنتى! بىرەر يېڭى كۈن يوقكى، زېمىن ساڭا ئۆزىنىڭ تىلىدا: «ئەي، ئىنسان پۇشتى، ھازىر ئۈستۈمدە يۈرسەن، كېيىن قوينۇمدا غەمگە كۆمۈلىسەن، ھازىر ئۈستۈمدە نەپسىڭ نېمىنى تەلەپ قىلسا شۇنى يەيسەن، كېيىن قوينۇمدا قۇرتلارغا يەم بولىسەن» دېمەيدىغان! بىرەر كۈن

يوقكى، يەر ساڭا ئۆز تىلىدا: «ئەي ئىنسان پۇشتى! مەن قورقۇنچ ئۆيىمەن، ئادەمسىز ئۆيمەن، زۇلمەت ئۆيىمەن، يىلان ـ چايانلار ئۆيىمەن، بەس، شۇنداق ئىكەن، مېنى خاراب قىلىۋەرمەستىن ئاباد قىلمامسەن؟» دېمەيدىغان!...

قاتتىق قەلبكە نەسىھەت بىكار

ئەي ئادەم پەرزەنتى! تاش سۇدا يۇمشىمىغىنىدەك، ۋەز ـ نەسىھەتمۇ قاتتىق قەلبكە تەسىرىنى ئۆتكۈزەلمەيدۇ.

ھەممىگە ياخشىلىق قىلىڭ

ئەي ئادەم پەرزەنتى! نېمىشقا پەقەت سىزگە ياخشىلىق قىلغان كىشىگىلا ياخشىلىق قىلىسىز، سىزگە باغلانغان كىشىگىلا باغلىنىسىز، سىزگە يېدۇرگەن كىشىگىلا يېدۇ-رىسىز، سىزنى ھۆرمەت قىلغان كىشىگىلا ھۆرمەت قىلى-سىز؟! بىراۋنىڭ يەنە بىراۋدىن ئەۋزەل يېرى يوق. بەلكى ياخشىلار شۇنداق كىشىلەركى، ئۇلار يامانلىق قىلغان كى-شىگە ياخشىلىق قىلىدۇ، ئالاقىنى ئۆزگەن كىشى بىلەن ئا-لاقىنى ئۇلايدۇ، مەھرۇم قىلغان كىشىنى ئەپۇ قىلىدۇ، خى-يانەت قىلغان كىشىگە ئىشىنىدۇ، خورلىغانىنى ھۆرمەت قىلىشىدۇ، ئازار بەرگەن ئادەم بىلەن پاراڭلىشىدۇ...

شۈكۈر قىل

ئەي ئادەم پەرزەنتى! قانچىلىغان چىراغلار بار، ئۇلارنى

ھاۋايى ـ ھەۋەس شامىلى ئۆچۈرۈپ تاشلىدى. قانچىلىغان ياخشىلار بار، ھەشەمەتچىلىك ئۇلارنى بۇزدى. قانچە بايلار بار، ئېھتىياجسىزلىق ئۇلارنى ئايىنىتتى. قانچە كەمبەغەللەر بار، نامراتلىق ئۇلارنى بۇزۇقلۇققا يېتەكلىدى. قانچە ساغلام كىشىلەر بار، دائىم ساق يۈرۈش ئۇلارنى پىتنە ـ پاسات تارقىتىشقا خۇمار قىلدى. قانچە ئالىملار بار، ئىلمى ئۇلارنى بۇزىدى. قانچە جاھىللار بار، نادانلىقى ئۇلارنى خاتالىقلارغا غەرق قىلدى...

ئەي ئادەم پەرزەنتى! ئازراق رىزقىڭ بولۇپ، شۈكۈرلۈك بولۇشۇڭ رىزقىڭ كۆپ بولۇپ، ناشۈكۈر بولۇشتىن ياخشىراقتۇر.

ھەسەلگە قونغان پاشا

ئەي ئادەملەر! نېمىشقا قىلمىغان ئىشىڭىزنى داۋراڭ قىلىسىز؟ قانچىلىغان سۆزلەرنى ئېيتىپ، ئۇنىڭغا خىلاپلىق قىلىۋاتىسىز. قانچىلىغان نەرسىلەرنى مەنئى قىلىپ تۇرۇپ، ئۆزىڭىز ئۇنىڭدىن كېچەلمەيسىز. قانچىلىغان ئىشلارغا بۇيرۇپ، ئۆزىڭىز ئۇنى بېجىرمەيۋاتىسىز. قانچىدىن ـ قانچە يېمەيدىغان نەرسىلەرنى يەۋاتىسىز، توپلاۋاتىسىز!

كۈنلەر كەينىدىن كۈنلەر ئۆتۈۋاتىدۇ، قانچىلىغان ئىشلارنى كېچىكتۈرۈۋاتىسىز! يىللارنى قوغلاپ يىللار ئۆتۈۋاتىدۇ، نېمىنى كۈتۈۋاتىسىز؟ بەلكىم، ئۆلۈمدىن ساقلايدىغان نەرسىڭىز باردۇر؟! ياكى قولىڭىزدا مەڭگۈلۈك بەختكە ئېرىشكىنىڭىزنى ئىسپاتلايدىغان ھۆججەت بارمۇ؟ يا

ئەي ئادەم پەرزەنتى! ئەلۋەتتە سىز ئەمىلىڭىزدىن يىراق- لاپ كېتىۋاتىسىز. ھەر بىر ئۆتكەن كۈنىڭىز ئۆمرىڭىزدىن بىر كۈننى يەكسان قىلىۋاتىدۇ. ئانىڭىزنىڭ قورسىقىدىن چىققان كۈنىڭىزدىن بۇيان ھەر كۈنى قەبرىگە قاراپ يېقىن- لاۋاتىسىز، ھامان ئۇنىڭغا كىرىسىز...

ئەي ئادەم پەرزەنتى! سەن بۇ دۇنيادا خۇددى پاشىغا ئوخ- شايسەن: پاشا ھەسەلگە قونىدىكەن، چىقالماستىن پېپىتىپ قالىدۇ، سەنمۇ خۇددى شۇنداقسەن. باشقىلارغا ئوت بولۇش ئۈچۈن ئۆزىنى كۆيدۈرگەن ئوتۇن كەبى بولما.

ئەدەپتىن يۈكسەك مۇھەببەت يوق

ئەي ئادەملەر! تەدبىردەك ھايات يوق. ئەرزىيەت يەتكۈ- زۈشتىن ئۆزىنى تارتىشتەك ئاقىلانىلىك يوق. ئەدەپتىن يۈكسەك مۇھەببەت يوق. توۋىدەك شاپائەت قىلغۇچى يوق. ئىلىمدەك ئىبادەت يوق. سەۋر كەبى غەلىبە، تەۋپىق كەبى سائادەت يوق. ئەقىلدىن چىرايلىقراق زىننەت، مۇلايىملىقتىن مېھرىبانراق ھەمراھ يوق!...

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

تىل ئاپىتى

ئەي ئادەم پەرزەنتى! ئەگەر قەلبىڭدە غەشلىك، بەدىنىڭدە بىمارلىق، رىزقىڭدا مەھرۇملۇق، مېلىڭدا كەمچىلىك بولۇ- ۋاتقان بولسا، دېمەك، بىلگىنكى، سەن پايدىسىز ئىشنى كۆپ قىپسەن.

ئەي ئادەم پەرزەنتى! تىلىڭنى توغرا قىلمىغۇچە، دىلىڭ توغرا بولمايدۇ. ھايانى دوست قىلمىغۇچە، تىلىڭ توغرا بولمايدۇ.

ئەي ئادەم پەرزەنتى! ئەگەر ئۆز ئەيىبىڭنى ئۆنتۈپ ، ئا- دەملەرنىڭ ئەيىبىگە نەزەر سالساڭ، ئۇنداقتا سەن شەيتاننى رازى قىلغان بولىسەن.

ئەي ئادەم پەرزەنتى! تىل ـــ شىر كەبىدۇر. ئەگەر ئۇنى قويۇپ بەرسەڭ، ئۇ سېنى ئۆلتۈرىدۇ. سېنىڭ ھالاكىتىڭ تىلىڭنى قويۇۋېتىشىڭدىدۇر!

ئۇزۇن يولنىڭ ئوزۇقى

ئەي ئادەم پەرزەنتى! يول ئوزۇقىنى كۆپرەك غەملە، چۈن- كى يول يىراق. ھەر ۋاقىت سۇ ئۇزۇشنى كەم قىلما، چۈنكى، دېڭىز چوڭقۇر. ئىشىڭ خالىس بولسۇن، چۈنكى تەكشۈر- گۈچى زېرەك...

ئەقىل ئۆزۈڭدە

ئەي ئادەم پەرزەنتى! ئەگەر سەن پىتىنە - پاساتلىرى تۈ- پەيلىدىن جەھەننەمگە كىرگۈچى ئەمىرلەرگە ئوخشىساڭ، گۈناھقا پاتقان جاھىل ئەرەبلەرگە، ھەسەتخور ئالىملارغا، خىيانەتكار سودىگەرلەرگە ئوخشىساڭ، مۇتتەھەم جاھىللارغا، رىياكار ھۇنەرۋەنلەرگە، تەكەببۇر بايلارغا، يالغانچى كەمبە- غەللەرگە ئوخشىساڭ ...بەس، بۇ ھالدا ئەڭ ياخشى خەيرلىك بەختىنى كىم تەلەپ قىلىدۇ؟

ئىلىم ئەمەل بىلەن گۈزەل

ئەي ئادەم پەرزەنتى! ئەمەلسىز ئىلىم خۇددى يامغۇرسىز چاقماق ۋە گۈلدۇرمامغا ئوخشايدۇ. ئەمەلسىز ئالىم خۇددى زەيىسىز كامانغا ئوخشايدۇ. زاكاتسىز مال خۇددى قىياغا ئېـ- ڭىشكەن كىشىگە ئوخشايدۇ. ئەخمەق ھۇزۇرىدا قىلىنغان سۆھبەت خۇددى ھايۋان يېنىدىكى دۇر - گۆھەرگە ئوخشايدۇ. ئىلمى بولۇپ تۇرۇپ، قەلبى قاتتىق بولغان كىشى خۇددى تاشلاندۇق يەرگە ئوخشايدۇ. رىغبەت قىلمايدىغان كىشىگە قىلىنغان نەسىھەت قەبرە ئالدىدا نەي چالغانغا ئوخشايدۇ. ھارامدىن قىلىنغان خەير - ئېھسان خۇددى كىيىمىدىكى ئىپلاسلىقلارنى سۈيدۇكى بىلەن يۇغان كىشىگە ئوخشايدۇ. قىلبغان خاتالىقلىرىنى تەن ئالمايدىغان ئالىم خۇددى تۈۋ- رۈكسىز بىناغا ئوخشايدۇ...

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

نامراتلىقتىن قورقما

كىم بىر ئىشى بىلەن ئادەملەر ئارىسىدا شۆھرەت قازانمىشنى نىيەت قىلسا(شۆھرەتپەرەسلىك قىلسا)، ئۇ خۇددى ئارقىسىغا سۇ ئارتىپ، تاغقا يامىشىۋاتقان ئادەمگە ئوخشايدۇ. ئۇنىڭغا چارچاش ۋە مۇشەققەت يېتىدۇ، قىلغان ئىشلىرىنىڭ بىرەرسىمۇ ئۇنۇم بەرمەيدۇ ...

ئەي ئادەم پەرزەنتى! زىممەڭدە ئۇچ مەجبۇرىيەت بار: باشقىلارغا ياردەم قىلىش، قېرىنداشلار بىلەن ئالاقىنى ئۈزمەسلىك، ئائىلەڭ ۋە مېھمانلىرىڭغا تەئەللۇق بولغان ئىشلار.

ئەي ئادەم پەرزەنتى! كەمبەغەللىكتىن بىئارام بولما، چۈنكى ئۇ ساڭا ئۇزۇل ـ كېسىل بەلگىلەنگەن ئەمەس.

ئەملىگىنى رىيادىن خالاس قىل

ئەي ئادەم پەرزەنتى! سەن ئىككى نېمەت ئارىسىدا تاقاڭ ئانتۇردۇڭ. ئۇلاردىن قايسىبىرى ساڭا زەرەرلىكراق ئىكەنلىكىنى بىلمەيسەن: ئادەملەرنىڭ ئېغىزىغا چىقىپ قالغان گۇناھلىرىڭمۇ ياكى سەن ھەقلىق بولمىغان ھالدا ئاڭلىغان ماختاشلىرىڭمۇ؟

ئەڭ ئۇلۇغراقى ساغلاملىق، ئادەملەرنىڭ ھاجىتى ساڭا چۈشۈپ تۇرغىنىدا سېنىڭ ئادەملەردىن بىھاجەت بولۇشۇڭ، ئۇلارنىڭ ئازارىدىن ھىمايە قىلىنىشىڭدۇر.

ئەي ئادەم پەرزەنتى! تاش قەلبىڭىز قىلغان ئىش ـ ھە-

رىكەتلىرىڭىزنى كۆرۈپ يىغلايدۇ، ئەمەللىرىڭىز گەۋدىڭىزنى كۆرۈپ يىغلايدۇ، گەۋدىڭىز تىللىرىڭىزنى كۆرۈپ يىغلايدۇ، تىللىرىڭىز كۆزلىرىڭىزنى كۆرۈپ يىغلايدۇ...

ئاخىرقى پۇشايمان ــ ئۆزۈڭگە دۇشمەن

ئەي ئادەم پەرزەنتى! قولۇڭنى كۆكرىكىڭ ئۈستىگە قوي. ئۆزۈڭ ئۈچۈن نېمىنى ياخشى كۆرسەڭ، ئۆزۈڭدىن باشقىسى ئۈچۈنمۇ ئۇنى ياخشى كۆر.

ئەي ئادەم پەرزەنتى! تېنىڭ زەئىپ، تىلىڭ يەڭگىل، قەلبىڭ بولسا زالىمدۇر.

ئاخىرقى چېگرا ئۆلۈم، ئۆلۈم كېلىشتىن بۇرۇن ياخشى ئىشلارنى قىلىۋال!

يالغان ھاڭغا يېتەكلەيدۇ

ئەي ئادەم پەرزەنتى! ياخشىلىق قىل، چۈنكى ياخشىلىق بەخت ئاچقۇچى ۋە بەختكە يېتەكلىگۈچىدۇر. يالغاندىن ئۆزۈڭنى تارت، چۈنكى ئۇ بەختسىزلىكنىڭ ئاچقۇچى ۋە تالا-پەتكە يېتەكلىگۈچىدۇر.

ئەي ئادەم پەرزەنتى! بىلگىنكى، بىنا قىلغان نەرسەڭمۇ، ئۆمرۈڭمۇ خاراب بولۇش ئۈچۈن، جەستىڭ تۈپراق بولۇش ئۈچۈن، توپلىغان نەرسىلىرىڭ مىراسخورلار ئۈچۈندۇر. تاپقان نازۇنېمەتلىرىڭ ئۆزۈڭدىن ئۆزگىلەر ئۈچۈن، ھېسابى بولسا سېنىڭ زىممەڭدە، جازا ۋە پۇشايمانلىقمۇ سېنىڭكىدۇر.

شۇڭا ئۆزۈڭدىن ھېساب ئېلىپ كۆر.

ئەي ئادەم پەرزەنتى! بارچە ئۆمۈر ئۆتكۈنچى، گەرچە ئۇ ئۇزۇن بولسىمۇ. دۇنيا كۈن پېتىۋاتقان پەيتتىكى سايىغا ئوخشايدۇ، ئازراقلا تۇرىدىيۇ، كېتىپ قالىدۇ، سەن تاماق قايتىمايدۇ.

روهمي ساغلاملىق دۇردانلىرى

پەزىلەت مەنزىللىرى

نەشرگە تەييارلىغۇچى: روزىمۇھەممەت مۇتەللىپ

پىلانلىغۇچى: ئەزىز ئاتاۋۇللا سارتېكىن
مەسئۇل مۇھەررىرى: خاسىيەت ئىبراھىم
مەسئۇل كوررېكتورى: قەيۇم تۇرسۇن
بەت شەكلىنى لايىھىلىگۈچى: يالقۇنجان ئىسمائىل
نەشر قىلغۇچى: شىنجاڭ خەلق سەھىيە نەشرىياتى
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى بۇلاقبېشى كوچىسى 196 - قورۇ
تور ئادرېسى: http://www.xjpsp.com
باسقۇچى: شىنجاڭ يىپەكچىلىك مەتبەئەچىلىك چەكلىك شىركىتى
تارقاتقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى
نەشرى: 2008 - يىل 12 - ئاي 1 - نەشرى
بېسىلىشى: 2009 - يىل 2 - ئاي 1 - قېتىم بېسىلىشى
فورماتى: 880×1230 مم 1/32 كەسلەم 30 باسما تاۋاق قىستۇرما بەت 6
كىتاب نومۇرى: ISBN 978-7-5372-4444-2
تىراژى: 5000 - 1
ئومۇمىي باھاسى (ئۈچ كىتاب): 72.00 يۈەن

تارقىتىش بۆلۈمى تېلېفون نومۇرى: 2823055 (0991) پوچتا نومۇرى: 830001

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com